V. K. Arszenyev

Derszu Uzala

A Távol-Kelet őserdeiben

Válogatta és fordította Terényi István

TARTALOM

Utazások a Szihote-Aliny hegyvidékén 1902-1906

Az Üvegvölgy
Találkozás Derszuval
Vaddisznóvadászat
Kaland egy koreai faluban
Hóvihar a Hanka-tavon
Úti előkészületek és az expedíció felszerelése
Felfelé az Usszurin
A hegyeken át Koksarovkáig
A tajgán keresztül
Őserdőben
A Szihote-Alinyon át a tengerhez
Kaland az Arzamaszovkán
A Vlagyimir-öböl
Derszu Uzala
Amba
Elátkozott hely
Vissza a tengerhez
Medvevadászat
Találkozás a hunghuzokkal
Erdőtűz
Téli kutatóút
Az Iman felé
Súlyos helyzet
A Vakungpiétől a Mozdonyig

Az 1907. évi Usszuri-vidéki utazás emlékeiből

Elindulás
Az első menet
A hegyekben
Áradás
Visszatérés a tengerhez
Kirándulás a Hsziao-Kema folyón
A Takemánál
Li Cung-ping
Szörnyű lelet
Vízesés
Nehéz út
A Kuszung alsó folyásánál
Szolonok
Az Usszurintúli-vidék szívében
Végrendelet
Hej-ba-tou visszatérése
A Szihote-Alinyon keresztül
Karácsonyi ünnepek
Az utazás vége
Derszu halála

Utazások a Szihote-Aliny hegyvidékén
1902-1906

Az Üvegvölgy

Egyik kiküldetésem idején, 1902-ben, egy vadászkülönítménnyel felfelé igyekeztem a Csimuho mentén, amely Skotovo falucska közelében torkollik az Usszurijszk-öbölbe. Osztagom hat szibériai lövészből és négy málháslóból állt. Küldetésem célja az volt, hogy a skotovói körzetet katonai szempontból felülvizsgáljam, és a Ta-tien-san hegycsoporton átvezető hágókat tanulmányozzam. E hegységben négy folyó ered: a Csimuho, a Majho, a Taupiho és a Liefu. Ezután meg kellett vizsgálnom a Hanka-tó körül és az Usszuri-vasútvonal közelében található ösvényeket...

Skotovo a Csimuho jobb partján, a torkolat körül terül el. Alapítása 1864-re nyúlik vissza. 1868-ban felperzselték a hunghuzok,[1] de már a következő évben új életre támadt. Przsevalszkij,[2] amikor 1870-ben erre járt, hat portát és harmincnégy lelket számlált össze benne. Én már meglehetősen nagy falut találtam ezen a helyen.

Két teljes napot töltöttünk itt, megszemléltük a környéket, és felkészültünk a távoli útra. A harminc kilométer hosszú Csimuhónak mindössze egyetlen jobb oldali mellékfolyója van - a Pejca. A folyó egy mély völgyet alakított ki, amelyet az itteni telepesek „Üvegvölgynek" neveznek. Nevét egy kínai paraszttházról kapta, melynek ablakában kis darabka üveg hivalkodott. Akkoriban az egész Usszuri-vidéken egyetlen üveggyár sem volt, ezért a félreeső, isten háta mögötti helyeken roppant nagy becsben állt az üveg; értékes csereeszköznek számított a hegyek és erdők rengetegében. Egy üres palackot be lehetett cserélni zöldmoharra, lisztre, sóra, sőt még szőrmére is. A legöregebb telepesek azt mesélik, hogy hajdanában, ha civakodtak egymással az emberek, az ellenfelek azon igyekeztek, hogy behatoljanak haragosuk házába, és összetörjék az üvegedényeket. Így hát természetes, hogy a kínai paraszttház ablakában csillogó üvegdarabka fényűzésnek, szokatlan luxusnak számított. Magára vonta az első betelepülők figyelmét, és nemcsak magát a házat meg a patakot, hanem az egész környező völgyet erről a kis üvegtábláról nevezték el.

Skotovótól felfelé a Csimuho völgyében eleinte mezei út vezet, amely Novorosszijszk falu után egyszerre ösvénnyé keskenyedik. Ezen az ösvényen el lehet jutni a Szucsan folyóig, valamint a Kankuocsi partján épült Novonyezsinóig. Az út többször is átvezet a folyón, egyik partról a másikra, ezért magas vízálláskor megszűnik rajta a közlekedés.

Skotovóból korán indultunk el, és még aznap elértük az Üvegvölgyet. A Pejca csaknem egyenes irányban folyik délnyugatnak, csak a torkolata táján kanyarodik nyugat felé. Az Üvegvölgy szélessége nem mindenütt egyforma: néhol száz méterre összeszűkül, helyenként pedig egy kilométernél is szélesebb, és az Usszuri-vidék völgyeinek többségéhez hasonlóan bámulatosan sík. Görbe törzsű tölgyfák növik be, és függőlegesen égnek meredő hegyek szegélyezik. A síkság és a hegyek között rendkívül éles a határvonal. Mindez arról tanúskodik,

---

[1] *Hunghuzok* - a Szibériában és a Távol-Keleten garázdálkodó kínai rablók neve volt Arszenyev idejében.

[2] *Nyikolaj Mihajlovics Przsevalszkij* (1839-1888) orosz utazó és földrajztudós, Közép-Ázsia első kutatója. Leghíresebb expedíciói: az 1867-69-es Usszuri-vidéki; az 1870-73-as mongóliai (első közép-ázsiai); az 1876-77-es lob-nori vagy dzsungáriai (második közép-ázsiai); az 1879-80-as tibeti (harmadik közép-ázsiai); az 1883-85-ös második tibeti (negyedik közép-ázsiai).

hogy itt nagy denudációs folyamatok[3] mentek végbe. A völgy régebben sokkal mélyebben feküdt, és csak később, az idők folyamán töltötte fel a folyó hordaléka.

Minél mélyebbre hatoltunk a hegyek közé, annál dúsabb lett a növényzet; a ritkás tölgyerdőt sűrű vegyes erdő váltotta fel, amelyben sok cédrusfa volt. Egy szűk kis ösvény volt Ariadne-fonalunk. Valószínűleg kínai vadászok és ginszeng-gyökér[4] keresésével foglalkozó kínaiak törték. Skotovótól kétnapi járásnyira elértük azt a helyet, ahol valamikor az „Üveg-parasztház" állott; mi már csak a romjait találtuk meg. Az ösvény napról napra rosszabbá vált, nyilván már régen nem járt rajta senki. Teljesen benőtte a fű, és sok helyen széldöntötte fatörzsek torlaszolták el. Nemsokára végleg el is vesztettük, és vadcsapásokon haladtunk tovább, legalábbis addig, amíg a nekünk megfelelő irányban vezettek. Többnyire azonban teljesen járatlan, szűz területen kellett utat törnünk. A harmadik napon estefelé elértük a Ta-tien-san 700 méter magas gerincét, amely itt déli irányban húzódik. Az embereket lent hagytam, és Olentyevvel kettesben felmásztunk az egyik szomszédos csúcsra, hogy megnézzük: messzire vagyunk-e még a hágótól. Felülről jól lehetett látni a környező hegyeket. Számításunk szerint a vízválasztó még két-három kilométernyire lehetett tőlünk. Szomorúan állapítottuk meg, hogy estére már nem tudunk odaérni, ha pedig mégis elérnénk, megkockáztatnánk, hogy esetleg víz nélkül maradunk éjszakára, mert ebben az évszakban a hegyi források csaknem teljesen kiapadnak. Elhatároztam, hogy tábort ütünk ott, ahol a lovakat hagytuk, és másnap friss erővel indulunk meg a hágóhoz.

Napi meneteléseinket rendszerint úgy osztottam be, hogy még alkonyat előtt letáborozhassunk. Világosban könnyebben megy a sátrak felállítása meg a tüzelő összegyűjtése éjszakára. Amíg lövészeim a táborveréssel bajlódtak, rendszerint maradt pár percnyi szabad időm, és elindultam a környék tanulmányozására. Az efféle kiruccanásokon egyik lövészem, Polikarp Olentyev volt állandó kísérőm. A huszonhat éves, középtermetű, izmos testalkatú, világosbarna hajú legény markáns arcát kis bajuszka ékesítette. Olentyev nagyszerű ember, kitűnő vadász és tántoríthatatlan optimista volt. Derűs kedélye még a legkellemetlenebb helyzetekben sem hagyta cserben. Ha pácba kerültünk, Olentyev sohasem vesztette el jókedvét, és igyekezett meggyőzni engem is, hogy meglátom, „minden a legjobbra fordul ebben a minden világok legjobbikában".

Olentyevvel áthaladtunk egy alacsony hegyháton, és a sűrű erdővel benőtt szomszédos völgybe jutottunk, amelyet széles hegyi patak kiszáradt medre vágott át keresztben. Itt elváltunk egymástól. Én balra indultam a kavicsos fövényen, Olentyev pedig jobbra. Még két perc sem telt el, amikor egyszerre lövés dördült abból az irányból, amerre Olentyev ment. Megfordultam, és láttam, amint egy hajlékony, rugalmas és tarkafoltos valami villan fel a levegőben. Olentyevhez rohantam. Sietve töltötte a puskáját, de az egyik töltény megrekedt a tárban, és a závár nem csapódott be.

- Mire lőttél? - kérdeztem tőle.

- Úgy vélem, tigrisre - felelte. - A fenevad egy fán ült. Jól megcéloztam, és valószínűleg el is találtam.

---

[3] A földfelszín egyenetlenségeit, kiemelkedéseit, létrejöttük pillanatától letarolni, elsimítani törekvő folyamat. A denudációs folyamatban a hőhatások, a levegő, a víz, a jég (gleccserek) és a szerves élet vesz részt.

[4] *Ginszeng* (Panax ginseng C. A. M.) - A borostyánfélék családjába tartozó növény. A kínaiak csodálatos gyógyítóerőt tulajdonítanak neki.

Végre sikerült a tárból kihúzni a megrekedt töltényt. Olentyev újból megtöltötte fegyverét, majd óvatos léptekkel igyekeztünk megközelíteni azt a helyet, ahol az állat elrejtőzött. A száraz fűre cseppent vérnyomok azt mutatták, hogy a fenevad valóban megsebesült. Olentyev hirtelen megállt, és hallgatózni kezdett Egy kicsivel jobbra előttünk hörgés hallatszott, de a sűrű páfránycserjék miatt semmit sem lehetett látni. Egy földre dőlt nagy fa eltorlaszolta utunkat. Olentyev már éppen át akart mászni a kidőlt fán, de a megsebesített állat megelőzte őt, és nagy lendülettel feléje vetette magát. Barátom közvetlen közelről sebtében rálőtt, de még arra sem volt ideje, hogy a puskatust a vállához támassza. A vaktában leadott lövés azonban igen jól sikerült. A golyó egyenesen a vadállat fejébe fúródott. Az állat rábukott a fatörzsre; feje meg két mellső lába a fa egyik oldalán, testének hátsó része pedig a fa másik oldalán csüngött le tehetetlenül. Néhányszor még görcsösen megvonaglott, halálkínjában a földet harapdálta, majd megbillent a teste, lassan előredőlt, és nehézkesen Olentyev lába elé omlott.

Már első tekintetre felismertem benne a mandzsu párducot, melyet az itteniek „leopárdnak" neveznek. A macskafélék e pompás képviselője a hatalmasra nőtt példányok közé tartozott. Testhossza az orrától a farka tövéig 1,4 métert tett ki. Bundáját két oldalán és a hátán barnássárga, hasán pedig fehér és fekete foltok tarkították szép szabályos sorokban, úgyhogy a tigris sávjaira hasonlítottak. Két oldalán, lábain meg a fején kisebbek és sűrűbbek voltak a foltok, nyakán, hátán és farkán pedig nagyobbak, kör alakúak.

A párduc az Usszuri-vidéken csak a terület déli részén, főképpen a szujfuni, poszjeti és a barabasszki körzetekben él. Fő elesége a japán szarvas, az őz és a fácán. A párduc szerfölött ravasz és elővigyázatos állat. Az ember elől úgy menekül, hogy felmászik egy fára, és olyan ágat választ ki magának, amely földön hagyott nyomaival szemben, vagyis a vadász tekintetével ellenkező irányban fekszik. Kinyúlik az ág hosszában, fejét mellső lábaira hajtja, és ebben a helyzetben megmerevedik. A ravasz bestia nagyon jól tudja, hogy ághoz lapuló teste a feje felől sokkal kevésbé szembetűnő, mint oldalról.

A meglőtt állat bőrének lenyúzása több mint egy órát rabolt el tőlünk. Amikor megindultunk visszafelé, már alkonyodott.

Jó ideig gyalogoltunk, mire végre megláttuk éjjeli táborunk fényét. Nemsokára az emberek sziluettjeit is meg tudtuk különböztetni a fák között, amint ide-oda mozogtak, és gyakran eltakarták a tüzet. A kutyák vidám csaholással üdvözöltek bennünket. A lövészek körülvették az elejtett zsákmányt, megvizsgálták, és töviről hegyire megtárgyalták az esetet. A beszélgetés belenyúlt a késő éjszakába.

Másnap folytattuk utunkat. A völgy összeszűkült, s egyre nehezebben tudtunk előrehaladni. Szűz területen törtünk utat, és legfőbb gondunk az volt, hogy minél kevesebbet járjunk körbe.

Délben elértünk a hegygerinchez. Meredek és nehéz emelkedő állt előttünk. A lovak bukdácsoltak, botladoztak, az erőlködéstől reszketett a lábuk, és kitágult orrcimpával, nehezen, szaggatottan lélegeztek. Az út megkönnyítése végett cikcakkban mentünk, gyakran meg kellett állnunk, és megigazítanunk a málhákat. Végre felértünk a hegyhátra. Itt félórás pihenőt tartottunk. Erdővel borított hegyháton mindig elővigyázatosan kell haladni, gyakran meg kell állni és körül kell nézni, mert ellenkező esetben könnyen eltéved az ember, különösen ködben. Emlékszem, régebben többször elvesztettem az irányt ily módon, és mivel nem akartam még egyszer így járni, felmásztam a gerinc legmagasabb pontjára.

Felülről azután végigláttam a Ta-tien-san egész vonulatát, mintha csak a tenyeremen lett volna kiterítve. A hegység északi irányban húzódott, némi kis kitérővel kelet felé. Itt szétfolyó, bizonytalan körvonalai homályba vesztek, de távolabb kelet felé újból felmagaslott, és fen-

séges látványt nyújtott. Nyugati lejtői meredeknek és szakadékosnak, a keletiek lankásabbnak látszottak. Bal felől a távolban a Majho és a Csimuho ezüst szalagja csillogott, jobb felől pedig a Szucsan kanyargós medencéjén akadt meg a tekintetem. Erről az oldalról nézve a terep keresztül-kasul át volt szeldelve, de olyannyira, hogy sokáig nem tudtam megállapítani, merre is folynak a patakok voltaképpen, és vajon melyik medencéhez tartoznak. A szemem előtt vagy öt kilométernyire valami kupola formájú hegy magaslott. Ezt szemeltem ki tájékozódási pontnak.

A Ta-tien-san tetejét hatalmas szálfaerdő borítja, úgyhogy a megrakott állatokkal meglehetősen gyorsan tudtunk haladni. Egy helyütt két maralszarvast - egy bikát meg egy szarvastehenet - riasztottunk fel. A szarvasok elfutottak előlünk, de csak néhány lépésnyire. Ott aztán - mintha földbe gyökerezett volna a lábuk - megálltak, és fejüket felénk fordítva bámultak bennünket. Az egyik kozák rájuk akart lőni, de nem engedtem, mert sajnáltam a gyönyörű állatokat. Bőven volt eleségünk, lovaink pedig annyi málhát cipeltek, hogy úgysem tudtuk volna magunkkal vinni a lelőtt szarvasokat. Néhány percig gyönyörködtünk bennük, végül a bika elunta a bámészkodást, rövidet horkantott, agancsát hátravetette, és erős ugrásokkal megindult rézsút lefelé a hegyen.

Ennek a tenger mentén élő szép, arányos testalkatú szarvasfajtának átlagos hossza 1,9 méter, magassága 1,4 méter. Súlya megközelíti a két mázsát. A maral szőrzete nyáron világosbarna, télen szürkésbarna árnyalatú, farán sárgásfehér tükörrel. Hosszú és erős nyakán szép formájú fej ül. Nagy, cső alakú fülei igen mozgékonyak. Villaszerűen szétágazó agancsán elöl két egyenes éles ág mered előre. Agancsa télire lehull, de tavasszal újból kinő; minden évben eggyel több oldalág van rajta. Az oldalágak számából meg lehet határozni a szarvas életkorát, hozzászámítva egy évet, amikor még agancstalan. Az oldalágak száma azonban korlátozott: a felnőtt hím agancsán legfeljebb hét oldalág található. A további évek során nem nő több oldalág, csak maga az agancs válik egyre vastagabbá és súlyosabbá.

A maralszarvas az Usszuri-vidék déli részén honos, az Usszuri egész völgyében és a mellékfolyók környékén, de a Szihote-Aliny tűlevelű erdőiben már hiába keressük. A tengerparton az Olimpiáda-hegyfokig lehet megtalálni.

Nyáron az erdős hegyek árnyas lejtőin szeret tartózkodni, télen pedig a napsütötte völgyeket és a sík tajgát kedveli, különösen azokat a helyeket, ahol erdei tisztások váltakoznak fiatal erdőkkel. Kedvenc nyári elesége egy pillangós virágú cserje, a Lespedeza bicolor, télen nyárfák, topolyafák és alacsony növésű nyírfák fiatal hajtásaival táplálkozik.

Délben nagyobb pihenőt tartottunk. Elképzelésem szerint most már a kupola formájú hegy közelében kellett lennünk.

Menet közben nem is annyira az emberek, mint inkább a málhás állatok erejéhez kell alkalmazkodni. Az állatok nehéz terhet cipelnek, ezért minden pihenőnél le kell málházni őket, hogy kissé kifújhassák magukat.

Amint a lovakat lenyergelték, azonnal szabadon engedték őket. A lehullott levelek alatt a fű még zöld volt, és ez lehetővé tette, hogy valamelyes zöldtakarmányhoz jussanak.

Találkozás Derszuval

A pihenő után kis csoportunk új erőre kapva indult útnak. Nemsokára olyan erdőrészre jutottunk, ahol rengeteg vihardöntötte fa hevert, ezért csak nagyon lassan haladtunk. Délután négy órára egy hegycsúcshoz érkeztünk. Az embereket a lovakkal együtt otthagytam, magam pedig felmásztam egy magas fára, hogy még egyszer körültekintsek.

Az elébem táruló látvány szétoszlatta kétségeimet. Éppen a vidék központjában emelkedő, kupola formájú hegy ormán álltam. Nyugatra magas hegyvonulat húzódott, amely meredeken lejtett észak felé. A vízválasztó túlsó oldalán a völgyek általános iránya északnyugati volt. Valószínűleg ezekben a völgyekben lehetett megtalálni a Liefu forrásait.

Lemásztam a fáról, és visszatértem embereimhez. A nap már a horizont szélén ballagott. Sietve valami forrást kellett keresnünk, mivel mind embereimnek, mind a lovaknak nagy szükségük volt az üdítő vízre. A hegy lejtője eleinte lankás volt, később azonban meredek lett. A lovak hátulsó lábukra ülve ereszkedtek le. A málhák előreszánkáztak, és ha a nyergeket nem tartotta volna farhám, rácsúsztak volna a lovak fejére. Hosszú cikcakkokban kellett haladnunk, ami a földön szerteszét heverő széldöntötte fák miatt korántsem volt könnyű dolog.

A hegyszoroson túl álnok szakadékba jutottunk. A tönkökkel eltorlaszolt mély omladékok, a vízzel telt hasadékok, a mohával lepett sziklák - a Valpurgis-éj színhelyét juttatták eszembe. Nehezen lehet kietlenebb és barátságtalanabb helyet elképzelni, mint amilyen ez a szurdok volt.

Néha vonzó és vidám képet nyújtanak a hegyek és az erdők. Ilyenkor úgy érzem, hogy szívesen ott maradnék mindörökre. De néha vadnak, zordnak mutatkoznak, és mily különös dolog - ilyenkor nemcsak engem fog el valami nyomasztó érzés, hanem a csoport többi tagján is meg lehet figyelni ezt a kedélyváltozást. Sokszor ellenőriztem önmagamat, és mindig meggyőződtem róla, hogy nem csalódom. A zord és kietlen környezetben most is valami kényelmetlen és baljós hangulat lett úrrá mindnyájunkon.

- Nem baj - biztatgatták magukat a lövészek -, valahogyan majd csak eltöltjük az éjszakát. Hiszen nem évekig kell itt rostokolnunk. Holnap majd találunk vidámabb helyet.

Nemigen akaródzott itt megállapodni, de nem volt mit tennünk. Közeledett az alkonyat. A szurdok alján patak csobogott, arrafelé mentem, kikerestem egy simább helyet, és elrendeltem, hogy verjék fel a sátrakat.

Az erdő fenséges csendjét csakhamar fejszecsapások és emberi hangok törték meg. A lövészek lenyergelték a lovakat, tűzifát gyűjtöttek, és hozzáláttak a vacsorakészítéshez.

Szegény lovak! A kövek és a széldöntötte fák között éhesen kellett maradniuk. No de holnap, ha sikerül eljutnunk a kínai földművelők házaihoz, jól tartjuk majd őket.

Az erdőben mindig korán sötétedik. Nyugaton, a tűlevelű lombozat sűrű függönyén keresztül imitt-amott még lehetett látni néhány foltot a sápadt égből, de a földre már az éjszaka árnyai borultak. A tábortűz felcsapó lángjai egyre élénkebb fényt vetettek a sötétből kiemelkedő bokrokra és fatörzsekre. Valahol a szakadékban felébredt egy pocoknyúl; átható füttyögésbe kezdett, de egyszerre csak, úgy látszik, megijedt valamitől, mert sietve bebújt az üregébe, és többé ki se dugta az orrát.

Éjjeli szállásunkon végre minden a megszokott kerékvágásba döccent. Tea után az emberek saját dolguk után láttak: ki a puskáját tisztogatta, ki a nyergét javította, vagy elszakított öltözékét foltozgatta. Ilyenféle munka mindig bőven akad. Dolguk végeztével a lövészek pihenőre tértek. Szorosan egymás mellé feküdtek, fülig betakarództak a köpenyegükkel, s néhány perc múlva már úgy aludtak, mint akiket agyonvertek. A lovak egy darabig még eleséget keresve bolyongtak az erdőben, de minthogy nem találtak, visszabaktattak a táborba, és fejüket lógatva szenderegni kezdtek. Csak Olentyev és én nem aludtunk. Én bevezettem naplómba a megtett útvonalat, ő pedig a lábbelijét javította. Este tíz óra lehetett, mikor behajtottam a füzetemet, betekertem magam nemezköpenyembe, és a tűz mellé heveredtem. A füsttel együtt felemelkedő meleg levegőben ide-oda himbálóztak annak a vén fenyőfának az ágai, melynek tövénél elhelyezkedtünk, és hol eltakarták, hol felfedték a csillagokkal telehintett sötét égboltot. A fák végtelen hosszú oszlopsora egészen az erdő mélyéig húzódott, és ott észrevétlenül beleolvadt az éjszaka homályába.

Egyszerre csak a lovak felkapták a fejüket, és hegyezni kezdték a fülüket, de azután megnyugodtak, és tovább szunyókáltak. A dolognak először nem tulajdonítottunk különösebb jelentőséget, és tovább beszélgettünk. Eltelt néhány perc. Valamit kérdeztem Olentyevtől, és amikor nem kaptam választ, feléje fordultam. Várakozó testtartásban állt a tűz mellett, kezével ellenzőt formált a szeme elé, hogy ne zavarja a tűz fénye, és feszült figyelemmel fúrta tekintetét a sötétbe.

- Mi az? Mi történt? - kérdeztem tőle.

- Valaki lefelé ereszkedik a hegyről - felelte suttogva.

Mindketten fülelni kezdtünk, de körös-körül csend volt, olyan csend, amilyen csak az erdőben lehet egy hideg őszi éjszakán. Egyszerre csak potyogó kis kövek zaját hallottuk felülről.

- Alighanem medve lesz - vélekedett Olentyev, és tölteni kezdte a puskáját.

- Ne lőj! Ember jön... - hallatszott egy hang a sötétből, és néhány perc múlva egy férfi lépett a tűz fényébe.

Szarvasbőrből varrott rövid felsőkabátot és nadrágot viselt. A fején valami kötésféle fehérlett, a lábán fiatal szarvas bőréből készült saru, a hátán nagy iszák, a kezében pedig egy kis ágast meg egy kivénhedt, hosszú berdánpuskát tartott.

- Jó estét, kapitány - mondta a jövevény felém fordulva.

A fához támasztotta a puskáját, levette hátáról az iszákját, ruhája ujjával letörölte verejtékes arcát, és letelepedett a tűz mellé. Most jól megszemlélhettem. Úgy negyvenöt éves, alacsony növésű, zömök, és szemmel láthatóan izmos férfi volt. Mellkasa erősen kidomborodott, kezéről látszott, hogy nagy erő lakozik benne, lábszárai kissé görbék voltak. Napbarnította arca az errefelé élő emberek tipikus vonásait viselte: pofacsontjai kiálltak, orra kicsi volt, szeme mongol vágású, széles szájában erős fogak ültek. Felső ajkát világosbarna bajuszka nőtte be, állát kicsiny, rőt színű szakáll díszítette. A legfeltűnőbb mégis sötétszürke szeme volt, amely nyugodtan, kissé naivul tekintett a világba, és határozottság, egyenes jellem, jólelkűség tükröződött benne.

Az ismeretlen nem nézegetett bennünket olyan fürkészve, ahogyan mi szemléltük őt. Elővette zekéjéből a dohányzacskóját, megtöltötte a pipáját, és szótlanul rágyújtott. Anélkül, hogy megkérdeztem volna, kicsoda és honnan való, megkínáltam ennivalóval, így szokás ez a tajgában.

- Köszönet, kapitány - mondta. - Nagyon éhes vagyok, ma nem volt mit ennem.

Mialatt evett, tovább nézegettem az idegent. Övéből vadászkés csüngött alá, tehát nyilván vadászattal foglalkozik. Eldurvult, naptól-széltől cserzett kezei tele voltak karcolásokkal. Ugyanilyen, de még mélyebb karcolások húzódtak az arcán is: az egyik a homlokán, a másik a füle mellett az orcáján. Amikor levette a fejéről a kötést, megláttam rendetlenül nőtt, sűrű, világosbarna haját, amely hosszú fonatokban lógott le a vállára.

Vendégünk nem tartozott a beszédes emberek közé. Végül is Olentyev már nem bírta tovább a hallgatást, és egyenesen megkérdezte tőle:

- Miféle náció vagy? Kínai? Koreai?

- Gold[5] vagyok - felelte a jövevény röviden.

- Bizonyára vadász vagy - tudakoltam tőle.

- Igen - válaszolta. - Vadászni járok, más munkám nincs, halászat szintén nincs, érted ugye, egyedül csak a vadászat van.

- És hol laksz? - folytatta Olentyev a kérdezősködést.

- Nincs házam. A hegyekben lakom. Tüzet rakok, sátrat verek - alszom. Állandóan vadászni járok, hogyan éljek otthon?

Azután elmesélte, hogy ma maralszarvasra vadászott, meg is sebesített egy anyaállatot, de csak könnyű sebet ejtett rajta. A megsebzett vad követése közben bukkant nyomainkra. Ezek vezették őt a hasadékba. Amikor besötétedett, meglátta a tüzet, és egyenesen feléje tartott.

- Én csendesen járok - mondta. - Gondolom magamban, milyen emberek jöhettek ide, a messze hegyekbe? Megnézem - kapitány van, katonák vannak. Akkor egyenesen idejöttem.

- Hogy hívnak? - kérdeztem az ismeretlentől.

- Derszu Uzala - felelte.

Ez az ember felkeltette az érdeklődésemet. Volt benne valami sajátszerű, valami eredeti. Egyszerűen, csendesen beszélt, szerényen, nem hízelegve. Lassan belemelegedtünk a beszélgetésbe. Hosszasan mesélt az életéről, és minél többet beszélt, annál nagyobb rokonszenvvel hallgattam. Egy kezdetleges életmódú vadászt láttam magam előtt, aki egész életét a tajgában tölti. Szavaiból megtudtam, hogy a létfenntartáshoz szükséges élelmet fegyverrel szerzi meg, és vadászzsákmányát a kínaiaknál cseréli be dohányra, ólomra és lőporra. Puskája az apjától maradt reá örökségképpen. Aztán elmesélte, hogy most ötvenhárom éves, sohasem volt háza, örökkön a szabad ég alatt élt, csak télire eszkábált össze magának nyírfák és más fák kérgéből valami ideiglenes kalyibát. Gyermekkorából nem emlékszik vissza másra, mint a folyóra, kunyhójukra, a tűzre, apjára, anyjára és kis húgára.

- Mind régen meghaltak - végezte be elbeszélését, és elmélázott. Hallgatott egy keveset, majd tovább folytatta: - Régebben nekem is volt feleségem, fiam és kislányom. A himlő megölte őket. Egyedül maradtam...

Az arcát szomorúvá tették az átélt visszaemlékezések. Vigasztalni próbáltam, de hát mit jelenthetett az én vigasztalásom ennek a magányos embernek, akitől a halál elragadta családját, az öregség egyetlen örömét? Szerettem volna valamiképpen kifejezésre juttatni együtt-érzésemet, tenni érte valamit, de nem tudtam, mi legyen az. Végre kigondoltam: felajánlottam

---

[5] A *goldok*, akik saját magukat *manájók*nak nevezik, a mandzsu-tunguz népek déli csoportjába tartoznak. Három nagy folyó: az Amur, az Usszuri és a Szungari mentén laknak.

neki, hogy kicserélem egy új puskára ócska fegyverét. Ő azonban visszautasította ajánlatomat. Az öreg berdánpuska - mondotta - igen becses számára, hiszen apjától örökölte. Meg aztán már nagyon meg is szokta, kitűnő puska, nagyon jól hord.

A csillagok az égbolton megváltoztatták helyüket, és állásukból láttam, hogy már jóval elmúlt éjfél. Egyik óra repül a másik után, mi pedig még mindig a máglya mellett ültünk és beszélgettünk. Azazhogy inkább Derszu beszélt, én pedig élvezettel hallgattam. A vadászatairól beszélt, meg arról, hogyan esett egyszer a hunghuzok fogságába, s hogyan szökött meg tőlük. Mesélt a tigrisekkel való találkozásairól, elmondta, hogy tigrisekre nem szabad lőni, mert azok istenek, akik a ginszeng-gyökeret védik a gonosz emberektől, beszélt a rossz szellemekről, árvizekről stb.

Egyszer megtámadta és erősen megsebezte egy tigris. A felesége napokig kereste, több mint kétszáz kilométert járt be, és a nyomai alapján talált rá végül, mikor Derszu a vérveszteségtől már teljesen elerőtlenedett. Amíg ő gyengélkedett, a felesége járt helyette vadászni.

Azután én kérdeztem ki őt arról a vidékről, ahol voltunk. Elmondta, hogy ez a Liefu forrásvidéke, és hogy holnap elérünk az első vadászkunyhóhoz.

Közben egyik emberem felébredt, csodálkozva nézett ránk, morgott valamit magában, elmosolyodott, és újból elaludt.

Még sötétség borította az eget és a földet, s csak keletről, ahol egyre újabb és újabb csillagok jöttek fel, lehetett érezni a hajnal közeledtét. Bőséges harmat hullott a földre, biztos előjeléül annak, hogy holnap szép idő lesz. Körös-körül ünnepélyes csend honolt. Mintha a természet is pihenne.

Egy óra múlva pirkadni kezdett. Ránéztem az órámra; reggel hat óra volt. Itt az ideje, hogy felkeltsem a soron következő szolgálatost. Megráztam a vállánál fogva, mire felült, és nagyot nyújtózott. A tűz éles fénye sértette a szemét, erősen hunyorgott. Amikor észrevette Derszut, elmosolyodott, és így szólt:

- Mi a csoda! Miféle emberke!...

A fekete égbolt sötétkék színt öltött, utána zavaros szürkére halványodott. Az éjszaka árnyai beszorultak a bokrok és szakadékok közé. Majd csak akkor óvakodnak ki onnan, amikor a nap eltűnik a látóhatár mögött. Rövidesen megélénkült a tábor: az emberek beszélgettek, nevetgéltek, magukhoz tértek dermedtségükből a lovak, a közelben füttyögni kezdett egy pocoknyúl, lent a szakadékban egy másik kontrázott neki. Felhangzott a tarka harkály hangja és a fekete harkály pattogó dala is. A tajga ébredezett. Percről percre világosabb lett: egyszerre csak éles napsugarak törtek elő kévékben a hegyek mögül, és fénnyel árasztották el az erdőt. Éjjeli táborunk most egész más képet mutatott. A fényes máglya helyén csak egy hamurakás feketéllett; a tüzet úgyszólván nem is lehetett látni; a földön üres konzervdobozok hevertek; ott, ahol a sátor állt, már csak néhány karó meredezett a letaposott füvön.

Vaddisznóvadászat

A reggeli tea után a lövészek a lovakat kezdték málházni. Derszu is összeszedelőzködött. Magára vette az iszákját, kezébe vette az ágast meg berdánpuskáját. Néhány perc múlva kis csapatunk útnak indult. Derszu is velünk tartott.

A hasadék, amelyben haladtunk, hosszú és kanyargós volt. Jobbról és balról ugyanilyen hasadékok nyíltak, mélyükön lármásan csobogott a víz. A szűk katlan egyre tágult, és végül völggyé szélesedett. Itt régi jelzéseket találtunk a fákon, amelyek elvezettek bennünket az ösvényre. A gold előttünk haladt, és állandóan figyelmesen nézett a lába alá. Időnként lehajolt, és kezével szétkaparta a földre hullott leveleket.

- Mi az? - kérdeztem tőle.

Derszu megállt, és azt felelte, hogy az ösvény nem lovaknak való, hanem gyalogosoknak, cobolycsapdák mentén halad, s néhány nappal ezelőtt egy ember ment erre, aki minden valószínűség szerint kínai volt.

A gold szavai valamennyiünket megleptek. Amikor észrevette, hogy bizalmatlanok vagyunk iránta, felkiáltott:

- Hogyhogy nem értitek meg? Nézd meg magad!

És olyan bizonyítékokat mutatott nekem, hogy egyszeriben szertefoszlott valamennyi kétségem. Minden oly világossá és oly egyszerűvé vált, hogy csodálkozva kérdeztem magamtól, miért is nem vettem ezt már azelőtt észre? Először is, az ösvényen sehol sem lehetett patanyomokat látni. Másodszor, az ösvény két oldalán sehol sem voltak letisztítva az ágak: lovaink csak nagy nehezen vergődtek át, és állandóan beleakadtak málháikkal a fákba. Később a kanyarok olyan élesek lettek, hogy a lovak nem tudtak megfordulni, és nagy vargabetűket kellett leírniuk.

A patakon keresztül a nyomok rönkökön át vezettek, és sehol sem ereszkedett az ösvény a vízbe: az ösvényt eltorlaszoló fatörzs nem volt kettévágva; az emberek könnyen átmásztak rajta, de a lovakat mellette kellett elvezetni. Mindez azt bizonyította, hogy az ösvény nem alkalmas málhás állatokkal való utazásra.

- Egy ember ment erre, régen - mondta Derszu mintegy önmagának. - Azután, hogy az ember erre járt, eső jött - és azt kezdte számítgatni, hogy mikor is esett utoljára.

Két óra hosszat mentünk ezen az ösvényen. A tűlevelű erdőt lassacskán vegyes erdő váltotta fel. Egyre gyakrabban fordult elő topolyafa, jávorfa, hársfa, nyár- és nyírfa. Én rövid pihenőt akartam tartani, Derszu azonban azt tanácsolta, hogy menjünk még egy kis darabot.

- Nemsokára kalyibát találunk - mondta, és rámutatott néhány fára, amelynek le volt hántva a kérge.

Azonnal megértettem: a közelben kell lennie annak a kalyibának, amihez ezt a fakérget felhasználták. Meggyorsítottuk lépteinket, és tíz perccel később a patak partján megláttunk egy nyeregtetős fabódét, melyet vadászok vagy ginszenggyökér-keresők eszkábálhattak össze. Miután új ismerősünk alaposan szemügyre vette a bódét és környékét, újból csak azt állította, hogy néhány nappal azelőtt egy kínai haladt az ösvényen, és ebben a bódéban hált meg. Erről tanúskodott az esőtől levert hamu, a fűből készült magányos fekhely, meg az a rongyos, kék anyagból varrott térdvédő, melyet viselője nyilván szándékosan dobott el.

Ekkor döbbentem rá, hogy Derszu egyáltalán nem együgyű ember. Nagyszerű képességű nyomolvasó állt előttem, aki Cooper és Mayne Reid hőseit juttatta eszembe. Amíg embereim megetették a lovakat, lefeküdtem egy nagy fa árnyékába, és tüstént el is aludtam. Két óra múlva Olentyev ébresztett fel. Mialatt aludtam, Derszu egy csomó tűzifát hasogatott, nyírfaháncsot gyűjtött, és mindezt berakta a bódéba.

Azt hittem, hogy fel akarja gyújtani a bódét, és igyekeztem lebeszélni szándékáról. De felelet helyett egy csipetnyi sót, meg egy maréknyi rizst kért tőlem. Kíváncsi voltam, mit akarhat, és elrendeltem, hogy adják ki neki a kért dolgokat. A gold gondosan nyírfaháncsba göngyölt egy doboz gyufát, külön háncsba tekerte a sót meg a rizst, és mindezt felakasztotta a bódéban. Azután megigazgatta kívülről a faháncsot, és szedelőzködni kezdett.

- Talán vissza akarsz jönni? - kérdeztem tőle. Derszu tagadólag rázta a fejét. Ekkor megkérdeztem, hogy kinek hagyta ott a rizst, a sót meg a gyufát.

- Valamilyen más ember jön - felelte Derszu -, bódét talál, száraz tűzifát talál, gyufát talál, ennivalót talál - nincs semmi baj - fogja mondani.

Emlékszem, ezek a szavak mélyen megleptek. Elgondolkoztam... A gold egy számára ismeretlen emberről gondoskodott, akit sohasem fog látni, és aki nem fogja tudni, ki készített neki tüzelőt meg eleséget. Eszembe jutott, hogy amikor mi eltávoztunk egy-egy táborhelyről, az én embereim mindig elégették a fakérget. Nem rosszindulatból tették, hanem csak a mulatság kedvéért, és én sohasem akadályoztam meg őket ebben. Derszu, ez a „vadember", sokkal emberszeretőbb volt, mint én. Gondoskodás az utasról!... Mitől homályosodott el a városokban élő emberekben ez a szép érzés, az idegen érdekek figyelembevétele, amely pedig azelőtt kétségtelenül megvolt bennük?

- A lovak indulásra készek! Mennünk kell - lépett oda Olentyev. Felriadtam gondolataimból.

- Igen, mennünk kell...

- Indulás! - adtam ki az utasítást a lövészeknek, és megindultam előttük az ösvényen.

Estére elérkeztünk a két patak összefolyásához. Innen kezdődik tulajdonképpen a Liefu. Itt 6-8 méter széles, és áramlásának sebessége 120-140 méter percenként. Mélysége egyenetlen, 50-60 centiméter között váltakozik.

Vacsora után korán lefeküdtem, és azonnal elaludtam.

Amikor másnap felébredtem, már mindenki talpon volt. Kiadtam a parancsot, hogy nyergeljék fel a lovakat. Míg a lövészek a málhákkal vesződtek, előszedtem a hordozható mérőasztallapot,[6] és a golddal együtt előrementem.

Éjjeli tanyánk helyétől a völgy nyugatnak fordult. Bal oldali lejtői meredekek, a jobb oldaliak viszont lankásak voltak. Az ösvény minden kilométerrel szélesebb és jobb lett. Egy helyen fejszével kivágott fa hevert az út mentén. Derszu jól megnézte, majd kijelentette:

- Tavasszal vágták ki. Két ember dolgozott itt. Egyik ember magas volt, a baltája tompa. Másik ember kicsi volt, a baltája éles.

Ez előtt a bámulatra méltó ember előtt nem létezett titok. Mindent tudott, ami errefelé történt. Ekkor elhatároztam, hogy figyelmesebb leszek, és magam is megpróbálkozom a nyomolvasással. Nemsokára észrevettem még egy kivágott fatörzset. Körülötte gyantával átitatott

---

[6] *Mérőasztallap.* - Topografikus terepfelvételre alkalmas, három lábra erősített rajztáblából álló mérőműszer.

forgács hevert. Annyit megértettem belőle, hogy valaki aprófát készített magának, de semmi mást nem tudtam kisütni.

- Kínai parasztház van a közelben - mondta Derszu, mintegy válaszképpen tépelődéseimre.

Valóban, egyre gyakrabban tünedeztek fel kérgüktől megfosztott fák (most már tudtam, hogy ez mit jelent), és úgy kétszáz méternyire tőlünk, közvetlenül a folyóparton, kis erdei tisztás közepén vadászkunyhó állt. A fakéreggel fedett, vályogfalú kis építményben nyilván nem lakott senki, mert bejárata kívülről egy karóval volt betámasztva. A kunyhó köré ültetett kis kertecskét feltúrták a vaddisznók. A kertben egy kis fabálvány állott, arccal - mint minden bálvány - dél felé.

A kunyhó belső berendezése egészen kezdetleges volt. Találtunk benne egy vaskondért - amelyet befalaztak az alacsony kemencébe, ahonnan füstjáratokon melegítették a *kang*ot, mely egyúttal fekhelyül is szolgált. Találtunk két-három kivájt kis teknőt, fából faragott vizeskorsót, egy konyhakést, egy fémkanalat, egy kis seprűt az üst tisztítására, két porlepte palackot, sarokba hányt rongycsomót, két zsámolyt, egy olajmécsest. A padlón szétdobált rongyok meg szőrmefoszlányok hevertek. Ennyiből állt az egész berendezés.

A kunyhótól három ösvény vezetett a Liefu mentén fölfelé. Az egyik az volt, amelyiken mi jöttünk, a második keletre vitt a hegyekbe, a harmadik nyugat felé kanyarodott. A legutóbbin sokat járhattak, jól ki volt taposva, és lovak is használhatták. Ezen indultunk tovább. Embereim a lovak nyakára vetették a gyeplőt, és rájuk hagyták, hogy ők maguk válasszanak utat. Az okos állatok mindenképpen azon igyekeztek, hogy rakományuk ne akadjon bele a fákba. A mocsaras és kavicsos helyeken rendkívül óvatosan lépdeltek; mellső patáikkal előbb kitapogatták a talajt, csak aztán ereszkedtek teljes súlyukkal a földre. Éppen ez az ösztön jellemzi az itteni lovakat, amelyek hozzászoktak ahhoz, hogy málhával megrakva közlekedjenek a tajgában.

A vadászkunyhótól kezdve a Liefu egyre inkább északkelet felé kanyarodik. Újabb hat kilométer után elérkeztünk egy magas hegyhez, melyet a kínaiak Tutingzának neveznek. A folyó jobb partján kínai parasztházakat találtunk.

A katonai különítmény váratlan megjelenése nagy riadalmat keltett a kínaiak között. Meghagytam Derszunak, közölje velük, hogy ne féljenek tőlünk, folytassák nyugodtan a munkájukat. Meg akartam nézni, hogyan élnek a kínaiak a tajgában.

A száradó állatbőrök, a hombárban halomba rakott maralagancsok (ezekből orvosság készül), az ugyancsak gyógyszerkészítés céljából zsákocskákban szárított medveepe és szarvasmagzatok, hiúzok, nyestek, coboly- és mókusprémek, valamint a csapdákhoz és vadfogáshoz szükséges eszközök mind arra mutattak, hogy az itt lakó kínaiak nem is annyira földműveléssel, mint inkább vadászattal és vadfogással foglalkoznak. A kunyhók körül kis megművelt földparcellák terültek el; ezekbe búzát, zöldmohart és kukoricát vetettek. A kínaiak panaszkodtak a vaddisznókra, és azt mesélték, hogy a közelmúltban egész vaddisznócsordák ereszkedtek le a hegyekből, és széttúrták a vetéseket. Ezért még éretlenül kellett betakarítani a zöldségféléket, hogy fel ne falják a kártékony állatok. Most azonban - tették hozzá - a vaddisznók visszavonultak a tölgyesekbe, ahol már megérett a makk.

A nap még magasan állt, így hát elhatároztam, hogy felmászom a Tutingzára, és onnan veszem szemügyre a környéket. Derszu is velem tartott. Könnyedén öltözve indultunk útnak, csak a puskáinkat vittük magunkkal.

A Tutingza meredeken ereszkedik alá a Liefu völgyébe, és északi lejtőjét mély szakadékok szabdalják keresztül-kasul. A megsárgult falevelek már puha szőnyegként borították a földet, és a nyáron dús erdő így csupaszon meglehetősen ritkának látszott. Csak a tölgyfák nem vetették még le megfakult, szárazon zörgő lombruhájukat.

A hegy annyira meredek volt, hogy kétszer is leültünk pihenni, azután megint nekiindultunk, másztunk, kapaszkodtunk felfelé.

Körös-körül a föld összevissza volt túrva. Derszu gyakran meg-megállt, és a nyomokból megállapította, hogy vadkantól vagy emsétől származnak-e, meg hogy fiatal vagy idősebb példányok jártak-e arra. Megmagyarázta nekem, hogy ez itt egy sánta kan nyoma, amott meg két vadkan verekedett. Még azt is meg tudta mondani, hogy melyik győzött a párviadalban. Szavai nyomán mindent világosan elképzeltem magamnak, és furcsának találtam, hogy azelőtt észre sem vettem az ilyen nyomokat, vagy ha észrevettem is, nem tudtam kiolvasni belőlük semmit. Legfeljebb azt tudtam megállapítani, hogy merre mentek az állatok.

Egyórai kapaszkodás után elértük a görgeteggel borított hegycsúcsot, leültünk egy sziklára, és körülnéztünk.

- Nézd csak, kapitány - szólalt meg Derszu, és odamutatott a völgy szemközti lejtőjére. - Hát az micsoda?

Odanéztem, és valami sötét foltot vettem észre. Azt hittem, hogy egy felhő árnyéka, és ezt meg is mondtam Derszunak. Elnevette magát, és az égre mutatott. Én is felnéztem. Az ég teljesen felhőtlen volt: végtelen kék tükrén egyetlen felhőcske sem fodrozódott. Néhány perc múlva a folt megváltoztatta az alakját, és egy kissé odébb mozdult.

- Mi lehet az? - kérdeztem a goldtól.

- Nem tudod? - felelte. - Menni kell megnézni.

Ereszkedni kezdtünk lefelé a hegyoldalon. Csakhamar észrevettem, hogy a folt is közeledik felénk. Tíz perc múlva Derszu megállt, leült egy kőre, és intett, hogy én is üljek le.

- Várni kell - mondta halkan. - Csendben ülni, gallyat nem eltörni, semmit sem beszélni.

Némán várakoztunk. Nemsokára megint megláttam a foltot, mely időközben sokkal nagyobb lett. Most már ki tudtam venni a körvonalait is; sok állat mozgott egy csomóban.

- Vaddisznók! - kiáltottam fel.

Valóban azok voltak. Lehetett vagy száz, de talán több is. Egyik-másik állat kivált a falkából, de rögtön bele is vegyült újra. Nemsokára már minden egyes állatot jól meg lehetett különböztetni.

- Az egyik ember igen nagy - mormogta csendesen Derszu. Nem értettem, miféle „emberről” beszél, és értetlenül, kérdőn néztem rá.

A falka közepéből, mint valami óriási halom, magaslott ki egy hatalmas vadkan háta. Jóval nagyobb volt, mint a többi, becslésem szerint lehetett vagy 250 kilós. A falka percről percre közeledett. Most már tisztán lehetett hallani a sok száz pata felverte száraz lomb zörgését, az ágak ropogását, a kanok éles vakkantásait, a kocák röfögését és a malacok sivalkodását.

- A nagy ember nem jön közel - jegyezte meg Derszu, és én megint csak nem értettem, mit akar ezzel mondani.

A hatalmas vadkan a falka kellős közepén járt. Némelyik állat elég messzire elcsatangolt a falkától, és már csaknem egészen a közelünkbe került, de a nagy vadkan még mindig lőtávo-

lon kívül volt. Mozdulatlanul ültünk. Egyszerre csak a hozzánk legközelebb levő vaddisznó felemelte az orrát. Éppen rágott valamit. Mintha most is látnám, úgy emlékszem nagy fejére, figyelmesen hegyezett fülére, szilaj szemére, mozgékony pofájára és fehér agyarára. Az állat mozdulatlan testtartásba merevedett, abbahagyta az evést, és gonosz szeme mereven bámult ránk. Végül megértette a veszélyt, és éleset röffent. Ebben a szempillantásban nagy lármával és fújtatással az egész falka félreugrott. Ugyanekkor lövés dördült el. Az egyik állat a földre rogyott. Derszu kezében füstölgött a puska. Az erdőben még néhány másodpercig hallottuk a széttaposott ágak ropogását, aztán minden elcsendesedett...

Derszu zsákmánya kétéves koca volt. Megkérdeztem az öreget, miért nem inkább a kant lőtte le.

- Az öregember - mondta arra az agyaras vadkanra. - Azt nem jó enni, a húsának szaga van.

Meglepett, hogy Derszu embereknek nevezi a vaddisznókat. Megkérdeztem, mi ennek az oka.

- Ezek mind egyformán emberek - állította -, csak az ingük más. A becsapáshoz értenek, a haraghoz értenek, mindent értenek! Emberek, no...

Most már derengeni kezdett az agyamban, hogy ennek a vadonban élő embernek a természetszemlélete animisztikus,[7] és emberi tulajdonságokkal ruház fel minden körülötte élő lényt.

Meglehetősen hosszú időt töltöttünk a hegyen. Észrevétlenül véget ért a nappal. A nyugaton tömörülő felhők pereme úgy ragyogott, mint az olvasztott fém. A felhőkön keresztültörő napsugarak legyezőszerűen oszlottak szét az égen.

Derszu sebtében kizsigerelte az elejtett vaddisznót, azután vállára vette a tetemet, és megindultunk hazafelé. Egyórai gyaloglás után elértük szálláshelyünket.

A kínai parasztházak szűkek és füstösek voltak, ezért inkább a szabad ég alatt feküdtem le Derszuval együtt.

- Én azt gondolom - mondta a gold az eget nézegetve -, hogy az éjjel meleg lesz, holnap este pedig esni fog.

Sokáig nem tudtam elaludni. Egész éjjel a kitágult orrlyukú vadkan pofája lebegett a szemem előtt. Semmi mást sem láttam ezen a két orrlyukon kívül, melyek eleinte kis pontocskáknak látszottak, majd hirtelen óriásira nőttek. Most már nem vaddisznófej volt, hanem hegy, a két orrlyuk pedig két barlang, és mintha a barlangokban megint csak ugyanilyen pofájú vaddisznók nyüzsögnének...

Különös az emberi agy szerkezete. Az egész nap benyomásaiból, a különböző jelenségekből és az ember szeme elé kerülő ezernyi tárgyból egy valami - gyakran nem is a leglényegesebb, hanem valami véletlen, másodrangú fontosságú dolog - marad meg minden másnál erősebben az emlékezetben. Egyes helyekre, amelyekhez semmilyen kaland emléke nem fűzött, sokkal jobban emlékszem, mint azokra, ahol valami történt velem. Ki tudja, miért vésődött az emlékezetembe egy fa, amely semmiben sem különbözik a többi fától, egy hangyaboly, egy megsárgult falevél vagy egy mohafajta. Azt hiszem, hogy ezeket a dolgokat egészen pontosan le tudnám rajzolni, mert még a legapróbb részletekre is emlékszem.

---

[7] *Animisztikus* (vagyis az animizmus körébe tartozó) nézeteknek és hiedelmeknek nevezi a néprajztudomány azokat a képzeteket, amelyek *a)* a lélek és a halál utáni halhatatlanság, *b)* a természetben, a túlvilágon stb. önálló létet folytató szellemlények (démonok) hitén alapulnak.

Kaland egy koreai faluban

Reggel a többieknél későbben ébredtem. Az első, ami feltűnt, hogy nem látom a napot. Az egész égboltot felhők borították.

Amikor Derszu észrevette, hogy embereim úgy rakják össze a holmit, hogy át ne ázhasson, így szólt:

- Nem kell sietni. Nappal jól fogunk menni, csak estére lesz eső.

Megkérdeztem tőle, miből gondolja, hogy napközben nem fog esni.

- Te magad is láthatod - felelte a gold. - A kis madárkák ide-oda ugrálnak, játszanak, csipegetnek. Ha közel van az eső, akkor csendesen gubbasztanak, mintha aludnának.

És valóban, eszembe jutott, hogy eső előtt mindig komor csend van az erdőben, most pedig vidáman pezsgett az élet, mindenfelé harkályok, szajkók, magtörők kiáltoztak egymásnak, és vígan fütyörésztek a hebehurgya csuszkák.

Kikérdeztük a kínaiakat, hogy milyen az út, aztán elindultunk.

A Tutingzát elhagyva a Liefu völgye egyszerre kiszélesedik. Innen kezdődnek a lakott helyek. Délután két órakor megérkeztünk Nyikolajevkába, amely akkoriban harminchat portából állt. Rövid pihenő után meghagytam Olentyevnek, hogy vásároljon zabot, és alaposan etesse meg a lovakat, magam pedig Derszuval előre mentem. Minél előbb be akartam érni Kazakevicsevo koreai faluba, hogy éjszakai szállásról gondoskodjam embereim számára.

Ősszel, borús napokon mindig korán szürkül. Öt óra tájban szemerkélni kezdett az eső. Meggyorsítottuk lépteinket. Az út nemsokára kétfelé ágazott. Az egyik a folyót követte, a másik mintha a hegyekbe vezetett volna. Ez utóbbit választottuk. Később szaporodni kezdtek a mellékutak. Amikor a koreai faluhoz közeledtünk, már egészen sötét volt.

Embereim csak ekkor értek az útelágazáshoz, és mivel nem tudták, merre menjenek, leadtak két lövést. Attól tartva, hogy eltévedhetnek, én is ugyanígy válaszoltam nekik. Egyszerre csak a legközelebbi parasztházból kiáltást hallottunk, rögtön utána lövés dördült az ablakból, azután még egy, utána a harmadik, és néhány perc alatt parázs lövöldözés kerekedett az egész faluban. Nem értettem semmit. Mi történt, miért támadt ez a riadalom, lárma, lövöldözés? Ekkor az egyik kunyhó mögött fény csillant meg. Egy vadul ordítozó koreai rohant elő, egyik kezében petróleumfáklyát tartott, a másikban pedig berdánpuskáját szorongatta. Elébe szaladtunk. A fáklya rőt fénye imbolyogva tükröződött a pocsolyákban, és megvilágította a férfi rémülettől eltorzult arcát. Amikor meglátott bennünket, a földre dobta fáklyáját, vaktában Derszura lőtt, és elfutott. A földön szétömlött petróleum meggyulladt, és füstös lánggal lobogni kezdett.

- Megsebesültél? - kérdeztem Derszut.

- Nem - felelte, és felemelte a fáklyát.

Láttam, hogy lövöldöznek rá, de ő nem törődött vele. Egész magasságában kiegyenesedve nyugodtan állt, integetett a kezével, és valamit kiáltozott a koreaiaknak.

Olentyev a lövöldözés hallatára azt hitte, hogy hunghuzok támadtak meg bennünket. Két embert otthagyott a lovaknál, a többiekkel pedig segítségünkre rohant. Végre a legközelebbi kunyhóban abbahagyták a lövöldözést. Derszu tárgyalásokba bocsátkozott a koreaiakkal, akik

semmi szín alatt nem voltak hajlandók kinyitni az ajtójukat. Semmiféle rábeszélés sem segített. Szitkozódtak és fenyegetőztek, hogy újból megkezdik a tüzelést.

Nem volt mit tennünk, a szabadban kellett letáboroznunk. Tüzeket raktunk a folyóparton, és hozzáláttunk a sátorveréshez. A közelben egy omladozó, öreg parasztház állt, mellette tűzifarakások, melyeket a koreaiak télire készítettek elő. A faluban még sokáig lövöldöztek összevissza. Kire? A koreaiak maguk sem tudták. Katonáim szitkozódtak is, nevettek is egyszerre.

Másnapra egész napos pihenőt rendeltem el. Megparancsoltam az embereknek, hogy vizsgálják meg a nyergeket, szárítsák meg az átázott holmit, és tisztítsák ki a puskákat,

Az eső elállt; az élénk északnyugati szél szétkergette a felhőket, s előbukkant a nap.

Felöltözködtem, és elindultam, hogy körülnézzek a faluban.

Az ember azt gondolta volna, hogy a koreaiak a tegnapi tűzharc után eljönnek a táborunkba, és megnézik, hogy voltaképpen kikre lövöldöztek. De nem így történt. A szomszédos házból kijött két férfi. Bő ujjú, rövid fehér zekébe meg fehér vattanadrágba voltak öltözve, és zsinegből font lábbelit hordtak. Ránk sem hederítettek, amint elhaladtak mellettünk. Egy másik parasztház előtt egy öreg férfi ült és fonalat sodort. Amikor odaértem, felemelte a fejét, de olyan szemmel nézett rám, amelyből sem kíváncsiságot, sem csodálkozást nem lehetett kiolvasni. Szembe velünk egy nő jött az úton; fehér szoknyát és fehér ujjast viselt; a melle fedetlen volt. Vízzel telt agyagkorsót vitt a fején, és szemét a földre sütve ment egyenes járással. Amint egy vonalba ért velünk, nem tért ki, és a szemét fel sem emelve haladt el mellettünk. És bárhová mentem, mindenütt azt a bámulatos közömbösséget láttam, amely annyira jellemzi a koreaiakat. „A reggeli nyugalom országa” - ötlött eszembe a Koreának adott elnevezés. A koreaiak tanyákon élnek, házaik jelentékeny távolságra vannak szétszórva egymástól. A parasztok mindig földjük és veteményesük közepére építik a házukat, ezért a legkisebb koreai falvak is több négyzetkilométernyi területet foglalnak el.

Sétámról visszafelé jövet betértem az egyik koreai parasztházba. Vékony fala kívül-belül agyaggal volt kitapasztva. Három ajtaján papírral beragasztott rácsos ablakok engedték be a gyér világosságot. Szalmafedelét száraz fűből font háló borította.

A koreai parasztházak mind egyformák. Mindegyikben megleljük az agyagból épített kangot, amely a helyiségnek több mint a felét elfoglalja. A kang alatt vezetik el az egész házat melegítő kemencecsöveket. A füstjáratok egy nagy, üreges fába vezetnek, ez helyettesíti a kéményt. A parasztház egyik felében - amelyben a kang van - laknak az emberek, a másik felében - melynek föld a pallózata - helyezik el az állatokat: baromfit, lovakat, szarvasmarhákat. A lakórészt deszkafalakkal kisebb szobákra osztják, melyekben tiszta gyékényszőnyegeket terítenek le. Az egyik szobában a nők laknak a gyermekekkel, a többiben a férfiak és a vendégek.

A parasztházban ugyanazt az asszonyt találtam, aki reggel szembejött velünk az úton, korsóval a fején. A sarkán guggolt, és famerítővel vizet töltött az üstbe. Megfontoltan végezte a műveletet, magasra emelte a merítőt, és a vizet valahogy furcsán, a kezén keresztül csurgatta ki. Egykedvűen pillantott rám, és némán folytatta tovább a munkáját. A kangon ötven év körüli férfi ült és pipázott. Meg sem moccant, és nem is válaszolt üdvözlésemre. Feszengtem pár percig, aztán kiléptem az utcára, és visszamentem szálláshelyünkre.

Ebéd után jó nagyot barangoltam a környéken, és szinte észre sem vettem, hogy a nappal már estébe hajlik. Fátyolkönnyű, rózsás felhőcskék úsztak lassan az égen. A lemenő nap utolsó sugarai halványlilára színezték a távoli hegyeket. A lombruhájuktól megfosztott, meztelen fák szürkés színezetet öltöttek. Visszatértem a faluba, mely fölött most is néma nyugalom terjen-

gett. A parasztházak hosszú fakéményeiből fehér füstfelhők gomolyogtak elő, és gyorsan szétoszlottak a hűs esti légben. A gyalogutakon imitt-amott fehér ruhás koreaiak tűntek fel. Lent a folyóparton nyílt tűz lobogott: éjjeli táborunk tüze.

Mire odaértem, már egészen beesteledett. A folyó vize feketén hömpölygött medrében; nyugodt tükre szelíden verte vissza a tábortűz meg az égen hunyorgó csillagok fényét. Katonáim a tűz körül ültek; egyikük éppen mesélt valamit, a többiek hahotáztak.

- Vacsorázni! - kiáltotta a szolgálatos.

A nevetésnek és a tréfálkozásnak egyszeribe vége szakadt. Tea után a tűzhöz ültem, hogy megfigyeléseimet bevezessem a naplómba. Derszu szétszedte iszákját, és megigazította a máglyát.

- Kicsit-kicsit hideg van - szólt fázósan összehúzva a vállát.

- Menj aludni egy házba! - tanácsoltam neki.

- Nem akarok - felelte -, én mindig így alszom.

Beszúrt a földbe néhány fűzfavesszőt, ráborított egy sátorlapot, alája terítette a földre a kecskebőrjét, ráült, vállára vetette rövid bőrkabátját, és pipára gyújtott. Néhány perccel később könnyű horkolást hallottam: Derszu már aludt. Feje a mellére kókadt, két karja lelógott, kialudt pipája kiesett a szájából és térdén hevert... „És így megy ez egész életén át - gondoltam magamban. - Milyen nehéz munkával, milyen nélkülözések árán szerzi meg ez az ember a maga mindennapi betevő falatját!” De aztán tüstént arra gondoltam, hogy ez a vadász aligha volna hajlandó lemondani nehéz, de szabad életéről.

Mellettünk tompán zúgott a folyó; valahol a falu végén kutya ugatott; az egyik távoli házból gyereksírás hallatszott. Beburkolóztam nemezköpenyembe, hátamat a tűz felé fordítottam, és elszunnyadtam.

Másnap még alig pitymallott, már mindnyájan talpon voltunk. Lovaink nem találtak maguknak takarmányt a koreaiak szántóin, és éjjel elbarangoltak a hegyek felé, hogy sarjúfüvet legeljenek. Mire embereim összeterelték az állatokat, a napos elkészítette a teát meg a kását, s nekem is sikerült befejeznem a munkámat. Reggel nyolc órakor útnak indultunk.

Kazakevicsevóból két út vezet a Liefu völgyében. Az egyik elég nagy kerülővel Ivanovszkoje felé tart, a másik helyenként mocsaras talajon, a folyó bal partján halad. Mi az utóbbit választottuk.

Minden jel arra mutatott, hogy itt véget érnek a hegyek. Hamarosan cserjéssel benőtt tágas, lankás medencék léptek a helyükre. Tűzifának való tölgy és hárs nőtt errefelé csoportosan vagy egyesével. Közvetlenül a folyó mellett gyakran láttunk égerfákat, fűzfákat és fagyalcserjéket. Ösvényünk később balra kanyarodott a hegyekbe, úgyhogy körülbelül négy kilométernyire eltávolodtunk a folyótól.

Ezen a napon kis híján elértük Lialicsét, és egy kicsiny, kanyargós patak partján éjszakáztunk, hat kilométernyire a falutól.

Este Derszuval ültem a tábortűznél, és megbeszéltem vele további útirányunkat. Nagyon szerettem volna megnézni a Hanka-tavat, amelyet N. M. Przsevalszkij annyira magasztalt. A gold azt mondta, hogy további utunk során nagy kiterjedésű mocsarakon kell keresztülvergődnünk, amelyek helyenként járhatatlanok. Azt tanácsolta, menjünk csónakon, és a lovakat meg a különítmény egy részét hagyjuk Lialicsében. Okos tanács volt, meg is fogadtam.

Hóvihar a Hanka-tavon

Másnap reggel tíz órakor, a rendelkezések kiadása után Derszuval együtt útnak indultunk. Úgy véltük, hogy estére visszatérünk, így hát a fölösleges holmit a táborban hagytuk, és csak úgy könnyedén vágtunk neki az útnak. Minden eshetőségre számítva azonban még egy lélekmelegítőt vettem magamra egyenruhám zubbonya alá, Derszu pedig egy sátorlapot és két pár prémes harisnyát hozott magával.

Gold barátom útközben gyakran felpislogott az égre, s közben valamit motyogott magában. Egyszer csak ezzel a kérdéssel fordult hozzám:

- Mi lesz, kapitány, gyorsan visszamegyünk vagy nem? Úgy gondolom, az éjjel komisz lesz.

Azt feleltem neki, hogy a Hanka-tó nincs messzire, és amúgy sem fogunk ott sok időt tölteni.

Derszu engedékeny természetű volt, mindig könnyen hajlott a rábeszélő szóra. Kötelességének tartotta, hogy figyelmeztessen a fenyegető veszedelemre, de ha úgy látta, hogy nem hallgatnak rá, engedett, csendben továbbment, és sohasem vitatkozott.

- Jól van, kapitány - mondta most is. - Te határozz, nekem így is jó, úgy is jó.

Mindig ezekkel a szavakkal fejezte ki beleegyezését...

Déltájban érkeztünk el a Hanka-tóhoz. Félelmetesen háborgott most ez az édesvizű tenger. A víz úgy tajtékzott, fortyogott, mint valami katlanban. A füves mocsarakon keresztül vezető hosszú út után jólesett elgyönyörködni a hatalmas víztömegben. Leültem a homokra, és néztem a természet félelmetesen nagyszerű játékát. Van valami sajátságosan vonzó a hullámverésben. Órák hosszat el lehet nézni, hogyan csapódik vad dühvel a víz a partnak.

A tó elhagyatott volt. Végtelen tükrén egyetlen vitorla, egyetlen csónak sem tűnt fel. Vagy egy óra hosszat bolyongtunk a parton, és közben madarakra lövöldöztünk.

- A réce már nem vonul - szólalt meg hangosan Derszu. Valóban, a madárvonulás hirtelen megszűnt.

A sűrű, sötét köd, amely eddig csak a láthatár szélét takarta, egyszerre felemelkedett és terjedni kezdett. A napot most már egyáltalán nem láttuk. A sötét, borús égen vadul száguldott néhány fehéres színű felhő. Széleik szakadozottan, foszlányokban lógtak, mint a szennyes vattadarabok.

- Kapitány, sietni kell - mondta Derszu. - Kicsit-kicsit félek. Valóban, legfőbb ideje volt a visszatérésre gondolni. Lábbelit váltottunk, és megindultunk visszafelé. Amikor elértük a cserjést, megálltam és még egy pillantást vetettem a tóra, mely mint egy láncra vert, felbőszült vadállat háborgott, és sárgás tajtékot hányt dühében.

- Emelkedik a víz - jegyezte meg Derszu, megvizsgálva az átereszeket.

Igaza volt. A viharos szél a vizet a Liefu torkolatához kergette; ennek következtében a folyó kilépett a medréből, és lassanként kezdte elönteni a lapályt. Nemsokára elértünk egy nagyobb átereszhez, amely utunkat állta. A hely ismeretlennek tűnt előttem, Derszu sem emlékezett rá. Megállt, gondolkozott egy kicsit, majd bal felé indult. Amikor láttuk, hogy az áteresz elkanyarodik, otthagytuk, és egyenesen délnek irányítottuk lépteinket. Néhány perc múlva ingoványba kerültünk, és vissza kellett térnünk az átereszhez. Most jobbra fordultunk, s egy újabb összekötő csatornára bukkantunk, amelyen átgázoltunk. Innen keletnek tartottunk, de hamarosan posványos területre tévedtünk. Szerencsére hamarosan rábukkantunk egy száraz földcsíkra,

amely mint valami híd húzódott keresztül a mocsáron. Lábunkkal a talajt tapogatva, óvatosan lépdeltünk előre, és vagy ötszáz méter után fűvel sűrűn benőtt, száraz mezőn találtuk magunkat. Az ingovány mögöttünk maradt.

Az órámra tekintettem. Délután négy óra körül járt az idő, de úgy látszott, mintha már alkonyodna. Súlyos felhők ereszkedtek alá, és sebesen vonultak dél felé. Számításom szerint a folyó nem lehetett két és fél kilométernél messzebb. Az a távolban álló kiemelkedő domb, amely mögött táborunk állott, jó tájékozódási pontul szolgált. El nem tévedhettünk, legfeljebb elkéshettünk. Egyszerre csak teljesen váratlanul egy meglehetősen nagy tó bukkant fel előttünk. Elhatároztuk, hogy megkerüljük, a tó azonban túl hosszúnak bizonyult. Ekkor bal felé indultunk. De alig tettünk százötven lépést, újabb áteresz került az utunkba. Most a másik oldalnak kerültünk, de nemsokára megint az előbbi ingoványhoz lyukadtunk ki. Ekkor még egyszer szerencsét próbáltunk a jobb oldalon. Nemsokára cuppogni kezdett lábunk alatt a víz, távolabb pedig nagy pocsolyákat pillantottunk meg. Most már bizonyossá vált, hogy eltévedtünk. Kezdett komolyra fordulni a dolog. Azt javasoltam Derszunak, forduljon vissza, és keressük meg azt a kis földnyelvet, amely erre a szigetre vezetett minket. Derszu beleegyezett. Visszafordultunk, de nem tudtuk újra megtalálni a száraz földdarabkát.

Egyszerre csak a szél hirtelen elállt. A távolból a Hanka-tó zúgása hallatszott. Már alkonyodott, és néhány hópehely kavargott a levegőben. A szélcsend csak néhány percig tartott, és rögtön utána heves forgószél támadt. A havazás is nagyobb erővel indult meg.

„Itt kell éjszakáznunk” - gondoltam magamban, és eszembe jutott, hogy a szigeten nincs tüzelő: nincs egyetlen fácska, nincs egyetlen kis bokor, vízen és füvön kívül semmi sincs. Elfogott a félelem.

- Mit csináljunk most? - kérdeztem. Derszu csak ennyit mondott: - Nagyon félek.

Csak ekkor döbbentem rá szörnyű helyzetünkre. Hóviharban kell éjszakáznunk, mocsarak kellős közepén, tűz és meleg ruha nélkül! Egyetlen reménységem Derszuban volt, aki rövid gondolkodás után így szólt:

- Ide hallgass, kapitány! Jól figyelj! Gyorsan kell dolgoznunk. Ha nem jól dolgozunk, akkor elveszünk. Gyorsan nádat kell vágni.

Nem kérdeztem tőle, hogy erre miért van szükség. Csak egyetlen dolgot értettem - „gyorsan nádat kell vágni”. Ledobáltuk magunkról fölösleges felszerelésünket, és lázas sietséggel munkához láttunk. Derszu sokkal gyorsabban dolgozott, mint én. Míg én egy marokkal szedtem, ő egy ölrevalót vágott. A szélrohamok olyan hevesek voltak, hogy alig bírtunk megállni a lábunkon. Ruhám kezdett rámfagyni. Mihelyt letettünk a földre egy-egy nyaláb levágott nádat, máris behordta a hó. Derszu egyes helyeket kihagyott, ott nem volt szabad levágni a nádat. Nagyon mérges volt, amikor nem hallgattam rá.

- Te nem érted! - kiabálta. - Neked engedelmeskedni és dolgozni kell. Én tudom!

Derszu leszedte a puskaszíjat, lekapcsolta a derékszíját, én pedig zsineget találtam a zsebemben. Mindezt összetekerte, és bedugta a zekéje alá. Egyre hidegebb és sötétebb lett, csak a frissen hullott hó árasztott valami halvány derengést. Derszu bámulatos energiával mozgott. Amint én abbahagytam a munkát, máris rám kiáltott, hogy siessek. Az ingemre vastag rétegben rakódott a hó, s mikor olvadni kezdett, éreztem, hogy jéghideg vízpatakok folynak végig a hátamon. Azt hiszem, több mint egy óra hosszat vágtuk a nádat. A szél csontunkig hatolt, az arcunkat szurkálták az éles hókristályok. Már megdermed mind a két kezem. A leheletemmel melengetni kezdtem, és közben leejtettem a késemet. Amikor Derszu észrevette, hogy abbahagytam a munkát, megint rám kiáltott:

- Kapitány, dolgozz! Nagyon félek! Elpusztulunk!

Megmondtam, hogy elvesztettem a késemet.

- Tépd kézzel a nádat! - igyekezett túlkiabálni a szél harsogását.

Automatikusan, csaknem öntudatlanul kezdtem tördelni a kákát. Megvágtam a kezemet, de féltem abbahagyni a munkát, és mindaddig szaggattam, amíg végleg ki nem merültem. A szemem előtt karikák táncoltak, a fogam vacogott, mintha lázas lennék. Nedves ruhám megfagyott és megmerevedett rajtam. Kezdtem elbóbiskolni, „így szoktak megfagyni" - villant át agyamon, és rögtön utána önkívületbe estem. Nem tudom mennyi ideig tarthatott ez az önkívületi állapot. Egyszerre csak azt éreztem, hogy valaki rázza a vállamat. Magamhoz tértem. Derszu hajolt fölém.

- Térdelj fel! - nógatott.

Engedelmeskedtem, és két kézzel a földre támaszkodtam. Derszu letakart a sátorlapjával, azután nádat rakott rám. Egyszeriben éreztem, hogy visszatér belém az élet. A rám fagyott hó olvadni kezdett. Derszu sokáig járkált körös-körül, összekaparta a havat, majd letapodta.

Kezdtem kissé felmelegedni, és valami szendergés kerített hatalmába. Derszu hangjára riadtam fel:

- Kapitány, kelj fel!...

Erőt vettem magamon, és oldalamra fordultam. Derszu bemászott a sátorlap alá, mellém feküdt, és mindkettőnket betakargatott rövid bőrkabátjával. Kinyújtottam a kezemet, és lábamon az ismert szőrme lábbelit tapogattam ki.

- Köszönöm, Derszu - mondtam neki. - Takaróddz be te is.

- Semmi, semmi, kapitány. Most már nem kell félni. Erősen lekötöztem a nádat. A szél nem tudja elvinni.

Minél több havat hordott ránk a szél, annál melegebb lett hevenyében készített viskónkban. A csepegés megszűnt. Kintről behatolt hozzánk a szél üvöltése - mintha valahol tülkök bőgtek, harangok zúgtak volna, és valami gigászi nagyságú orgona gyászzsolozsmákat harsogott. Azután táncolni kezdett körülöttem minden, lassan valahová mélyre, egyre mélyebbre zuhantam, és végül hosszú és mély álomba merültem... Így aludtunk át tizenkét órát. Amikor felébredtem, meleg volt, és csendesség uralkodott körülöttünk. Hirtelen észrevettem, hogy egymagam fekszem a sátorlap alatt.

- Derszu! - kiáltottam ijedten.

- Medve! - hallottam meg kívülről a hangját. - Mint a medve! Mássz ki! A saját vackunkba kell visszamenni, sokáig aludtunk idegen barlangban.

Sietve kimásztam, és önkéntelenül is eltakartam kezemmel a szememet, mert mindenütt vakítóan fehérlett a hó. A fagyos levegő friss és kristálytiszta volt. Az égbolton szakadozott felhők úsztak: imitt-amott kivillant közülük a kék égbolt. Bár körös-körül még komor és borús volt a táj, érezni lehetett, hogy nemsokára kisüt a nap. Derszu összeszedett egy kevés száraz füvet, tüzet rakott, és megszárította a lábbelimet.

Most értettem csak meg, miért nem engedte Derszu egyes helyeken levágni a nádat, összesodorta, és szíjak meg zsinór segítségével kifeszítette a viskó felett, hogy a szél el ne sodorja gyenge fészkünket.

Hálás szívvel mondtam köszönetet Derszunak, hogy megmentette az életemet.

- Együtt járunk, együtt dolgozunk. Nem kell megköszönni.

És, mintegy más témára terelve a szót, megjegyezte:

- Ma éjjel sok ember elpusztult.

Megértettem, hogy azok az „emberek”, akikről beszél, a madarak voltak.

Szétszedtük nádból készült sátrunkat, fogtuk a puskánkat, és nekivágtunk, hogy megkeressük azt a bizonyos földnyelvet. Kiderült, hogy táborunk egészen közel van hozzá. Áthaladva a mocsáron, egy kis darabon a Hanka-tó irányában haladtunk, azután pedig letértünk keletnek, a Liefuhoz.

A hóvihar után a sztyeppe kihaltnak és pusztának tűnt. A vadlibák, vadkacsák, bukórécék, sirályok mind eltűntek valahová. A barnássárga háttérből kiragyogtak a hóborította mocsarak fehér foltjai. Pompásan lehetett járni a tegnap még süppedő talajon: a nedves föld összefagyott, és elbírta súlyunkat. Nemsokára kiértünk a folyóhoz, és egy óra múlva a táborunkban voltunk.

Olentyev és Marcsenko nem nyugtalankodtak miattunk. Azt gondolták, hogy a Hanka-tónál találtunk valami menedékhelyet, és ottmaradtunk éjszakára. Lábbelit váltottam, megteáztam, a tűzhöz feküdtem, és mélyen elaludtam. Azt álmodtam, hogy megint ingoványba kerültem, és körülöttem hófergeteg tombol. Felkiáltottam, és lerúgtam magamról a takarót. Este volt. Fejünk felett fényesen ragyogtak a csillagok, az égen hosszú sávban húzódott a Tejút. Az újra megélénkülő szél felélesztette a tűzrakás lángját, és sziporkázó szikrákat hordott szét a mezőn. A tűz másik oldalán Derszu aludt. Marcsenko elkészítette a vacsorát, és mind a kettőnket felköltött.

Másnap reggel erős fagy köszöntött ránk. A folyón vékony jégréteg. A Liefu átereszein való átkelések egy egész napot elvettek tőlünk. Gyakran kerültünk holtágba, és ilyenkor vissza kellett fordulnunk. Miután megtettünk vagy két kilométert a mi átereszünkön, betértünk a szomszédosba, amely keskeny és kanyargós volt. Ott, ahol a fő mederrel egyesült, tölgycserjéssel benőtt, magányos kúp alakú domb magaslott. Itt töltöttük az éjszakát. Ez volt utolsó éjjelünk a szabadban. Innen azután Csenyigovkába kellett továbbmennünk, ahol a többi lövész várt ránk a lovakkal. Amikor továbbindultunk éjjeli táborhelyünkről, Derszu megkérte Olentyevet, hogy segítsen neki kivontatni a csónakot a partra. Gondosan megtisztította a homoktól, fűvel szárazra törölte, majd fenekével felfelé fordította, és görgőkre állította. Én már tudtam, hogy mindezt azért csinálja, hogy szükség esetén mások is használhassák.

Reggel búcsút vettünk a Liefutól, és még aznap délután beérkeztünk az Usszuri-vasútvonal túlsó oldalán elterülő Dmitrovkába. Ahogy átmentünk a töltésen, Derszu megállt, kezével megérintette a síneket, mindkét oldaláról megszemlélte, és így szólt:

- Hm! Már hallottam erről. Mindenütt beszélnek róla az emberek. Most már értem.

A falu házaiban helyezkedtünk el, a gold azonban szokásához híven kint éjszakázott a szabad ég alatt. Este eluntam magam nélküle, és elindultam, hogy megkeressem.

Habár az éjszaka sötét volt, a frissen hullott hó derengésében mégis látni lehetett valamelyest. Valamennyi parasztházban fűtötték a kemencét. A fehéres füst csíkokban kanyargott elő a kéményekből, és lassú lebegéssel emelkedett a magasba. Az egész falu füstölgött. A házak ablakaiból fény szűrődött ki az utcára, és rőt fényt vetett a hóbuckákra. A másik oldalon, „a kertek alatt”, a patak táján tűz világolt. Csak Derszu éjjeli tanyája lehet - gondoltam, és egyenesen arrafelé indultam. A gold a máglyánál ült, és valamin merengett.

- Gyerünk a házba teázni - szóltam hozzá.

Derszu nem válaszolt invitálásomra, hanem megkérdezte:

- Holnap merre mentek?

Azt feleltem, hogy Csernyigovkába, onnan pedig Vlagyivosztokba. Hívtam, hogy tartson velem. Megígértem, hogy rövid időn belül megint kijövök a tajgába, fizetést ajánlottam fel neki... Mindketten elgondolkoztunk. Nem tudom, ő mire gondolt, én azonban éreztem, hogy bánat lopakodik a szívembe. Megint mesélni kezdtem neki a városi élet kényelméről és előnyeiről. Derszu csendben végighallgatott, végül felsóhajtott, és megszólalt:

- Nem, köszönöm, kapitány. Én nem megyek Vlagyivosztokba. Mit is dolgozhatnék én ott. Vadászni nem járhatnék, cobolyt üldözni sem lehet. A városi élet az én pusztulásom lenne.

„Igaza van - gondoltam magamban. - Az erdők lakója nem bír a városban élni. Vajon nem cselekszem-e rosszul, hogy le akarom téríteni arról az útról, amelyen gyermekkora óta jár?”

Derszu elhallgatott. Nyilván azt fontolgatta, mit tegyen. Azután mintha csak válaszolna gondolataimra, így szólt:

- Én holnap errefelé elindulok. - Kezével kelet felé mutatott. - Úgy hallottam, hogy ott a tenger felé eső oldalon sok minden van: coboly van, szarvas is van.

Sokáig ültünk együtt a tűznél, halkan beszélgetve. Az éj csendes és fagyos volt. A néha-néha feltámadó szellő éppen csak megsuhogtatta kissé a tölgyek még le nem hullott lombjait. A faluban már mindenki régen aludt, csak abban a házban pislákolt a fény, amelybe én szállásoltam be magam útitársaimmal. Az Orion csillagkép éjfélt mutatott. Ekkor végül felálltam, elbúcsúztam a goldtól, bementem a szállásomra, és lefeküdtem aludni. Szomorúság fogott el. Rövid ideig voltam együtt Derszuval, de nagyon megszerettem. Sajnáltam megválni tőle.

Másnap reggel az első dolog, ami eszembe jutott, az volt, hogy Derszu elválik tőlünk. Megittam a teámat, köszönetet mondtam házigazdáinknak, és kiléptem a házból.

A lövészek már indulásra készen álltak, Derszu is velük volt.

Már első tekintetre észrevettem, hogy hosszú útra készül. Átalvetője gondosan össze volt rakva, övét szorosra húzta, szarvasbőr lábbelijét alaposan rendbehozta.

Dmitrovka után egy kilométerrel Derszu megállt. Elérkezett az elválás nehéz perce.

- Isten veled, Derszu - mondtam neki, és megszorítottam a kezét. - Minden jót kívánok neked. Sohasem felejtem el, amit értem tettél. Isten veled! Talán még látjuk egymást valaha.

Derszu elbúcsúzott a lövészektől, azután biccentett felém, és megindult a cserjés felé. Mi pedig ott álltunk, és nem vettük le szemünket egyre kisebbedő alakjáról. Mintha valami kiszakadt volna a mellemből. Éreztem, hogy nagyon közel álló embert vesztettem el...

Alkonyatkor megérkeztünk Csernyigovkába, és csatlakoztunk az osztaghoz. Még aznap este elutaztam Vlagyivosztokba, állandó szolgálati helyemre.

Május 14-ére mindennel elkészültünk. 15-én vasúton elutazott a különítmény a lovakkal, 16-án pedig az expedíció többi résztvevője is elindult Habarovszkból.

Találkozási helyül Smakovka állomást jelöltük ki, amely valamivel délebbre feküdt attól a ponttól, ahol a vasút átszeli az Usszuri folyót.

Egy tudományos expedíció vezetőjének sok mindenhez kell értenie. Ő szervezi meg az egész expedíciót; már jóval az indulás előtt meg kell kezdenie az előkészítő munkát a helyszínen; tudnia kell, hogy mit kell gyűjteni és mit nem; különbséget kell tennie az értékes és használhatatlan anyag között, értenie kell a naplóvezetéshez, gondoskodnia kell a gyűjtemények szak-

szerű becsomagolásáról és elszállításáról, végül neki kell feldolgoznia az összegyűjtött tudományos anyagot.

Mit is jelent egy tudományos utazás, és miben áll a kutatók munkája? Sajnos, erre nem lehet semmiféle alaptételt felállítani. Sok függ magának az utazónak az egyéniségétől és attól, mennyire van felkészülve az ilyen tevékenységre.

Az első időszak, az előkészületek ideje elmúlt. Most már maga az utazás volt soron. Az elutazás előestéjén mindig sok a gond és bajlódás. Mindent át kell gondolni, hogy nem feledtünk-e el valamit, táviratokat kell küldeni, a holmikat becsomagolni, ide-oda telefonálni stb. Az ember egész nap szaladgál a városban, jelentkezik a parancsnoknál, és megteszi az utolsó intézkedéseket. Az este levélírással telik el. Éjjel úgyszólván semmit sem alszik. Állandóan egy és ugyanazon gondolat nyugtalanítja: megvan-e minden, nem felejtett-e el valamit? Másnap reggel alig pirkad, már talpon van. A pályaudvaron még mindenféle huzavona van a pénztárnál. Végre megkondul az állomás harangja, felhangzik a füttyszó, és a vonat elindul. Az ember ebben a percben úgy érzi, mintha valami hihetetlenül nehéz súly gördülne le a válláról. Minden nyugtalanság mögötte marad. Nagyszerű és megnyugtató az a tudat, hogy kerek egy évig minden törzskar, hivatal és iroda hatáskörén kívül lesz, és nem fogják előírásokkal meg telefonhívásokkal zaklatni. Az ember szabadnak érzi magát, élvezettel lát hozzá a munkához, és önmaga is csodálkozik azon, honnan veszi ezt a nagy energiát.

Külön vagonunk volt, melyet a vonat végéhez kapcsoltak. Kényelmesen elhelyezkedtünk, a napot barátságos beszélgetéssel töltöttük, nézegettük a térképeket, és terveket szőttünk a jövőre.

Úti előkészületek és az expedíció felszerelése

Négy év telt el. Ez alatt az idő alatt bizonyos változások történtek szolgálati beosztásomban. Átköltöztem Habarovszkba, ahol az Orosz Földrajzi Társaság Amur-menti Osztálya felkért, hogy szervezzek expedíciót, s kutassam ki a Szihote-Aliny hegységet, az Usszurin túli vidék tengerparti sávját az Olga-öböltől északra; s ha az idő megengedi, az Usszuri és az Iman folyók felső szakaszát is feltérképezhetem. Segítőtársamul G. I. Granatmant, Anofrijevet és A. I. Merzliakovot jelölték ki. Rajtuk kívül hat szibériai lövész és négy Usszuri-vidéki kozák került az expedíció állományába. A parancsban felsorolt személyeken kívül részt vett még az expedícióban a körzet törzskarának akkori főnöke, P. K. Rutkovszkij altábornagy, továbbá botanikus minőségben N. A. Palcsevszkij. Az expedíció célja a vidék természettudományos megfigyelése és történetének felderítése volt.

A Szihote-Aliny központi részéről akkoriban még csak rendkívül gyér adataink voltak, de ezek is véletlen észrevételeken alapultak. Ami pedig az Olga-öböltől északra elterülő tengerpartot illeti, arról eddig csak összefüggéstelen tájékoztatásokat kaptunk olyan tengerésztisztektől, akik néha-néha arra jártak, hogy a tengeröblök mélységét megmérjék.

Expedíciónk előkészületei március közepén kezdődtek, és körülbelül két hónapig tartottak. Jogot kaptam, hogy a lövészeket a körzet tetszés szerinti csapattestéből válogassam ki. Ennek köszönhető, hogy a legjobb lövészek kerültek az expedíciós csoportba, főképpen a tobolszki és a jenyiszeji kormányzóságból való szibériaiak. Igaz, kissé mogorva, zárkózott, nem éppen barátkozó természetűek voltak, viszont már kisgyermek koruktól hozzászoktak a nélkülözésekhez, a legnagyobb nehézségek elviseléséhez.

Az időjárás borús volt. Szakadatlanul esett az eső. A vasúti pályatest mindkét oldalán vízzel elöntött és csenevész növényzettel szegélyezett zsombékosok húzódtak. A vonatablak előtt magányos fák, távíróoszlopok suhantak el. Mindez álmosítóan unalmas volt, a nap lassan, egyhangúan telt el. Végre alkonyodni kezdett. A vagonban meggyújtották a gyertyákat.

Az utolsó napok fáradalmaitól kimerülten, a kerekek ritmikus dübörgésétől elringatva valamennyien nagyon hamar elaludtunk.

Másnap megérkeztünk Smakovkára, a találkozóhelyünkre. Innen kellett elindulnia expedíciónknak. Éjjel elállt az eső, és kiderült. Vakítóan sütött a nap, és a csuromvizes lombok úgy csillogtak, mintha be lennének lakkozva. A föld szinte gőzölgött... A lövészek fogadtak bennünket, és megmutatták szállásunkat.

A nap hátralevő része a holmik kiválogatásával és a málhák összecsomagolásával telt el.

A következő nap, május 18-a, a lövészek rendelkezésére állt. Átalakítgatták szarvasbőr lábbelijüket, térdvédőket varrtak, előkészítették patrontáskájukat - általában az utolsó simításokat végezték a nagy út előtt. Kezdetben nem lehet mindent áttekinteni, minden eshetőséget számba venni. Ilyen esetekben az egyéni tapasztalat pótolhatatlan. Fontos az, hogy a fő dologban ne legyen mulasztás, a kicsiségek azután maguktól is rendbejönnek.

Felhasználva a szabad időt, Rutkovszkijjal kissé körülnéztünk a vidéken.

Az Usszuri ezen a helyen szeszélyesen ide-oda kanyarog. Ha kinyújtanánk a térképen, bizonyára kétszer olyan hosszú volna. A sok kanyarulat messziről úgy tűnik, mint megannyi mellékfolyócska.

Amikor visszatértünk az állomásra, már beesteledett. A meleg tavaszi levegőben szakadatlan zsivaj zsongott. A mocsarak felől békakoncert hallatszott, a faluban kutyák ugattak, valahol a mezőn kolomp kondult.

Holnap indulunk. Vajon milyen élmények várnak ránk?

A munkát az expedíció tagjai között a következőképpen osztottuk fel: Granatman lett a gazdasági vezető, ő gondoskodott takarmányról a lovak számára, Merzljakovnak kellett elvégeznie azokat a feladatokat, melyek fő útvonalunkon kívül esnek, az etnográfiai kutatásokat és az útvonal térképezését pedig én vállaltam magamra. Paksevszkij innen egyenesen az Olga-öbölhöz utazik, ahol a csoportra való várakozása közben növényeket gyűjt, majd csatlakozik az expedícióhoz, és velünk jön tovább a tengerpart mentén.

Azután elindultunk. A napirendet a következő módon állapítottuk meg: a kéthetenként váltakozó szolgálatos korábban kel a többinél. Megfőzi a kását és a teát, s amikor készen van a reggeli, felkelti a többieket. A reggeli előkészületekre körülbelül egy óra ment el. Általában hét és nyolc óra között kerekedtünk fel. Déltájban hosszú pihenőt tartottunk. A lovakat lemálháztuk, és kicsaptuk őket legelni. Meleg ételt naponta kétszer főztünk, reggel és este, napközben teát ittunk, és kétszersültet vagy előző este sütött lisztlepénykéket haraptunk hozzá. A déli pihenő után körülbelül délután négy óráig meneteltünk.

Naponta tizenöt-huszonöt kilométert tudtunk megtenni, a tereptől, az időjárástól és az útközben végzett munkától függően. Éjjeli táborozásra mindig valami patak mellett választottunk helyet. Mialatt az emberek főztek és felállították a sátrakat, én berajzoltam a térképre a megtett utat. Közben társaim növényeket szárítottak, madárbőröket preparáltak, dobozokba rakták a gyűjtött rovarokat, és megszámozták a geológiai anyagot. Öt órakor ettünk; ez volt az ebédünk és egyben vacsoránk is. Evés után fogtam a puskámat, és jártam egyet a környéken. Néha olyan messzire elcsatangoltam, hogy nem mindig tudtam sötétedésig visszatérni. Ezek a holdfényes erdei barangolások örökre bevésődtek emlékezetembe. Este kilenc órakor hörpintettük ki utolsó csésze teánkat, utána a lövészek a saját dolgukkal foglalatoskodtak: puskájukat tisztogatták, rendbehozták ruhájukat és lábbelijüket, javítgatták a nyergeket... Én pedig ezalatt megfigyeléseimet vezettem be a naplómba.

Utazás közben nem jut az unalomra idő. Napközben az ember annyira kimerül, hogy holtfáradt, és alig vánszorog, mire az éjjeli táborhelyre ér. A sátor, a tábortűz meg a meleg takaró ilyenkor paradicsomi kényelmet varázsol elő, és nincs az a minden komforttal ellátott szálloda, melyben jobban esnék a pihenés. Az ember gyorsan megissza a jó forró teát, bebújik a hálózsákjába, és csakhamar úgy alszik, mint a bunda.

Nap mint nap meneteltünk. Egész napos pihenőket csak ritkán tartottunk, például ha megbetegedett valamelyik ló, eltört egy nyereg, vagy valami hasonló baleset történt. Ha a környék érdekes volt, akkor két, sőt több napra is megállapodtunk azon a helyen. A tapasztalat megtanított bennünket arra, hogy zuhogó esőben nem tanácsos menetelni. Ilyenkor amúgy sem lehet messzire jutni, meg aztán az emberek és a lovak hamar kimerülnek, tönkremennek a nyergek, átázik a mérőasztal stb. Annak semmi értelme, hogy rossz időben meneteljünk, napsütéses napokon pedig a sátrakban üldögéljünk, mert rendbe kell hozni a felvételeket, be kell végezni mindazt a munkát, ami valamilyen okból előző napon elmaradt.

Május 19-én, vagyis az indulás napján mindnyájan korán keltünk, de későn vonultunk ki. Ez egészen természetes. Az első előkészületek mindig sokáig tartanak. Később azután mindenki megszokja a rendet, mindenki ismeri a lovát, a málháját, tudja, milyen holminak kell nála lennie, mit kell előbb és mit később becsomagolni, milyen tárgyakra van szükség útközben, és melyekre az éjjeli táborban.

Az első napon az expedíció valamennyi résztvevője élénken és vidáman vágott neki az útnak.

Forró, verőfényes nap volt. Az égen egyetlen felhőcske sem látszott, de érezni lehetett, hogy a levegő nagyon párás.

Smakovka és Uszpenka község között sáros dűlőút vezet a Hang-to-tingza-sze hegy lejtőin. A tavaszi erdőégések a patakok valamennyi hídját elpusztították, és ezért a most rohanó áradatokká duzzadt vizeken korántsem volt könnyű dolog az átkelés.

A magasban fekvő helyeken ritkás hárs-, tölgy- és nyírfaerdők zöldelltek, de a környék oly kopár volt, hogy még ezek a gyér erdők is sűrűnek tűntek.

Délután három órakor már nem voltunk messze az Usszuritól. Tapasztalt szem azonnal felismerte volna, hogy expedíciónknak ez az első napja. A lovak nagyon széthúzódtak, minduntalan lecsúszott róluk a nyereg, kicsatolódtak a hevederek, s az emberek gyakran megmegálltak, hogy lábbelit váltsanak. A tapasztalt utazó azonban tudja, hogy ez a dolgok rendje. Ezek a kényszerű megállások napról napra ritkábbak lesznek, fokozatosan minden a rendes kerékvágásba zökken. Hiába, ki kell várni, míg az expedíció minden egyes tagja megszerzi a maga tapasztalatait.

Ha az ember hosszú utazásra indul, sohasem szabad az első napokon nagy teljesítményeket követelni. Éppen ellenkezőleg: lassabban kell haladni, és gyakrabban kell pihenőt tartani. Mihelyt ember és állat megszokja az utazás fáradalmait, nógatás nélkül is gyorsabban halad majd.

Uszpenkába való bevonulásunk nagy eseményt jelentett a falu életében. A kisgyermekek otthagyták játékaikat és kiözönlöttek a kapuk mögül; az ablakokból rémült női arcok tekingettek ki; a parasztok abbahagyták munkájukat, és hosszasan bámulták a mellettük elvonuló osztagot.

Uszpenka magas teraszokon terül el az Usszuri bal partján. 1891-ben alapították, és most körülbelül száznyolcvan portából áll.

Éppen iskolai szünidő volt, és így az iskolaépületben szállásoltak el bennünket. A lovakat az udvaron helyeztük el, a holmikat a nyergekkel együtt a fészerbe raktuk.

Este meglátogattak a falu „őslakói”; elmesélték, hogy folyik életük, és hasznos tanácsokkal láttak el bennünket az útra.

Másnap folytattuk utunkat. A falu mögötti út vezetett az Usszurihoz. A folyó az egész völgyet elárasztotta. A dombok és halmok szigetekként álltak ki a vízből, s a roppant víztömeg közepén csak a gyors áramlás és a partszéli fák jelezték a folyó voltaképpeni medrét. Az Usszuri normális körülmények között körülbelül 200 méter széles, 4 méter mély, sodrának sebessége pedig 3,5 kilométer óránként. A bennünket kísérő parasztok elmondták, hogy áradás idején ezen az úton megszűnik a közlekedés a szomszédos falvak között, és csak csónakkal tudnak eljutni egyik faluból a másikba.

Megtanácskoztuk a dolgot, és úgy döntöttünk, hogy addig a pontig megyünk tovább a folyó mentén felfelé, ahol egyetlen mederben folyik, és ott megpróbálunk a lovakkal átúsztatni.

Virradatkor úgy látszott, hogy borús és esős napunk lesz, de tíz órára, mire a keresett helyet megtaláltuk, kiderült. Öt kilométernyire tőlünk a folyó újra magába fogadta mellékágait. Az elöntött területen kiemelkedő számtalan száraz halom lehetővé tette, hogy egészen megközelítsük a folyót. Ehhez azonban meg kellett kerülnünk a mocsarakat, és le kellett ereszkednünk a Kabarga-hegy körüli völgykatlanba.

A lovak már összeszoktak, most már nem rugdalták, nem harapdálták egymást. Csak az első lovat kellett gyeplőszáron vezetni, a többi magától ment utána. Az egyik lövész hátramaradt sereghajtónak, és vigyázott, hogy a lovak el ne maradozzanak, vagy le ne térjenek az útról.

Mikor a Kabarga-heggyel egy vonalba értünk, keletre fordultunk, és a Hszituho folyó torkolata mellett épült Hautijen nevű település felé vettük utunkat. Egyik száraz halomról a másikra vergődtünk át, és kerülgettük a mocsaras helyeket, míg elértük a folyóparton növő erdőt. Itt állt a Hautijen nevű kínai parasztház. Szerencsénkre a házban lakó kínaiaknak volt csónakjuk. Igaz, hogy gyatra egy alkotmány volt, úgy engedte át a vizet, mint valami szűrő, de mégiscsak vízi jármű volt, és jelentős mértékben megkönnyítette átkelésünket. Körülbelül egy óra hosszat bíbelődtünk a csónak javításával. A réseket úgy-ahogy betömtük, a deszkákat összeszögeztük, a tartóvillákat pedig bevert faágakkal pótoltuk, amelyekhez odahurkoltuk az evezőket. Amikor mindezzel végeztünk, vízre toltuk a csónakot. Először a nyergeket szállítottuk át, azután az embereket meg a poggyászt. Végül a lovakat kellett átúsztatni. Az állatok azonban nem voltak hajlandók maguktól a vízbe menni, úgyhogy valakinek velük kellett úsznia. Kozsevnyikov, az egyik kozák vállalkozott a veszélyes feladatra. Meztelenre vetkőzött, csak úgy szőrén megülte az egyik legerősebb fehér lovat, és merészen behajtott a vízbe. Amint lova elvesztette a talajt a lába alól, azonnal leugrott róla, megkapaszkodott kezével a sörényébe, és úszni kezdett mellette. Utánuk úszott azután a többi ló is. A partról jól lehetett látni, hogyan bátorítgatja Kozsevnyikov a lovat, hogyan simogatja a nyakát. A lovak tágra nyílt orrlyukkal, fogvicsorgatva, hatalmas prüszkölések közepette úsztak. Az áramlás erősen sodorta őket, mégis meglehetősen gyorsan mozogtak előre.

Vajon sikerül-e Kozsevnyikovnak a kijelölt helyre átúsztatni a lovakkal?

Lejjebb bokrok és fák nőttek, és a szakadékos partot széldöntötte fatörzsek torlaszolták el. Tíz perc múlva Kozsevnyikov lova talajt ért, és először a háta, majd a fara bukkant ki a vízből. Sörényéről és farkáról patakokban ömlött a víz. A kozák azonnal felmászott rá, és lóháton léptetett ki a partra.

Minthogy egyes lovak erősebbek voltak, mások gyengébbek, és lassabban úsztak, meglehetősen szétszóródtak a vízben. Amikor Kozsevnyikov lova elérte a szemközti partot, az utolsó ló még csak a folyó közepén tartott. Látszott, hogy nem bírja leküzdeni a víz sodrását. Minden erejét megfeszítette, az áramlás azonban egyre messzebbre és messzebbre sodorta magával. Kozsevnyikov látta ezt. Megvárta a többi lovat, azután vágtában nekiindult a part mentén a folyás irányában. Kikeresett egy helyet, ahol nem feküdtek széldöntötte fák, ott a bokrokon keresztül áttörte magát a folyóhoz, megállt, hogy az úszó ló láthassa őt, és szólongatni kezdte; a folyó zúgása azonban elnyelte a hangját. A fehér ló, amelyen Kozsevnyikov ült, elkezdte hegyezni a fülét, és fejét magasra emelve nézett a vízre. Egyszerre csak hangos nyerítés szárnyalt át a folyón. Az úszó ló meghallotta a hangot, irányt változtatott, és néhány perces küzdelem után kiért a partra. Kozsevnyikov engedte, hogy kifújja magát, azután kötőféket tett rá, és odavezette a többi lóhoz. Ez alatt az idő alatt a csónak átszállította a többi embert meg a poggyászt.

Az átkelés után expedíciónk a Hszituho mentén haladt felfelé, s a mocsarakat megkerülve igyekezett minél hamarább kijutni a hegyekhez.

Mihelyt az emberek és az állatok szilárd talajt éreztek a lábuk alatt, mindjárt fürgébben haladtak előre. Délre elértük a huszonöt portából álló Podgornaját, melyet óhitű parasztok laktak. Még messze volt az alkony, ezért úgy határoztunk, hogy nem veszteglünk itt. Az út felfelé vezetett a Hszituho mentén. Baloldalt erdő sötétlett, jobboldalt vízzel elárasztott réti lapály terült el. Útközben át kellett kelnünk egy kis patakon, amely szűk, de rendkívül vizenyős,

eliszaposodott völgyecskén folyt keresztül. Az emberek zsombékról zsombékra ugráltak, a lovaknak azonban sokkal nehezebb volt a dolguk. Siralmas látványt nyújtottak, amint egészen hasukig besüppedtek a mocsárba, és gyakran fel is buktak. Némelyik annyira beragadt, hogy segítség nélkül nem is tudott kikecmeregni. Le kellett nyergelni, és kézben áthordani a málháját.

Amire az utolsó ló is túljutott a mocsáron, a nap már nyugovóra készült. Mentünk még egy keveset, majd egy kristálytiszta vizű patak partján éjjeli tábort ütöttünk.

Este a lövészek és kozákok vidáman nótáztak a tábortűz mellett. Még harmonika is került valahonnan. Gondtalan arcukat látva senki sem hitte volna, hogy alig két órával ezelőtt fáradtan és elcsigázottan vergődtek a mocsárban. Látszott rajtuk, hogy egyáltalán nem gondolnak a holnapra, csak a mának élnek. Kissé távolabb, a másik máglya mellett üldögélő csoport azonban még most is dolgozott: a térképek fölé hajolva beszélte meg a további útvonalat.

Másnap nem mentünk tovább. Ezt a napot arra szántuk, hogy megszárítsuk a holmikat, megtisztogassuk a nyergeket, és pihentessük a lovakat. A lövészek már reggel hozzáláttak a munkához. Mindegyikük tudta, mi nincs rendben nála, és mit kell megjavítania.

Ma alkalmunk volt megfigyelni, hogyan szereznek a kozákok mézet. Amikor teáztunk, egyikük elővett egy bögrét, melyben némi mézmaradék volt. Erre tüstént megjelentek a táborban a méhek, először csak egy, aztán a másik, harmadik, végül egész rajnyi méh zümmögte körül a mézes bögrét. Megdézsmálták a bögrében levő mézet, és sietve repültek el, hogy hamarosan visszatérjenek újabb zsákmányért. Murzin kozák vállalkozott, hogy felkutatja a méhek tanyáját. Megfigyelte azt az irányt, amerre a méhek repültek, és arccal arrafelé fordulva, kezében tartotta a mézes bögrét. Egy perc múlva feltűnt egy méh, szippantott egyet a mézből, majd elszállt. Murzin mindaddig követte, amíg csak el nem tűnt a szeme elől.

Ekkor átment egy új helyre, megvárt egy másik méhet, azt is nyomon követte, majd a harmadikat, és így tovább. Ily módon lassan, de biztosan eljutott a méhkasig. A méhek maguk mutatták az utat. Az ilyen vadászathoz azonban jókora türelem kell.

Másfél óra múlva Murzin visszajött, és jelentette, hogy megtalálta a méheket. Hívta a társait, hogy menjenek vele, érdekes látványnak lesznek tanúi: a méhkas körül véres háború dúl, a méhek életre-halálra viaskodnak a hangyákkal. Néhány perc múlva már úton voltunk, felszerelve fűrészekkel, fejszével, kis üstökkel és gyufával. Murzin ment elöl, és mutatta az utat. Nemsokára megláttunk egy 45 fokos szögben nőtt nagy hársfát. Körülötte rajzottak a méhek. Csaknem az egész raj kint volt. A méhkas bejárata, a röpnyílás lent volt a gyökerek táján. E gyökerek a napsütötte oldalon keresztül-kasul összefonódtak, és lankás lejtőt képeztek. A bejárati nyílás körül sűrű tömegben verődtek össze a méhek. Velük szemben ugyancsak sűrű tömegben feketéllett a hangyák hadserege. Lenyűgöző volt látni, ahogyan a két ellenséges tábor egymással szemben állt anélkül, hogy támadásra szánták volna magukat. Kétoldalt felderítő hangyák szaladgáltak. A méhek a levegőből támadtak rájuk. A megtámadott hangyák a potrohukra ültek, és szélesre tárva állkapcsukat, ádázul védekeztek. Néha átkaroló mozdulatot hajtottak végre, és megpróbálták hátba támadni a méheket, a légi felderítők azonban felfedezték őket, mire a méhek egy része odaszállt, és újból eltorlaszolta a hangyák útját.

Érdeklődéssel figyeltük a küzdelmet. Vajon melyik lesz a győztes? Sikerül-e a hangyáknak behatolniuk a méhkasba? Melyik csapat fog elsőnek visszavonulni? Lehet, hogy naplementekor az ellenségek visszavonulnak, hogy aztán reggel újból kezdjék a harcot; az is lehet, hogy a kaptár ostroma már napok óta tart.

Nem tudni, hogyan végződött volna ez a harc, ha a kozákok nem jöttek volna a méhek segítségére. Vizet forraltak, és leforrázták a hangyákat. A hangyák összezsugorodtak, hatalmas kava-

rodás támadt köztük, és ezrével pusztultak el néhány pillanat alatt. A méhek a legvégsőkig fel voltak ingerelve. Ekkor valamelyik kozák elügyetlenkedte a dolgot: a méhekre is löttyentett egy kis forró vizet. Egy szempillantás alatt levegőben volt az egész raj. Látni kellett volna, hogyan futottak a kozákok a szélrózsa minden irányába. A méhek azonban utolérték és csípték őket, ahol érték, a nyakukon, tarkójukon, hogy jobban se kellett. Néhány másodperc múlva már senki sem volt a fa körül. A kissé távolabb állók szitkozódtak, kacagtak, élcelődtek a társaikon, de egyszerre csak rémült arcot vágtak, elkezdtek karjukkal hadonászni, és jónak látták még messzebbre rohanni.

Elhatároztuk, hogy időt engedünk, míg a méhek megnyugszanak. Estefelé két kozák megint odament a méhkashoz, de már sem mézet, sem méheket nem találtak ott. A kaptárt kifosztotta egy medve. Ilyen sikertelenül végződött „méz-hadjáratunk”.

Június 25-ről 26-ra virradó éjjel úgy zuhogott az eső, mintha dézsából öntötték volna, s csak hajnal felé állt el. Reggel borús volt az ég; súlyos esőfelhők kúsztak egészen alacsonyan a föld fölött, és halotti lepel módjára borultak rá a hegycsúcsokra. Újból esőt várhattunk. Ennek ellenére úgy gondoltuk, hogy szerencsét próbálunk, és jól is tettük, mert tíz órára már nyilvánvaló lett, hogy kiderül. A nap folyamán egyébként többször is megváltozott az idő: hol sütött a nap, hol esett az eső. A lassan felszáradó út megint felázott, és újból pocsolyák csillogtak rajta.

A Hszituho folyón átkelve elértünk a hatvanhat portából álló Krilovkába. Mezsgornaja, a következő falu (tizenhét udvar) olyan szegény volt, hogy 4 kiló kenyeret sem tudtunk benne vásárolni. A parasztok sóhajtoztak, és panaszkodtak a sorsukra. Az utolsó áradás tönkretette és elkeserítette őket.

Felfelé az Usszurin

Az expedíció további útja hegyeken át vezetett. Ezen az úton még egy megpróbáltatás várt ránk. Öt erősen elmocsarasodott, rövid és széles patakvölgyön kellett átvágnunk. Az első ilyen völgy rögtön a falu végén, az utolsó (és egyben a legnagyobb) a Vuluho (Ulahe) folyó közelében feküdt. Az út, amelyet a parasztok törtek, merő sár volt; sem árok, sem híd, sem rőzsetöltés nem védte. A kozákok megpróbálták a lovakat a szűzföldeken vezetni, de ez még rosszabbnak bizonyult. Végül a lövészek fűzfavesszőket vágtak, és ezeket szórták a talajra, hogy megkössék a sarat. Ez némileg megkönnyítette az emberek átjutását, de keveset segített a lovakon. A bizonytalan rőzsetöltés csak megtévesztette őket, visszahőköltek, és elestek. Megint le kellett nyergelni valamennyit, és magunk voltunk kénytelenek átcipelni a málhát.

A parasztoktól kapott értesüléseink szerint az út tovább erdőben halad. Amint szilárd talajra értünk, megálltunk pihenni.

Amint ott üldögéltünk, egyszerre csak valahonnan a bokrokból kiugrott egy nyúl. Az emberek egy szempillantás alatt üldözésére rohantak. Azt látni kellett, micsoda zűrzavar keletkezett a csapatban! Az egyik fütyült, a másik kurjongatott, volt aki botot, követ, meg mindenféle keze ügyébe kerülő tárgyat hajigált a nyúl után. A szerencsétlen állatka cikcakkban futott, és szeretett volna elrejtőzni a bokrokban. Ez valószínűleg sikerült is volna neki, ha Zagurszkij rá nem lő. A golyó éppen a feje körül csapott a földbe, és elkábította a tapsifülest. Egy másik lövész, Turtigin gyorsan odaszaladt, és megragadta. A nyúl vergődött, sivalkodott, és fülét a hátához lapítva igyekezett minél kisebbnek látszani. Szegény állatka szörnyen meg volt rémülve: felső ajka sebesen mozgott, a szíve hevesen dobogott, amint fülelve és rémülten pislogva ült Turtigin karján.

A nyúl nagy élénkséget hozott a csoportba. Eső, mocsarak, fáradtság - egy csapásra minden feledésbe merült. A lövészek élénken kiabáltak, és egymás szavába vágva igyekeztek elmondani a többieknek, ki és hogyan látta meg a nyulat, hogyan menekült az, és mi módon fogták el. Turtigint körülvették az emberek, és mindenki szeretett volna valamiképpen kedveskedni az állatkának; az egyik a hátát simogatta, a másik a farkincáját húzogatta, a harmadik cigarettát dugdosott az orrába, a negyedik a fülét dörzsölgette.

A „lovat nyergelj!” parancsra a lövészek kénytelenek voltak dolgukhoz látni. Rövid tanácskozás után úgy döntöttek, hogy a nyúlnak visszaadják a szabadságát. Alig tették le a földre, máris sebes futással iramodott a bokrok felé. Fütty és vidám kiáltozás szállt utána mindaddig, amíg csak el nem tűnt a szemünk elől.

Nyergelés után a csoport továbbindult. Az ösvény most a hegyi forrásokat megkerülve, lassacskán kapaszkodott fel a hágóhoz. A ritkás tölgyerdőt jávorfából, hársfából és dauriai nyírfából álló erdőállomány váltotta fel; imitt-amott magányosan álló cédrusfák, valamint jegenye- és lucfenyők hegyes csúcsai villantak elő.

Másfél órai menetelés után elértük a hágót. Itt egy nagy tölgyfa lábánál homokpalából összerótt kis bálványt pillantottunk meg. A bálványt kínai vadászok és ginszenggyökér-keresők állították. Vörös rongyocskával díszített homlokzatán kínai írásjelekkel ez a felirat állt: „Szang-ling-cse-csu”, ami annyit tesz: „Az erdők és hegyek uralkodójának” (vagyis a tigrisnek).

A hágóról nagyszerű kilátásunk nyílt a Vuluhóra. A nap éppen akkor bukott a láthatár alá. Az égen úszó gomolyfelhők és a távoli hegyek csúcsai halvány bíborvörösben izzottak. Az úttól jobbra ezüstszalagként kígyózott a folyó. A távolban parasztházak látszottak. A kémények

füstje nem emelkedett felfelé, hanem mozdulatlanul szétterült a földön. Oldalt kis tó tükre csillogott; partján ütöttük fel éjjeli táborunkat.

A tábortüzek körül - mint mindig - eleinte nagy élénkség uralkodott, az emberek beszélgettek, nevetgéltek, tréfálkoztak. Lassan azután mindenki elcsendesedett. Vacsora után a lövészek lefeküdtek aludni, mi pedig az utolsó napok benyomásait megtárgyalva és a jövő terveit szövögetve még sokáig ültünk a tűznél.

Az est csodálatosan csendes volt. Hallani lehetett, amint a réten legelő lovak hersegve harapdálják a füvet; valahol a hegyekben fülesbagoly huhogott, és a mocsarakból szakadatlan zsivajként szállt hozzánk a békakuruttyolás.

Másnap korán keltünk, és hamarosan útnak indultunk. A hágóról tegnap látott parasztházakban goldok laktak. Ezt a helyet Csumtajzának hívják, ami kínaiul „hegyi patakot" jelent. Az itt élő goldok a Jukomika nemzetséghez tartoznak. Ezt a nemzetséget a sok himlőjárvány csaknem teljesen kipusztította. Tanyáik az Amur mentén voltak, azon a vidéken, ahol most Habarovszk áll.

Az oroszoktól kiszorított goldok az Usszuri mellékére húzódtak vissza, a kozákok nyomására pedig tovább vándoroltak a Vuluho folyó vidékére. Most már mindössze tizenketten maradtak; három férfi, öt nő és négy gyermek.

A férfiak kínai módra öltözködnek. Kék vászonból készült rövid felsőkabátot, és ugyanilyen nadrágot viselnek. A nők ruházata inkább megőrizte nemzeti jellegét. Ruhájukon hímzés tarkállik, szoknyájuk aljáról csecsebecsék függnek le. A házakból kiszaladó mocskos kisgyermekek rémülten néztek ránk. Nehéz lenne megmondani, milyen színű volt a bőrük a napégette barnaság, a piszok meg a korom alatt. Ezek a goldok még tudják a saját nyelvüket, de szívesebben használják a kínait. Gyermekeik viszont egyetlen szót sem értenek már goldul.

Miután megnéztük a házakat, továbbmentünk...

Már déltájban meg lehetett jósolni, hogy másnap esős időnk lesz. Az Usszuri-vidéken az úgynevezett száraz köd gyakran előhírnöke a rossz időjárásnak. Első jeleit még az este észrevettük. Másnap reggelre sokkal sűrűbb lett, délben pedig már egészen benne jártunk. A távoli hegyeket csak akkor lehetett megkülönböztetni, ha a megfigyelő ismerte körvonalaikat. Úgy látszott, mintha minden füstben úszna. Az ég fehéresre változott; a sárgás nap körül udvarok jelentek meg, sztrátuszfelhők vékony piszkosszürke pókhálója borította az eget. Azután hirtelen megváltozott minden: tiszta és átlátszó lett a levegő. A messzi hegyek sötétkéken komorlottak, s csak a közeledő alkonyat adta hírül, hogy a nap leáldozott. A természetben minden megbújt, megdermedt. Mintha egyedül csak a békák örültek volna a rossz időnek, vetélkedve igyekezték túlvartyogni egymást.

Estére megeredt az eső...

Az Usszuri-vidéken egyszerre igen nagy területre zuhog az eső, és rendkívül sokáig tart. Az esőzés egyszerre több medencére, sőt néha az egész vidékre kiterjed. Ez a magyarázata a nagy áradásoknak is.

Közvetlenül napfelkelte előtt elállt az eső, de a folyóban egyre magasabbra emelkedett a víz, ezért sietni kellett az átkeléssel. A goldok jelentős segítséget nyújtottak nekünk: gyorsan, minden huzavona nélkül átszállították holminkat a másik oldalra. A gyenge lovat gyeplőszáron úsztatták a csónak mellett, a többi ló maga úszott át.

Reggel nyolc órakor a napsugarak arany dárdái áttörtek a felhőkön, és ragyogó fényükkel megvilágították a gomolygó ködöt. Ezt a képet szemlélve az jutott eszembe, hogy ilyen látvány lehetett, amikor a föld forró felszíne fölött még súlyos, gőzölgő párák lebegtek.

Végre a köd szétoszlott, a borús időtől megdermedt természet ébredezni kezdett, felcsendült a pacsirtadal, és a levegőben újból megjelentek a rovarok.

Útközben valami fennakadás következtében a lovak lemaradtak, mi pedig előrementünk. Az erdőszélen öreg, omladozó parasztház állt. Leültünk egy kőre előtte, hogy bevárjuk a lovakat. Egyszerre csak egy hosszú fekete sáv tűnt fel mellettünk. A lövészek odarohantak. Valami nagy csúszómászó volt, gyorsan siklott a füvön a bokrok felé. A lövészek kétoldalt futottak mellette, de nem merészkedtek közel hozzá, mert megijesztették őket a hüllő hatalmas méretei. Egy perc múlva a kígyó elért egy földön heverő nagy fatörzset, és elrejtőzött benne. Körülbelül 4 méter hosszú és 15 centiméter átmérőjű fatörzs volt, a belseje már elkorhadt. Merzljakov botot ragadott, és bökdösni kezdte vele a nyílást. Válaszképpen dühös zümmögés hallatszott az üregből, majd dongók bújtak elő belőle. Nyilván a fa belsejében volt a fészkük. De hát akkor hová tűnt a kígyó? Csak nem mászott be a dongók közé? És ha igen, akkor miért nem fújtak riadót a dongók? Hiszen amikor mi dugtunk be botot az üregbe, valóságos pánik tört ki közöttük! Ez a furcsa dolog mindnyájunk érdeklődését felkeltette. A lövészek hozzáfogtak a fatörzs széthasogatásához. A korhadt anyag könnyen szétesett a baltacsapások alatt. Amint a fát feltártuk, megláttuk a kígyót. Lassan tekergőzött, és igyekezett elrejtőzni a szétmállott fa darabjai között. De nem menekült meg: Belonozskin kozák rávágott a fejszével, és lemetszette a fejét. Amikor előhúzták, kiderült, hogy nem mérgeskígyó, hanem egy Schrenck-féle sikló. Ez a Távol-Keleten előforduló legnagyobb ártalmatlan kígyófajta. A mi példányunk 1,9 méter hosszú és 6 centiméter vastag volt.

A fa belsejében levő üreg kezdetben szűk volt, a tuskó vége felé azonban kiszélesedett. Madárpihe, szőrfoszlányok, apró száraz fű és vedléskor levetett kígyóbőr mutatta, hogy itt volt a fészke. A dongók ettől kissé oldalt tanyáztak, a kijárathoz közelebb.

A ki-bemászó kígyó minden alkalommal elsiklott a dongók mellett. Nyilvánvalóan összeszoktak, és nem zavarták egymást.

A lövészek érdeklődve vizsgálták a tetemet.

- Valami van a bendőjében - vette észre Belonozskin. Valóban, a kígyó gyomra erősen felpuffadt. Nézzük meg - gondoltam -, mivel is táplálkoznak ezek a hatalmas csúszómászók.

Nagy meglepetésünkre, egy hosszú csőrű és meglehetősen nagy sárszalonkát találtunk a kígyó gyomrában. De hát hogyan tudott lenyelni egy ekkora madarat? Hogyhogy nem fulladt meg tőle?

A goldok szerint ez a sikló általában nagyon szeret madárra vadászni. Úgy mesélték, hogy felkúszik a fa tetejére, és akkor támadja meg a madarakat, amikor a fészkükben ülnek. Támadása különösen olyankor jár sikerrel, amikor a madárfészek odúban van. Ez érthető. De hát hogyan sikerült neki olyan madarat megfogni, amely szalad és repül? És hogyan bírt lenyelni egy sárszalonkát, amelynek hosszú csőre minden bizonnyal komoly akadályt jelentett?

- Sietni kell, zivatar lesz - vetett véget a találgatásoknak Merzljakov, az égre tekintve.

Mintegy szavainak igazolásául tompa mennydörgés hallatszott a távolból.

A kígyóvadászatba elmerülve észre sem vettük, hogy felhők gyűltek össze az égen. Hirtelen beborult. Ez arra késztette az embereket, hogy visszatérjenek az út menti füvön békésen legelésző lovakhoz. A kíséretünkben levő goldok azt mondták, hogy a közelben van két kínai parasztház, ott menedéket találunk a rossz idő elől.

Ám alig indultunk el, máris megeredt az eső. Eleinte csak néhány kövér csepp hullott, de néhány perc múlva hatalmas zápor szakadt a nyakunkba.

Az efféle záporesők másutt nem tartanak sokáig, az Usszuri vidékén azonban gyakran tartós esőzések előjátékai. Így volt ez most is. A zivatar elmúlt, a nap azonban nem bújt elő. Körös-körül egészen a látóhatárig réteges esőfelhők borították be az eget, és apró, sűrű esőt permeteztek a földre. Most már nem volt értelme a sietésnek, mert mindenképpen bőrig ázunk. Erre rájöttek az emberek és lovak egyaránt.

A kínai parasztházak félreestek utunkból; az oldalágon túl állottak. Hogy eljuthassunk hozzájuk, nagy kerülőt kellett volna tennünk, ezért elhatároztuk, hogy inkább egyenesen Zagornaja faluba megyünk, melyet óhitű oroszok laknak.

A Vangkou völgyét nagyobbrészt kúp alakú alacsony hegyek szegélyezik. A hegyek között mély, szűk völgyecskék húzódnak meg. Napfényben a vidék nagyon festői lehet, most azonban barátságtalan képet nyújtott.

Nem számíthattunk arra, hogy az időjárás jobbra fordul. Az eső mellé most már szél is társult. Azután köd támadt, mely hol beburkolta a hegycsúcsokat, hol leereszkedett a völgybe, majd megint hirtelen felszállt, és ilyenkor az eső még erősebben zuhogott.

A Vangkou folyó nem nagy - szélessége 4-6 méter, mélysége 40-60 centiméter -, most azonban kiáradt, és félelmetesen hömpölygött tova. Nemsokára az egész erdőt elöntötte a víz. Embereim minden különös nehézség nélkül gázoltak át az elárasztott helyeken, de a lovak bizony megsínylették a kalandot. Csak találomra lépkedtek, és lépten-nyomon mély gödrökbe süppedtek.

Aztán véget ért az erdő, s jókora tisztás tárult elénk. A szemközti végén, a hegyek tövében húzódott meg Zagornaja. De nem volt könnyű dolog odáig eljutni. Az óhitűek építettek ugyan hidat a folyón, de azt elmosta a víz. Több mint két óra hosszat kínlódtunk az átkeléssel. Az esőre már senki sem vetett ügyet, hiszen itt aztán mindenkinek meg kellett fürdenie, akár akarta, akár nem!

Végre-valahára ezt az akadályt is legyőztük, és bejutottunk a nyolc portából álló, takaros, tiszta falucskába. A parasztházak tartósan voltak megácsolva. Szemmel láthatólag az óhitűek nem sebtében építkeztek, és nem kényszerből, hanem becsületből dolgoztak. Az egyik ablakban egy női arc jelent meg, és rögtön ezután egy férfi lépett ki a küszöbre. A falu elöljárója volt. Miután megtudakolta, hogy kik vagyunk és hová megyünk, meghívott a házába. A bőrig ázott emberek igyekeztek minél gyorsabban lenyergelni a lovakat, hogy végre fedél alá kerüljenek.

Házigazdánk negyvenöt év körüli, középtermetű, nagy szakállú férfi volt, homlokán és tarkóján egyaránt körbenyírt hajjal. Barna szeméből értelem sugárzott. Keskeny övvel összefogott bő kartoninget, bársonyhoz hasonló pamutanyagból varrt nadrágot és lapos sarkú csizmát viselt.

A házban két szoba volt. Az egyikben a szokásos nagy orosz kemence állt, körülötte függönykékkel letakart kis polcokon edények sorakoztak, többek között egy ragyogóra súrolt réz kézmosó-tál. A falak mentén hosszú pad húzódott végig, az egyik sarkot pedig fehér terítővel letakart asztalka foglalta el. Az asztal fölött nyitott szekrényke függött a falon, benne megfakult, megbámult képek, melyek nagy fejű, füstös arcú szenteket ábrázoltak.

Házigazdánk családja feleségéből és két kis gyermekéből állt. Az asszony fehér kabátkát és a dereka fölött összehúzott, szűk karöltőjű szarafánt[8] viselt. Kendőjét fejékszerűen kötötte meg. Amikor beléptünk, régi szokás szerint mélyen meghajolt.

A másik szoba tágasabb volt. A falnál kartonfüggönnyel elfüggönyözött nagy ágy terpeszkedett, az ablakok alatt pedig padok álltak. Az egyik sarkot itt is házi szövésű terítővel letakart asztal foglalta el. Az ablakok között falióra függött, mellette egy polcon bőrkötésű nagy, öreg könyvek. A másik sarokban kézi hajtású Singer-varrógép állt, az ajtó melletti szögön egy kis kaliberű Mauser-puska meg egy Zeiss-látcső függött. Az egész ház csak úgy ragyogott a tisztaságtól; a padlót fényesre súrolták, a mennyezet simára le volt gyalulva, és a falakon a legkisebb hézagot sem lehetett felfedezni.

Elnézést kértünk a házigazdától, amiért besároztuk tiszta padlóját.

- Nem baj - felelte. - Az asszonyok majd feltörlik. A tajgából sose jön az ember tisztán haza. Most meg az idő is milyen...

Néhány perc múlva párolgóan friss kenyér, méz, tojás és tej került az asztalra. Farkasétvággyal - hogy ne mondjam, mohón - láttunk neki a pompás lakomának.

A nap hátralevő része azzal telt el, hogy a Koksarovkába vezető útról kérdezgettük házigazdánkat. Kiderült, hogy innen már semmilyen út nem vezet tovább; az idevalósiak közül Panacsev az egyetlen, aki el tud vezetni bennünket a szűzföldön és a hegyeken keresztül.

Az elöljáró átüzent Panacsevért, aki hamarosan meg is jelent. A negyvenes évei körül járhatott. Fürtös szakállát úgy látszik sohasem nyírta, mert meglehetősen torzonborz volt, emiatt olyan ember benyomását keltette, aki éppen most ébredt fel, és még nem ért rá megfésülködni. Szinte lerítt róla, hogy ártalmatlan és jószívű. Mihelyt belépett a szobába, nagy lendülettel háromszor keresztet vetett a szentképek felé, és háromszor mélyen meghajolt, hogy kezével a földet érte. Minduntalan megrázogatta a fejét, hogy hátradobja szemébe lógó hosszú hajfürtjeit.

- Adjon isten! - mondta halkan, majd visszahúzódott az ajtóhoz, és zavartan forgatta, gyűrögette a sapkáját.

Megkértük, vezessen el minket Koksarovkába.

- Jól van, elmegyek - mondotta egyszerűen. Ebben az „elmegyek” szóban szolgálatkészség és alázat csengett, de egyben ki lehetett belőle érezni a büszkeséget is, hogy csak egyes-egyedül ő ismeri oda az utat.

Úgy határoztunk, hogy mihelyt eláll az eső, indulunk. Panacsev eltávozott, mi pedig beszélgetésbe merültünk házigazdánkkal. Merzljakovot a polcon elhelyezett régi könyvek érdekelték.

- Megnézhetem őket? - kérdezte az elöljárót.

- Hát ha érti az ószláv nyelvet, csak tessék, olvasson - felelte az óhitű, és egymás után húzta elő a könyveket.

Odakünn vadul tombolt a vihar. Eső és szél csapkodta az ablakokat. A sötétből panaszos hangok hallatszottak: mintha egy kutya vonítana vagy valaki nyögdécselne a padláson. Egy darabig hallgattuk a kísérteties hangokat, aztán elnyomott bennünket az álom.

---

[8] *Szarafán* - Az orosz nők régi, ujjatlan felsőruhája.

A hegyeken át Koksarovkáig

Másnap reggel (május 31-én), mihelyt virradt, az ablakhoz siettem. Az eső elállt, de azért borús maradt az ég, és nyirkos ködpalástba burkolóztak a hegyek. A ködben csak halványan derengett elő a völgy meg az erdő és a folyóparton álló néhány épület.

Mindegy, az eső elállt, tehát mehetünk tovább. Egy körülmény azonban visszatartott bennünket - még nem sült meg a kenyerünk.

Reggel nyolc órakor a falucska valamennyi kakasa egyszerre harsány kukorékolásba kezdett.

- No lám, hogy lármáznak a kakasok. Most már kiderül az idő. Ez a legbiztosabb jele - mondogatták egymásnak az embereim.

Köztudomású dolog, hogy a háziszárnyasok előre megérzik az időjárás változásait. De az igazság kedvéért meg kell jegyeznem, hogy gyakran tévednek is. Mihelyt az ég egy kissé kiderül, a kakasok máris rázendítenek. Ez alkalommal azonban nem tévedtek. Nemsokára valóban felszállt a köd, az égen több helyütt felszakadtak a felhők, s a napocska is előbújt.

Reggel tíz órakor csoportunk, Panacsevvel az élén, kivonult a faluból, és megindult felfelé a Vangkou folyó mentén. Át kellett kelnünk a Taupihót a Vuluhótól elválasztó hegygerincen, hogy azután egy névtelen folyót követve kijussunk a Fudzin torkolatához.

A falu végén az út ösvénnyé szűkült, és Panacsev méhese mellett vezetett el.

- Jöjjön valamelyitek velem, fiúk - fordult az óhitű a kozákokhoz.

Átmászott a palánkon, felnyitott egy kis csöbröt, és lépesmézet kezdett kiadogatni. A méhek körülrajzották, a vállára telepedtek, és belegabalyodtak a szakállába. Panacsev beszélgetett velük, becézgette őket, óvatosan kiszedegette és szabadon eresztette a szakállába gabalyodottakat.

Az idő lassanként teljesen kitisztult; a köd eltűnt, a földön mindenfelé vékony patakokban csörgedezett a víz, a megázott virágok felemelték fejecskéjüket, s a levegőben megint csapongani kezdtek a lepkék.

Amint kissé mélyebbre hatoltunk az erdőbe, azonnal elő kellett venni a baltákat. Panacsev úttalan utakon vezetett bennünket, a fák kérgére rovott jelzések alapján.

Az olvasó téved, ha a tajgát holmi ligetfélének képzeli el. Az Usszuri-vidéki tajga ősállapotban levő szűz erdő... Az erdő melléke sűrű bokros cserjésből áll, és mindezt vadszőlővenyigék, liánok és az Actinidia Kolomikta karvastagságú indái fonják keresztül-kasul.

Panacsev elmondta, hogy a Zagornaja és Koksarovka közötti távolságot ő már könnyűszerrel megjárta egy nap alatt. Persze, a napot hajnaltól késő estig számította. Mivel mi jókora poggyásszal haladtunk, úgy vélte, hogy két nap alatt tesszük meg az utat; közben az erdőben fogunk éjszakázni.

Déltájban hosszabb pihenőt tartottunk. Az emberek azonnal kezdtek levetkőzni, és hozzáláttak, hogy kiszedjék egymásból a kullancsokat. Panacsev is póruljárt. Folyton vakaródzott, mert a kullancsok behatoltak a szakállába és a nyakába. Miután a kozákok kiszedték magukból a kullancsokat, a kutyákon igyekeztek segíteni. Az okos jószágok megértették, hogy miről van szó, és türelmesen viselték el a tortúrát. Nem így a lovak: azok idegesen kapkodták a fejüket, és erősen rugdalóztak. Sok erőfeszítésre volt szükség, mire sikerült őket megszabadítani a kellemetlen élősdiektől, melyek még az ajkukba és szemhéjukba is belefúrták magukat.

Teázás után Panacsev a baltásokkal előrement, és negyedórával később a málhás lovakat is útnak indítottuk.

- De hiszen megint esni fog - szólalt meg Murzin.

- Nem sokáig! - felelte neki a vezetőnk. - Estére - isten adja - majd eláll.

Elmagyarázta, hogy ha huzamosan tartó rossz időjárás után nincs szél, és egyszerre kibúvik a nap, akkor aznap estére megint lehet kisebb esőt várni, de az már nem sokat számít. Ennek a jelenségnek az a magyarázata, hogy a napsugarak által átmelegített nedves földről bőséges kipárolgások szállnak fel. Az atmoszféra felső rétegeit elérve a pára felhővé sűrűsödik, és szitáló esőként hull vissza a földre.

Panacsev jóslata be is teljesedett. Este öt órakor szemerkélni kezdett az eső, de röviddel alkonyat előtt elállt, és a felhők szétoszlottak. Valami sajátos, finom fény ragyogta be az egész erdőt. A nap utolsó mosolya volt. Az álomra készülődő erdőbe rövid időre visszatért az élet: burundukok (mókusféle) futkároztak, sárgarigók fütyültek, búbosbankák kiáltoztak. De mindez csak rövid ideig tartott. Az égen kihunyt a fény, és az öreg fenyők meg a bokrok alól lassan előkúsztak az éjjeli árnyak. A tábortűz lángja világosabb lett. Embereim mind ott tolongtak a tűz körül. Panacsev a többiektől kissé félrehúzódva ült, és csendben majszolta a kenyerét, gondosan felszedegetve az ölébe hullott morzsákat. A kozákok szétválogatták a málhákat, szúnyoghálókat állítottak fel, és vacsorát főztek. Némelyikük meztelenre vetkőzve, éktelen káromkodások közepette szedegette ki fehérneműjéből a kullancsokat.

- No mi lesz, apóka? Hány verszt[9] még ide Koksarovka? - kérdezte Belonozskin az óhitűtől.

- Ki mondhatná azt meg? Vajon felmérték-e a tajgát? A tajga az csak tajga marad. De holnap oda kellene érkeznünk - felelte az óhitű.

Ebben az „oda kellene érkeznünk”-ben némi bizonytalanság csengett.

- Jól ismered te ezeket a helyeket? - kérdezősködött tovább a kozák.

- Hát, nem valami nagyon. Kétszer jártam erre, és nem tévedtem el. No, de Isten segítségével majd csak odaérünk szép lassacskán.

Vacsorája végeztével Panacsev, egyáltalán nem zavartatva magát az idegenek jelenlététől, elmondta imáját, azután fogta a fejszéjét, és egy kövön élesíteni kezdte.

Másnap június 1-e volt. Reggelre felkelt a nap, már nyoma sem maradt az éjjeli ködnek. A táborból Panacsev indult el elsőnek. Levette a sapkáját, keresztet vetett, és előrement a jeleket figyelve. Két lövész segített neki megtisztítani az utat.

A tajgai utazás meglehetősen egyhangú. Ma erdő, holnap erdő, holnapután megint erdő. Bokrokkal benőtt, kövekkel teli, kristálytiszta patakok, amelyeken át kell gázolni, kiszáradt fák, mohával borított kidőlt fatörzsek, egymásra bámulatosan hasonlító páfrányok. A folytonos fanézéstől a szem kimerül és távlatokat keres; szinte látási zavar fogja el az embert, és leküzdhetetlen vágya támad, hogy egyszer már távolra is nézhessen.

Néha a sötét erdő közepette hirtelen világosság dereng valahonnan. A tapasztalatlan utazó arrafelé igyekszik, és legtöbbnyire mocsarat talál ott vagy széldöntötte fatörzseket, esetleg erdei tűzvész felperzselte, pernyével és hamuval borított területet. És a viharpusztította erdőrészt nem is mindig lehet kikerülni.

---

[9] *Veszt* - Régi orosz hosszmérték, 1 veszt = 1066 méter.

Ha a kidőlt fák nem nagyok, fejszével átvágják őket, ha pedig hosszú és vastag fatörzsek torlaszolják el az utat, kétoldalt és felülről lefaragják, hogy a lovak átléphessenek rajtuk. Mindez sok időbe telik, ezért lovakkal mindig igen lassú a tajgai utazás.

Ha az ember céltalanul bolyong a tajgában, hamarosan elfogja az unalom. De ha egész nap el van foglalva, megfeledkezik a kellemetlenségekről, és csak úgy repül az idő.

Az útijegyzeteket feltétlenül még a megfigyelés helyén kell elkészíteni. Ha ezt nem tesszük meg, akkor az új benyomások és élmények elhomályosítják a régieket, és a látottakat elfelejtjük. Ezeket az útijegyzeteket a hordozható mérőasztal szélére vagy egy külön jegyzőkönyvbe lehet beírni, amelynek mindig kéznél kell lennie. A lerövidített feljegyzéseket azután este részletesen be lehet vezetni a naplóba. Ezt sem szabad sohasem másnapra halasztani. A holnapi napnak megint meglesz a maga munkája.

Minthogy az ösvény az erdőben gyakran kanyarog, és a kis görbületeket léptékben nem lehet felvezetni a mérőasztalra, a terepfelvételezést végző munkatársnak ajánlatos hátul mennie, olyan távolságban, hogy a csoport végét még láthassa a fák között. Olyan sűrű erdőben, ahol semmit sem látni, az irányt hang alapján kell meghatározni (fák ütögetése botokkal, fütyülés, kiáltások stb.).

Útközben csapatunk három részre oszlott. Az utat törő osztag, amelyet Granatman irányított, Panacsevvel együtt az élen haladt, őket követték a málhások Merzljakov vezetésével, az expedíció többi részvevője pedig hátul baktatott. Nagyon lassan jutottunk előre. Gyakran megálltunk, mert meg kellett várnunk, amíg elöl a baltások utat vágnak. Déltájban a lovak megint megálltak.

- Indulj! - hallatszott hátulról a türelmetlenek nógatása.

- Várjatok! Az óhitű elvesztette a rovásokat - kiáltották hátra.

- És ő hol van?

- Előrement az utat megkeresni...

Eltelt húsz perc. Végre visszatért Panacsev. Elegendő volt csak rápillantani, hogy kitalálhassuk, hogyan áll a dolog. Az arca verejtékes, fáradt volt, a tekintete zavart, a haja összekuszálódott.

- No mi van, meglelted a rovásokat? - kérdezte tőle Granatman.

- Nem. Alighanem jobbra tértünk le... Arra kell mennünk - mondta, és kezével északkelet felé mutatott.

Továbbmentünk. Panacsev most már nem lépkedett olyan magabiztosan, mint azelőtt: hol balra tartott, hol a másik oldalra tért, hol élesen visszafelé kanyarodott, úgyhogy egyszer szemben volt velünk a nap, máskor meg a hátunk mögé került. Nyilvánvaló volt, hogy csak úgy találomra vezet bennünket. Megpróbáltam kifaggatni, de kérdéseimtől csak még jobban megzavarodott. Megálltunk, és tanácskozást tartottunk. Rutkovszkij azt javasolta, hogy térjünk vissza egészen addig a pontig, ameddig a jelzések tartottak. Panacsev azonban erősködött, hogy ő út nélkül is tud menni, és mihelyt felér a hágóra, okvetlenül megtalálja a helyes irányt.

Pihenőt kellett adni a lovaknak. Lenyergelték és legelni engedték őket. A kozákok teát főztek, Panacsev pedig Granatmannal felmászott a szomszédos magaslatra. Félóra múlva visszatértek. Granatman közölte, hogy erdővel borított hegyeken kívül nem látott semmit. Panacsev

meglehetősen zavartan viselkedett, és noha biztosított bennünket arról, hogy a hely ismerős neki, hangja nem csengett valami meggyőzően.

Alig indultunk tovább, vízmosásba kerültünk, amelyből egészen estig nem bírtunk kievickélni. Panacsev szerfölött furcsán vezetett bennünket. Hol hegyre kapaszkodtunk fel, hol hegyoldalon mentünk, hol pedig valami völgybe ereszkedtünk le. Amikor az ember eltéved, akkor már rendszerint csak úgy találomra halad.

Egész nap bolyongtunk, és ott ütöttünk tábort, ahol az éjszaka utolért bennünket. Könnyű elképzelni, hogy nem voltunk rózsás hangulatban. Az a tudat, hogy eltévedtünk, valamennyiünkre nyomasztólag hatott. Különösen Panacsev volt bánatos. Sóhajtozott, az égre tekingetett, és két kezével ujjasa alját csapkodta.

- Szedd ki a kullancsokat a szakálladból - mondták neki a lövészek.

- Ez aztán a baj! - dünnyögte magában Panacsev. - Hogyan is veszthettem el a rovásokat... Most itt vagyunk a pácban...

Meg kellett állapítani, mennyi élelmünk van még. Zagornajából három napra elegendő kenyeret hoztunk magunkkal. Holnapra tehát még van elég élelmiszerünk, de mi lesz, ha holnap sem érünk be Koksarovkába? Az esti tanácskozáson úgy határoztunk, hogy keletnek fogunk tartani, és nem hallgatunk többé Panacsevre.

Másnap alig világosodott, már mindnyájan talpon voltunk. Ilyen helyzetben nem vesztegethettük az időt.

Amikor már vagy két és fél kilométert megtettünk, olyan meglepetés ért bennünket, amilyenre igazán nem számítottunk: emberkéz megjelölte fákra, úgynevezett jelölőhajkokra bukkantunk. Régi, elmosódott rovások voltak.

- Miféle jelölőhajkok ezek? - kérdezte Merzljakov.

- Kínaiak - felelte Panacsev.

- Tehát nálatok a tajgában is vannak kínaiak?

- Hát hol nincsenek? - felelte az óhitű. - A tajga tele van kínaiakkal, bárhová megy is az ember, mindenütt kínaiakat talál.

A jelölőhajkok gyakran előbukkantak és a nekünk kívánatos irányba vezettek, úgy döntöttünk tehát, hogy követjük őket, ameddig csak lehet. Panacsev éppen azért tévedt el, mert ritkán helyezte el a saját jeleit, s nem gondolt arra, hogy azok idővel elhalványodnak, és messziről nem lehet felfedezni őket.

A jelölőhajkok vonalán haladva nemsokára cobolycsapdákat találtunk. Voltak köztük régi csapdák, de némelyikről látszott, hogy nemrégen állították fel. Az egyik csapda eltorlaszolta az utat. Kozsevnyikov felemelte a gerendát, és félrelökte. Valami feküdt alatta. Amint kiderült, egy coboly csontjai voltak. Szemmel láthatóan, alighogy az állatka csapdába esett, betemette a hó. Furcsa, hogy a kínai nem vizsgálta meg a csapdáit, mielőtt eltávozott volna a tajgából. Bár lehet, hogy bejárta őket, de közben vihar támadt, és idáig már nem tudott eljutni. Vagy talán megbetegedett, és abba kellett hagynia a vadászatot? Ki tudja? Sokáig várta a coboly „gazdáját” a hó alatt, hiába. Tavasszal, amikor elolvadt a hó, a varjak szétcsipkedték a drága prémű állat tetemét, mindössze néhány szőrfoszlány meg apró csont maradt belőle.

Eszembe jutott Derszu. Ha ő most velünk lenne, bizonyosan megtudnánk, miért maradt a coboly a csapdában. A gold bizonyára az utat is megtalálná, és kivezetne bennünket ebből a súlyos helyzetből.

Délfelé felértünk egy erdős hegygerincre, amely észak-északkelet felől dél-délnyugat felé húzódott, és úgy 500 méter magas lehetett. A fákon keresztül egy másik ugyanilyen hegyhátat pillantottunk meg, mögötte pedig újabb hegyeket. Felülről a hegyhát gerince egy hatalmas serpenyő peremének, a völgy pedig mély gödörnek látszott, amelynek feneke elveszett a ködben.

Meghánytuk-vetettük helyzetünket, majd úgy döntöttünk, hogy leereszkedünk a völgybe, és a patak folyását fogjuk követni. A gerinc keleti oldala nyaktörő meredek volt, ráadásul szél-döntötte fák és kőgörgetegek borították, ami nagyon megnehezítette a lejutást. Cikcakkban kellett leereszkednünk, s ez sok időt vett igénybe. Az a patak, amelyhez tartottuk magunkat, nemsokára dél felé kanyarodott; ekkor az erdőben mentünk tovább, és még néhány hegy-nyúlványon vergődtünk keresztül.

Panacsev hallgatagon ment elöl, mi pedig mögötte vánszorogtunk. Most már mindegy volt, a hibát nem lehetett jóvátenni. Csak egyet tehettünk: a víz folyásának irányában megyünk mindaddig, amíg ki nem lyukadunk a Vuluhóhoz. A nagy pihenőn még egyszer átvizsgáltam élelmiszerkészletünket. Kiderült, hogy a kétszersült már csak a mai vacsorára elegendő, ezért azt javasoltam, hogy csökkentsük a napi adagot.

Igen szép és dekoratív, sűrű, vegyes tűlevelű erdőben jártunk most. Némelyik fa meglepően magasra nőtt. Voltak köztük 20-30 méter magas és 2-3 méter kerületű erdei óriások. A tollas gyöngyvessző-, mogyoró- és lespedezacserjék között színes mohával és zuzmóval belepett cobolycsapdák bújtak meg. A nyirkos, árnyas helyeken ezrével nőttek az óriási zöld liliomra hasonlító dús páfrányok, melyeknek levelei a 90 centiméter hosszúságot is elérik.

Az Usszuri-vidéki tajgában sok a virágos növény. Mindenekelőtt a hegyes, redőzött és vaskos levelű, fehér virágú mérges rászpa, meg a bőséges illóolajat tartalmazó, élénkrózsaszín virága csillagos badián tűnik fel, melynek ovális levelei mint megannyi kis lándzsa merednek felfelé. A lágyszárú bozótok közül kitűnik a bájos, kék virágú havasi sisakvirág faragott szélű leveleivel, a nagy, lándzsás levelű rigópohár, a jellegzetesen élénk virágú borkóró, a réti kakukk-szegfű óriási tűzpiros virága, valamint a narancssárga zergeboglár.

Balszerencsénk ellenére sem maradtunk közömbösek a természet ezernyi szépsége iránt. Festőművészek, botanikusok vagy akár csak egyszerű természetrajongók is kimeríthetetlen anyagot találnának itt megfigyeléseik számára.

Alkonyattájt első ízben volt szerencsénk a szibériai púposszúnyoghoz, melyet a helybeli őslakók csak „gnusz”-nak, kellemetlen féregnek neveznek. Az Usszuri menti púposszúnyog a tajga keserves átka. Csípése helyén azonnal vérző sebecske keletkezik, és szörnyen viszket, minél inkább vakarja az ember, annál erősebben. Ha sok a púposszúnyog, egyetlen, pillanatra sem lehet levetni az arcot védő szúnyoghálót. A púposszúnyog megvakítja az embert, beragad a hajába, fülébe, bemászik a ruhaujjba és elviselhetetlenül csípi a nyakat. Az ember arca megdagad, mintha orbánca volna.

Szerencsére a szervezet két-három nap alatt immúnissá válik, és a daganat lelohad.

Embereink még csak tudtak valahogy védekezni a púposszúnyog ellen, mert volt szúnyoghálójuk, de a szegény lovaknak bizony meg kellett szenvedniük. A rovarok kimarták az ajkukat és a szemhéjukat. A szegény állatok kétségbeesetten kapkodták a fejüket, de apró kínzóikkal szemben tehetetlenek voltak.

A púposszúnyog ellen csak a háló nyújt védelmet. A fémszálakból készült háló nem jó, mert erősen átmelegszik. Még mindig jobb elszenvedni a szúnyogcsípéseket, mint fulladozni az izzó fémháló alatt, amely még az izzadságot sem engedi elpárologni. A mullháló azért nem jó,

mert nem tartós, folyton beleakadozik a gallyakba, és minduntalan kiszakad. Az így képződött résekbe benyomulnak a rovarok, és ilyenkor csak a fejfedő levételével lehet megszabadulni tőlük. A legjobb a szőrháló, mert tartós, és a nap nem melegíti át annyira, mint a fémhálót. Vannak, akik a vazelinnel való bekenést ajánlják a szúnyogok ellen. Én megpróbáltam, és merem állítani, hogy ez a szer hajítófát sem ér. A vazelinhez odaragadnak a rovarok, izegnek-mozognak és csiklandozzák az ember arcát. Meg aztán a vazelin el is olvad, lemossa a verejték. A különböző illatos olajok, például a szegfűolaj, még rosszabbak, mert behatolnak a kitágult pórusokba, és csípnek, akár a csalán. A legeslegjobb szer - a türelem. A türelmetlen embert könnyekig kétségbeejtheti a púposszúnyog.

Elláttuk magunkat türelembalzsammal, és mentünk előre mindaddig, ameddig a nap egészen el nem tűnt a látóhatár mögött. Panacsev ekkor felderítésre indult. Már egészen sötét volt, amikor visszatért a táborba, és közölte, hogy a hegyről látta a Vuluho völgyét, így hát holnap délre kiérünk az erdőből. Az embereket felderítette a jó hír, tréfálkozni és nevetgélni kezdtek.

Vacsoránk igen egyszerű volt. A kétszersültből megmaradt morzsákat mindenkinek egyenlő adagban osztottuk ki.

Este nyolc óra tájban nyugaton villámlani kezdett, és távoli mennydörgés hallatszott. Olyan volt az ég, mintha kivilágították volna. Minden egyes felhőcskét tisztán ki lehetett venni. Néha a villámok egy helyen lángoltak fel, és egy pillanat alatt elektromos kisülések keletkeztek valahol a másik oldalon. Azután megint mély homályba burkolózott minden. A lövészek gyorsan hozzáláttak a sátorveréshez, és ponyvával takarták le a nyergeket, de a riadalom fölöslegesnek bizonyult. A vihar elvonult mellettünk. A távoli villámlás fényeit még sokáig láttuk a láthatáron.

Másnap reggel alighogy elindultunk, rábukkantunk egy vadászösvényre. Valahová a hegyekbe vezetett. Panacsev ezen az ösvényen indult tovább. Mi érthetően nyugtalankodni kezdtünk, de kiderült, hogy most az egyszer neki volt igaza. Az ösvény egy vadászkunyhóhoz vezetett. Az elegyes erdőt most ritkás lomberdő váltotta fel. Lovaink fürgébben mozogtak, mintha megérezték volna, hogy vége a keserves bolyongásnak. Még jó darabot mentünk, de már egyre több világosság hatolt át a fák között, és egyszer csak kiértünk az erdőszélre. Előttünk kitárult a Vuluho völgye. A jelek arra mutattak, hogy falu van a közelben.

Néhány perc múlva elértünk a folyóhoz, és a túlsó parton megpillantottuk a Koksarovkát. Néhány paraszt átjött csónakokkal, és átszállította a nyergeket meg a málhákat. A lovakat nem kellett riogatni. Az okos állatok nagyon jól tudták, hogy a túlsó oldalon bőséges takarmány vár rájuk. Maguk mentek a vízbe és úsztak át a folyó túlsó oldalára.

Minthogy az erőltetett menet után az emberek nagyon kimerültek, és a lovaknak is szükségük volt pihenőre, úgy határoztunk, hogy három napot töltünk Koksarovkában.

A tajgán keresztül

Az Usszuri-vidék őslakói, akik a Szihote-Aliny központi részén és a tengerparton élnek észak felé az Uszpenyije-fokig, „udegé”-nek[10] nevezik magukat. Azok, akik az országrész déli részén laknak, az idők folyamán elkínaiasodtak, és most már egyáltalán nem lehet őket megkülönböztetni a kínaiaktól. A kínaiak „tazi”-nak nevezik őket, ami más nemzetbelit jelent (nem orosz, nem koreai, nem kínai). Ebből következett azután az eltorzított orosz szó - „taz”. A tazok igen sanyarú, szinte állati életet élnek, rongyokban járnak, nyomorúságos viskókban laknak, és többet koplalnak, mint esznek.

Táborunk közelében is lakott néhány taz család. Elhatároztam, hogy megtekintem házaikat, melyek a kínai telep szomszédságában álltak.

Települük szélén egy rongyokba burkolt, gyulladásos szemű, ótvaros fejű taz férfi jött elém, és félénk alázatossággal üdvözölt. A kunyhó közelében anyaszült meztelen kisgyermekek játszadoztak kutyákkal.

Az ütött-kopott, megroggyant kunyhó siralmas látványt nyújtott. A falakról erősen mállott az agyagvakolat; az ablak mocskos, időtől megsárgult papírral volt beragasztva; a papír több helyen beszakadozott már. A poros kangon foszladozó gyékényszőnyeg hevert, a falon kifakult és kormos rongyok lógtak - pusztulás, piszok és nyomor mindenütt.

Először azt hittem, hogy a lustaság a mérhetetlen nyomor oka.

Később azonban meggyőződtem róla, hogy a tazok elszegényedése más okok következménye; abból az alárendelt helyzetből adódik, amelyet a kínai lakosság között elfoglalnak. A kérdezősködés során kiderült, hogy itt minden a „cajtung”-é (a folyó gazdájáé). A Fudzin mentén lakó bennszülöttek tőle kapják hitelbe az ópiumot, az alkoholt, az élelmiszert és a ruhaanyagokat. Ezért kötelesek neki beszolgáltatni mindent, amit a vadászaton zsákmányolnak: cobolyprémet, szarvasagancsot, ginszeng-gyökeret stb. Ennek következtében a tazok súlyos adósságokba keverednek, melyekből soha nem lábolhatnak ki. Nemegyszer megtörtént, hogy adósságuk fejében elvitték a feleségüket és a lányaikat, sőt nem ritka eset, hogy őket magukat is eladták rabszolgának. Ezek a bennszülöttek teljesen a kínaiak befolyása alá kerültek. A földműveléssel nem boldogultak, vadász és vadfogó életmódjuk folytán pedig elmaradtak a fejlődésben. A kínaiak kihasználták gyámoltalanságunkat és nélkülözhetetlenné tették magukat a számukra. Attól a perctől kezdve a tazok elvesztették mindennemű önállóságukat, és valósággal rabszolgasorba süllyedtek.

A tazoktól visszatérőben letévedtem az útról, és a Fudzin folyónál lyukadtam ki. Itt két kínai gyöngyhalászt pillantottam meg. Egyikük a parton állt, és erőlködve tartotta a folyó fenekén megtámasztott póznát, a másik pedig ezen a rúdon lemászott a vízbe. Jobb kezével a kagylókat szedte össze, másik kezével a rúdba kapaszkodott. A folyónak itt nagyon gyors a sodra; ez teszi szükségessé a rúd használatát. A búvár nem marad fél percnél tovább a víz alatt. Szusszal még bírná tán tovább is, de a víz olyan hideg, hogy ki kell jönnie. Ezért nem is vetkőzik le, hanem ruhástul merül a vízbe.

---

[10] Az *udegék* a mandzsu-tunguz népek déli csoportjába tartoznak. Az oroszok néha *orocs*oknak is nevezik őket. A Japán-tenger és a Tatár-szoros mentén élnek, a Botcsi és a Ta-Szuduhe folyók között. Fő foglalkozásuk a gyűjtögetés, halászat és vadászat.

Leültem a partra, és figyelni kezdtem a két kínai munkáját. A búvár minden feljövetel után öt percig melegedett a napon. Minthogy váltakozva dolgoztak, óránként egyikük sem szállt tíznél többször a víz alá. Ezalatt mindössze nyolc kagylót sikerült összeszedniük, de egyikben sem volt gyöngyszem. Kérdésemre a kínaiak elmondták, hogy minden ötvenedik kagylóban találnak gyöngyöt. Egy nyár leforgása alatt körülbelül kétszáz gyöngyszemet hoznak a felszínre, 500-600 rubel értékben. Ezek a kínaiak nemcsak a Fudzinban halásznak, bejárják az egész vidéket és az öreg, eliszaposodott átereszeket is átkutatják. A legjobb gyöngylelőhelynek a Vaku folyót tartják.

A kínaiak nemsokára abbahagyták a munkájukat, száraz ruhát vettek föl, és ittak egy kis melegített vodkát. Ezután kiültek a partra, kalapáccsal széttördelték a kagylókat, és keresték bennük a gyöngyöt. Eszembe jutott, hogy régebben gyakran találtam ilyen széttört kagylórakásokat a folyópartokon. Akkor nem értettem, hogy miért tördelik szét. Csak most jöttem rá a titok nyitjára. Bizony, a gyöngyhalászatnak ez a módja rablógazdálkodás. A szétzúzott kagylókat mindjárt a helyszínen szét is dobálták. A kínaiak nyolcvan kagylóból mindössze két értékeset tettek félre. Bármennyire vizsgálgattam is ezeket, nem voltam képes megtalálni a gyöngyszemeket addig, amíg meg nem mutatták. Csillogó, piszkosszürke kis kinövések voltak. A kagyló gyöngyházrétege sokkal élénkebb és szebb volt, mint maga a gyöngyszem. Miután a kagylók kiszáradtak, a kínaiak késsel óvatosan leválasztották az igazgyöngyöt a köpenyről, és kis bőrzacskókba dugták. Amíg a tazoknál jártam, néztem a kínai gyöngyhalászok munkáját, észrevétlenül leszállt az este. Kunyhónkban világosságot gyújtottak.

Vacsora után kikérdeztem a kínaiakat, mit tudnak a tengerhez vezető útról. De csak ímmel-ámmal felelgettek, és kitérő válaszokat adtak. Lehet, hogy féltették tőlem a vadászterületüket, és nem akarták elárulni, merre vannak prémvadász-kunyhóik, vagy más okuk lehetett az igazság eltitkolására - tény az, hogy nem sokra mentem velük. Egyre csak azt hajtogatták, hogy a Li-Fudzin folyón már régen senki sem jár a tengerhez, hogy az ösvényt rég benőtték a növények, eltorlaszolták a kidőlt fatörzsek. Nyilván arra számítottak, hogy visszafordulunk. Amikor látták, hogy mindez nem riaszt vissza bennünket, mindenféle kitalált szörnyűséggel kezdtek ijesztgetni: medvékkel, tigrisekkel rémítgettek, vad hunghuzokról regéltek. Granatman még az este járt a tazoknál, hogy vezetőt fogadjon közülük, de a kínaiak megelőzték őt, és megtiltották a tazoknak, hogy megmutassák nekünk az utat. Nem tehettünk mást, kénytelenek voltunk a kérdezősködések útján szerzett adatokhoz igazodni, amelyekben azonban szintén nem nagyon bízhattunk meg.

Másnap eléggé korán indultunk útnak. Eleinte egy kis ösvényen haladtunk, mely a hegyekben kanyargott a Fudzin bal oldalán, aztán megkerült egy kisebb mocsaras erdőcskét, és leereszkedett a völgybe. A kimosott talaj, a kavicsos zátonyok, a vízzel telt gödrök - mindez arra mutatott, hogy a folyó gyakran kilép partjai közül, és elönti a völgyet.

Forró nap volt. Tikkasztó hőség csigázott el embert, állatot. A legkisebb szélfuvallat sem lebbent, s a forróságtól izzó levegő mintha megkövesedett volna. Minden élőlény elrejtőzött vagy elalélt a melegtől. Az út szélén egy ragadozó madár tátogatta lihegve a csőrét - nyilván neki is melege lehetett.

Az ösvény, mely egyre rosszabb és rosszabb lett, az erdőnél kettévált. Egyik ága egyenesen haladt tovább, ez meglehetősen ki volt taposva. A másik a tajgába vezetett, ez sokkal elhanyagoltabbnak látszott. Tanácstalanul álltunk meg: most melyiket válasszuk?

Ekkor az erdőből hirtelen előbukkant egy kínai. Körülbelül negyvenéves férfi volt: napégette arca, szakadozott öltözete és elnyűtt lábbelije arról tanúskodott, hogy messziről jön. Hátáról tömött tarisznya lógott, vállán puskát hordott, a kezében pedig villás végű botot tartott, melyet

nyilván támasztékul szokott használni célzás közben. Láttunkra a kínai megrémült, és el akart szaladni, de a kozákok rákiáltottak, hogy álljon meg. Húzódozva, óvatosan közeledett, de félénksége hamarosan elmúlt, és készségesen válaszolgatott kérdéseinkre. Sikerült tőle megtudnunk, hogy a járt ösvényen a Tatusu (Tadusi) folyóhoz lehet eljutni, amely az Olga-öböltől északra ömlik a tengerbe. A másik ösvény pedig előbb a Csao Szung patakhoz vezet, azután áthalad egy magas hegygerincen, és a Fudzin felső szakaszába ömlő Hszinangca folyóhoz ér ki. Ott az ösvény újból kétfelé válik. Lóval járható része a Vuluho egyik mellékfolyójához vezet, másik ága pedig a hatodik gázló után balra felkanyarodik a hegyekbe. Ez a mi utunk. Jól kell majd figyelnünk, hogy túl ne menjünk rajta.

Megköszöntük a kínainak az értékes felvilágosításokat, és most már bátran vágtunk neki az útnak. Jó ideig nem fogunk látni sem házakat, sem szántókat, sem zöldellő réteket, de még nyílt völgyeket sem - csak rengeteg erdőt.

Valahányszor az ember egy több száz kilométerre húzódó erdőnek vág neki, a természet ősereje láttán, önkéntelenül is valami szorongást érez. Az őserdő - valóságos természeti erő.

Minél mélyebbre hatoltunk benne, annál több rönk torlaszolta el utunkat. A hegyekben a talaj termőrétege nagyon vékony, ezért a fák gyökerei nem mélyednek be a földbe, hanem a felszínen terjeszkednek szét. Ennek következtében a fák nem állnak szilárdan, a szelek könnyen elbánnak velük. Ezért hevernek lépten-nyomon széldöntötte fatörzsek az Usszuri-vidéki tajgában. A kidőlt fák égnek tartják gyökereik szövedékét, a földdel és a köréjük szorult kövekkel együtt. Az ilyen barikádok a 4-6 méter magasságot is elérik. Az erdei ösvények nagyon tekervényesek: hol az egyik, hol a másik kidőlt fát kell megkerülniük. Ezeket a kanyarokat mindig figyelembe kell venni a térképolvasásnál, mert a valóságban a távolságok másfélszer akkorák. Lent a völgyben a fák sokkal szilárdabban állnak, mert a hordalékos talajba mélyen le tudják ereszteni gyökereiket. A völgyekben valóságos erdei óriásokat lehet találni, amelyek 25-35 méter magasra is megnőnek, és 3,7-4,5 méter a kerületük. Az öreg topolyafák odvaiban gyakran medvék ütnek tanyát. Az is előfordul, hogy a vadászok egyetlen fa odvában két-három medvevackot is találnak.

Néha olyan sűrű a völgybeli erdő, hogy egyáltalán nem látni az eget. A lombok alatt örökös félhomály, hűvösség és nyirkosság uralkodik. Az erdőben mindig később pirkad és hamarább alkonyodik, mint a nyílt terepen. Mihelyt egy kis felhőcske eltakarja a napot az erdő egyszeriben komorrá válik, és borúsnak látszik az idő. Ezzel szemben szép, verőfényes napokon meleg fény ömlik el a fák törzsén, derűsen csillognak az élénkzöld lombok és fénylő fenyőtűk, s a zöld moha meg a tarka zuzmók közül festői szépségükben kandikálnak elő a színpompás virágok.

Sajnos azonban hiába volt ragyogó időnk, minden örömünket megrontotta a púposszúnyog. Nehezen lehet leírni azokat a gyötrelmeket, amelyeket az ember elszenved nyáron a tajgában. A toll itt tehetetlen - ezt át kell élni.

Három óra hosszat mentünk pihenő nélkül, míg végre vízzúgást hallottunk. Valószínűleg ez volt az a bizonyos Csao Szung nevű patak, amelyről a kínai vadász beszélt. A nap delelőre hágott, sugarai gyilkosan perzseltek. A lovak lehorgasztották fejüket, és fújtatva, zihálva vánszorogtak. A levegő olyan forró volt, hogy még a hatalmas cédrusfák árnyéka sem kínált hűvöset. Nem hallottuk sem a vadállatok csörtetését, sem madárcsicsergést, csak a rovarok zümmögtek a levegőben, és minél erősebben tűzött a nap, annál élénkebben cikáztak ide-oda.

Pihenőt akartam tartani, de a hőségtől elcsigázott lovaknak, nem volt kedvük enni, inkább a füstölőknél szorongtak. Ilyenkor rosszabb egy helyben ülni, mint továbbmenni. Újból megnyergeltettem a lovakat, és ismét nekivágtunk az útnak. Délután két órakor az ösvény kő-

görgetegekkel borított hegyekhez vezetett el bennünket. Innen kezdődött az emelkedő a gerincre. Minden úgy volt, ahogyan a kínai vadász mondta.

Közvetlenül a hágón kis „szentély” állott. Ha az olvasó azt gondolja, hogy ez valami nagyobb kőépítmény, akkor bizony téved. Ha a szomszédos fákra felaggatott vörös rongyocskák fel nem keltik a figyelmünket, tán észre sem vettük volna. Tessék elképzelni két élére állított lapos követ és egy ugyanilyen harmadikat, amely ezeket felülről befedi. Ez volt az egész szentély! Üregében isteneket ábrázoló hársfakéreg-képecskéket és vallásos felirattal ellátott kis deszkalapocskákat találtunk. Behatóbb vizsgálat után a kövek körül papírmécsek nyomait, hamut, néhány rizsszemet, kis darabka cukrot lehetett felfedezni. „A gazdagság gyarapodását védelmező hegyi és erdei szellemnek” hozott áldozati ajándékok voltak.

Az ösvény a gerinc másik oldalán egy vadászkunyhóhoz vezetett bennünket, amely a Hszinangca folyó bal partján feküdt. A kunyhó gazdája nem volt otthon. Meg akartam várni a hazatérését, és elrendeltem az embereknek, hogy verjenek éjjeli tábort.

Este öt órakor megjelent a kunyhó tulajdonosa. A lövészek láttára megijedt, és el akart illanni, a kozákok azonban feltartóztatták, és hozzám vezették. Hamarosan meggyőződött róla, hogy nincsenek rossz szándékaink, így aztán előzékenyen válaszolgatott kérdéseinkre. Amolyan jó harmincas taz férfi volt, arcát meglehetősen elcsúfították a himlőhelyek. Kiderült, hogy ő is Jolajza urának dolgozik, akinél el van adósodva. Adósságának összegét persze nem tudta, csak érezte, hogy nagyon becsapják. Felajánlottuk neki, hogy vezessen el bennünket a Szihote-Alinyig, de ajánlatunkat nem merte elfogadni. Ha a kínaiak tudomást szereznének róla - mondotta -, megölnék őt. Nem erőltettem a dolgot, de legalább megtudtam azt, hogy helyes irányban haladunk. A taznak huszonöt berdánpuska-töltényt ajándékoztam, hogy megnyerjem számunkra. Annyira megörvendeztettem vele, hogy énekelni kezdett és táncra perdült örömében, majd kijelentette, hogy megmutatja nekünk az utat a szomszédos vadászkunyhóig, amelyben két kínai vadász él.

Az alkonyat még messze volt. Fogtam hát a puskámat, és nekiindultam, hogy megszemléljem a környéket. A tábortól kb. egy kilométernyire leültem egy fatuskóra, és az erdő életét figyeltem. A tajga madárnépsége az alkonyati órákban sokkal elevenebb, mint napközben. Kis madárkák szálltak fel a fák tetejére, hogy búcsúpillantást vessenek a leáldozó napra. Egészen elmerültem a természet szemlélésébe, és tökéletesen megfeledkeztem arról, hogy egyedül vagyok, messzire a táborunktól. Egyszerre csak oldalt tőlem valami nesz ütötte meg a fülemet. Mély volt a csend, ezért a zaj meglehetősen erősnek tűnt. Azt hittem, hogy valami nagy állat közeledtét jelzi, és felkészültem a védelemre. De kiderült, hogy csak egy borz közeledik felém szapora ügetéssel. Néha-néha megállt, és kutatott valamit a fűben; oly közel ment el mellettem, hogy a puskám végével megérinthettem volna. Az állat a patakhoz ment, lefetyelt egy kis vizet, majd továbbkocogott. Megint csend lett.

Hirtelen éles, átható és szaggatott fütyülés hangzott fel a hátam mögül. Fütyülésnek mondom, bár úgy hangzott, mintha valaki acélollót csattogtatna. Megfordultam és egy pocoknyulat pillantottam meg. Ez a kis állat igen elterjedt Szibéria keleti és északkeleti részén. Hasonlít a házinyúlra, csak nincs olyan hosszú füle; színe rendszerint barnásszürke. Különösen a hegyoldalak görgeteges meredélyein és a völgyek mohalepte kőfolyásain szeret tanyázni. Nappali állat, de végtelenül óvatos és félénk. Nagyon nehéz anélkül meglőni, hogy a bundája ne menne tönkre; már egyetlen szem sörét is szétszaggatja.

Hirtelen mozdulatom megijesztette az állatkát, és arra késztette, hogy elbújjék az üregébe. Abból, ahogyan elrejtőzött, látható volt, hogy a veszedelem megtanította az óvatosságra, s nem bízik az erdő csalóka csöndjében. Ezután egy burundukot - csíkos mókust - vettem észre.

Ez a földön élő eleven és játékos állatka fürgén futkározott a rönkökön, felkúszott a fákra majd megint lemászott, és elbújt a fűben. A burunduk színe sárgástarka; a hátán és törzsének két oldalán öt fekete csík vonul végig.

Ez az állat az egész Usszuri-vidéken el van terjedve. A sűrű vegyes erdőikben és a ritka erdők körüli mezőkön egyaránt lehet vele találkozni. Meneküléskor átható füttyöt hallat, és ezzel elárulja magát. A kínaiak néha fejfedőjüket szegélyezik a prémjével.

Észrevettem, hogy az én burundukom többször is visszatér egy és ugyanarra a helyre, és mindahányszor degeszre tömött pofazacskóval tűnt el, amikor viszont újból megjelent a föld felszínén, üres volt a szája. Ez nagyon felkeltette érdeklődésemet. Közelebb mentem, és figyelni kezdtem. A rönkön száraz gombák, gyökerek és makkocskák hevertek. Minthogy az erdőben még nem voltak gombák, és a cédrusfa termése sem ért még be, nyilvánvaló volt, hogy a kis állatka az üregéből hordta ki ezeket. De hát mi célból? Ekkor eszembe jutott, mit mesélt nekem egyszer Derszu: a burunduk olyan nagy élelemkészleteket halmoz fel, amelyek néha két évre is elegendők neki. Hogy ezek a termékek meg ne romoljanak, időnként kihordja a felszínre és ott szárítgatja őket, estére pedig visszahurcolja az üregébe.

Üldögéltem még egy keveset, azután továbbmentem. Egész idő alatt frissen átfordított farönkök kerültek az utamba. Felismertem a medve működését. Ez az ő kedvenc foglalkozása: a tajgán kószálva felemelgeti a széldöntötte fákat, és felszedeget valamit alóluk. A kínaiak tréfásan azt mondják, hogy a medve „szárítja a rőzsét” - hol az egyik, hol a másik oldalával fordítja a nap felé.

Visszafelé jövet véletlenül valahogy a régi nyomomra kerültem. Felismertem azt az óriási cédrusfát, amelynél megállapodtam, ugyanazon a kidöntött fatörzsön jutottam át a patakon, elhagytam a kőgörgeteget, és észrevétlenül ahhoz a rönkhöz értem, amelyen nemrég még a burunduk szárítgatta élelmiszerkészletét. Üregének helyén most mély gödör tátongott. A diók és a gombák szét voltak szórva, a frissen felkapart földön pedig medvenyomok látszottak. Rögtön tudtam, mi történt. Tányértalpú koma feldúlta a burunduk fészkét, belakmározott a készletekből, sőt talán még magát a gazdát is felfalta.

Eközben beesteledett. Kihamvadt az esti pír, megsötétedett a levegő, és a közeli meg a távolabbi fák olyan színbe folytak össze, melyet nem lehetett sem zöldnek, sem szürkének, sem feketének nevezni. Körös-körül akkora lett a csend, hogy szinte a fülem is csengett belé. A sötétben valami bogár repült el nagy zúgással mellettem. Óvatosan lépdeltem, nehogy belebotoljak valamibe. Egyszerre csak hangos szuszogást hallottam: valami nagy állat fújtatott a közelemben. Lőni akartam, de meggondoltam magam. A megijesztett állat elmenekülhet, de esetleg rám is támadhat. A következő néhány pillanat egy örökkévalóságnak tűnt fel. Rádöbbentem, hogy egy medve került az utamba. Erősen szimatolta a levegőt. Sokáig moccanni sem mertem, de végül nem bírtam tovább, és elővigyázatosan bal felé mozdultam. Még két lépést sem tettem, amikor nagy csörtetést és ágropogást hallottam. Szívem összeszorult a rémülettől. Ösztönszerűen felemeltem puskámat, és az állat felé lőttem. A távolodó zaj arra mutatott, hogy az állat elfutott. Egy perccel később a táborból felhangzott a válaszlövés.

Ekkor visszafordultam, és továbbmentem az előbbi irányban. Félóra múlva feltűntek éjjeli táborunk fényei. Lobogó lángok világították meg a földet, a bokrokat és fatörzseket. A máglyák körül emberek sürögtek-forogtak. Málháslovak legeltek a füvön; körülöttük füstölők voltak felállítva. Közeledtemre a kutyák nagy csaholásba törtek ki és izgatottan felém rohantak, de mihelyt megismertek, zavartan kullogtak vissza. Naplementével a nagy púposszúnyogok eltűntek, és helyettük megjelentek apró, szabad szemmel szinte nem is látható éjjeli rokonaik. Ha égni kezd az ember füle - ez az apró púposszúnyog feltűnésének első jele.

Azután úgy érzi az ember, hogy maró pókháló borul az arcára. Különösen erős viszketés érezhető a homlokon. A kis rovar belegabalyodik az ember hajába, bemászik a fülébe, szájába és orrába. Az emberek szitkozódnak, köpködnek, és gyakorta törlik végig kezükkel az arcukat. A lövészek zsebkendőt húztak a sapkájuk alá, hogy legalább némileg megvédjék a nyakukat meg a tarkójukat. Engem szomjúság gyötört; teát kértem.

- Nem lehet meginni - mondta Epov kozák, a bögrét felém nyújtva.

Ajkamhoz emeltem az ivóedényt, és láttam, hogy a tea egész felületét valami porréteg vonja be.

- Hát ez micsoda? - kérdeztem a kozáktól.

- Púposszúnyog - felelte. - Leforrázta őket a gőz, és belehullottak a forró vízbe.

Először megpróbáltam elfújni a bögrébe fúlt púposszúnyogokat, azután kanállal kezdtem „lefölözni" őket, de valahányszor abbahagytam, máris újra tele lett velük a bögre. A kozáknak igaza volt. Így hát a földre loccsantottam a teát, és bebújtam a szúnyoghálóm alá.

Vacsora után az emberek lefekvéshez készülődtek. Némelyikük lusta volt arra, hogy felállítsa a szúnyoghálóját, és csak takaróba burkolózva heveredett le a szabad ég alatt. Ezek a lusták ugyancsak pórul jártak; sokáig forgolódtak, sóhajtoztak, nyögdécseltek, fejük búbjáig beburkolóztak, de mindez nem mentette meg őket a púposszúnyogtól. Az apró rovarok a legkisebb redőcskébe is behatoltak. Végül is az egyik kozák már nem bírta tovább:

- Nesztek, zabáljatok, az ördög vigyen el benneteket! - kiáltotta dühösen, kitakarózott, és széttárta karjait.

Általános nevetés tört ki. Kiderült, hogy egyikük sem aludt, de senkinek sem akarózott elsőnek felkelni és a füstölőket felállítani. Két perc múlva már lángra lobbant a máglya. A lövészek kinevették egymást, majd megint csak sóhajtoztak és szitkozódtak. Lassanként azután elcsendesedett a tábor. Millió és millió szúnyog meg púposszúnyog lepte el szúnyoghálómat. Zümmögésük elálmosított; elszenderedtem, és rövidesen mély álomba merültem.

Őserdőben

Reggel az emberek beszélgetésére ébredtem. Öt óra volt. A lovak prüszkölésből, farkcsapdosásából és a kozákok szitkozódásából kitaláltam, hogy sok a púposszúnyog. Sietve felöltöztem, és kibújtam a szúnyoghálóm alól. Érdekes kép tárult a szemem elé. Éjjeli táborunk fölött nagy púposszúnyog-felhők keringtek. A szerencsétlen lovak pofájukat egészen a füstölőkbe dugták, farkukkal veszettül csapkodtak, és kétségbeesetten rázták a fejüket.

A kialudt tábortűz hamuján sűrű rétegben feküdtek a döglött rovarok. A púposszúnyogok megszámlálhatatlan tömegben hullottak a lángokba mindaddig, amíg a tűz ki nem aludt.

A púposszúnyog elől két menekülési lehetőség van: vagy nagy füstölőket kell rakni, vagy pedig gyorsan kell mozogni. Egy helyben ülni nem ajánlatos. Parancsot adtam a nyergelésre, és odamentem a fához, amelyhez este a puskámat támasztottam. Nem ismertem rá a puskára. Sűrű hamuszürke lepedék vonta be - az olajhoz odatapadt púposszúnyogok vastag rétege. Sebtében összeszedtem a felszerelésemet, és be sem várva, amíg felmálházzák a lovakat, megindultam előre.

A vadászkunyhótól egy kilométernyire kétfelé vált az ösvény. A jobb oldali a Vuluhóhoz vezetett, a bal oldali a Szihote-Alinyhoz. A taz férfi itt megállt: rámutatott arra az ösvényre, amelyen haladnunk kellett, és hozzám fordulva így szólt:

- Kapitány! Lásd, az út jó. A lovaknak van út, neked is van út. A lovaknak nincs út, neked sincs út.

Az avatatlan fül számára az efféle mondatok értelmetlen szóhalmaznak tűnnek, de én azonnal megértettem. A taz azt tanácsolta, hogy a lóval járható ösvényhez tartsuk magunkat, és a gyalogutat kerüljük ki.

Amikor megérkeztek a lovak, a taz visszafordult, mi pedig elindultunk az új úton felfelé a Hszinangca mentén.

Ezen a tájon túlnyomórészt cédrusfákból álló, sűrű, vegyes erdő nő. Az erősen kimosott partok, a vízhordta fatörzsek, a kátyúk, gödrök, kidöntött fák és a bokrokban megrekedt száraz fűcsomók - mindez nemrég elvonult nagy áradásokról tanúskodott.

Az Usszuri-vidék folyóinak az a sajátosságuk, hogy minden áradás után másutt van a gázlójuk. Az elmosott ösvényt azután nem egykönnyen lehet megtalálni. Felkutatására különböző irányokban embereket küldtünk ki. Végre rábukkantak, és vidáman mentünk tovább.

Utunkban sok állat nyomát fedeztük fel, köztük sok tigrisnyomot is. Két ízben is felriasztottunk szarvasokat meg vaddisznókat, lőttünk is rájuk, de sikertelenül, mert az emberek kapkodva céloztak, és zavarták egymást.

Az Usszuri-vidéki erdők sivárnak tetszenek, mert hiányoznak belőlük az énekesmadarak. Útközben imitt-amott láttam usszuri szajkót. Ezek a szemtelen és nyughatatlan madarak egyik ágról a másikra röppentek, és éles kiáltásokkal kísértek bennünket. Közelebbről is szemügyre akartam venni őket, ezért óvatosan feléjük lopakodtam. A szajkók megbújtak a lomb között, és csak akkor repültek el, amikor észrevették, hogy kitartóan követem őket. Röptükben kékfehér szárnyuk ezüstösen csillogott a napfényben, s ezért szebbnek látszottak, mint amilyenek a valóságban.

Az erdőben időnként dobszóhoz hasonló, különös hangok ütötték meg a fülünket. Nemsokára felfedeztük e hangok okozóját is - a fekete harkályt. Ez a vörös fejű, fekete tollú, bizalmatlan és félénk madár távolról a varjúhoz hasonlít. Éles kiáltásokkal szállt egyik helyről a másikra, és - mint minden harkály - a fák mögött rejtőzött el.

Egy kis patak melletti nyirkos sűrűségben usszuri császármadarak tanyáztak. A kutyák közeledtére elrepültek valamerre az erdő mélyébe, és elkezdtek csipogni egymásnak. Gyakov és Meljan szerettek volna lőni belőlük egyet-kettőt, de a madarak nem engedték őket közel magukhoz. Lebeszéltem a lövészeket a hiábavaló idővesztegetésről, és továbbmentünk.

Az egyik fáról nagy ragadozó madár rebbent fel. Az éjszaka uralkodója - fülesbagoly volt. Egy korhadó fenyőfára telepedett, és ijedten nézegetett körül. Amint közeledtünk hozzá, elrepült valamerre, és nem láttuk többé.

A nap a vége felé járt. Az esti pír utolsó visszfénye is kialudt az égen, de a hőség nem enyhült. Az átmelegedett föld még most is csak úgy ontotta magából a meleget. Az erdei füvek kellemes illatot árasztottak. A folyóról sűrű párafelhők szálltak fel. A kozákok éjjeli táborhelyünk körül füstölőket gyújtottak. Az emberek és a lovak egyaránt a füstnél tolongtak, és inkább kerülték a tiszta levegőt, mintsem hogy a szúnyogok marják őket. Amikor az éjjeli szállással kapcsolatos munkánkkal elkészültünk, felállíttattam szúnyoghálómat, és bebújtam a védőlepel alá. Egy óra múlva teljesen besötétedett. Feljött a hold, és lágyan foszforeszkáló fényével besugározta az erdőt. Vacsora után rövidesen az egész tábor álomba merült; csak a kutyák, a lovak és a soros őrszemek nem aludtak.

Másnap reggel még sötét volt, amikor Belonozskin kozákkal elhagytam a tábort. Nemsokára pirkadni kezdett; a holdfény elhalványodott, az éjjeli árnyak eltűntek; lágyabb és világosabb színárnyalatok jelentek meg. A fák tetején hajnali szellő suhant végig, és felébresztette az erdő szárnyas lakóit. A napocska lassan felkúszott az égre, éltető sugarai hirtelen előtörtek a hegyek mögül, és egyszeriben beragyogták az erdő fáit, a harmattól csillogó bokrokat és fűszálakat.

Az első vadászkunyhó körül rábukkantunk egy oldalra kanyarodó kis gyalogútra. Ezen eljutottunk egy másik ugyanilyen kis kunyhóhoz, melyben egy fiatal meg egy öreg kínait találtunk. A fiatal vadászattal foglalkozott, az öreg ginszeng-gyökereket gyűjtött. A fiatal kínai erős testalkatú, huszonöt éves ifjú lehetett. Arcáról lerítt, hogy örül az életnek, boldog és elégedett a sorsával. Gyakran nevetgélt, és gyermekes csínyekben lelte örömét. A szikár, magas termetű öreg kínai inkább múmiára, mint élő emberre hasonlított. Ezer ráncú, napbarnított arca, ősz haja azt mutatta, hogy már túl van a hetvenen. Mindketten rövid kék felsőkabátot, kék nadrágot, és térdvédőt viseltek, de a fiatal kínai öltözete új és divatos volt, az öreg elnyűtt ruháján pedig nagy foltok éktelenkedtek. Mindketten kalapot hordtak. A fiatal készen vett szalmakalapot, a másik maga készítette háncskalapot.

Jöttünkre megijedtek, de mikor megtudták, miről van szó, megnyugodtak, és zöldmoharkásával meg teával kínáltak meg bennünket. A kérdezősködés során kiderült, hogy a Szihote-Aliny hegység lábánál vagyunk, s hogy innen nem visz már semmiféle út a tengerhez. Az az ösvény, amelyen a csoportunk jött, a Csucsia-makou folyóhoz vezet; ez a felső Vuluho medencéjébe folyik.

Felmásztam egy magas fára, és amit onnan láttam, teljesen megegyezett azzal a térképvázlattal, amit az öreg egy pálcával rajzolt nekem a földre. Keleten a Szihote-Aliny csipkézett gerince sötétlett. Számításaim szerint még kétnapi járóföldre lehetett tőlünk. Észak felé, ameddig csak a szem ellátott, hatalmas őserdőkkel borított, lágyan hullámzó síkság húzódott. A nagy erdőkben mindig van valami félelmetes, nyomasztó, titokzatos - az ember kicsinynek,

elveszettnek érzi magát bennük. Dél felé újból hegyesre változott a táj. A Szihote-Alinnyal párhuzamosan egy másik hegyvonulat is látszott, mögötte egy folyó - valószínűleg a Vuluho -, de azt már nem lehetett pontosan kivenni.

A terepnek ez a topográfiája erősen meglepett. Úgy gondoltam, hogy a vízválasztó közelében a hegyvidéki jelleg még erősebben kidomborodik. Azt vártam, hogy magas hegyeket és szeszélyes, meredek csúcsokat fogok megpillantani, és éppen az ellenkezője derült ki: a Szihote-Aliny körül kis patakokkal átszeldelt, lankás dombok terültek el. Ez az eróziónak[11] az eredménye.

Miután tájékozódtam, lemásztam a földre. Belonozskint azonnal visszaküldtem Rutkovszkij-hoz azzal a hírrel, hogy az utat megtaláltuk, magam pedig ott maradtam a kínaiaknál. Amikor megtudták, hogy csapatunk csak estefelé érkezik meg, a dolguk után láttak. Nem volt kedvem egyedül maradni a házban, így hát velük tartottam.

Az aggastyán méltóságteljesen viselkedett és keveset beszélt, ezzel szemben a fiatalabbik igen bőbeszédűnek bizonyult. Elmondta nekem, hogy a tajgában van egy ginszeng-ültetvényük, és most éppen oda igyekeznek. Olyan jól elszórakoztatott, hogy nem is figyeltem az útirányt, és a kínaiak segítsége nélkül valószínűleg nem is igen találtam volna vissza. Körülbelül egy óra hosszat gyalogoltunk; meredélyeken, sziklákon másztunk át, azután leereszkedtünk egy völgybe. Útközben vízesések, hegyi patakok és mély vízmosások mellett haladtunk el, amelyek fenekén még hó fehérlett. Végül elérkeztünk vándorlásunk céljához: egy sűrű erdővel benőtt, északi hegylejtőre.

Téved, aki a ginszeng-ültetvényt olyan erdei tisztásnak képzeli el, ahol gondosan elültetett növények sorakoznak. Az ültetvények számára azt a helyet tartják legmegfelelőbbnek, ahol különböző időkben már néhány ginszeng-gyökeret találtak. Ide ültetik át a többi gyökeret is. Legelőször cédrusfakéregből összerótt függönyféléket pillantottam meg. Ezek védik a gyökereket a perzselő napsugaraktól. Hogy a föld ne melegedjék át túlságosan, a ginszenget oldalról páfrányokkal ültették körül, a szomszédos patakból pedig egy keskeny kis csatornát vezettek oda, amelyben víz szivárgott.

A helyszínre érve az öreg kínai letérdelt, két tenyerét összerakta, a homlokához szorította, és kétszer egészen a földig hajolt. Közben félhangon dünnyögött valamit, valószínűleg imádkozott. Ezután felállt, két kezét megint a homlokához érintette, majd hozzálátott a munkához. A fiatal eközben kínai írásjelekkel telemázolt vörös rongyocskákat aggatott fel a fára.

A ginszeng! Lássuk hát, milyen is ez a növény!

Nincs még egy növény a földön, amelyről annyi legenda és monda szólna, mint a ginszengről. A kínaiak meséinek vagy az irodalomnak a hatására-e, nem tudom, de már én is valami áhítatos tiszteletet éreztem a borostyánfélék e jelentéktelen képviselője iránt. Letérdeltem, hogy közelebbről szemügyre vegyem. Az öreg kínai azt hitte, hogy imádkozom. Ettől a perctől teljesen megnyertem a rokonszenvét.

A két kínai nekilátott a munkának. Eltakarították a fákról lehullott száraz gallyakat, átültettek két bokrot, és megöntözték őket. Amint észrevették, hogy kevés víz folyik a kertbe, több vizet eresztettek a csatornába. Azután gyomlálni kezdtek, de csak bizonyos fajta gyomnövényeket távolítottak el.

---

[11] *Erózió* - Szorosan összefügg a denudációval. Tágabb értelemben a szélnek, a jégnek (gleccsereknek) és a víznek, szűkebb értelemben csak a folyóvíznek a denudáció folyamán keletkező hordalékot továbbszállító munkája.

Hagytam őket, végezzék a dolgukat, magam pedig kószáltam egyet a tajgában. Hogy el ne tévedjek, a patak mentén haladtam, és ugyanarra jöttem visszafelé is. Amikor visszatértem a ginszeng-ültetvényre, a kínaiak már befejezték munkájukat, és rám várakoztak. Elindultunk a házuk felé, de ezúttal más úton, mert a ház másik oldalánál keveredtünk ki az erdőből.

Röviddel alkonyat előtt embereim is megérkeztek. Sikerült rábeszélnem a két kínait arra, hogy vezessenek el bennünket a Szihote-Alinyon túlra, a Vaj-Fudzin forrásvidékére. Maga az öreg vállalkozott vezetőül, de csak a vízválasztóig, mert - mint mondotta - gyengesége miatt tovább nem bírná az utat. A fiatal kínai megígérte, hogy a vízválasztótól majd ő vezet tovább bennünket, mert neki amúgy is lisztet meg zöldmohart kell vásárolnia a parasztoktól. Az öreg csak azt kötötte ki, hogy ne kiabáljunk rá, és ne vitatkozzunk vele az úton. Az első pontról természetesen még beszélni is felesleges volt, de a másik feltételt is szívesen elfogadtuk.

Alig kezdett alkonyodni, máris megjelentek a púposszúnyogok. A kínaiak füstölőt állítottak fel a házban, mi pedig bebújtunk szúnyoghálóink alá. Nyugodtan hajtottuk álamra fejünket, hiszen megnyugtatott az a tudat, hogy tapasztalt vezetők segítségével kelünk át a Szihote-Alinyon. Most már csak egyetlen gondunk volt: elég lesz-e az élelmiszerünk?

Másnap reggel nyolc órakor már indulásra készen álltunk. Az öreg előre ment, őt követte a fiatal kínai és két lövész fejszével, azután a többi ember és a málhás lovak. Az öreg hosszú botot tartott a kezében. Egyetlen szót sem szólt, csak némán mutatgatta a helyes irányt, meg az eltakarítandó akadályokat. Sok kisebb-nagyobb akadály került az utunkba, csapatunk mégis elég gyorsan haladt. A kínaiak sokáig tartották a délnyugati irányt, és csak jóval ebéd után fordultak délnek.

Az utolsó napokban valamennyien erősen lerongyolódtunk, ruhánkon egyre szaporodtak a fokok. Szétszakadozott fejvédőink már nem sokat értek, arcunkat véresre marták a szúnyogok, és homlokunkon meg fülünk táján bőrkiütések mutatkoztak.

Szűkös élelmiszerkészleteink sietésre kényszerítettek. A nagy pihenőt harminc percre csökkentettük, délután pedig egészen késő estig meneteltünk.

Ez az erőltetett iram igen kimerítette az öreg kínait. Mihelyt megálltunk éjjeli táborozásra, nyögve rogyott le a földre, és segítség nélkül már nem is tudott lábra állni. A kulacsomban még akadt néhány csepp rum, amit arra az esetre tartogattam, ha útközben megbetegedne valamelyikünk. Elhatároztam, hogy az öregnek adom, hiszen a mi kedvünkért vállalkozott az útra, holnap tovább kell mennie, azután pedig vissza kell fordulnia. Kiöntöttem egy bögrébe a rumot, és átnyújtottam neki. Az aggastyán hálásan pillantott rám, de nem volt hajlandó egymaga inni, és útitársaimra mutatott. Ekkor, ahányan csak voltunk, együttes erővel próbáltuk rábeszélni az ivásra. Nagy nehezen beadta a derekát, kiitta a rumot, bebújt a szúnyoghálójába, és lefeküdt aludni.

A púposszúnyogok álmosító zümmögését hallgatva eszembe jutott az egyiptomi csapásokról szóló bibliai legenda: „Legyek jelentek meg nagy sokaságban.” Száraz vidéken, ahol nincsenek moszkitók, hirtelen feltűnésük valóban szörnyű büntetésnek látszik, itt azonban, az Amur mentén, a púposszúnyog megszokott jelenség.

Még alig pitymallott, amikor felébresztett az öreg kínai.

- Menni kell! - jelentette ki röviden, de velősen.

Ettünk egy keveset a tegnap estéről maradt hideg kásából, és útnak indultunk. Kínai vezetőnk most éles szögben kelet felé kanyarodott. Egyszerre bekerültünk a Szihote-Aliny alacsony, lankás előhegyei közé. Számos patak folyt minden irányban, ami megnehezítette a gyors tájékozódást.

Minél közelebb értünk a gerinchez, annál sűrűbb lett az erdő, és annál inkább eltorlaszolták utunkat a rönkök. Itt találkoztunk első ízben tiszafával. Ma már egyedül ez a fa jelzi, hogy valamikor az egész Amur-vidéken szubtrópusi klíma uralkodott. A tiszafának vörös a kérge, vörösesbarna a fája, vöröses a termése. Hasonlít a lucfenyőhöz, csak ágai úgy helyezkednek el, mint a lombosfáké.

Alkonyatkor elértünk a vízválasztóhoz. Az emberek erősen megéheztek, a lovaknak is pihenőre volt szükségük, hiszen az egész napi utat takarmány és pihenő nélkül tették meg. Az éjjeli táborhely közelében sehol sem nőtt fű. A lovak úgy kifáradtak, hogy amikor levették róluk a málhát, lefeküdtek a földre. A szúnyogoktól meggyötört, lesoványodott, elcsigázott párákban senki sem ismerte volna fel azokat az erős és jóltáplált lovakat, amelyekkel Smakovkáról elindultunk.

A kínaiak megosztották lövészeinkkel páfránylevélből meg zöldmoharból kotyvasztott híg löttyüket. Ez után a sovány vacsora után az emberek korán lefeküdtek aludni, hogy ne gyötörje őket az éhség. És ezt jól tették, mivel másnap még korábban kellett felkelniük, mint máskor. Okvetlenül ki kellett innen kerülnünk, hogy élelmet szerezhessünk.

A Szihote-Alinyon át a tengerhez

Másnap, június 16-án, reggel öt órakor keltünk útra, és azonnal kezdtünk felfelé kapaszkodni a Szihote-Alinyra. Az emelkedő lassú és fokozatos volt. Vezetőnk lehetőleg egyenes irányt tartott, de ahol nagyon meredek volt a lejtő, cikcakkban haladt.

Minél magasabbra értünk, annál inkább apadtak a patakok, és végül teljesen eltűntek. A kövek alól hallatszó tompa zúgás azonban arra mutatott, hogy a források még igen bővizűek. Lassacskán azután ez a zaj is csendesedni kezdett. Hallani lehetett, amint a víz kis erecskékben csörgedezik a föld alatt, mintha teáskannából öntenék, azután az erecskék cseppekké gyérültek, és végül minden elcsendesedett.

Egy óra múlva elértük a gerincet. Az emelkedés itt egyszeriben igen meredek lett, de csak rövid időre.

A hágón, egy nagy cédrusfa lábánál, fakéregből összerótt kis bálványkép állt. Az öreg kínai földig hajolt előtte, majd felegyenesedett, és kezével keletre mutatva, csak ennyit mondott:

- A Vaj-Fudzin folyó.

Ez azt jelentette, hogy a vízválasztón vagyunk. Ezután az öreg leült a földre, és jelekkel értésünkre adta, hogy pihennie kell.

Mialatt embereim pihentek, én még mentem egy darabot a gerincen, majd felmásztam egy magas kőtömb tetejére és körültekintettem.

A vízválasztótól keletre, ameddig csak a szem ellátott, mindent köd fedett. A szomszédos hegycsúcsok magányos szigeteknek látszottak. Ködhullámok nyomultak a hegyhátra, és amint átértek a hágókon, megint láthatatlanokká váltak. A vízválasztótól nyugatra tiszta és áttetsző volt a levegő. A kínaiak szerint ez megszokott jelenség. Később többször is meggyőződhettem arról, hogy a Szihote-Aliny éles klimatikus határt képez a part menti vidék és az Usszuri jobb oldali mellékfolyóinak medencéje között.

Bizonyára sokáig maradtam el, mert embereim már kiáltozni kezdtek utánam.

Visszasiettem. A kozákok közben teát főztek, és várták visszajövetelemet. Átöblögettük egy kis meleg teával a gyomrunkat, és továbbindultunk.

A Vaj-Fudzin felé eső oldalon a gerincről csak nagy üggyel-bajjal bírtunk leereszkedni, olyan meredek volt a lejtő. Előttünk kövekkel és széldöntötte fákkal behányt mély szurdok terült el. A vízmosásokban lezúduló víz sok helyütt mély gödröket vájt ki. Ezek veszedelmes kelepcéknek bizonyultak, mert annyira be voltak nőve páfránnyal, hogy nemigen lehetett észrevenni őket. Granatman megrúgott egy nagyobb kavicsot, mely esése közben más köveket is magával ragadott, és egész hegyomlást okozott.

Egyedül is igen nehéz dolog ilyen szakadékokban lefelé ereszkedni, hát még lovakkal! Ha grafikusan ábrázolnánk a Szihote-Alinyról való lejövetelünket, kelet felé tartó, kicsiny, kanyargós vonalat mutatna. A leereszkedés két óra hosszat tartott. A völgyecske fenekén patak csörgedezett. Alig lehetett látni a sűrű cserjésben. Vidám csobogással futott lefelé a völgyben, mintha csak annak örvendezne, hogy végre kitörhet a föld alól a szabadba. A patak alsó folyása már nyugodtabb volt.

A kimerültség és élelemhiány ellenére meglehetősen fürgén haladtunk. Örültünk, hogy sikeresen átkeltünk a Szihote-Alinyon, örültünk, hogy az élettelen tajgából élettel teli lombos erdőbe jutottunk, és végül örültünk annak is, hogy megtaláltuk az ösvényt. Alkonyatkor el-

érkeztünk egy kunyhóhoz, de nem találtunk benne senkit. A kunyhót zöldségeskert vette körül, melyben répa, saláta és hagyma termett.

Azokhoz a zöldségfélékhez viszonyítva, amelyeket a Fudzin folyónál láttunk, ezek a konyhakerti növények meglehetősen elmaradtak a fejlődésben. E tekintetben is éles különbség van a Szihote-Aliny keleti és nyugati lejtője között. Az Usszurin túli vidéken a vegetációs időszak szembetűnően sokkal később köszönt be, mint az Usszuri medencéjében.

Aznap már nem mentünk tovább, és itt, az elhagyott kunyhó mellett ütöttünk éjjeli tábort.

A kínaiak augusztustól kezdve szállítják az élelmiszert a tajgába. A sót, lisztet és a zöldmohart még a legtávolabbi kunyhókba is iszákokban hordják. Élelmiszerkészleteiket hársfából vájt csöbrökben tartják, melyek felső nyílását fakéreggel takarják le. Zárat sehol sem használnak, és a csöbröket is csak azért takarják le, hogy egerek meg burundukok beléjük ne másszanak.

Idegen élelmiszerhez senki sem nyúl a tajgában. Ezt csak a legvégső szükség esetén tartják megengedhetőnek, akkor is azzal a szigorú feltétellel, hogy az illető köteles a legközelebbi földművelő telepről pótolni a hiányt. Azt, aki nem tartja be ezt a szokást, rablónak minősítik, és kegyetlenül megbüntetik. És ez érthető is, hiszen élelmiszerének elrablása arra kényszeríti a cobolyvadászt, hogy idő előtt elhagyja a tajgát, sőt néha egyenesen reménytelen, életveszélyes helyzetbe sodorhatja.

Este az öreg kínai bejelentette, hogy nem tud továbbmenni; itt fogja megvárni társának visszatérését.

Másnap reggel, június 17-én, elbúcsúztunk az öregtől. Én vadászkésemet ajándékoztam neki, Merzljakov pedig egy bőrtáskával örvendeztette meg.

Reggel tíz óra tájban keréknyomokat fedeztünk fel az ösvényen. Azt hittem, nemsokára kiérünk az útra, a fiatal kínai azonban megmagyarázta, hogy a szekérnyomok oroszoktól származnak, akik csak ősszel és télen járnak ide vadászni. A szekérút csak az Erltakou folyó torkolatától kezdődik.

A lovak erősen kimerültek, alig emelgették lábukat, és úgy tántorogtak, mint a részegek. Pihenőt kellett tartanunk...

Másfél óra múlva ébresztgetni kezdtem útitársaimat. A lövészek és a kozákok fáradtan ébredtek: az álom nem frissítette fel őket. Felhúzták lábbelijüket, és a lovakért mentek. A fáradt állatok nem futottak el az emberektől, engedelmesen tűrték, hogy rájuk tegyék a kötőféket, és fásultan követték a kozákokat. A kínai azzal vigasztalt, hogy ha egész nap megyünk, akkor estére elérjük a földművelő parasztok hajlékait. És valóban, alkonyatkor elérkeztünk a zátonyos és sebes sodrú Erltakou torkolatához. A kínaiak szerint innen 150 li[12] távolságra van a tenger, ami a mi mértékeinkre átszámítva 86 kilométert tesz ki.

A folyó másik oldalán, hatalmas szilfák lombsátra alatt kínai parasztház állt. Annyira megörültünk neki, mintha elsőosztályú vendégfogadó lett volna. Mikor a vendégszerető kínaiak megtudták, hogy már két napja semmit sem ettünk, sietve vacsorát készítettek nekünk. A szójaolajban sült lepénykéket és a sózott zöldséggel feltálalt zöldmoharkását ízletesebbnek találtuk a legválogatottabb városi ételeknél is. Hallgatólagos megegyezés alapján elhatároztuk, hogy itt töltjük az éjszakát. Házigazdáink rendelkezésünkre bocsátották a kang nagyobb részét. Igaz, hogy erősen fel volt melegítve, de inkább vállaltuk a hőséget, mint a púposszúnyogok gyötrelmes szúrásait.

---

[12] *Li* - Kínában használatos hosszmérték, 1 li = 576 méter.

Másnapra egész napos pihenőt rendeltem el. Időt kellett engedni mind az embereknek, mind a lovaknak, hogy kipihenjék magukat. A legutóbbi napok folyamán valamennyien annyira kimerültek, hogy a szokásos éjjeli alvásnál hosszabb ideig tartó pihenőre volt szükségük. A fiatal kínai, aki átvezetett bennünket a Szihote-Alinyon, elvégezte a bevásárlásait, és korán reggel útnak indult visszafelé.

Másnap, június 19-én, búcsút vettünk a kínaiaktól, és továbbmentünk. Innen már szekérút vezetett tovább. Két kocsit béreltem, hogy kíméljem kicsit a lovakat.

Permszkoje falu és Olga-őrhely között - körülbelül a félúton - az út bal oldalán fura alakú szikla meredezik, amelyet a helybeliek „Ördögszirt”-nek hívnak. Innen tizenöt percnyire van a tenger. Az olvasó bizonyára megérti azt a boldog örömet, amely a tenger láttára elfogott bennünket. Leültünk a kövekre, és gyönyörködve néztük a parthoz csapódó hullámokat.

A homokdűnéket vadrózsa, fű, és inkább cserjére, mint fára hasonlító alacsony kis tölgyek nőtték be. Ott, ahol a dűnék külső homokrétegét valami megbontotta, a futóhomok mozgásba jött, és mindent maga alá temetett, amit csak útjában talált.

Utunkat befejeztük.

Június 21-én délután két órakor érkeztünk meg az Olga-őrhelyre. Minthogy a rakományunkat szállító gőzhajó még nem érkezett meg, a környék tanulmányozásával töltöttem el a várakozás idejét.

Kaland az Arzamaszovkán

Július 7-től az időjárás megint rosszabbra fordult. Állandóan esett az eső, fújtak a szelek. A rossz időjárást arra használtam fel, hogy megkezdtem a megtett útvonalak berajzolását és útinaplóm feldolgozását. Erre a munkára rament három nap. Ezek végeztével egy kirándulást terveztem az Arzamaszovka folyóhoz. Merzljakovot megbíztam a Kaszafun-völgy és a Vaddisznó-szakadék terepfelvételezésével, Granatman pedig hozzálátott az Arzamaszovka-Tatusu irány szemrevételezéséhez.

Július 15-én, kora reggel indultam útnak. Három kozákot vittem magammal: Murzint, Epovot és Kozsevnyikovot.

Az első napon elérkeztünk Cse Fang házához. Ez a kínai valamennyi permszkojei és fudzini paraszt egybehangzó tanúsága szerint bámulatos jóságával tűnik ki. Amikor szántóföldjeiket elöntötte az árvíz, segítségükre sietett, és vetőmagot adott nekik az új vetéshez. Mindenki, akinek szüksége van valamire, Cse Fanghoz fordul, mert tudja, hogy senkitől sem tagad meg semmit. Az új telepesek nélküle sehogy sem tudtak volna boldogulni. Sokan vissza is éltek a jóságával, de ő mégsem érvényesítette velük szemben a hitelező jogait. Végül Cse Fang csaknem teljesen tönkre is ment. Ma már arra gondol, hogy otthagyja az Usszuri-vidéket, és visszamegy hazájába.

Másnap reggel elindultam, hogy megszemléljem az Arzamaszovka jobb partján, az Uglovaja torkolatával szemben emelkedő mészkőhegyek barlangjait. A két barlang egyike - a felső - aknához hasonlít: körülbelül 100 méter hosszú és 2,4-3,6 méter magas. A másik lent van a hegylejtőn, kútszerűen ereszkedik le 12 méternyire, azután tízfokos szög alatt lejt tovább. Régebben egy föld alatti patak medre volt. Ennek a második barlangnak a hossza 120 méter körül jár, szélessége és magassága nem egyforma: hol keskeny és magas, hol kiszélesedik és alacsonnyá válik. A barlang fenekét teljesen beborítják a felülről lehullott kövek, emiatt nincsenek benne sztalaktitok.[13] Minthogy pedig ezek a beomlások mindenütt és egyenletesen mennek végbe, a barlang szinte eltolódott függőleges irányban.

Mint minden ilyen barlangban, ebben is sok nagy fülű denevér és fehér lószúnyog tanyázott.

Mire a barlangok megszemlélésével végeztünk, már beesteledett. Láttam, hogy odalent Cse Fang házában világot gyújtanak. A szabadban szerettem volna tölteni az éjszakát, de féltem, hogy megázom az éjjel, ezért visszamentem a házba. Cse Fang maga mellett jelölt ki helyet nekem a kangon. Sokáig beszélgettünk. Kérdéseimre szívesen és őszintén felelgetett, de nem fecsegett fölöslegesen. Ebből a beszélgetésből azt a véleményt szűrtem le, hogy Cse Fang valóban derék és becsületes ember. Elhatároztam, hogy Habarovszkba való visszaérkezésem után el fogok járni az ügyében. Kell, hogy valami jutalmat kapjon azért a széles körű segítségért, amelyet annak idején az orosz telepeseknek nyújtott.

Pirkadat előtt köd szállt fel a tengerről, és lassan kúszott fel a hágókról a hegyekbe. Esőt várhattunk. De aztán felkelt a nap, és a ködpalást lassan foszladozni kezdett. A köd és pára felmelegedése és felszívódása mindig nagyon gyorsan megy végbe az Usszuri-vidéken. Mire felforrt a teavizünk, már nyoma sem maradt; csak a nedves bokrok és fűszálak tanúskodtak arról, hogy kevéssel ezelőtt még köd borította a tájat.

Július 17-én az Arzamaszovka folyót vettük szemügyre.

---

[13] *Sztalaktit* - A cseppkő egyik formája; a barlang mennyezetéről lefelé függő cseppkőképződmény.

Amint elértünk az Arzamaszovka forrásához, felmásztunk a vízválasztóra, és egy ideig délnyugati irányban haladtunk.

Erősen kitaposott, kopár ösvényen jutottunk el a Szihote-Alinyhoz. A hegy lábánál az ösvény két ágra szakadt. Az egyik felvezetett a hegyekbe, a másik a Lisztvenyicsnaja folyó jobb partján haladt tovább. Itt vertünk tábort. Úgy döntöttünk, hogy ketten közülünk délután vadászni mennek, a többiek pedig ottmaradnak a táborban.

Nyáridőben csak kora reggel és alkonyattájt lehet eredményesen vadászni. Napközben a vadak valahol a sűrűségben hevernek, és nehéz rájuk bukkanni, így hát felhasználva szabad időnket, elnyúltunk a füvön és elaludtunk.

Amikor felébredtem, már nem sütött a nap. Az égen sztrátuszfelhők gyülekeztek, és a földre mintha alkonyat szállt volna. Délután négy óra volt. Fel lehetett készülni a vadászatra. Felkeltettem a kozákokat; felhúzták lábbelijüket, és nekiláttak, hogy teavizet forraljanak.

Tea után Murzinnal fogtuk a puskánkat, és vadászni indultunk. Nem mentünk együtt, hanem különböző irányban próbáltunk szerencsét. Minden eshetőségre számítva, pórázon magammal vittem Lesij nevű kutyámat is.

Nemsokára vaddisznók nyomaira bukkantam, és követni kezdtem őket. A vaddisznók megállás nélkül mentek, és menet közben állandóan a földet túrták. A nyomok számából következtetve húsznál is többen lehettek. Az egyik helyen az állatok szerteszét szaladtak, de később megint összeverődtek. Már éppen meg akartam gyorsítani lépteimet, amikor egyszerre megpillantottam valamit, ami fokozott óvatosságra intett. Egy tócsa volt; körülötte a sárban tigrisnyomok. Világosan elképzeltem magamnak, hogyan mentek a vaddisznók, és hogyan lopakodott utánuk a tigris. „Nem lenne okosabb visszafordulni?” - villant át agyamon, de máris összeszedtem magam, és óvatosan továbblopakodtam.

A vaddisznók most felfelé törtettek a hegynek, aztán leereszkedtek a szomszédos szakadékba, onnan a gerincen át megint felkapaszkodtak, de még mielőtt elérték volna a hegytetőt, élesen elkanyarodtak, és újból leereszkedtek a völgybe. Én annyira elmerültem az üldözésükben, hogy tökéletesen megfeledkeztem a terep pontos megfigyeléséről. Minden figyelmemet lekötötték a vaddisznók és a tigrisnyomok. Így mentem még vagy egy óra hosszat.

Néhány apró cseppecske állított meg: szemerkélni kezdett az eső. Először csak épp hogy permetezett, és hamarosan elállt. Úgy tíz perc múlva megint rákezdett, majd megint elállt. Ezek a szünetek egyre rövidebbek lettek, az eső egyre erősödött, és végül már szabályosan zuhogott.

„Itt az ideje, hogy visszatérjek a táborba” - gondoltam, és körülnéztem, az erdőn túl azonban semmit sem lehetett látni. Ekkor felmásztam az egyik közeli dombra, hogy onnan tájékozódjam.

Körös-körül, ameddig a szem ellátott, az egész eget felhők vonták be; csak a nyugati látóhatár legszélén izzott az esti pír keskeny kis sávja. A felhők nyugat felé haladtak, vagyis nem lehetett arra számítani, hogy az idő kiderül. A hegyek, amelyeket láttam, ismeretleneknek tűntek fel előttem. Merre menjek? Rájöttem, hogy hibát követtem el. Túlságosan elmerültem a vaddisznók üldözésébe, és közben megfeledkeztem arról, hogy megjegyezzem magamnak a környezetet. Arról szó sem lehetett, hogy a nyomokon visszafelé menjek, mert a fele utat sem tudnám megtenni az éjszaka beállta előtt. Mivel nem dohányzom, gyufa sem volt nálam. Esti kirándulásaimra szoktam ugyan gyufát vinni, de ma úgy számítottam, hogy alkonyatra visszaérek a táborba. Ez volt a második hiba. Mit tehettem egyebet, kétszer a levegőbe lőttem, de lövéseimre nem kaptam választ. Így hát elhatároztam, hogy leereszkedem a völgybe, és

ameddig lehet, a víz folyása mentén haladok. Sajnos, kevés reményem volt arra, hogy besötétedésig kijuthatok az ösvényre. Nem vesztegettem az időt, sietve kezdtem leereszkedni; Lesij engedelmesen kullogott mögöttem.

Az erdőben még a legkisebb esőtől is bőrig ázik az ember. Minden bokor, minden fa összegyűjti levelein az esőcseppeket, úgyhogy az embernek lépten-nyomon a nyakába csurog a víz. Rövidesen éreztem, hogy a ruhám teljesen átnedvesedett.

Félóra múlva sötétedni kezdett. Már nem lehetett megkülönböztetni a gödröt a kőtől, a rönköt a földtől. Botladoztam, bukdácsoltam. Az eső egyre erősebben zuhogott. Egy kilométernyi kínos botorkálás után megálltam, hogy kissé kifújjam magam. A kutya is alaposan megázott, rázogatta bundáját és csendesen szűkölt. Levettem róla a pórázt. Lesij csak erre várt. Még egyszer megrázta magát, előrefutott, és máris eltűnt a szemem elől. Az egyedüllét nyomasztó érzése kerített hatalmába. Hívogatni kezdtem a kutyát, de mindhiába. Álltam még egy-két percig, azután megindultam arra, amerre Lesij eliszkolt.

Ha az ember nappal jár a tajgában, szépen megkerüli a rönköket, bokrokat és cserjéket. A sötétben viszont éppen a legsűrűbb részekbe téved be: az ágak beleakadnak az ember ruhájába, a kúszónövények letépik fejfedőjét, belenyúlnak az arcába, és a lába köré gabalyodnak.

Tűz nélkül, rossz időben, vadállatoktól hemzsegő erdőben csatangolni - igen kellemetlen dolog. Gyámoltalanságom tudata arra késztetett, hogy minden egyes hangra füleljek. Idegeim a végletekig feszültek. Egy lehullott ág suhogására, egy átfutó egér zörejére már megriadtam, s néhányszor majdnem oda is lőttem.

Végül olyan sötét lett, hogy már semmit sem láttam. Bőrig áztam; sapkámról patakokban ömlött a víz a nyakamba. Tapogatózva haladtam, és a sötétben egy olyan viharpusztított helyre keveredtem, hogy még nappal sem bírtam volna egyhamar kikecmeregni belőle. Két kezemmel kitapogattam a kidöntött fatönköket, a földből kifordult tuskókat, köveket meg ágakat, és igyekeztem valahogy kijutni ebből a labirintusból. Kifáradtam, leültem pihenni, de tüstént dideregni kezdtem. A fogaim vacogtak; egész testemben remegtem, mintha lázas lennék. Elfáradt lábam pihenést követelt, a hideg viszont továbbmenetelre kényszerített.

Felmászni egy fára! Az eltévedt utas fejében mindjárt ez az ostoba gondolat kezd motoszkálni. Mindjárt el is hessegettem magamtól. Bizonyos, hogy a fán még hidegebb lenne, és a kényelmetlen helyzetben elzsibbadna a lábam. Befúrni magam a lehullott levelek közé! Ez sem mentene meg az esőtől, nem is beszélve arról, hogy a nedves földön még valami súlyos nyavalyát is szerezhetek. Hej, de szidtam magamat, amiért nem hoztam magammal gyufát! Szentül megfogadtam, a jövőben gyufa nélkül még néhány méternyire sem hagyom el a tábort.

Megindultam valahogy a széldöntötte fákon keresztül, és egy lejtőre jutottam. Egyszerre csak jobb oldalról ágropogás és valami élőlény szaggatott lélegzése ütötte meg a fülemet. Oda akartam lőni, de a puskám - mintha bosszantani akarna - csövével beakadt a liánokba. Eltorzult hangon kiáltottam fel - és ebben a pillanatban éreztem, hogy egy állat végignyalja az arcomat... Lesij volt.

A lelkemben két érzés kavargott: haragudtam a kutyára, hogy ennyire megijesztett, de örültem is, hogy visszajött. Lesij kis ideig ott táncolt, forgolódott körülöttem, majd csendesen felvinnyogott, és újból eltűnt a sötétben.

Elképzelhetetlen erőfeszítéssel haladtam előre. Minden egyes lépés óriási fáradságba került. Húsz perccel később elérkeztem egy szakadékhoz. Valahol a láthatatlan mélységben víz morajlott. Kitapogattam egy nagy követ, és lelöktem a szakadékba. Sokáig hullott lefelé; végül hallottam, amint lent a mélyben a vízbe esett. A veszélyes helyet megkerülve, jobbra

indultam. Ekkor megint hozzám futott Lesij. Most már nem ijedtem meg tőle, hanem megfogtam a farkát. A kutya óvatosan fogai közé fogta a kezemet, és mintegy kérve, hogy ne tartóztassam fel, csendesen vonítani kezdett. Elengedtem. Előreszaladt egy kicsit, azután visszafordult, és csak akkor nyugodott meg, amikor meggyőződött róla, hogy nyomon követem. Így mendegéltünk még vagy egy félóra hosszat.

Egy helyen megcsúsztam, leestem, és a térdemet beleütöttem egy kőbe. Nagyot nyögve leültem a földre, és dörzsölni kezdtem fájós lábamat. Egy perc múlva odaszaladt Lesij, és leült mellém. A sötétben nem láttam, csak éreztem meleg leheletét. Amikor a fájdalom enyhülni kezdett, felkeltem és megindultam arrafelé, ahol nem volt annyira sötét. Még tíz lépést sem tettem, amikor megint megcsúsztam, azután még egyszer és még egyszer. Ekkor kezemmel tapogatni kezdtem a földet. Örömkiáltás tört ki a mellemből: ösvény volt! Fájós lábammal nem törődve, elindultam rajta.

„Most már nem pusztulok el - gondoltam magamban -, az ösvény valahová csak elvezet."

Elhatároztam, hogy egészen pirkadatig megyek, de ezt megtenni nem volt könnyű dolog. A koromsötétségben nem láttam az utat, csak a lábammal tapogattam ki. Ezért mozdulataim rendkívül lassúak voltak. Ott, ahol elvesztettem az ösvényt, leültem a földre, és a kezemmel kutattam ki újra. Különösen a kanyarokban volt nehéz megtalálni. Néha megálltam, s vártam, amíg a kutya visszajön és újból megmutatja az elveszett irányt. Másfél óra múltán elértem egy patakhoz. A víz zúgva, harsogva rohant tova a mederből kiálló köveken. A vízbe mártottam a kezemet, hogy megtudjam folyási irányát. A patak jobb felé folyt.

Átgázoltam a hegyi patakon és egyszeriben újra az ösvényen találtam magam. Semmiképpen sem tudtam volna megtalálni, ha Lesij nem lett volna velem. A kutya bizonyos időközökben leült az ösvényre, és bevárt. Amikor észrevette, hogy közeledem feléje, forgott egy keveset egyhelyben, azután megint előre futott. Így haladtam a koromsötétben. Csak a patak zúgását, az esőcseppek kopogását és a szél süvöltését hallottam. Egy idő múlva az ösvény kétfelé ágazott. Most merre menjek: jobbra vagy balra? Latolgattam magamban egy kissé a dolgot, és várni kezdtem a kutyát, az azonban sokáig nem jött vissza. Ekkor megindultam jobb felé. Öt perc múlva megjelent Lesij, és elém futott. Amikor lehajoltam hozzá, megrázta magát és végigfröcskölt vízzel. De én nem bántam, hanem gyengéden megsimogattam, és elindultam a nyomában.

Most már valamivel könnyebben haladtam; az ösvény nem kanyargott annyira, és kevesebb fatörzs torlaszolta el, mint eddig. Egy helyen még egyszer át kellett gázolnom a patakon. Átkelésem közben megcsúsztam és beleestem a vízbe, de ettől a ruhám már nem lett vizesebb.

Végül is teljesen kifogytam minden erőmből és leültem egy fatuskóra. Egész testem sajgott a sérülésektől, kezem-lábam tele volt szálkákkal meg tüskékkel, a fejem elnehezedett, szemhéjam lecsukódott. Elszenderedtem. Azt álmodtam, hogy valahol messze a fák között fény villog. Erőt vettem magamon, és felnyitottam a szemem. Sötét volt; a hideg és a nyirkosság a csontomig hatolt. Eszembe jutott, hogy ártalmas dolog itt üldögélni, hiszen veszedelmesen meghűlhetek. Felugrottam, és topogni kezdtem egy helyben. Ekkor újból fényt véltem látni a fák között. Azt hittem, hogy hallucinálok. De nem, a fény újból megjelent. Álmosságom egy szempillantás alatt elmúlt. Elhagytam az ösvényt, és egyenesen a fény felé indultam. Amikor éjjel fény csillog az ember szeme előtt, nem lehet meghatározni, közel van-e vagy messze, alacsonyan vagy magasan van-e a föld fölött.

Egy negyedóra múlva oly közel értem a tűzhöz - mert az volt a fény -, hogy mindent meg tudtam körülötte különböztetni. Elsősorban megállapítottam, hogy nem a mi táborunk. Megdöbbentett, hogy a máglya körül nem látok embereket. Éjjel, esőben nem mehettek el a táborból!

Nyilván elrejtőztek a fák mögött. Kellemetlen érzés fogott el. Odamenjek a tűzhöz vagy nem? Hiszen ha vadászokra bukkanok, akkor nincs semmi baj. De mi lesz, ha egy hunghuz-táborba tévedtem? Amint így tépelődtem, a hátam mögül Lesij ugrott elő a sűrűségből. Bátran odaszaladt a tűzhöz, és ide-oda tekingetve megállt. Mintha a kutya is elámult volna azon, hogy nem talál itt senkit. Körüljárta a tüzet, megszagolta a földet, majd elkezdte csóválni a farkát. Ez azt jelentette, hogy a mi embereink közül van itt valaki, máskülönben a kutya mérgeskedne és nyugtalankodna. Oda akartam menni a tűzhöz, de valaki megelőzött. Akkor láttam, hogy Murzin az, az én kozákom, aki velem egy időben indult el vadászni. Ő is eltévedt, akárcsak én. Csakhogy nála volt gyufa, tüzet rakott, és úgy határozott, hogy megvárja a reggelt. Amikor meghallotta lépteim zaját, nem tudta, hogy én vagyok, és óvatosságból egy fa mögé húzódott. Különösen az volt neki gyanús, hogy nem mentem egyenesen a tűzhöz, hanem kissé távolabb álltam meg.

Azonnal szárítkozni kezdtünk. Átázott ruhánkból csak úgy gomolygott a pára. A máglya füstje hol az egyik oldalra, hol a másik oldalra szállt, ami biztos jele volt annak, hogy nemsokára eláll az eső. Valóban, egy félóra múlva már csak csendesen szitált. A fákról azonban még mindig jókora cseppek potyogtak.

A nagy fenyő alatt, ahol a tűz égett, némileg szárazabb volt. Levetkőztünk, és szárítani kezdtük fehérneműnket. Azután egy kis tüzelőt vágtunk, és a fához dőlve mély álomba merültünk.

Amikor felébredtem, már reggeledett; láttam, hogy a tűz leégett. Az ég még szürke volt, a hegyekben imitt-amott köd feküdt. Felébresztettem a kozákot, és elindultunk, hogy megkeressük táborunkat. Az ösvény, amely mellett éjszakáztunk, nem megfelelő irányban haladt, ezért otthagytuk. A patakon túl rábukkantunk egy másik gyalogútra, ezen aztán szerencsésen el is jutottunk a táborba.

Miután a forró tea és kenyér új erőt öntött belénk, délelőtt tizenegy órakor megindultunk felfelé a Szalnaja folyócska mentén, hogy eljussunk a Szihote-Aliny gerincéig. A hegység itt közelíti meg legjobban a tengert. Az Arzamaszovka felől igen meredeken emelkedik, a nyugati oldalról lankásabban. Az egész hegyhátat sűrű elegyes erdő borítja.

Délután az időjárás megint romlani kezdett. Attól tartva, hogy újabb tartós esőzés indul meg, kedvezőbb alkalomra halasztottam el a Li-Fudzin megszemlélését. Július 21-én visszafordultunk, és két nap múlva megérkeztünk Olga-őrhelyre.

A Vlagyimir-öböl

Mialatt én az Arzamaszovkánál tartózkodtam, a rég várt holmik végre-valahára megérkeztek Vlagyivosztokból. Éppen kapóra jöttek. Az Olga-öböl környékét már bejártuk, tovább kellett indulnunk. Július 24-e és 25-e az úti előkészületekkel telt el. Ezalatt a lovak pihentek, és megint erőre kaptak. A lószerszámok és az emberek ruhái rendben voltak, az élelmiszerkészleteket kiegészítettük.

A további munkatervet a következőképpen állítottuk össze: Granatman kapta azt a megbízást, hogy keljen át a hegyeken az Arzamaszovka és a Hszipiekou folyó között (ez utóbbi a Tatusu mellékfolyója), Merzljakovnak pedig a másik oldalról kellett az Arzamaszovkát megkerülnie. A Tatusu felső szakaszánál kellett aztán találkoznunk. Én a többiekkel a tengerparton indultam el a Vlagyimir-öböl felé. Társaim július 20-án reggel, én pedig 28-án délután keltem útra.

Szép meleg nap volt. Az égen gomolyfelhők tornyosultak, de a napsugarak keresztültörtek rajtuk, és fényes sávokat húztak a levegőben. Visszatükröződtek a pocsolyákban, játszadoztak a köveken, az égerfaerdő lombján, és hol az egyik, hol a másik hegyoldalt világították meg. Távolról mennydörgés hallatszott.

A zivatar elvonult mellettünk, és délutánra kitisztult az ég. A nap oly erősen sütött, hogy úgy látszott, mintha a földön minden tárgy fényt és meleget sugározna magából. A tikkasztó hőség embert, állatot egyaránt elbágyasztott.

Még mielőtt a hágóig értünk volna, leszállt az alkonyat. Kelet felől, valahonnan a tengeren túlról, mint valami kékes köd nyomult felénk az éjszaka. Fényes villódzás lángolt fel percenként az égbolton, és megvilágította a láthatáron tömörült gomolyfelhőket. Oldalt tőlünk egy hegyi patak zúgott, a fűben szüntelenül cirpeltek a tücskök.

Már éppen készültem jelt adni a megállásra, amikor az egyik kozák jelentette, hogy valami tüzet vett észre. Valóban, piciny fényecske derengett az erdő mellett, háromszáz lépésnyire az úttól. Arra tartottunk, és egy kínai parasztházra bukkantunk. A kutya ugatásával jelezte gazdájának közeledtünket. Két kínai jött ki elénk. Mosolyukban és hajlongásukban félelem és alázat, ravaszság és vendégszeretet keveredett. A kínaiak felajánlották, hogy feküdjem le a házukban. Az éjszaka azonban oly szép volt, hogy nem fogadtam el meghívásukat, hanem lövészeimmel együtt a tűznél helyezkedtem el.

Hosszas állomásozás után az első éjjeli szabadtábor rendszerint igen élénk. Mindenki duzzad az erőtől és energiától, minden bőviben van, mindenki érzi, hogy új élet kezdődik, mindenki szeretne valamit tenni. Újból előkerült a harmonika, és vidám nótaszó, jókedvű kacagás szállt végig a völgy felett.

Hosszú éveken át állt ez a kis kínai parasztház a csendben, csak a patak vizének csörgedezését hallgatva, és most egyszerre dallal és víg nevetéssel telt meg körülötte minden. A kínaiak kijöttek a házból, tisztes távolságban kis tüzet raktak maguknak, leguggoltak, és kíváncsian szemlélgették ezeket az embereket, akik oly váratlanul törtek be csendes magányukba. A lövészek éneklése lassacskán elhalkult. A kozákok meg a lövészek ittak még egy kis teát, azután vackolódni kezdtek éjszakára.

Én rosszul aludtam, kétszer is felébredtem, és láttam, hogy a kínaiak még mindig a tűznél ülnek. Körülöttünk csodálatos csendesség honolt. Csak nagy néha hallatszott ide a mezőről egy-egy nyugtalan ló nyerítése, vagy hébe-hóba vakkantotta el magát álmában valamelyik kutya. Aztán újra csend lett. Beburkolóztam a köpenyembe, és mélyen aludtam. Napkelte előtt

kiadós harmat hullott a földre. A hegyeket helyenként még köd takarta: mintha félne a naptól, igyekezett meghúzódni a mély hajlásokban. A többieknél korábban ébredtem, és keltegetni kezdtem a csapatot.

Reggeli után búcsút vettünk a kínaiaktól, miután megfizettem nekik a tőlük vásárolt tüzelőt és főzeléket. El akartak kísérni bennünket egy darabon, én azonban nem engedtem. Reggel kilenc órakor átkeltünk a vízválasztón, és leereszkedtünk a Vlagyimirovka völgyébe. Útközben szerfölött érdekes eolikus képződményeket találtunk: simára lecsiszolt oszlopokat, talapzaton nyugvó gömb alakú tömböket, ovális bemélyedéseket. Némelyik képződmény eredetisége egyenesen bámulatos. Egyes tömbök vadállatra, mások oszlopokra, ismét mások emberekre hasonlítanak. Ezek a képződmények azért is különös figyelmet érdemelnek, mert a közelben sehol sincs futóhomok, ami a csiszolóanyag szerepét játszhatná. Az Olga és a Vlagyimirovka folyók között vízválasztóként szolgáló magas hegygerinc hegyfokokban ereszkedik alá a tengerhez, és homokkövekből, törmelékkőzetekből meg szürke, mállott kavicsokból áll.

A Vlagyimirovka közönséges hegyi pataknak tűnik; viszonylag magas hegyekkel szegélyezett mocsaras völgyön folyik keresztül.

Estefelé eljutottunk a torkolatáig, és a tengerparton ütöttünk tábort éjszakára.

Alkonyatkor a nyugati égbolton mennydörgés morajlott végig. Sietve felállítottuk sátrainkat, de aggodalmunk fölöslegesnek bizonyult. A vihar megint elkerült bennünket. Helyette valami sajátos jelenséget észleltünk. Amint az esti pír kialudt, a csillagok csak homályosan pislákoltak, és valami félig felhőhöz, félig ködhöz hasonló fátyol kezdte bevonni az égboltot. Hűvös szellő fújdogált a szárazföld felől a tenger felé, a borulat viszont éppen fordított irányban húzódott. Ezt a jelenséget augusztusban és szeptemberben csaknem mindennap meg lehet figyelni a tengerparton. Virradatkor az ég szürkének látszik. A köd mozdulatlanul fekszik a hegyek fele magasságában. De amikor a nap tizenöt foknyira emelkedik a horizont fölé, a köd megmozdul, gomolyogni kezd, és eleinte lassan, majd egyre gyorsabban és gyorsabban kúszik a tenger felé. Ez a jelenség eleinte nyugtalanított bennünket, mert arra következtettünk belőle, hogy eső lesz. Később megszoktuk, és többé rá sem hederítettünk.

Az egész másnapot a Vlagyimir-öböl megszemlélésére fordítottuk. Ezt az öblöt a kínaiak Huluajnak nevezik (a „hulu” kerek tököt, lopótököt, a „vaj” pedig öblöt jelent).

A Vlagyimir-öböl növényvilága roppant szegény. Még az Olga-őrhely környékén is gazdagabb a növényzet, mint errefelé. A tenger felé lejtő hegyoldalak egészen kopárak. A völgyekben égerfák meg kecskefüzek szegélyezik a folyók partjait, de ezek is szánalmasan csenevészek, főleg azokon a helyeken, ahol szabadon jár a tengeri szél. A széltől védett kis mélyedésekben sokkal dúsabb a növényzet, mint a tenger felé néző lejtőkön. Ilyenformán tehát a növényzet alapján következtetni lehet az adott terepszakaszon uralkodó szelekre, és előre meg lehet mondani, merre fekszik a tenger.

A Vlagyimir-öböl bejáratának bal oldalán, az Orehov-foktól lejjebb, formátlan hajóroncs emelkedik ki a vízből. Ennyi maradt az *Izumrud* cirkálóból, amely 1905-ben zátonyra futott és felrobbant. Szomorú látványt nyújt a roncs. Amit lehetett, leszedtek róla, átvitték az Olga-őrhelyre, onnan pedig elszállították Vlagyivosztokba, ami megmaradt, azt meg a hunghuzok hordták szét.

Az öböl partján néhány halászkunyhó árválkodott. A mellettük tornyosuló halmokból könnyen ki lehetett találni, mivel foglalkoznak lakóik. Egyik helyen jókora halmokban a nagy fésűskagyló üres héjai hevertek. Némelyik rakást már földréteg borította, és benőtte a fű. A kínaiak

ennek a puhatestűnek csak a kagylóhéjakat összekötő izmait szedik ki; ezeket megszárítják, és a városokba viszik eladni. Kínában drága csemege, különleges ínyencfalat ez az étel.

A másik halászkunyhó körül rengeteg, napon kiszáradt, vörösre égett rák páncélja hevert. Mellettük gyékényszőnyegeken szárították a rákok lábairól és ollójáról lefejtett húst.

A következő kunyhó lakói moszat halászásával foglalkoztak; a kunyhó mellett fűből font függönyök alatt száradt a sok barnamoszat. Itt több kínai sürgött-forgott. Egyesek különleges horgokkal húzták fel a tenger fenekéről a moszatot, mások a napon szárították, gondosan ügyelve arra, hogy egyenletesen száradjon ki, ne váljék törékennyé, és ne veszítse el zöldes-barna színét. Végül egy harmadik csoport azzal foglalkozott, hogy a moszatot nyalábokba kötözte és a függönyök alá rakosgatta.

Amint továbbmentünk a tengerparton, már messziről észrevettünk néhány kínait, akik a sekély vizű sávban gázoltak térdig, és valami rúdfélét tartottak a kezükben. Annyira elmélyedtek a munkájukban, hogy csak akkor figyeltek fel ránk, amikor egész közel értünk hozzájuk. Derékig meztelenül, térdig feltűrt nadrágban óvatosan járkáltak a vízben, és valamit kerestek a tenger fenekén. Néha-néha megálltak, nagy óvatosan a vízbe eresztették a rudat, és a hegyével kipöcköltek valamit a partra. Amint kiderült, ehető fekete kagylóra vadásztak. A rudak egyik vége merítőkanálhoz hasonló kis hálóval volt ellátva, a másik végére kis csáklyát szereltek. Ha észrevettek egy ilyen kéthéjas kagylót, először a csáklyával lefeszegették a kőről, azután a hálóval kimerítették és kihajították a partra, ahol társaik forró vízzel telt üstbe eregették a zsákmányt. Kimúlásuk közben a puhatestűek maguk nyitják ki a kagylójukat. Kések segítségével ekkor könnyen ki lehet szedni a belsejüket, amelyet hosszas főzéssel tartósítanak.

A kínaiak egyenként vagy kettesével messzire elbolyongtak a part mentén. Leültem egy kőre és néztem a tengert. Bal felől egyszer csak vad kiáltozás ütötte meg a fülemet. Odafordultam és láttam, hogy nagy küzdelem folyik a tengerben. A kínaiak rudakkal igyekeztek valamiféle állatot kilökni a partra, meg-megtámadták, de szemlátomást féltek is tőle, és nem akarták elengedni. Odaszaladtam, s láttam, hogy egy nagy polippal viaskodnak. Erős szívókarjaival megkapaszkodott a kövekben, néha a levegőben hadonászott velük, azután egyszerre csak hevesen oldalra vetette magát, nyilván azzal a szándékkal, hogy kijátssza üldözőit, s visszameneküljön a nyílt tengerbe. Ekkor azonban még három kínai rohant a többiek segítségére.

A hatalmas, nyolckarú polip annyira közel volt a parthoz, hogy jól megszemlélhettem. Nehezen tudnám megmondani, milyen volt a színe, mert állandóan változott: hol kékes volt, hol vörös, hol élénkzöld, hol szürke, sőt még sárgás színt is öltött. Minél sekélyebb vízbe nyomták a kínaiak, annál tehetetlenebb lett a hatalmas szörnyeteg. Végre kivonszolták a partra. Hatalmas tömlőfejéből számtalan szívókoronggal ellátott, hosszú karok nyúltak ki. Amikor a polip egyszerre két-három karját emelte fel, fekete csőrét is látni lehetett. Ez a csőr néha erősen előrenyúlt, néha egészen visszahúzódott, és csak egy kis nyílás maradt a helyén. Különösen érdekes volt a két szeme.

A polip mozdulatai folyvást lassúbbodtak, teste görcsösen vonaglott, színe fakulni kezdett, és egyre nagyobb felületen vált barnásvörös árnyalatúvá.

Amikor az állatot már minden veszedelem nélkül meg lehetett közelíteni, odamentem, hogy lemérjem a hosszát. A fejlábúaknak ez a ritka példánya óriási méretű volt. Tömlője 80 centiméter hosszúra nyúlt. Az a turbinaszerű szerv, melynek segítségével a polip mozog, elöl, kissé oldalt, a feje mellett helyezkedik el. Fejének szélessége nagyobb volt, mint a hossza, és 28 centimétert tett ki. Szarus csőre, mely meglepően hasonlít a papagájéra, a külső hajláson 9 centiméter hosszú volt. Karjai 1,4 méter hosszúak és a fejénél 12 centiméter vastagok voltak.

Karjainak belső felén hosszú sorban pneumatikus szívókorongok húzódtak végig, melyek a fej környékén háromkopekes, a karok vége felé az ezüst ötkopekes nagyságát érték el.

A nyolckarú polipnak ezt az érdekes példányát bármelyik múzeum szívesen fogadta volna. Sajnos, nekem nem volt megfelelő edényem, sem elegendő formalinom, ezért meg kellett elégednem azzal, hogy az egyik karjából leszeltem egy darabot. Ezt a szeletet betettem egy formalinos bádogedénybe, melyben remeterákok voltak. Este, amikor megvizsgáltam az edény tartalmát, nagy csodálkozásomra két rák hiányzott. Kiderült, hogy felszívta őket a levágott polipkar. Érdekes, hogy a szívókorongok még azután is működtek, miután levágtam, és formalinos edénybe tettem őket.

A kínai halásztelepek megszemlélése és a polipvadászat csaknem az egész napot igénybe vette. Észrevétlenül alkonyodni kezdett; ideje volt az éjjeli táborra gondolni. Vissza akartam menni, hogy megkeressem a tábort, de megtudtam, hogy útitársaim egy kínai parasztház mellett ütöttek tanyát, a Huluaj folyó torkolatának közelében. Így hát egyenesen arrafelé vettem utamat.

Este a kínaiak poliphússal vendégeltek meg, melyet tengervízzel telt üstben főztek meg. A poliphús fehér színű, rugalmas tapintású, és íze némileg a fehérgomba ízére emlékeztet.

A következő napot a Huluaj megtekintésére szenteltem. Ez a folyó húsz kilométer hosszú, a délkör irányában folyik, és észak felől ömlik a Vlagyimir-öbölbe.

Öt kilométernyire a torkolattól, a folyó völgye kiszélesedik, és emberi településre alkalmassá válik. Itt több kínai földművelő tanyája húzódik meg. A tengerhez legközelebb fekvőnek Hsziao-csingza a neve.

Egész nap a hegyekben bolyongtam, és estefelé ennél a parasztháznál lyukadtam ki. Alkonyatkor az egyik kozák lőtt egy vaddisznót. Húsunk volt bőven, így hát megosztottuk a kínaiakkal. Viszonzásul a ház gazdája zöldséget és friss burgonyát hozott nekünk. Felkínálta nekem a fekhelyét is, de a bolhákra való tekintettel, amelyek mindig bőven akadnak a kínai házakban, inkább a szabad ég alatt töltöttem az éjszakát.

Derszu Uzala

A napkelte már úton ért bennünket.

Vlagyimir-öböltől két ösvény vezet a Tatusuhoz. Az egyik a Huluaj folyó, azután a Tapovuza és a Liszakou folyók mentén halad felfelé. A másik közelebb van a tengerhez, és eleinte a Tapovuza mentén, később pedig a hegyeken át vezet a Tatusu torkolatához. Én az utóbbit választottam, mert ez kevésbé ismert.

Tatusu! - Ez hát az a folyó, amelyen M. Venyukov[14] jutott át elsőként. A kínaiak itt eltorlaszolták előtte az utat, és arra akarták kényszeríteni, hogy forduljon vissza. A Tatusu torkolatánál Venyukov nagy fakeresztet állított fel, melyen felirat hirdette, hogy itt járt 1857-ben. Ezt a keresztet én sehol sem találtam meg. Az oroszok eltávozása után a kínaiak valószínűleg megsemmisítették. Venyukov után Makszimovics[15] és Przsevalszkij látogatta meg a Tatusut.

Az Usszuri-vidéken a folyóknak, hegyeknek és a tengerparton emelkedő hegyfokoknak több különböző nevük van, mert a tazok is, kínaiak is, oroszok is a saját nyelvükön emlegetik őket. Ezért tehát - a zavarok elkerülése végett - ott, ahol kínaiak élnek, a kínai elnevezéseket alkalmaztam; ott, ahol tazok laknak, nem ragaszkodtam az oroszok adta nevekhez. Ez utóbbiak amúgy is csak a térképeken használatosak, és a helybeli lakosság egyáltalán nem ismeri őket.

A Tatusu 67 kilométer hosszú. Jellegzetes denudációs völgyben folyik végig, amely mintha több tágas völgykatlanból tevődne össze. Ez különösen a mellékfolyóinál szembetűnő. A Tatusu völgye erősen teraszos; a teraszok hol az egyik, hol a másik oldalán egészen a folyó eredetéig húzódnak.

A Liszakou torkolata körül egy hegynyúlvány mélyed be a Tatusu völgyébe. Ezt a szomszédos hegyekkel mély hágó köti össze, minek folytán úgy fest, mintha egyedül álló domb lenne. Ennek a lábánál épült a gazdag Hszi-Jang tanya, melyet öreg feketenyárfák vesznek körül.

Mire odaértünk, a nap vége felé járt. Leszállt az este: mindent homály borított. A parasztház ajtajában megjelent a házigazda: kissé hajlott hátú, hosszú ősz szakállas, méltóságteljes arckifejezésű aggastyán. Elég volt rápillantani a ruházatára, a házra meg a melléképületekre, máris meg lehetett állapítani, hogy régen és jólétben él itt. A kínai a maga módján üdvözölt bennünket, s minden mozdulata, minden gesztusa elárulta, hogy vendégszerető ember. Beléptünk a házába. Odabent is éppen olyan rend uralkodott, mint az udvaron. Nem bántam meg, hogy elfogadtam az öreg meghívását.

Vacsora után kérdezgetni kezdtem házigazdámat, hogy mit tud a Tatusu folyóról meg a Li-Fudzinhoz vezető útról. Eleinte kelletlenül válaszolgatott, de azután megélénkült, és felelevenítve a régi időket, sok érdekes dolgot mesélt. Megtudtam, hogy mandzsu származású, és Kin Csu a neve. Már több mint hatvan éve él a Tatusu mellett, de most azzal a gondolattal foglalkozik, hogy visszatér szülőföldjére, mert hazai földben akar nyugodni. Ezután arról kezdett mesélni, hogyan teltek el első évei, melyeket ezen a vad vidéken, a bennszülöttek között töltött. Tőle hallottam először az Uszszuri-vidék régmúltjáról: egy belháborúról, mely a

---

[14] *Mihail Ivanovics Venyukov* (1832-1901) orosz földrajz- és néprajztudós, utazó. 1857-59-ben a Távol-Keleten, 1861-ben a Pamíron és a Tien-san hegységben járt kutatóúton. Ő állapította meg az Amurról, hogy hajózható.

[15] *Karl Ivanovics Makszimovics* (1827-1891) orosz botanikus, a Távol-Kelet és japán flórájának egyik első kutatója. Nevét számos, Távol-Keleten honos növény őrzi.

Szucsan partján élő Kuan Juno cár és a ningutai Csen Jataj-csi herceg között dúlt; aztán egy csatáról, amely a Taupiho folyónál és a Kuocseting-ca hegyen (az Olga-őrhely körül) zajlott le. Az aggastyán részletesen és nagyon színesen beszélt. Mialatt hallgattam, teljesen beleéltem magam a távoli múltba, és szinte elfeledkeztem arról, hogy a Tatusunál vagyok. De nemcsak én gyönyörködtem a meséiben: észrevettem, hogy a házban levő kínaiak is mind elhallgattak és feszült figyelemmel lesik az öreg szavait. Valami szörnyű betegséget is emlegetett, amely a háború után megmaradt lakosságot csaknem teljesen kipusztította. Ekkor a vidék teljesen elvadult.

Az Usszuri-tajgában megjelenő első kínaiak ginszeng-keresők voltak - magyarázta -, ő is velük jött ide. A Tatusu vidékén megbetegedett, és itt ragadt az udegéknél, azután közülük házasodott, és azóta is itt él a tazok között.

Amikor az aggastyán elhallgatott, lassan felocsúdtam a régmúlt bűvöletéből. A házban fülleszto meleg volt; kimentem az udvarra, hogy egy kis friss levegőt szívjak. Az égbolt fekete bársonyán gyémántként szikráztak a szivárványszín csillagok. Idelent a földön mindent betakart az éjszaka palástja. Mellettem az istállóban lovak prüszköltek, a szomszédos mocsárban bölömbika sóhajtozott, és a fűben tücskök ezrei cirpeltek... Sokáig ültem a folyóparton. Az éj fenséges csendje és az egész természetben uralkodó nyugalom nagyszerű harmóniába olvadt össze. Önkéntelenül is Derszura gondoltam, és elszomorodtam. Bementem a házba, lefeküdtem, de sokáig nem tudtam elaludni. Másnap elbúcsúztunk az aggastyántól, és megindultunk a folyó mentén felfelé. Az időjárás kedvezett utunknak. Gomolyfelhők voltak ugyan az égen, de a nap fényesen sütött.

A Tatusu mentén sok kínai él. Útközben kilencvenhét kínai parasztházat számláltam össze. Az itteni kínaiak sokkal nagyobb jómódban élnek, mint az Usszuri-vidék legtöbb településén. Minden parasztház egyben kis pálinkafőző üzem is. Azt is észrevettem, hogy a Tatusu mentén lakó kínaiak tisztábban és csinosabban öltöznek, amellett egészségesek, jóltápláltak. A házak körül mindenütt zöldségeskerteket, gabonaföldeket és mákültetvényeket lehet látni (a mákból ópiumot készítenek).

A völgy felső részén kínai típusú, kicsiny viskóikban tazok tengődnek. A kínaiak könyörtelenül kizsákmányolják őket. Testük, ruhájuk, lakásuk rendkívül piszkos, elhanyagolt, s emiatt mindenféle betegség pusztítja őket. A kínaiak magányosan vándorolnak az Usszuri-vidékre, és erőszakkal elragadják a tazok asszonyait, leányait. Az ilyen házasságokból származó gyermekeket nem lehet sem kínainak, sem taznak mondani. Az Usszuri-vidék déli részét - ide értve a Tatusu mentét is - többnyire ilyen keverék tazok lakják. Nagyon sokan, különösen a nők, ópiumszívók, ami szintén egyik fő oka elszegényedésüknek.

Dohányozni valamennyien dohányoznak, még a kisgyermekek is. Nemegyszer láttam járni is alig tudó gyermekeket, akik még anyjuk tejét szívták, de már pipáztak.

Egyszer láttam egy kis kölyköt, akit az anyja éppen akkor kergetett el a melléről. A gyerek keserű sírásra fakadt, azután elővette a pipáját, odament a tűzhöz, kikotort egy parazsat, és - még mindig bőgve - rágyújtott.

A Tatusu völgye igen termékeny. Nagyobb árvizek nemigen vannak errefelé, pedig a Tatusuba három eléggé bővizű folyó ömlik, mégpedig majdnem egymás mellett. De még ezeken a helyeken is csak rövid ideig tart az árvíz, s a folyó akkor sem önt el nagy területet. Az Olga-kerületben a Tatusu völgye a legalkalmasabb emberi településre.

Délután az idő észrevehetően romlani kezdett. Az égen összegyűlt esőfelhők alacsonyan száguldtak a föld felett, és beleütköztek a hegyormokba. A kép egyszeriben megváltozott: a völgy komor külsőt öltött. A napsütésben oly szépnek látszó sziklák most mogorván sötét-

lettek, és a folyó vize is elsötétedett. Tudtam, mit jelent ez, ezért megparancsoltam, hogy állítsák fel a sátrakat, és minél több tűzifát készítsenek elő éjszakára.

Amikor embereim elkészültek a tábori munkával, két lövészem arra kért, engedjem el őket vadászni. Azt tanácsoltam nekik, hogy ne kószáljanak el messzire, és mielőbb térjenek vissza a táborba. Én a többiekkel a táborban maradtam.

Hirtelen sötétedett. A napvilág még egy ideig hadakozott a szürkülettel, de látni lehetett, hogy az éj rövidesen felülkerekedik, és birtokba veszi először a földet, majd az égboltot is.

Egy óra múlva egyik lövészem visszajött, és jelentette, hogy táborunktól két kilométernyire, egy sziklás domb lábánál egy vadász sátrára akadt. Ez a férfi kikérdezte, hogy kik vagyunk, hová megyünk, régen vagyunk-e már úton, és amikor megtudta a nevemet, sietve összerakta az iszákját.

A hír meglepett. Ki lehet az az ember?

A lövész azt mondta, hogy nem érdemes odamenni, mivel az ismeretlen úgyis fel akar keresni. Különös érzés vett erőt rajtam. Valami visszatarthatatlanul vonzott az ismeretlen férfi felé. Fogtam a puskámat, magamhoz kiáltottam egy kutyát, és gyorsan megindultam az ösvényen.

A tábortűz világító köréből kilépve az est homálya egyszerre sötétebbnek tűnt, mint amilyen a valóságban volt. De egy perc alatt hozzászokott a szemem, és már meg tudtam különböztetni az ösvényt. Újhold volt. Súlyos felhők vágtattak az égen, és percenként elfedték a hold vékony sarlóját. Úgy tűnt, mintha a hold szembeszaladna velük, és áthaladna rajtuk. Körös-körül minden élőlény elcsendesedett; a fűben alig hallhatóan cirpeltek a tücskök.

Hátrafordultam, de már nem láttam a tábortüzet. Álltam egy percet, azután továbbindultam.

Egyszerre csak a kutyám előrerohant, és dühödt ugatásba tört ki. Felkaptam a fejem, és egy alak sötét körvonalait pillantottam meg a közelemben.

- Ki az? - kiáltottam rá.

- Milyen ember jön? - hallatszott egy hang, melynek hallatára melegség futott át szívemen.

- Derszu! Derszu! - kiáltottam fel boldogan, és elébe futottam. Avatatlan szemében bizonyosan úgy tűnt volna, hogy úgy öleljük egymást, mintha legalábbis birokra akarnánk kelni. A kutyám nem értette meg, miről van szó, és dühödten Derszura vetette magát. De aztán felismerte, és ádáz ugatása hízelgő csaholássá változott.

- Jó napot, kapitány! - mondta a gold, megigazítva a ruháját.

- Honnan jöttél? Hogyan kerültél ide? Hol voltál? Hová mégy? - halmoztam el kérdéseimmel.

Olyan sok mindent kérdeztem tőle egyszerre, hogy alig győzte válasszal.

Végre mindketten megnyugodtunk.

- Én nemrégen jöttem a Tatusura - mondta Derszu. - Hallottam, hogy négy kapitány és tizenkét katona van Siminben (Olga-őrhelyen). Azt gondoltam, oda kell menni.

Még egy kicsit beszélgettünk, és megindultunk vissza táborunk felé. Örömtől sugárzóan, vidáman mentem. Hát hogyne örültem volna: Derszu megint velem volt.

Néhány perc múlva megérkeztünk a táborhoz. A lövészek kíváncsian méregették a goldot.

Derszu egyáltalán nem változott és nem öregedett meg. Most is cserzett szarvasbőrből varrott rövid bőrkabátot és nadrágot hordott, mint régen. A fejét most is turbánfélébe csavarta, kezében pedig ugyanazt az öreg puskát láttam, talán csak a támaszfa volt újabb.

A lövészek mindjárt megértették, hogy régi ismerősök vagyunk. Derszu egy fára akasztotta a puskáját, aztán alaposan szemügyre vett. Tekintetéből és mosolyából úgy láttam, ő is örül a találkozásnak.

Embereimnek meghagytam, hogy dobjanak még fát a máglyára, és főzzenek teát, magam pedig kérdezgetni kezdtem Derszut, hol járt és mit csinált ez alatt a három év alatt. Derszu elmesélte, hogy miután elbúcsúzott tőlem a Hanka-tó környékén, eljutott a Noto folyóhoz, ahol egész télen át cobolyra vadászott. Tavasszal átruccant a Vuluho felső folyásához, ahol maralszarvas-agancsot gyűjtött, nyáron pedig átment a Fudzinhoz, a hegyekbe. Az Olga-őrhelyről odaérkezett kínaiaktól megtudta, hogy különítményünk észak felé halad a tengerparton. Erre a hírre fogta magát, és átjött a Tatusuhoz.

A lövészek nem sokáig ültek a tűznél, korán lefeküdtek. Kettesben maradtunk Derszuval, és átvirrasztottuk az egész éjszakát. Eszembe jutott, hogyan találkoztam vele először, a Liefu melletti táborhelyen. Akkor is éppen így néztem és hallgattam őt, mint most.

A borús éjjel lassan a vége felé közeledett, a levegő kékesszürkére fakult. Már meg lehetett különböztetni az eget, a hegyekben gomolygó ködöt, az álmos fákat és a harmattól ázott ösvényt. A tűzrakás fénye meghalványodott, már alig pislogott néhány zsarátnok. A levegőben feszültség vibrált: a köd egyre magasabbra és magasabbra emelkedett, és végül sűrű, apró eső kezdett szemerkélni.

Lefeküdtünk. Most már semmitől sem féltem. Nem féltem sem a hunghuzoktól, sem a vadállatoktól, sem a mély hótól, sem az áradásoktól. Velem volt Derszu.

Reggel kilenc órakor ébredtem. Az eső elállt, de az eget továbbra is felhők borították. Ilyen időben kellemetlen dolog továbbmenni, de még rosszabb egy helyben ülni. Ezért mindenki örült, amikor kiadtam a parancsot, hogy málházzák fel a lovakat. Félóra múlva már úton voltunk. Derszuval nem beszéltem arról, hogy tartson velünk. Úgyis tudtam, hogy velem jön. Ezt mind a ketten egészen természetesnek tartottuk. Más elhatározásról szó sem lehetett. Útközben letértünk a sziklás dombhoz, és felszedtük Derszu holmiját, ami most is belefért egy átalvetőbe, csakúgy, mint azelőtt.

A Tatusu utolsó mellékfolyója a Vangkou. E folyó mentén a Szihote-Aliny gerincén keresztül el lehet jutni a Notóhoz. Valamivel a folyó torkolata előtt két szikla nyúlik ki a völgybe. A terasz lábánál fekvő bal oldali szikla alacsony és nagyon festői; fülkeszerű bemélyedésében a kínaiak bálványképet állítottak fel. A másik, a jobb oldali, a Vangkou torkolatával szemben fekszik, és a Jang-tung-laza nevet viseli. Közelében van a Csinkouza nevű kis forrás.

A Jang-tung-laza 110 méter magas. Üregeiben vadgalambok fészkelnek. A legtetején a kínaiak mészpalakövekből valami bálványfélét róttak össze. Különös előszeretettel viseltetnek a magas helyek iránt; azt hiszik, ha felmásznak a hegyre, közelebb vannak az istenhez.

Az ösvény elvezetett minket a Lugyevaja nevű tanyához, amely pontosan a Noto és a Li-Fudzin folyóhoz vezető utak kereszteződésénél épült. Sok kínai megfordul ennél a háznál, mert a tengertől az Usszurihoz jövet - és visszafelé is természetesen - ide szoktak betérni élelemért. A ház gazdája ily módon, tetemesen megszedte magát. Maga a ház egy nagy terasz lábánál épült. A terasz felülete elposványosodott, és ösztövér fűzfacsoportok nőnek rajta.

A Lugyevaja mellett elhaladva, a Szihote-Aliny felé igyekeztünk. A borongós idő lassanként kitisztult. A hegyeket beburkoló köd gomolyogva felszállt; a súlyos felhőfüggöny szétszakadozott, kikukkantott a nap, és az egész természet elmosolyodott. Egyszeriben minden megélénkült; a parasztház felől kakaskukorékolást hozott a szél, az erdőben sürögni kezdtek a madarak, a virágokon újból megjelentek a rovarok.

A Tatusutól három út vezet a Szihote-Alinyon keresztül: kettő a Notóhoz és egy a Li-Fudzinhez. Az első a már említett Lugyevaja nevű kínai paraszthází kezdődik, és a Vangkou mentén halad. Ezt az utat csak azok a kínaiak használják, akik a Tanangca (a Noto mellékfolyója) felé igyekeznek. A másik út hosszú ideig a Szihote-Aliny gerincén halad, azután leereszkedik a Tungpejca (a Li-Fudzin északkeleti mellékfolyója) völgyébe, és ezen halad tovább a forrásvidékig. Útjában még három hágón vág át, és csak ezután jut ki a Tanangcához. Ezt az utat azok a gyalogos utasok használják, akik a Noto alsó folyásához akarnak eljutni. A harmadik út, amelyet mi választottunk, a Szalingkou patak mentében egyenesen a Li-Fudzinhoz vezet.

A „Szihote-Aliny" mandzsu szót a helybeli kínaiak a maguk szájaíze szerint átalakították „Hszi-huo-ta Lin"-re, ami annyit tesz: „a nyugati nagy folyók hágója". És valóban, a vízválasztótól nyugatra nagy folyók folynak: a Vaku, az Iman, a Bikin, a Hor stb. A goldok Dzub-Ginnek, az udegék Ada-Szololinak hívják.

A hegyhát lábánál pihenőt tartottunk. Szárított sós hal, néhány darab kétszersült és egy bögre forró kávé volt az ebédünk, úgyhogy tajgai fogalmak szerint valóságos lakomát csaptunk.

A Szihote-Alinyra a gerinc környékén igen meredek kapaszkodón lehet csak feljutni. Maga a hágó kiégett erdővel borított, széles, posványos horpadás. Abszolút magassága 480 méter. E nyerget tulajdonképpen Venyukovról kellene elnevezni, mert 1857-ben ő ment át rajta először.

A Venyukov-hágótól a Szihote-Aliny észak felé lassan magasodó hegyvonulatnak tűnik. Ezt az emelkedést azonban alig-alig lehet érezni, úgyhogy útközben az ember teljesen megfeledkezik arról, hogy gerincen jár. Csak a két oldalon levő lejtők emlékeztetik rá. Ezeket a hegyeket legfeljebb negyvenévesre becsülhető nyírerdő borítja, mely valószínűleg egy nagy tűzvész után kezdett növekedni.

A gerincről hosszú és lankás ereszkedőn lehet lebocsátkozni. A fű között gyakran bukkantunk leégett, kidőlt fákra. A hágó után fenyőerdővel borított mocsár kezdődik. Délután három órára elértünk arra a helyre, ahol a Li-Fudzin összefolyik a Tungpejca folyóval, és a kavicsos zátonyon ütöttünk éjjeli tábort...

Estefelé beborult, a köd felemelkedett és felhővé változott. Derszu minden munkában segített a katonáknak, amiért egy csapásra nagyon megnőtt a becsülete. Először külön akarta felállítani a sátrát, én azonban rábeszéltem, hogy éjszakázzunk együtt. Ekkor baltát ragadott, és elszaladt, hogy cédrusfakérget hozzon a tajgából. Először fent és lent vágta körül a fa törzsét, azután hosszában hasított bele, és egy kiélesített pálcával lefeszegette a kérget. Hat cédrusról szedte le így a kérget. Kettőt leterített a földre, kettő volt a tető, a többit pedig oldalvást állította fel szélvédőnek. Alkonyatkor erősen megeredt az eső. A szúnyogok és muslicák egyszeriben eltűntek valamerre. Vacsora után a lövészek lefeküdtek aludni, én pedig Derszuval még sokáig ültem a tűznél, és beszélgettünk. Mesélt nekem a Noto mentén lakó kínaiakról meg arról, hogyan csapták be: elszedték tőle a szőrmét, és semmit sem fizettek érte.

Amba

Másnapra sűrű, nehéz köd burkolta be az egész környéket. Szürke, borongós volt az ég, s a nyirkos, hideg levegő még a csontjainkat is átjárta.

Mialatt az emberek lebontották a tábort és a lovakat málházták, Derszuval gyorsan megteáztunk, zsebre vágtunk egy-egy kétszersültet, és előreindultunk. Reggelenként rendszerint korábban szoktam elindulni az éjjeli táborból, mint a többiek. Minthogy közben terepfelvételezést végeztem, csak lassan haladtam előre, úgyhogy két óra múlva a csoport utolért, sőt el is hagyott. A nagy pihenőre csak akkor érkeztem, amikor az emberek már befejezték az evést, és újból induláshoz szedelőzködtek. Ugyanígy volt ez délután is: korábban indultam, de az éjjeli táborba csak akkor érkeztem meg, amikor már megfőtt a vacsora.

Derszu még az előző este említette nekem, hogy errefelé sok tigris kóborol, ezért azt tanácsolta, hogy ne maradjak el a csoporttól.

Utunk a Li-Fudzin jobb partján vezetett. A kis ösvény néha oly mélyen bekanyarodott az erdőbe, hogy csak nehezen lehetett tájékozódni és megállapítani, hogy milyen távolságra folyik a Li-Fudzin. De azután hirtelen, teljesen váratlanul megint kijutottunk a folyóhoz, és a parti szakadékok körül jártunk.

Aki még nem járt az Usszuri-vidéki tajgában, az el sem tudja képzelni, micsoda sűrűség, micsoda vadon ez. A szó szoros értelmében már néhány lépésnyire sem lehet látni. Gyakran előfordult, hogy négy vagy hat méterről vertünk fel valami vadállatot a vackáról, de csak az ágak ropogásából sejtettük, hogy merre menekült. Hát most éppen egy ilyen tajgarészen jártunk egyhuzamban már második napja.

Az időjárás nem kedvezett utunknak. Állandóan szemerkélt az eső, az ösvényen tócsák álltak, a fű nedves volt, a fákról nagy vízcseppek hullottak. Az erdőben néma csend. Mintha minden kihalt volna. Még a harkályok is eltűntek valamerre.

- Az ördög tudja, miféle időjárás ez - szóltam Derszuhoz. - Félig köd, félig eső, az ember nem okosodik ki belőle. Mit gondolsz, kiderül az idő, vagy még rosszabbra fordul?

A gold felnézett az égre, körültekintett, és némán ment tovább. Egy perc múlva megállt, és ezt mondta:

- Én úgy gondolom: ez a föld, domb, erdő - ugyanolyan, mint az emberek. Most izzad. Hallgasd! - Fülelni kezdett. - Most liheg, csakúgy, mint az emberek...

Megint előrement, és még sokáig beszélt nekem arról, hogy a természetben minden él, akárcsak az emberek.

Délelőtt tizenegy óra körül járt az idő. A málhás részlegnek már régen meg kellett volna előznie minket, de hiába füleltünk, még a neszét sem hallottuk a hátunk mögött.

- Meg kell őket várni! - mondtam kísérőmnek.

Derszu szó nélkül megállt, levette válláról a puskáját, egy fához támasztotta, villásbotját a földbe szúrta, és keresni kezdte a pipáját.

- Tyű! Elvesztettem a pipámat! - mormogta bosszúsan.

Vissza akart fordulni, hogy megkeresse, de én azt tanácsoltam neki, hogy várjon, mert a mögöttünk jövők bizonyára megtalálják, és magukkal hozzák. Álldogáltunk vagy húsz percet. Derszunak szemmel láthatóan nagy volt a rágyújthatnéka. Végül is nem bírta ki tovább, vette a puskáját, és így szólt:

- Én azt hiszem, a pipa itt van a közelben. Visszamegyek érte.

Én is vele mentem, mert aggódni kezdtem, hogy a lovakkal történhetett valami. A gold elöl ment, szokása szerint a fejét ingatta, és fennhangon beszélgetett saját magával.

- Hogyan veszthettem el a pipámat? Vagy öreg lettem, vagy a fejem rossz, vagy hogyan?...

Nem fejezte be a mondatot, hirtelen elharapta a szót, hátrált néhány lépést, majd a föld fölé hajolva, figyelmesen vizsgálni kezdett valamit a lába alatt. Odaléptem hozzá. Derszu kissé zavartan körültekintett, és suttogva mondta:

- Nézd csak, kapitány, ez Amba. Mögöttünk jár. Ez nagyon rossz. A nyom egészen friss. Az imént még itt volt...

Valóban, a sáros ösvényen tisztán látszottak egy nagy macskaféle talpának friss nyomai. Amikor erre jöttünk, még nem voltak az úton. Világosan emlékeztem erre, de különben is, Derszu okvetlenül észrevette volna a gyanús nyomokat. Most, amikor visszafordultunk, hogy az osztag felé induljunk, megláttuk a nyomokat, amelyek eredeti menetirányunkat követték. A fenevad nyilvánvalóan egész idő alatt „a sarkunkban” járt.

- Itt van a közelben, itt rejtőzött el - mondta halkan Derszu, jobb kéz felé mutatva. - Sokáig állt itt, amikor mi megálltunk, és én a pipámat kerestem. Amikor mi visszajöttünk, ő akkor gyorsan elugrott. Nézd csak, kapitány, a nyomokban még nincs víz...

Valóban, annak ellenére, hogy körös-körül mindenütt kövér tócsák álltak, a friss tigris-nyomokba még nem szivárgott fel a víz. Kétségtelen volt, hogy a félelmetes ragadozó még az imént itt állt, és csak akkor rejtőzött el valahol a kidöntött fák mögött, amikor meghallotta lépteinket.

- Még nem ment messzire. Én ezt jól tudom. Várj csak, kapitány!...

Néhány percig némán álltunk és figyeltünk, abban a reményben, hogy valami nesz elárulja a tigris ottlétét, de a síri csendet nem bolygatta meg semmi. Ez a csendesség most valahogy különösen titokzatos és félelmetes volt.

- Kapitány - fordult hozzám Derszu -, most jól kell figyelni. A puskádban van töltény? Vigyázva kell járni. Minden gödröcskét, minden földön fekvő fát jól meg kell nézni. Nem kell sietni. Ez Amba! Érted? - Amba!...

Elindult az ösvényen visszafelé, és közben gondosan megszemlélt minden bokrot, minden fát. Így haladtunk vagy egy félóráig. Derszu állandóan elöl járt, és le nem vette szemét az ösvényről.

Végül hangokat hallottunk: az egyik kozák szidta a lovát. Néhány perc múlva odaértünk az emberekhez, és láttuk, hogy két ló fülig besározódott, még a nyergüket is vastag agyagréteg borítja. Kiderült, hogy egy kisebb tocsogón való átkelésnél megbotlottak és besüppedtek a mocsárba. Ez volt a késés oka. Egyébként jól sejtettem: a lövészek megtalálták az ösvényen Derszu pipáját, és elhozták magukkal.

Hogy továbbmehessünk, legalább nagyjából le kellett mosni a lovakról a sarat, és újra el kellett rendezni a málhát.

Pihenőt és teafőzést akartam elrendelni, Derszu azonban azt tanácsolta, hogy csak a nyergeket igazítsuk meg, és menjünk tovább. Azt mondta, hogy nem messze valami vadásztanyának kell lennie, ott álljunk meg éjszakára. Néma gondolkodás után beleegyeztem.

Mialatt az emberek levették a málhákat az elcsigázott lovakról, én Derszuval megint előreindultam az ösvényen. Még kétszáz lépést sem tehettünk meg, amikor újból rábukkantunk a tigrisnyomokra. A szörnyű fenevad most is követett bennünket, de megszimatolva közeledtünket, ismét kitért a találkozás elől. Derszu megállt, arccal abba az irányba fordult, amerre a tigris elrejtőzött, és erős hangon, amelyben a rosszallás árnyalatát fedeztem fel, felkiáltott:

- Mit járkálsz mögöttünk? Mi kell neked, Amba? Mit akarsz? Mi a magunk útját járjuk, nem zavarunk téged. Mi az, hogy te utánunk járkálsz? Talán nincs elég hely a tajgában?

Megrázta a levegőben a puskáját s ilyen felingerelt állapotban még sohasem láttam őt. Láttam a szeméből, hogy szentül hiszi: a tigris, „Amba" hallja és megérti szavait. Meg volt győződve róla, hogy a tigris vagy elfogadja a kihívást, vagy nyugton hagy bennünket, és elmegy innen. Várt vagy öt percet, azután megkönnyebbülten felsóhajtott, rágyújtott a pipájára, és puskáját a vállára vetve, magabiztosan lépdelt tovább az ösvényen. Arca megint közömbösen figyelmesnek látszott. Nincs semmi baj: megszégyenítette és távozásra kényszerítette a tigrist.

Körülbelül egy óra hosszat mentünk még az erdőben. Egyszerre ritkulni kezdett a sűrűség, és egy nagyobb erdei tisztás tárult elénk, melyet az ösvény átlósan szelt át.

A huzamosabb időn át tartó tajgai gyaloglás erősen kimerített bennünket. A szemünk szabad térségre vágyott. Elképzelhető hát, hogy mily nagy örömmel hagytuk el az erdőt és kezdtünk körülnézegetni a tisztáson.

- Ez a Kvantakou - mondta Derszu. - Nemsokára megtaláljuk a kalibát.

Azt a helyet, ahol most jártunk, alacsony saspáfrány nőtte be. A fákon túl erdőborította magas hegyek elmosódott körvonalait láttuk a ködön keresztül. A lapályon helyenként magányos fák nőttek; főképpen jávor, tölgy és dauriai nyírfa. Az erdei tisztás jobb oldalán keskeny mocsár terült el, melynek szikes talajára - Derszu szerint - éjjelenként kijárnak a maralszarvasok meg az őzek, hogy lakomázzanak a víziboglárkából, és nyaljanak egy keveset a sós fekete földből.

- Vadászni kell ma - mondta Derszu, és ágas botjával a mocsárra mutatott.

Délután három órakor meg is találtuk a nyeregtetős[16] kunyhót. Kínai vadászok építették cédrusfakéregből; úgy csinálták meg, hogy a belsejében rakott tűz füstje két oldalon tódult kifelé, és nem eresztette be a szúnyogokat. A kaliba mellett kis patak folydogált. Megint sokáig kellett bajlódnunk, mire a lovakat a másik partra átvezettük, de végül ezt az akadályt is leküzdöttük.

Ezalatt az idő továbbra is „verejtékezett", ahogy Derszu kifejezte magát, de a borongós ég mintha kissé derülni kezdett volna. A köd magasabbra szállt, imitt-amott kikukkantott az ég, az eső elállt, a föld azonban nyirkos maradt.

Úgy döntöttem, hogy itt maradunk éjszakára. Nagy kedvem szottyant vadászni a szikföldeken, annál is inkább, mivel már régen nem volt húsunk, negyedik napja csak kétszersültön éltünk.

---

[16] *Nyeregtető* - Az a fedélforma, amelynek két síkja van.

Néhány perc múlva éjjeli táborunkban már pezsgett az a víg és szapora munka, amelyet oly jól ismer mindenki, akinek már volt része ilyen vándoréletben. A lemálházott lovakat szabadon engedtük. Amint levették róluk a nyerget, először meghemperedtek a földön, azután megrázták magukat, és kimentek legelni a tisztásra.

Hogy az eső meg ne lepjen bennünket, minden holminkat egy helyre raktuk össze, és letakartuk ponyvával.

Amíg néhányan a lovakkal meg a nyergekkel vesződtek, valaki tüzet rakott, és föléje akasztotta a teáskannát.

A táborozásokon Derszu mindig bámulatosan fürge és tevékeny volt. Most is egyik fától a másikhoz futott, lehántotta róluk a kérget, póznákat és villáskarókat vágott, sátrat állított, szárította a saját és mások ruháját, és igyekezett a kunyhó belsejében úgy megrakni a tüzet, hogy kényelmesen elférjünk mellette, és ne marja a füst a szemünket. Gyakran csodálkoztam azon, hogy ez a már idős ember mennyi mindent tud csinálni egyszerre. Mi már régen lehúztuk lábbelinket és pihentünk, de Derszu még mindig a kunyhó körül serénykedett.

Ha egy órával később valami idegen jött volna a táborunkba, a következő kép tárul a szeme elé: az erdei tisztáson, a csermely partján lovak legelnek: hátuk nedves az esőtől. A tábortüzek füstje nem száll a magasba, hanem alacsonyan terjeng a föld fölött, és szinte mozdulatlannak látszik. A szúnyogok és a púposszúnyogok elől mindenki a kunyhóba húzódott, csak egyetlen ember szaladgál még mindig az erdőben - Derszu, aki tüzelőt szed éjszakára.

Augusztusban - különösen, ha borús az idő - korán kezd szürkülni. Így volt ez most is! Már csak a hegycsúcsokat fedte ködlepel, és a bokrok között gomolygott néhány ködfoszlány, mintha kísértetek osonnának ide-oda.

Gyorsan megvacsoráztunk, és vadászni indultunk Derszuval az erdő melletti szikesre. A réten számtalan maralszarvas- és őznyomot láttunk. A fekete, szikes föld úgyszólván teljesen kopár volt, körülötte alacsony, csenevész fák nőttek. Itt a föld helyenként erősen ki volt taposva. Látni lehetett, hogy a maralok egyesével és egész csapatokban is állandóan idejárnak.

Kiválasztottunk egy kényelmes helyet, leültünk, és vártuk a vadat. Egy tuskóhoz támaszkodtam, és szemlélődni kezdtem. A bokrok körül és lent a fák alatt gyorsan sűrűsödött a homály. Derszu még sokáig nem tudott veszteg maradni. Gallyakat tördelt le, hogy ne zavarja semmi a lövésben, és - nem tudni, miért - kissé lehajlította a mögötte növő nyírfacsemete karcsú törzsét.

Körös-körül az erdőben és a mezőn síri csend uralkodott, melyet csak a szúnyogok egyhangú zümmögése bontott meg. Az ilyen csend különösen nyomasztóan hat az ember lelkére; olyan érzése támad, hogy sem hanggal, sem mozdulattal nem szabad megtörni a mélységes hallgatást.

Egyre sötétebb lett. A bokrok és a fák fantasztikus alakú élőlényeknek látszottak, és mintha egyik helyről a másikra mozogtak volna. Néha úgy rémlett, hogy szarvasok; képzeletem azután pótolta a többit. Ilyenkor megmarkoltam a puskámat, és már-már lőni készültem, de Derszu nyugalma magamhoz térített. Az illúzió egyszeriben véget ért, és a vélt szarvas sötét sziluettje megint egy fa vagy bokor alakját vette fel. Derszu úgy ült mellettem, mint valami márványszobor. Fürkészve nézte a szikes körüli bokrokat, és nyugodtan várta a zsákmányt. Egy ízben hirtelen fülelni kezdett, nagyon lassan felemelte fegyverét, és szemét szinte belefúrta a sötétbe. A szívem hevesen dobogott. Én is arrafelé meresztettem a szememet, de semmit sem láttam.

Amikor észrevettem, hogy Derszu megnyugodott, engem is elhagyott a vadászláz.

Közben teljesen besötétedett, úgyhogy már néhány lépésről sem lehetett megkülönböztetni a szikes fekete földjét, sem a fák sötét árnyképét. A szúnyogok elviselhetetlenül csípték a nyakunkat meg a kezünket. Az arcomat hálóval takartam le. Derszu háló nélkül ült, és rá se hederített a gyilkos csípésekre.

Egyszerre valami halk zizegés ütötte meg a fülemet. Nem tévedtem. A furcsa nesz a velünk szemben levő bokrokból hallatszott. Derszura pillantottam. Kissé előrehajtotta a fejét, és úgy tűnt nekem, mintha át akarná fúrni szemével a sötétséget, hogy kikutassa a zaj okát. A zizegés néha erősödött és egészen tisztán hallatszott, néha pedig elhalkult, vagy rövid időre teljesen megszűnt. Kétségtelen volt, hogy valami állat közeledik felénk, óvatosan, a bozóton keresztül. Talán egy maralszarvas tart errefelé, hogy rágjon valamit, vagy sósföldet nyaljon. Képzeletem már elém rajzolta a szép, ágas-bogas agancsú karcsú állatot. Eldobtam a hálót, és a szúnyogokról tökéletesen megfeledkezve csak a szarvast lestem, amely számításom szerint legfeljebb hetven-nyolcvan lépésnyire lehetett tőlünk.

Egyszerre csak távoli mennydörgéshez hasonló, szörnyű morgás szállt át a levegőn.

- Mrrrrrr!...

Derszu megragadta a karomat.

- Kapitány! Amba! - mondta rémülten.

Riadt nyugtalanság kavarta fel a szívemet. Szeretném tolmácsolni azt, amit éreztem, de azt hiszem, aligha leszek képes.

Éreztem, hogy bágyadtság fog el, és valami nagy súly ereszkedik a lábamba. A térdem sajogni kezdett, mintha ólmot öntöttek volna bele. Ezt az érzést mindenki ismeri, akivel megtörtént, hogy hirtelen erősen megrémült valamitől. Ugyanakkor azonban azt is éreztem, hogy fellángol bennem a kíváncsisággal és a királyi fenevad iránti önkéntelen tisztelettel párosult vadászszenvedély.

- Baj van! Hiába jöttünk ide. Amba haragszik! Ez az ő helye - mondta Derszu. Ma sem tudom, hogy saját magával beszélt-e, vagy hozzám intézte szavait. Úgy láttam, hogy megijedt.

- Mrrrrrr! - hangzott fel ismét a csendes éjszakában.

Derszu hirtelen felemelkedett a helyéről. Azt hittem, lőni akar. Annál nagyobb volt az ámulatom, amikor láttam, hogy leteszi puskáját, és a következő szónoklatot intézi a tigrishez:

- Jól van, jól van, Amba! Nem kell mérgeskedni, nem kell!... Ez a te helyed. Mi ezt nem tudtuk. Azonnal más helyre megyünk. A tajgában sok hely van. Nem kell haragudnod!

Egy darabig mozdulatlanul állt ott, két karját kitárva. Azután hirtelen letérdelt, kétszer a földig hajolt, és félhangon mormolni kezdett valamit az anyanyelvén. Nem tudom, miért, hirtelen nagyon megsajnáltam az öreget. Végül lassan felkelt, odament a tuskóhoz, és megfogta a puskáját.

- Gyerünk, kapitány! - mondta határozottan, és válaszomat be sem várva, gyors léptekkel megindult a cserjésen át az ösvény felé.

Én ösztönösen követtem.

Derszu nyugodtan lépkedett, körül sem nézett. Ez a magabiztosság engem is megnyugtatott. Éreztem, hogy a tigris nem jön utánunk, és nem fog ránk támadni.

Vagy kétszáz lépés után megálltam, és próbáltam rávenni az öreget, hogy várjunk egy keveset.

- Nem - mondta Derszu. - Nem tehetem. Én előre megmondtam neked, a csapatban sem fogok soha Ambát lőni! Te ezt jól hallottad. Ambát lőni - oda az én barátságom...

Újból hallgatagon megindult az ösvényen. Egy pillanatra felvillant bennem a gondolat, hogy ott maradok egyedül. De nem bírtam legyőzni félelmemet, és Derszu után szaladtam.

A hold épp most jött fel. Egyszerre világosabb lett. Messze, a tisztás másik végén, éjjeli táborunk tüze villogott; hol eltűnt, mintha egy időre kialudt volna, hol pedig hirtelen megint lángra lobbant, mint valami fényes csillag.

Az egész utat szó nélkül tettük meg. Mind a ketten elmerültünk gondolatainkba, emlékeinkbe. Már közel jártunk a táborhoz, amikor megszólaltam. Azt mondtam Derszunak, hogy azért mégis szerettem volna látni azt a tigrist.

- Ó, nem - felelte Derszu. - Nem jó őt látni. Mi így mondjuk: az olyan ember, aki sohasem látta Ambát, szerencsés.

Elátkozott hely

A Noto felső szakaszát joggal tartják az Usszuri-vidék legelhagyatottabb helyének. A tajgában szétszórt kínai kunyhókat nem lehet sem vadász-, sem pedig parasztházaknak nevezni. Ezen a vidéken tanyáznak a könnyű haszonra vágyó, rablásra és gyilkosságra is képes elvetemült kínai banditák.

A Noto folyót elhagyva, megindultunk felfelé a Tanangca mentén, amely körülbelül 50 kilométer hosszú.

Az itteni erdőben sok a tiszafa. Némelyik 10 méter magasra is megnő, és mellmagasságban 1 méter a kerületük.

A hágó előtt pár kilométerrel kettéválik az ösvény. Az egyik keletre tart, a másik dél felé fordult. Ha az elsőn megyünk, akkor kijuthatunk a Tingzaho folyóhoz, a második a Vangkouhoz vezet (mindkettő a Tatusu mellékfolyója). Mi az utóbbit választottuk. Ez az ösvény egyébként meglehetősen tekervényes, és gyakran tér át a folyó egyik partjáról a másikra.

Menet közben Derszu mindig figyelmesen nézett a lába alá; nem keresett semmit, egyszerűen megszokásból tette. Egy alkalommal lehajolt, és egy pálcikát vett fel a földről. Egy udege késének nyomai voltak rajta. A vágás helye már régen megfeketedett.

Lerombolt jurták, rovások a fákon, tüskök, amelyeken valamikor hombárok álltak és ez a faragott botocska - arról tanúskodtak, hogy az udegék tavaly tanyáztak itt.

Alkonyatkor a kavicsos folyóparton ütöttünk tábort, abban a reményben, hogy a víz közelében nem fognak annyira gyötörni a szúnyogok.

Őzhúsunk a vége felé járt, sürgősen valami húst kellett szereznünk. Összebeszéltünk Derszuval, és vadászni mentünk. Abban állapodtunk meg, hogy ahol a két patak összefolyik, onnan én felfelé indulok a folyón, ő pedig a patak mentén megy a hegyekbe.

Az Usszuri-vidéki tajga napjában kétszer elevenedik meg: napkelte előtt és naplementekor.

Amikor elindultunk a táborból, a nap már alacsonyan állt a látóhatár fölött. Aranyló sugarai a tajga legrejtettebb zugaiba is behatoltak a fatörzsek között. Az erdő csodálatosan szép ezekben a percekben. A fenséges cédrusfák mintha el akarnák takarni sötét tűlevelű lombjukkal a sarjerdőt. A háromszáz esztendősnél is vénebb, óriási topolyák nagyságban és szépségben az évszázados tölgyfákkal vetekednek. Mellettük csoportokban nőnek a hatalmas hársak és magas törzsű szilfák. Mögöttük egy-egy feketenyárfa erős gyökerű törzse látszik, és még számtalan más fa: fekete nyírfa, luc- és jegenyefenyő, gyertyánfa, parafa, sárga juharfa váltakozik egymással. Mögöttük azután már semmit sem lehet látni, mert mindent eltakar a kutyabenge, a bodza és a fagyalbozót.

Telt-múlt az idő. A nap véget ért; az erdőre homály borult. A napsugarak most már csak a hegycsúcsokat és az égen úszó felhőket világították meg. A róluk visszaverődő fény rövid ideig még világosságot varázsolt a földre, de lassanként az is elhamvadt.

A madarak lassan nyugovóra tértek, de az éjszakai életet élő emlősök csak most kezdtek ébredezni.

Valami neszre lettem figyelmes. Mindjárt meg is láttam az okozóját: egy nyestkutya volt. Ez az állat közbülső helyet foglal el a kutya, a nyest és a mosómedve között. Mintegy 80 centiméter hosszú testét rövid lábak hordozzák, feje hegyes, farka hosszú, színe sötéten és fehé-

resen foltozott szürke, a szőrzete hosszú, minek folytán az állat nagyobbnak látszik, mint amilyen a valóságban.

A nyestkutya csaknem az egész Usszuri-vidéken előfordul, de túlnyomórészt mégis a nyugati és a déli részeken, főleg a folyók völgyeiben él. Gyáva, nagyobbrészt éjjeli életet élő és szerfölött falánk állat. Mindenevőnek mondhatjuk; nem veti meg a növényi táplálékot sem, de legszívesebben halat meg egeret eszik. Ha a nyár folyamán bővében volt az ennivalónak, a telet átalussza.

Egy percig szemmel kísértem az állatot, azután továbbmentem.

Félóra múlva az égen derengő fény nyugatabbra húzódott. Fehérből zöldre változott, azután sárga, narancssárga, végül sötétvörös lett.

Hirtelen ágropogást, utána meg valami szuszogásfélét hallottam. Tüstént megálltam, és meg sem moccantam. A sötétbe borult sűrűségből két mozgó tömeg bukkant elő. Megismertem: vaddisznók voltak, és nyilván a folyóhoz igyekeztek. Az állatok békés lépteiből megállapíthattam, hogy nem láttak engem. Az egyik nagyobb, a másik kisebb volt. Kiválasztottam a kisebbiket és megcéloztam. Egyszerre csak a nagyobbik vaddisznó éles hangon felröffent. Éppen abban a pillanatban rántottam meg a ravaszt. A visszhang felkapta a lövés dörejét, és messzire széthordta az erdőben. A nagyobbik vaddisznó félreugrott a sűrűbe: a kisebbiket sem láttam sehol. Azt hittem, hogy lövésem célt tévesztett, és már éppen tovább akartam menni, amikor észrevettem a földről feltápászkodó megsebzett állatot. Másodszor is rálőttem; az állat a fűbe túrta pofáját, de megint csak igyekezett lábra állni. Harmadik lövésemre végre összerogyott és mozdulatlan maradt. Odamentem. Közepes nagyságú koca volt, nyomhatott vagy 130 kilót.

Hogy a húsa meg ne romoljon, kizsigereltem, és már éppen készültem vissza a táborba emberekért, amikor újabb zizegést hallottam az erdőben. Derszu volt, aki meghallotta lövéseimet. Már messziről érdeklődött, hogy mit sikerült elejtenem. Csodálkozva kérdeztem tőle: honnan tudja, hogy lőttem is valamit? Hiszen el is hibázhattam a zsákmányt.

- Nem - nevette el magát -, én mindjárt tudtam, hogy te elejtettél valamit.

Kértem, magyarázza, meg, miből tudta megállapítani. A gold elmondta, hogy nem a lövésekből, hanem az egyes lövések között eltelt szünetekből szerzett tudomást a történtekről. Egyetlen lövéssel ritkán sikerül elejteni a vadat. Rendszerint két-három lövésre van szükség. Ha csak egy lövést hall, ez azt jelenti, hogy a vadász elhibázta, és a vad megszökött. Három gyorsan egymást követő lövés arról beszél, hogy az állat menekül, és a lövéseket utánaküldi a vadász. De egyenlőtlen időközökben leadott lövések azt bizonyítják, hogy a vad megsebesült, és a vadász a kegyelemlövést adja meg neki.

Úgy határoztunk, hogy a vaddisznót otthagyjuk reggelig, csak a máját, a szívét meg a veséjét visszük magunkkal. Tüzet raktunk körülötte, és visszaindultunk.

Már egészen sötét volt, amikor a táborhoz értünk. A tűz fénye fényes sávban verődött vissza a folyó vizén. Ez a sáv mintha mozgott volna, meg-megszakadozott, majd újból feltűnt a szemközti partnál. A táborból fejszecsattogás, beszéd és nevetés hangja szállt felénk. A kozákok nyilván meghallották lövéseimet, és várták a zsákmányt. A magunkkal hozott vaddisznóbelsőségből pompás vacsora készült, utána megteáztunk és lefeküdtünk. Csak egy őrszem maradt ébren, hogy vigyázzon a szabadon engedett lovakra.

11-én folytattuk utunkat a Tanangca mentén. Errefelé bőségben nő a cédrusfa, de minél jobban közeledünk a Szihote-Alinyhoz, az épületfának is alkalmas fafajokat egyre inkább a szerszámoknak való fa váltja fel. Közvetlenül a forrásvidéken már csak a mohos, ritkás

lucfenyő, jegenyefenyő és vörösfenyő marad meg. A fák gyökerei nem hatolnak be mélyen a földbe, hanem a talaj felületén terjeszkednek szét, s legfeljebb némi moha lepi be őket. Ezért a fák rövid életűek, és nem állnak szilárdan. Húszéves fiatal fát egyetlen ember könnyűszerrel ki tud dönteni. A fák elhalása a koronájuknál kezdődik. Az elpusztult fa néha még sokáig áll, de elég csak könnyedén hozzáérni, máris földre dől, majd szétmállik.

Ha az ember meredek hegyoldalon kapaszkodik fel, mindig elővigyázatosnak kell lennie, különösen akkor, ha még terhet is cipel a hátán. Alaposan meg kell nézni, nem korhadt-e az a fa, amelybe bele akar kapaszkodni. Arról nem is beszélek, hogy az ilyen korhadt fa magával ránthatja, és a töredékei még komoly sérüléseket is okozhatnak. A nyírfa teste mindig hamarabb megy tönkre, mint a kérge. A korhadék kiszóródik belőle, és a földön csak a nyírfakéregtok marad meg egy darabban.

Az ilyen erdők mindig kihaltak. Sehol sem látni állatnyomokat, madarak sincsenek, és nem hallani rovarzümmögést. A fatörzsek túlnyomó többsége egyszínű: barnásszürke árnyalatú. Itt nincs erdőaljnövényzet, még páfrány és sás sem nő. Akármerre tekint az ember, mindenütt csak mohát lát: lent a lába alatt, a köveken, a fák ágain. Bánatos érzést kelt az ilyen táj. Állandó, síri csend uralkodik itt, melyet csak a korhadó fák ágai közt nyargaló szél egyhangú süvítése tör meg. Ebben a zúgásban van valami rosszindulatú, figyelmeztető. Az udegék szerint az ilyen helyeken gonosz szellemek tanyáznak.

Estére nem jutottunk el egészen a hágóig, és a Szihote-Aliny előhegyeinél álltunk meg. E napon a kozákokat küldtem felderítésre, magam pedig Derszuval a táborban maradtam. Hamarosan felállítottuk a félnyeregtetős sátrat, és a tűz lángja fölé akasztottuk a teáskannát. Derszu csendesen pipázott, én meg a naplómba jegyezgettem.

A nappal és az éjszaka közti átmenetben mindig van valami titokzatos. Az erdő ilyentájt borússá és szomorúvá válik. Mindenütt mély és nyomasztó a csend. Azután alig érzékelhető hangok keletkeznek. Mintha mély sóhajokat hallana az ember. Honnan erednek? Azt hihetnénk, hogy maga a tajga sóhajtozik. Abbahagytam a munkát, és teljesen átengedtem magam a környezet hangulatának. Révedezésemből Derszu hangja zökkentett ki.

- Rosszul fogunk itt aludni - mondta szinte önmagának.

- Miért? - kérdeztem tőle.

Szótlanul mutatott az erdőben felbukkanó ködfoszlányokra, amelyek mint kósza kísértetek gomolyogtak erre-arra.

- Te ezt nem érted, kapitány - folytatta. - Ezek ugyancsak emberek. - Azután elmagyarázta nekem, hogy a ködfoszlányok valamikor szintén emberek voltak, de eltévedtek az erdőben, éhen pusztultak, és most a lelkük olyan helyeken kószál a tajgában, amerre csak ritkán vetődnek élőlények. Derszu hirtelen felfigyelt.

- Hallgasd csak, kapitány! - mondta csendesen.

Hallgatózni kezdtem: az egyik oldalról - éppen az ellenkező irányból, mint amerre a kozákok mentek - különös hangok szűrődtek felénk a távolból. Pontosan olyanok voltak, mintha valaki fát vágna. Azután minden elcsendesedett. Eltelt tíz perc, és újabb hang szelte át a levegőt. Ezúttal olyan volt, mintha valaki vassal csörömpölt volna, de valahol nagyon távol. Azután erős zaj hömpölygött végig az erdőn. Valószínűleg egy fa dőlt le.

- Ezek ők, ők! - mormogta rémülten Derszu. Tudtam, hogy az eltévedtek és elhaltak lelkeire céloz. Majd talpra ugrott, és a maga nyelvén mérgesen kiabálni kezdett. Megkérdeztem tőle, mit jelentsen ez.

- Egy kicsit szitkozódtam - felelte. - Megmondtam nekik, hogy csak egy éjszakát alszunk itt, és holnap továbbmegyünk.

Ekkor tértek vissza a kozákok a felderítésről, és hangos beszédük elűzte a csendet. Nem hallottuk többé a titokzatos éjjeli hangokat, s az éj nyugodtan telt el.

Reggel még napkelte előtt felébredtem, és azonnal költögetni kezdtem a mélyen alvó kozákokat. A felkelő nap már úton talált bennünket.

Az emelkedő a Tanangca folyó felőli oldalról hosszú, lankás, a tenger felé viszont meredeken lejt. Maga a hágó 870 méter magas, meglehetősen mély nyereg, s tűlevelű erdő borítja. Zabitij- (Elfeledett) hágónak neveztem el.

A Szihote-Aliny hegyeiben a mély nyergek körül csaknem mindig magas hegyek terülnek el. Így volt ez most is. Balra tőlünk egy lapos tetejű, nagy hegy emelkedett, amelyet a kínaiak Tutingzának neveznek.

A kozákoknak meghagytam, hogy a hágón várjanak meg bennünket, mi pedig Derszuval megmásztuk a hegyet. A magasságmérő 1160 métert mutatott. Az eleinte enyhe emelkedő a csúcs felé egyre meredekebb lett. Kétségtelen, hogy a Tutingza e környék legmagasabb hegye. A csúcsa fűvel benőtt, éger- és nyírfával szegélyezett kis terecske.

A hegytetőről fenséges kilátás tárult elénk.

A Tutingza megmászása igénybe vette az egész napot. Mire visszaérkeztünk a nyeregbe, már jó késő volt.

A Vangkou eredeténél egy kínai vadászkunyhó állt, ebben töltöttük az éjszakát.

Estefelé fogtam a puskámat, és terepszemlére indultam. Lassan lépdeltem, gyakran meg-megálltam és hallgatóztam. Egyszerre csak hollókárogáshoz hasonló, különös hangok ütötték meg a fülemet. Elrejtőztem és nemsokára meg is láttam a madarat. Jóval nagyobb volt a közönséges hollónál, és meglehetősen dallamos és változatos volt a károgása. Egy fán üldögélt, és saját magával beszélgetett. A hangjában kilenc trillát figyeltem meg. Amikor észrevett, megijedt, könnyedén felrebbent és elrepült. Később egy másik fán, a kéreg és a faanyag közötti résben egy erdei fakusz fészkét fedeztem fel. Kisvártatva az élénk, vidám, szürke madárkát is megpillantottam, amint a fán mászkált, és hosszú, vékony csőrével végigkopogtatta a fa kérgét. Néha hátával függött lefelé, és karmocskáival kapaszkodott meg a gallyakban. Mellette két csuszka tevékenykedett. Csendeskén csipogtak, és fürgén vizsgáltak meg minden kis repedést a fán. Kúp alakú csőrüket valósággal vésőnek használták; nem merőlegesen, hanem ferde szögben vágtak bele a kéreg repedéseibe.

Visszafelé három császármadarat ejtettem el, fényes lakoma készült belőlük.

Virradatkor Derszu ébresztett fel. A kozákok még aludtak. Magunkhoz vettük a magasságmérőt, és megint felmásztunk a Szihote-Alinyra. A nyereg másik oldaláról is meg akartam állapítani a magasságát. A Szihote-Aliny itt délnyugati irányban húzódik; a Tanangca felé eső lejtői lankásak, a Tatusu felé eső oldala meredek. Egyik oldalát csak moha és tűlevelű erdő, a másik oldalát pedig vegyes lomberdő borítja.

Amikor visszatértünk a vadászkunyhóhoz, kis csapatunk már meg is reggelizett, és készen állt az indulásra. Sebtében haraptam egy keveset, kiadtam a parancsot az indulásra, és szokás szerint Derszuval kettesben előrementünk az ösvényen.

Azon a helyen, ahol egy patak torkollik a Vangkouba, megálltunk, hogy bevárjuk a málhásokat. Derszu leült a patakparton, és lábbelit cserélt, én pedig körülnéztem egy kicsit.

Az ösvény itt 120 fokos ívet ír le. Mikor már egy kicsit eltávolodtam, hátratekintettem és megpillantottam Derszut; integetett, hogy ne várjam meg, menjek csak előre. Alig értem az erdőszélre, vaddisznókra bukkantam. Lövésre nem volt már időm, de megfigyeltem, hogy merre tűntek el, és rohanni kezdtem, hogy elvágjam az útjukat. Néhány perc múlva sikerült is beérnem őket. A sűrűségen keresztül láttam, hogy felbukkan valami fekete folt. Megvártam azt a pillanatot, amikor a sötét folt megállt, vállamhoz kaptam puskámat, és lőttem. Ebben a szempillantásban emberi ordítást és utána fájdalmas nyögést hallottam. Iszonyatos rémület fogott el. Emberbe lőttem! A cserjén keresztül a végzetes helyre rohantam. Amit megláttam, úgy fejbe ütött, mintha letaglóztak volna - a földön Derszu feküdt.

- Derszu! Derszu! - ordítottam eltorzult hangon és odarohantam.

Derszu a bal kezével a földre támaszkodott, és kissé felkönyökölve, jobb kezével eltakarta a szemét. Megpróbáltam felráncigálni és sietősen, rémült izgalommal kérdezgettem, hol érte a golyó.

- A hátam fáj - felelte.

Sietve lehúztam róla a felső ruháját. Rövid bekecsét és az ingét is átszakította a golyó. Végre sikerült levetkőztetni.

A megkönnyebbülés sóhaja szakadt fel mellemből. Lőtt seb sehol sem volt a testén, a golyó csak súrolta, és erősebb horzsolást okozott. A horzsolás körül egy ötkopekesnél valamivel nagyobb véraláfutás volt. Csak most vettem észre, hogy reszketek, mintha a hideg rázna. Megmondtam Derszunak, hogy nincs nagyobb baj. Ő is megnyugodott. Mikor látta felindulásomat, még ő vigasztalt engem:

- Semmi, semmi, kapitány! Te nem tehetsz róla. Én hátul voltam. Honnan tudhattad volna, hogy előre kerültem.

Felnyaláboltam, leültettem, és kikérdeztem, hogyan került közém és a vaddisznók közé. Kiderült, hogy ő is észrevette a vaddisznókat. Vele született vadászszenvedélye azonnal fellobbant. Felugrott, és az állatok után vetette magát. Minthogy én a szeszélyesen kanyargó ösvényen haladtam, a vaddisznók pedig egyenes vonalban mentek, Derszu, aki nyomon követte őket, hamarosan elém került. Rövid bekecsének színe megtévesztően hasonlít a vaddisznósörte színéhez, meg aztán Derszu meghajoltan lopakodott a sűrűben, így vaddisznónak véltem, és rálőttem.

Tíz perc múlva odaérkeztek a többiek a málhás lovakkal. A sérülést azonnal bekentem jódoldattal, azután egy lóról leszedettem a málhát, és elosztottuk a többi ló között. Az így felszabadult nyeregbe Derszut ültettük, és sietve elhagytuk ezt az átkozott helyet.

Ott, ahol a Vangkouba egyszerre három mellékfolyó ömlik, a délután folyamán még egy vadászkunyhóra bukkantunk. Nem tudtunk továbbmenni; Derszunak fájt a feje, és a derekában is szaggatást érzett. Úgy döntöttem, hogy itt maradunk éjszakára. A sebesültet bevittük a kunyhóba, és a kangra fektettük. Tőlem telhetően igyekeztem a leggondosabban ápolni. Elsősorban is párakötést raktam a hátára; a kötést csíkokra tépett szúnyoghálóból csináltam.

Estefelé Derszu némileg megnyugodott, én azonban annyira ideges voltam, hogy alig leltem a helyemet. Állandóan gyötört az a gondolat, hogy arra az emberre lőttem rá, aki az életemet mentette meg. Megátkoztam a mai napot, megátkoztam a vaddisznókat és a vadászatot. Hiszen ha csak egy centiméterrel bal felé éri a golyó, ha kicsit megremegett volna célzás közben a kezem, Derszu már nem élne. Folyton az erdőt, a vaddisznókat láttam, meg magamat, amint elsütöttem a puskát. Hallottam Derszu jajkiáltását, és szemem előtt felrémlett az a bokor, melynek tövében ott fekszik halálsápadtan az én derék, hűséges barátom. Rémülten ugráltam

fel a fekhelyemről, és többször is kiszaladtam a levegőre; igyekeztem megnyugtatni magamat, hogy Derszu él és velünk van, de semmi sem segített. Ekkor felszítottam a tüzet, és megpróbáltam olvasni. De nemsokára rajtakaptam magam, hogy nem arra gondolok, amit olvasok, hanem egy másik kép jár az eszemben... Végre virradni kezdett. Szerencsémre felébredt a soros ügyeletes, hozzálátott a reggeli készítéséhez, s mialatt segítettem neki, némileg lecsillapodtam.

Reggelre Derszu jobban érezte magát. A hátfájása teljesen megszűnt, talpra is állt, de még mindig panaszkodott, hogy fáj a feje, és gyengének érzi magát. Megint a rendelkezésére bocsátottam egy lovat. Reggel kilenc órakor elvonultunk a táborból.

A Vangkou alsó szakasza kissé mocsaras. Hellyel-közzel kisebb erdei tisztásokra akadtunk, melyeket mogyoró, nád és üröm nőtt be. Öt kilométernyire a Vangkou torkolatától kis forrás ömlik a folyóba. Ezt a helyet a kínaiak Talazakounak - „A nagy szikla völgyének” - hívják. Valóban, van itt egy jókora szikla, de kőzetállománya a nap, az eső és a szél hatására tönkrement, és valami agyaghoz hasonló, fehéres, laza tömegből áll az egész. A tazok állítása szerint nyáron, az agancsképződés idején mindig sok maralszarvas jár errefelé, mert ezt a földet különösen szeretik rágni. A szikla közelebbi megvizsgálásakor tényleg sok nyomot találtunk, amelyet a szarvasok foga hagyott ott. Az egyik oldalról oly sok kőzetet rágtak ki, hogy csaknem egyrőfnyi mélyedés képződött.

A sziklától nem messze kerítés húzódott, amely arra való volt, hogy az állatok ne járhassanak a forráshoz inni. Készítéséhez a környéken lakó kínaiak részben széldöntötte fatörzseket, részben élőfákat használtak fel. Az egyes fatörzsek közötti távolságot magas rőzsefallal töltötték ki, s hogy a rőzsét a vadállatok ne tudják széttaposni, sűrűn álló karókkal erősítették meg. Itt-ott átjárókat hagytak, de a talajt az ilyen helyeken gödrökké mélyítették. Ezeket a gödröket felül fűvel és száraz lombbal mesteri módon álcázták. Másutt is találni ilyen vadfogópalánkokat. Éjjel a szarvasok, amikor a vízhez igyekeznek, beleütköznek a kerítésbe, és amikor megpróbálják megkerülni, valamelyik átjárónál belezuhannak a verembe. Az ilyen kerítések néha 50 kilométernyire vagy még tovább is elhúzódnak, és gyakran kétszáz verem is van alattuk.

Ez a Vangkou melletti kerítés meglehetősen elhanyagoltnak látszott, nyilván már régen nem keresték fel a kínaiak. Az egyik veremben egy szarvastehenet találtunk. A nyomorult állat valószínűleg három napja eshetett bele. Megálltunk és tanakodni kezdtünk, hogyan menthetnénk ki. Az egyik lövész le akart ereszkedni érte, Derszu azonban lebeszélte róla. A szarvas is megsérülhetne, meg aztán nagy riadalmában a vadászban is könnyen kárt tehet. Elhatároztuk hát, hogy pányvával húzzuk ki. Amikor a szarvas belépett a verem fenekére dobott két hurokba, a harmadik hurkot a fejére dobtuk, és gyorsan felhúztuk. Már-már attól tartottunk, hogy megfulladt, de mihelyt levettük a hurkokat, máris felnyitotta a szemét. Rövid pihenés után lábra állt, és tántorogva elindult. De mielőtt elérte volna az erdőt, észrevette a patakot, és mohón inni kezdett. Velünk nem is törődött, mintha ott sem lettünk volna.

Derszu szörnyen szidta a kínaiakat azért, hogy amikor elhagyták a kerítést, nem hányták be földdel a vermeket. Egy óra múlva elérkeztünk a már ismerős Lugyevaja vadászházhoz. Derszu már teljesen rendbe jött, és azt forgatta a fejében, hogy nekiáll és szétrombolja a kerítést, a vermeket pedig betemeti. Én azonban azt tanácsoltam neki, hogy maradjon, és pihenjen holnapig. Ebéd után felszólítottam az ott tartózkodó kínaiakat, hogy rombolják szét a kerítést, és a kozákoknak meghagytam, szigorúan ügyeljenek arra, hogy minden vermet betömjenek.

Alkonyatkor visszatértek a kozákok, és jelentették, hogy három veremben még két döglött szarvast és egy élő őzet találtak.

Másnap nem mentünk tovább. Az idő változékony volt, de inkább esőre hajlott. Az emberek fehérneműt mostak, ruhát javítottak és fegyverüket tisztogatták. Derszunak már kutya baja sem volt, aminek kimondhatatlanul örültem.

Délután lövéseket hallottunk. Granatman és Merzljakov adták tudtunkra, hogy megjöttek. Nagy örömmel fogadtuk őket. Vége-hossza nem volt a sok kérdezősködésnek. Beszámoltunk egymásnak arról, ki merre járt, ki mit látott. A beszélgetés belenyúlt a késő éjszakába.

Augusztus 14-én készen álltunk az utazás folytatására. Most én szándékoztam felmenni a Tingzaho mentén és leereszkedni a Tietjuho (Tyetyuhe) medencéjébe, Granatman és Merzljakov pedig a Vangkou mentén vezető másik út felkutatására vállalkoztak.

Augusztus 15-én reggel 9 órakor a két csoport elvált egymástól, és mindegyik megindult a maga útján.

A köd, mely eddig megfeküdt a völgyekben, most hirtelen felszállt. Először a hegyek lábát hagyta el, azután a lejtőket és a nyergeket. A csúcsokon aztán terítő módjára szétterült, és mozdulatlanul ott maradt. Azt hittük, hogy hamarosan bőrig ázunk, de a szerencse mellénk szegődött: a nappal felhős volt ugyan, de az esőtől megkímélt bennünket az ég.

Örömmel tapasztaltuk, hogy napról napra kevesebb a púposszúnyog, ami nagyon megkönnyítette a munkát. Ezzel szemben a „rendes” szúnyogok ezen a vidéken sárgák voltak, és igen gonoszul viselkedtek.

A Tingzaho első nagyobb jobb oldali mellékfolyója a Kangboza. E folyó mentén ki lehet jutni a Vangkouhoz. Ezen a napon viszonylag keveset haladtunk előre, és éjszakára egy sűrű erdőben állapodtunk meg, egy elhagyatott vadászkunyhó mellett.

Amikor besötétedett, a szél megint ködöt hozott magával a tenger felől. Oly nagy volt a levegő páratartalma, hogy a nedvesség apró szemű, szitáló eső formájában csapódott le a földre. Annyira sűrű volt a köd, hogy már néhány lépésnyi távolságból sem lehetett az emberi alakot megkülönböztetni, és a ködfüggönyön - mint valami vetítővásznon - meglátszott az árnyékunk. Ezek az árnyak gigantikus méreteket öltöttek, és ide-oda ugrándoztak. Ilyen nyirkos időben az embernek nincs kedve a tábortűznél üldögélni. Vacsora után, mintha csak összebeszéltünk volna, valamennyien bemásztunk a szúnyoghálónk alá, és hamarosan az igazak álmát aludtuk.

Napkeltével a köd szétoszlott. Derszu meg én most sem vártuk meg, amíg a kozákok felnyergelik a lovakat, hanem előrementünk.

Az erdő egyre áthatolhatatlanabb lett. Ebben az őserdőben volt valami, ami arra csábított, hogy mindig beljebb menjünk, és egyben ismeretlen volta miatt vissza is rettentett. Meg lehetett itt találni a mandzsúriai flóra valamennyi lombos és tűlevelű fajának képviselőjét. Ezek a hallgatag óriások sokat mesélhetnének arról, mi mindent éltek át kétszáz, háromszáz vagy még ennél is több év alatt.

Csak keveseknek sikerül behatolni a tajga szívébe. Túlságosan nagy és hatalmas ahhoz. A tajga sok titkot őriz magában, és titkát féltékenyen elrejti az emberek elől. Komornak és hallgatagnak látszik, de csak eleinte. Akinek sikerül közelebbről megismerkednie vele, az hamar hozzászokik, és sóvárgó vágy fogja el, ha sokáig nem lát erdőt. A tajga csak kívülről látszik halottnak, valójában teli van élettel.

Kényelmesen ballagtunk Derszuval, és figyeltük a madarakat. Imitt-amott fürge kis sármányok tűntek fel. Némelyik fán kis usszuri fakopáncsokat pillantottunk meg. Ezek közül különösen megkapó látvány volt egy aranyos fejű zöld harkály; buzgón vájta a fákat, és egy cseppet sem félt tőlünk. Egy másik helyen néhány sötét rigó repdesett, mellettük két csúfolódó szajkó ugrándozott az ágon. Egy alkalommal egy kis sólymot ijesztettünk fel. Alacsonyan szállt el a föld felett, és hamarosan eltűnt a fák lombjai között.

A víz felett szitakötők kergetőztek. Egyiküket egy barázdabillegető üldözte, röptében igyekezett elkapni, de az üldözött mindig ügyesen kitért előle.

Kissé messzebb izgatottan kiáltozott egy mogyorószajkó. Derszu jelt adott, hogy álljak meg.

- Várj, kapitány, erre jön - mondta.

Valóban, a kiáltozás közeledett. Kétségtelen volt, hogy ez az izgatott madár valakit vagy valamit kísér az erdőben. Öt perc múlva egy ember lépett ki a cserjésből. Amint meglátott minket, megállt, mintha földbe gyökerezett volna a lába. Arcán riadalom tükröződött.

Tüstént láttam rajta, hogy ginszeng-gyűjtögetéssel foglalkozik. Kék anyagból készült ing és nadrág, bőrlábbeli volt rajta, a fején pedig nyírfakéreg kalap. Bezsírozott kötényfélét viselt, hogy ruháját megvédje a harmattól, hátul pedig egy darab borzbőr lógott le az övéről, hogy nedves rőzsére is leülhessen. Az övében kés volt meg egy csontpálcika, mely arra szolgált, hogy a ginszenggyökereket kiássa vele. E két eszköz mellett egy zacskóban tartotta a kovát és a tűzszerszámot. A kezében levő hosszú bottal a füvet meg a lehullott leveleket kaparta szét maga előtt.

Derszu odaszólt neki, hogy ne féljen, jöjjön közelebb. A férfi már ősz volt, lehetett úgy ötvenöt éves. Arcát és két karját annyira leégette a nap, hogy egészen furcsa volt a színe: mint amikor olívzöldet vörössel kever össze a festő. Semmiféle fegyver nem volt nála.

Amikor a kínai meggyőződött arról, hogy nem akarjuk bántani, leült egy rönkre, kebléből elővett valami rongydarabot, és törölgetni kezdte verejtékező arcát. Látszott rajta, hogy nagyon kimerült.

Hát ilyen egy ginszenggyűjtő - gondoltam magamban. Egy sajátságos remete, aki félrevonult a hegyekbe, és az erdei szellemek oltalma alá helyezte magát.

A kérdezősködések során kiderült, hogy a Tingzaho felső szakasza mellett van a kunyhója. A csodatevő gyökér keresése közben néha messzire elcsatangol, és hetekig nem tér haza.

Elmondta nekünk, hogyan találhatjuk meg a házát, és felajánlotta, hogy pihenjünk meg benne. Miután kissé kifújta magát, búcsút vett tőlünk, kezébe vette botját, és továbbment. Sokáig néztem utána. Egy ízben lehajolt a földre, felvett egy mohadarabot, és rátette egy fára. Egy másik helyen szalaggal összefűzött egy fagyalgallyat. Ezek afféle egyezményes jelek. Azt jelentették, hogy ezt a helyet egy ginszenggyűjtő már átvizsgálta, a nyomában járó kutató menjen másfelé. Ezek a jelek igen nagy szolgálatot tesznek a ginszenggyűjtőknek, mert nem kell hiába valóan vesztegetniük az idejüket. Pár perc múlva az öreg eltűnt a szemünk elől, mi pedig továbbmentünk.

Délre megtettük a Tatusu és a hágó közötti út felét, estére pedig elérkeztünk a Vutakouhoz, a Tingzaho legfelső mellékfolyójához. Itt valóban megtaláltuk a ginszenggyűjtő kis házikóját, amely a közvetlenül a földre támaszkodó nyeregtetős bennszülött nemezsátrakhoz hasonlított. Az ajtótól jobbra és balra egy-egy ablaknyílás volt, mindkettőt tépett, de gondosan összeragasztott papiros fedte. Itt már nem találtunk vadászfelszerelést, viszont bőviben voltak az

ásók, fakéregkaparók, lapátok, különböző nagyságú nyírfakéreg dobozkák és ginszengásáshoz való pálcikák.

Ötven lépésnyire a házikótól primitív bálványszentély állt, rajta a következő felirat: „Csem-san ling vang hszi zsi Han-csao cse kuo hsziang Csin-co zsen csiang fu lu men”, vagyis: „Az erdőkben és hegyekben tartózkodó hercegnek (a tigrisnek). A régmúlt időkben a Han-dinasztia korában megmentette a birodalmat, most pedig szellem, mely szerencsét hoz az embereknek.”

Vissza a tengerhez

A hágón túl, a víz folyását kelet felé követve délután fél négykor kiértünk a Jingza-Lazakou - Az Ezüst Szikla völgye - folyóhoz, és az erdőben ütöttünk tábort éjszakára.

Ebben a folyóban sok malmahal (Salvelinus alpinus malma) található. Egyszerűen a kezünkkel fogtunk belőlük, s mindennap ezt ettük reggelire meg vacsorára. Érdekes megjegyezni, hogy ez a kis hal különösen az Usszurin túl elterjedt. A bennszülöttek szerint a Szihote-Alinytól nyugatra a szibériai lazac van túlsúlyban, amely viszont egyáltalán nem fordul elő a part menti vidéken.

A lövészek horgászással töltötték idejüket, én pedig fogtam a puskámat, és portyázni mentem a hegyekbe. Egészen alkonyatig csatangoltam, és miután semmi érdekeset sem találtam, megindultam a folyó partján. Egyszerre csak a parti szakadék tövéből valami furcsa, gargarizáláshoz hasonló hangot hallottam. Közelebb mentem a szakadékhoz, lenéztem, és két nyestkutyát pillantottam meg. Annyira el voltak merülve a halászatban, hogy észre sem vették jelenlétemet. Mellső lábukkal a vízben álltak, és fogukkal igyekeztek elkapni a mellettük elcikázó halacskákat. Sokáig figyeltem az állatokat. Néha hirtelen hátrafordultak, cickányok után vetették magukat, és sietve ásni kezdték a földet. Végül az egyik állatka észrevett engem, felemelte a fejét, figyelmesen megbámult, majd vakkantásszerű hangot hallatott. A következő pillanatban mind a két nyestkutya eltűnt a fűben, és többé már nem mutatkoztak a patak mellett.

A táborban mindenkit együtt találtam. Vacsora után még vagy egy óra hosszat ki-ki a saját dolgával foglalkozott, azután megteáztunk, és aludni tértünk, mindenki ott, ahol a legkényelmesebben tudott elhelyezkedni.

Másnap folytattuk utunkat a Jingza-Lazakou mentén.

Útközben észrevettem, hogy egyes helyeken a föld le van taposva, és túrásokat is láttam. Azt gondoltam, hogy vaddisznók jártak erre, Derszu azonban a fejét rázta. Rámutatott egy kérgétől és leveleitől megfosztott fácskára, és ezt mondta:

- Ő hamarosan bőgni kezd!

Aztán elmagyarázta, hogy amikor a fiatal maralszarvasnak megerősödik az agancsa, az állat igyekszik lenyúzni róla a bőrt, és ezért kis fácskához dörgöli. Ha ezt egy másik hím meglátja, megdühödik, mert tudja, hogy mit jelent, és vad párviadal kezdődik a két szarvasbika között.

A Jingza-Lazakou a tengertől öt kilométernyire egyesül a Tietjuhóval.

A Tietjuho régebben a Szevernij- (Északi) hegyfoknál ömlött a tengerbe. Az 1904. évi nagy áradáskor a folyó áttörte ezt a gátat, és egyenesen az öbölbe torkollt. Amint régebbi medrében meggyengült az áramlás, a tenger homokkal hordta be a torkolatát. Így azután egy sekély holtág keletkezett, amely a későbbiek folyamán elmocsarasodott. A sáncok között, a tengertől egy kilométernyire hosszú tó jött létre: valószínűleg itt volt valamikor legmélyebb az öböl. Közvetlenül az öböl partján a folyó hirtelen balra kanyarodik, és a tengerpart vonalát követi; a tengertől mindössze egy keskeny homoksáv választja el. A tavat már teljesen benőtték a vízinövények. Sok vadréce úszkált rajta.

Derszuval lemaradtam, hogy lőjünk belőlük néhányat, de hamarosan rájöttünk, hogy a tavon úszkáló récékre nem érdemes lövöldözni, mert csónak nélkül nem tudjuk kihozni a zsákmányt. Így hát inkább az átvonulókat figyeltük. Én sörétes puskával, Derszu golyós fegyverrel

lőtt, és ritkán hibázott. Mesteri lövéseinek láttán nem tudtam megállni, hogy meg ne dicsérjem éles szemét.

- Régebben jól lőttem - felelte. - A golyóm sohasem tévesztett célt. Most már egy kicsikét rosszabb.

Ebben a pillanatban egy vadkacsa húzott el magasan a fejünk fölött. Derszu gyorsan felkapta puskáját, és lőtt. A madár bukfencet vetett a levegőben, mint egy kő hullott lefelé, és tompán lepuffant a földre. Megálltam, és bámulattal nézegettem hol Derszura, hol a récére. Derszunak jókedve kerekedett. Felszólított, hogy dobáljak a levegőbe tyúktojás nagyságú köveket. Tízet dobtam fel, és ő ezekből nyolcat szétlőtt. Láttam rajta, hogy elégedett az eredménnyel, de ezt az elégedettséget korántsem a hiúság táplálta. Derszu egyszerűen csak annak örült, hogy a megélhetéshez szükséges élelmet még mindig meg tudja szerezni magának.

Sokáig bolyongtunk a tó körül, és lövöldöztük a madarakat. Az idő észrevétlenül repült. Csak akkor kaptunk észbe, amikor az egész völgyet beragyogták a lenyugvó nap sugarai. A mozgalmas, munkás napot nyomon követte a pihenés; a természetben is minden elnyugodott, és éji nyugalomra készülődött. A nap még alig bukott le a látóhatár mögött, a tenger felől már közeledett a feketepalástos éj.

Előttünk széles sávokban terült el a homok. Lehettek e sávok vagy három kilométer hosszúak. Messze elöl, mint valami karaván a sivatagban, vonult a csapatunk. Gyorsan összeszedtük a madarakat, és derekasan kiléptünk, hogy utolérjük embereimet.

Láttuk, hogy a tenger mellett karavánunk megállt. Néhány perc múlva fehéres füstcsík kígyózott felfelé - tüzet raktak az éjjeli szabadtáborban. Félórával később már mi is ott voltunk.

Táborunk mellett kis házikó állt, mely partra sodort uszadékfából épült. A házban két kínai lakott, akik azzal foglalkoztak, hogy ehető kagylócskákat szedtek a parti sekély vízben. Rendkívül szívélyesen fogadtak bennünket: talán még sohasem tapasztaltam ilyen őszinte vendégszeretetet.

Ezen a napon mindenki nagyon kimerült, mindenkinek pihenőre volt szüksége, ezért egész napos pihenőt rendeltem el. Úgy határoztam, hogy ezen a helyen várjuk be Granatman és Merzljakov visszatérését.

Napközben erősen feltörtem a sarkamat, és fájós lábam miatt egész éjjel le sem hunytam a szememet. Kimondhatatlanul boldog voltam, amikor világosodni kezdett. A hamvadó tűznél üldögélve megfigyeltem, hogyan éledezik a természet.

Legkorábban a károkatonák ébredtek. Lassú, ráérős szárnycsapásokkal repültek a tenger fölött, nyilván reggelire valót akartak halászni. A vízinövényekkel benőtt tó fölött vadrécerajok szálltak. A tengeren, a földön és a levegőben mély csend terjengett.

Derszu kelt fel a legkorábban, és mindjárt nekiállt a teafőzésnek. Éppen ekkor jelent meg a nap. Felső csücskével kikukkantott a vízből, azután elvált a látóhatártól, és felfelé kapaszkodott az égbolton.

- Milyen szép! - kiáltottam fel.

- A legfőbb ember - szólalt meg Derszu a napra mutatva. - Ha ő elpusztul, minden elpusztul körös-körül!

Várt egy percet, majd folytatta:

- A föld szintén ember. A feje ott van (északkeletre mutatott), a lába pedig ott (délnyugat felé mutatott). A tűz és a víz szintén két erős ember. Ha a tűz és víz elpusztul - akkor mindennek egyszerre vége van!

Ezek az egyszerű szavak kétségkívül animisztikus felfogásra vallottak, de sok mély gondolat is rejlett bennük. Beszélgetésünk hallatára ébredezni kezdtek a kozákok és a lövészek is. Az egész napot pihenéssel töltöttük, csak időnként néztünk a lovak után, hogy ne kalandozzanak túl messze a tábortól.

Ezen a napon nagy fürdést rendeztünk. Felállítottunk egy ablaktalan sátrat, azután kint nagy máglyákat gyújtottunk, és nagyobb köveket dobáltunk a tűzbe, hogy jól áthevüljenek. A kínaiaknál egy nagy üstben meg két petróleumoskannában vizet forraltunk, a sátort kívülről leöntöztük vízzel, behordtuk a forró köveket, és gőzt fejlesztettünk. Ily módon pompás gőzfürdőt sikerült elővarázsolnunk. Igaz, a sátor szűk volt, úgyhogy csak páran fértünk be egyszerre; mialatt egyesek bent mosakodtak, mások újabb köveket hevítettek.

Közben sokat tréfálkoztunk s még többet nevettünk. Mikor már mindnyájan megmosakodtunk, néhányan még nagymosást is rendeztek.

A következő három nap a lábbelik javításával telt el. Közben intézkedtem, hogy Palcsevszkij, aki akkor a Tyernyej-öböl környékén növényeket gyűjtött, elegendő élelmiszert kapjon. Szerencsénkre a Tietjuho torkolatában találtunk egy észak felé tartó nagy vitorláscsónakot. Derszu rávette a csónak gazdáját, hogy térjen be a Tyernyej-öbölbe és adjon át Palcsevszkijnek egy levelet még két megrakott ládát.

Ezekben a napokban változékony volt az idő: heves nyugati szelek fújtak, az éjjelek is hűvösebbek lettek. Közeledett az ősz.

A lábam gyorsan meggyógyult, úgyhogy megint nekivághattunk az útnak.

Ott, ahol a Tietjuho a tengerbe ömlik, nincs öböl, de még bemélyedés sem. A part szinte észrevétlen hajlik meg, úgyhogy a hajóknak rossz időben nincs hová húzódniuk; ezért ha a szél erősödni kezd, sietve felszedik horgonyukat, és igyekeznek minél jobban eltávolodni a parttól. A Tietjuho-öblöt (nevezzük így ezentúl) észak és dél felől alacsony, kopár hegyek fogják körül. Csak a szűk, mély völgyecskékben és a tengeri szelekről védett helyeken nő imitt-amott csoportokban a kizárólag tűzifának alkalmas tölgy- és hársfa. A déli magaslat pompás példája a csúcsától alapzatáig függőleges vonalban kimosott hegynek. Egy magányos sziklában végződik, amelyet homokból és kavicsból álló hordalékos földnyelv köt össze a szárazfölddel. E földnyelv közepén van egy kicsiny, de elég mély, sós vizű laguna. A hegyfoktól délre, úgy kétszáz méternyire a parttól, még két szikla áll ki a vízből, amelyeket „Fivérnek és Nővérnek” hívnak. Régebben ez a két szikla volt a partkapu, ívük azonban leomlott, csak a két oszlop maradt meg. Ha a Tietjuho-öböl északi partja felől tekintünk erre a hegyfokra, úgy tűnik, mintha ezek az oszlopok a homokos földszoroson állnának.

Az öböl északi oldalán a hegyek 75-98 méter mély szakadékokban végződnek, majd egy keskeny, hordalékos hullámverés-sávvá nyúlnak ki, amelyre nagy tömegű tengeri füvet sodort az ár.

Az ilyen füves torlaszokon különféle sárszalonkák szoktak tanyázni. Először is kelet-szibériai sárjárókat vettem észre. Fürgén szaladgáltak a homokfövenyen, be-bemásztak a vízbe, és szemmel láthatóan ügyet sem vetettek a hullámverésre. Mellettük piros lábú tankok sétáltak békésen kisebb csapatokban a fűben, eleséget kutatva. Közeledtünkre rémülten, nagy lármával szárnyra keltek, elrepültek a tenger fölé, azután hirtelen élesen visszakanyarodtak, és egyszer-

re, szinte vezényszóra, megint a partra telepedtek. Ott, ahol a tengeri fűhordalék homoksávokkal váltakozott, Usszuri-vidéki liléket lehetett látni. Ezek a rokonszenves madárkák szüntelenül benézegettek a hordalékok, kövek, kagylók alá, és gyakran beszaladgáltak a vízbe. Csak akkor libbentek fel, amikor egy-egy erős hullám a szokottnál is távolabbra futott ki a partra. Ilyenkor a levegőben lebegtek mindaddig, amíg a víz vissza nem vonult. Nem messze tőlünk a parton két méltóságteljesen sétálgató csigaforgató csipkedett valamit. A hegyfok körül tarka récék úszkáltak, és gyakran le-lebuktak a víz alá, ott keresték az eleséget. Kisvártatva feltűntek a víz felszínén, körültekintgettek, megrázták rövid farkacskájukat, majd újra a víz alá buktak. Kissé távolabb csendes-óceáni nagy kárókatonák úszkáltak a tengerben. Nagyon mélyre buktak a víz alá, és a lemerülés helyétől jó messzire tűntek fel ismét.

A tenger fölött számtalan sirály repdesett; különösen a kelet-szibériai dankasirályok vagy kacagósirályok tűntek ki közülük. Időnként a vízre ereszkedtek, és ilyenkor hihetetlen lármát csaptak, mely valóban emlékeztetett az emberi kacagásra. A sirályok sorjában szálltak fel a vízről, átrepültek egymáson, majd megint leültek egymás mellé, miközben csőrükkel vagdalkoztak, és igyekeztek egymástól elszedni a zsákmányt.

A másik oldalon, közvetlenül a Tietjuho torkolata fölött, két fehér farkú rétisas keringett, nyilván zsákmányra lestek. Egyszerre, mintha csak összebeszéltek volna leereszkedtek a partra. A varjak, sirályok és sárszalonkák minden civakodás nélkül átengedték nekik a helyüket.

Augusztus 26-án pihentünk, 27-ét az előkészületeknek szenteltük, és 28-án folytattuk utunkat. Én Derszuval meg négy kozákkal felfelé mentem a Tietjuho mentén, Granatman a Jiozeho folyóhoz indult, Merzljakov pedig azt a megbízást kapta, hogy kutassa fel a tengerpartot egészen a Dzsigit-öbölig.

Abban az időben érkeztünk a Tietjuho folyóhoz, amikor a ketalazac a tengerből felúszik a folyókba, hogy lerakja ikráit. Képzeljenek el ezer meg ezer halat - három-három és fél kilósakat -, amint szinte felduzzasztják a folyót, és a sellők felé igyekeznek. Valami feltartóztathatatlan erő kényszeríti őket arra, hogy az ár ellen küzdjenek s minden akadályon átvergődjenek.

A ketalazac ilyenkor ívás idején semmit sem eszik, mégsem pusztul el, míg célját el nem éri, mert a tengerben elegendő életerőt gyűjtött magának. Felülről, a magas folyóteraszokról nagyon jól láttuk, mi történik a vízben. A halak oly roppant tömegekben vonultak, hogy helyenként nem lehetett látni tőlük a folyó fenekét. Érdekes volt megfigyelni, hogyan jut át a lazac a zuhogókon. Cikcakkban mozog, egyik oldaláról a másikra forog, bukfenceket hány, de mégis halad előre. Ott, ahol vízesés akadályozza, ki-kiugrál a vízből, és igyekszik megkapaszkodni a kövekben. Összevissza zúzódva, agyontörődve, sebekkel borítva éri el a folyó felső szakaszát, hogy ott lerakja ikráit - aztán elpusztuljon.

Eleinte mohón láttunk neki a finom húsú halnak, de csakhamar beteltünk vele és meguntuk.

A tenger mellett töltött hosszabb pihenő után az emberek is, lovak is jókedvűen és frissen meneteltek.

A távoli hegyeket, kékes, könnyed párával vonta be az alkonyat. Közeledett az este. Azt lehetett volna várni, hogy hamarosan mindenre mély csend borul. Én azonban észrevettem, hogy minél jobban sűrűsödik az alkonyat, annál több titokzatos hanggal telik meg a völgy. Emberi hangokat és vascsörömpölést lehetett hallani. Némelyik hang távolról jött, mások egészen közelről hallatszottak.

- Mi ez, Derszu? - kérdeztem a goldtól.

- A mandzsuk a malacokat hajtják - felelte.

Ezt én úgy értettem, hogy a kínaiak éjszakára kihajtják a sertéseiket makkolni. Derszu azonban a fejét rázta. Megmagyarázta, hogy amíg a kukorica nincs betakarítva, és amíg a veteményeskertekből nem hordták be a főzelékféléket, addig senki sem ereszti ki az ólakból a sertéseket.

Továbbmentünk. Húsz perc múlva tüzeket vettem észre, de nem a házak körül, hanem távolabb tőlük.

- A mandzsuk a malacokat hajtják - ismételte Derszu, és én megint csak nem értettem, mit akar ezzel mondani.

Végre megkerültük a sziklákat, és kiértünk a tisztásra. A hangokat egyszeriben tisztábban hallottuk. Egy kínai kiáltozott, mintha hívogatna valakit, és időnként pálcával ütögetett egy tálacskát. Amint meghallotta a közeledésünk neszét, még erősebben kezdett lármázni, és meggyújtotta az ösvény körül összerakott farakásokat.

- Várj csak, kapitány - fogta meg a karom Derszu. - Így rosszul járunk, ő belénk lőhet. Azt hiszi, mi is malacok vagyunk.

Csak most kezdtem megérteni. A kínai vaddisznóknak vélt minket, és valóban ránk lőhetett volna. Derszu odakiáltott neki valamit. A kínai azonnal válaszolt, és elénk szaladt. Látni lehetett, hogy megrémült, de egyben meg is örült jövetelünknek.

Úgy határoztam, hogy itt fogunk éjszakázni. Mialatt a kozákok lemálházták a lovakat és felállították a sátrakat, bementem a házba, és beszélgetésbe elegyedtem a kínaiakkal. Keservesen panaszkodtak sorsukra: elmondták, hogy már három egymást követő éjjelen betörtek a vaddisznók szántóföldjeikre és kertjeikbe, s nagy károkat okoztak. Két nap alatt csaknem minden zöldségféléjüket felfalták. Csak a kukoricájuk maradt meg, de napközben már ott is láttak vaddisznókat, és nem volt kétséges, hogy éjjel újból megjelennek. Az egyik kínai megkért, hogy lőjek a levegőbe, és pénzt ígért érte. Ezután kiszaladt a házból, megint kiáltozni kezdett, és éktelenül csörömpölt a tálacskával. Messze a hegy mögül egy másik kínai, még messzebbről egy harmadik felelt neki. Ezek a rendszertelen hangok elterjedtek a völgyben, és eloszlottak a csendes éjszakai levegőben. Elhatároztuk, hogy vacsora után vadászni megyünk.

Amikor az esti pír kialudt az égen, az egyik kínai a kukoricáshoz futott, tüzet gyújtott mellette, és szünet nélkül kiáltozott. Én csendre akartam inteni, Derszu azonban úgy vélekedett, hogy a kiabálás úgysem sok vizet zavar, a vaddisznók amúgy is eljönnek a szántóföldre. Néhány perc múlva odaérkeztünk a kukoricáshoz. Letelepedtünk egy fatönkre; Derszu az egyik oldalra, én a másikra, és várni kezdtünk. A máglyából vastag oszlopban szállt fel a füst; a vörös fény egyenlőtlen rőt foltokat vetett a földre, a kukoricára, a fűre, a kövekre. Nem sokáig kellett várni. A szántóföldön túl, pontosan szemben azzal a hellyel, ahol ültünk, zaj hallatszott, mely észrevehetően erősbödött. A vaddisznók lábukkal kaparták a füvet, és fújtak dühükben, mert megérezték az emberszagot. Mit sem törődve a kínai kiabálásával és az égő tűzzel, egyenesen a kukoricás felé csörtettek. Két perc múlva megláttuk őket. Az elülsők már falni kezdték a kukoricát. Csaknem egyszerre lőttünk. Derszu is kiterített egy állatot meg én is. A vaddisznók visszarohantak, de egy negyedóra múlva megint megjelentek a kukoricásban. Újabb két lövés: megint két disznó maradt a földön. Az egyik állat száját kitátva felénk rohant, Derszu lövése azonban leterítette. A kínai izzó zsarátnokkal hajigálta meg a disznókat. Most már egymás után dördültek el a lövések, ez azonban úgyszólván nem ért semmit, mert a vaddisznók nyilván elhatározták, hogy rohamozni fognak. Én oda akartam menni az elejtett állatokhoz, Derszu azonban nem engedte. Az ilyesmi nagyon veszedelmes dolog - magyarázta -, mert könnyen előfordulhat, hogy a disznók közt vannak olyanok is, amelyek csak megsebesültek. Vártunk

még egy kicsit, azután bementünk a házba, megteáztunk és lefeküdtünk. Aludni persze nem tudtunk, mert a kínai egész éjjel ordítozott, és vadul csapkodta a réztálat.

Virradat felé abbahagyta; valószínűleg kifáradt. Ekkor mély álomba merültem. Kilenc órakor felébredtem; első kérdésem az volt, mi van a vaddisznókkal. Derszu közölte velem, hogy az éjjel ötöt terítettünk le. Miután bejöttünk a házba, a vaddisznók mégiscsak kitörtek a szántóra, és letarolták az egész kukoricát. A kínai kétségbe volt esve. Mi csak egy vaddisznót vittünk magunkkal, a többit otthagytuk.

A kínaiak szerint régebben sokkal kevesebb vaddisznó élt errefelé. Az utolsó tíz év folyamán szaporodtak el, és ha a tigrisek nem irtanák őket, elárasztanák az egész tajgát.

Elbúcsúztunk a kínaiaktól, és továbbindultunk utunkon.

Minél messzebb értünk, annál érdekesebb lett a völgy. Festőművészek kimeríthetetlen anyagra lelnének itt tanulmányaikhoz. Némelyik tájék oly gyönyörű volt, hogy még a természet szépségei iránt közömbös kozákok sem tudták levenni róla a szemüket; úgy nézték, mintha elvarázsolták volna őket.

Körös-körül szeszélyes gerincű hegyek és emberi alakhoz hasonló szirtek magaslottak, mintha a dombokat őriznék. Más sziklák állatokhoz, madarakhoz hasonlítottak, vagy egyszerűen hosszú oszlopsornak látszottak. A bíborvörösen és sárgán pompázó kúszónövények füzérével teleaggatott magányos szirtek olyanok voltak, mint gigászi oszlopcsarnokok vagy ősi várromok.

A hegyek többsége errefelé szürke gránitból és mészkőből áll. A faállomány igen változatos: a tengernél főként tölgy és feketenyírfa nő, a Tietjuho középső szakasza mentén kőris, juhar, szil, hárs; a hegyekhez közelebb felbukkannak a jegenyefenyők, a folyó körül pedig sok a fűz meg az égerfa. Az ember néha teljesen értetlenül csodálkozva áll meg egy-egy fa előtt, amely a szó szoros értelemben a puszta sziklán nő. Még repedést sem látni a sziklán, a fa mégis szilárdan áll, gyökerei minden oldalról átfonják a követ és megkapaszkodnak rajta.

A Tietjuho középső szakaszán balról a Gorbusa ömlik bele. Messziről önkéntelenül a Tietjuhónak nézi az ember. A Gorbusa előtt két kilométerre kettéválik az ösvény. A lóval járható út a folyó túlsó partján halad tovább, a gyalogösvény pedig felkapaszkodik a szirtekre, és a párkányon vezet el. Ezt a helyet veszélyesnek tartják, mivel az ösvény talaja a lábak nyomása alatt lefelé csúszik.

Ezen a napon elértünk egy ezüst- és ólombányához. Koreai nemzetiségű őre is panaszkodott a vaddisznókra, és elmondta, hogy inkább a tenger mellé fog költözni. Az érclelőhelyet kínaiak fedezték fel negyven évvel ezelőtt. Az ércből ezüstöt is próbáltak olvasztani, de sikertelenül.

Az éjjelek hűvösebbek lettek. Beköszöntött az év legszebb időszaka. A lovak azonban nemigen örültek, mert a fű kezdett elszáradni, s így takarmányuk nem volt olyan bőséges, mint azelőtt.

Zabot errefelé nem lehetett kapni, így a kozákok nagy néha, ha egy-egy tanyához értünk, egy kis kölest vásároltak, és ezzel javították fel a lovak kosztját reggelenként indulás előtt és esténként a táborban.

A koreai házában rengeteg poloska volt. Amikor erről tudomást szereztünk, egy kilométernyire a háztól, a folyó partján ütöttünk éjjeli tábort. Maga a házigazda is kénytelen volt kint aludni a szabadban, esős időben pedig behúzódott a vékony gömbfából épített kis csűrbe.

Vacsora után valamennyien együtt ültünk a tábortűznél, és beszélgettünk. Egyszerre csak valami szürkésfehér gomolyag repült el hangtalanul és lassan mellettünk. A lövészek azt

állították, hogy madár, én viszont úgy véltem, hogy inkább egy nagy denevér. Néhány perc múlva a különös lény újból megjelent. Nem verdesett szárnyaival, vízszintesem szállt, majd kissé ferdén siklott lefelé, megkapaszkodott egy rezgő nyárfa törzsén, majd elkezdett felfelé kúszni rajta. Az állatka színezete annyira egybefolyt a fakéreg színével, hogy ha nem mozdul, egyáltalán nem lehetett volna észrevenni. Miután felmászott vagy hat méternyire, megállt, és nem moccant többé. Felkaptam a sörétes puskámat, és lőni készültem, Derszu azonban visszatartott. Gyorsan levagdalt néhány kis gallyat, rákötötte egy hosszú póznára, és ezzel a hevenyészett seprűvel odaosont a fához. A seprűt óvatosan felemelte, de közben ügyelt arra, hogy a máglya fénye továbbra is megvilágítsa a fát. Az éles fénytől elvakított állatka nem mozdult. Amikor a seprű már elég magasra ért, Derszu odaszorította az állatkát a fához. Meghagyta az egyik kozáknak, hogy tartsa a póznát, maga pedig felmászott a legközelebbi ágra, és a seprűvel, mint valami rongydarabkával, körülfogta a zsákmányát. A megrémült állatka felsivított, és vergődni kezdett. Egy repülőmókus volt. Ez az állatka a rágcsálók rendjébe és a mókusfélék családjába tartozik. Két oldalán, első és hátsó lábai között rugalmas bőrredő van, amely lehetővé teszi, hogy egyik fától a másikig vitorlázzék. A repülőmókus egész testét világosszürke, selymes szőr fedi, farkán jól látható választékkal.

A repülőmókus az egész Usszuri-vidéken elterjedt; olyan vegyes erdőkben él, amelyekben nyírfa és rezgő nyárfa is nő. Az elfogott példány 50 cm hosszú, és a szétnyitott bőrredővel együtt 16 centiméter széles volt. A kozákok és a lövészek összeverődtek, és csodálkozva bámulták a repülő rágcsálót. Különösen a feje volt érdekes, nagy bajuszával. Nagy fekete szeme a fej méreteihez viszonyítva óriási volt, hogy éjjel minél több fénysugarat tudjon összegyűjteni. Amikor már mindenki kedvére megcsodálta a repülőmókust, Derszu a feje fölé emelte, néhány ismeretlen szót kiáltott, és szabadon eresztette az állatkát. Az felrepült, és eltűnt a sötétségben. Megkérdeztem a goldot, miért engedte el a repülőmókust.

- Ő nem madár, nem egér - felelte. - Őt nem szabad megölni.

És elmesélte, hogy a repülőmókus elhalt gyermeknek a lelke; egy ideig repülőmókus alakjában bolyong a földön, és csak azután kerül abba a másik világba, amely ott van valamerre, ahol lemegy a nap.

Hosszasan beszélgettünk vele erről a témáról. Derszu más állatokról is mesélt nekem. Szerinte ezek mind emberek voltak valamikor, és volt lelkük is. Derszu azt is elmondta, hogyan osztályozza ő az állatokat. Vannak nagy állatok és kis állatok, vannak okosak és ostobák. A cobolyt a legravaszabb állatnak tartotta.

Arra a kérdésemre, hogy véleménye szerint melyik a legkárosabb állat, Derszu ezt válaszolta:

- A vakondok.

Arra a kérdésemre pedig, hogy miért éppen a vakondok, ezt a választ adta:

- Hát senki sem akarja lőni, senki sem akarja enni.

Derszu azt akarta ezzel mondani, hogy a vakondok haszontalan, értéktelen állat.

Sokáig beszélgettünk, de hirtelen azon vettem észre magamat, hogy már mindenki alszik. Erre én is jó éjszakát kívántam Derszunak, becsavartam magam a nemezköpenybe, közelebb húzódtam a tűzhöz, és hamarosan álomba merültem.

Másnap délután Derszuval kettesben megint előre mentünk. A folyón túl a csapás kissé felkaptatott a hegyoldalra. Itt leültünk pihenni. Én lábbelit váltottam, Derszu pedig pipára akart gyújtani. Már-már a szájába vette a pipáját, amikor hirtelen megállt a keze a levegőben, és szemét szinte belefúrta az erdőbe. Egy perc múltán elnevette magát, és így szólt:

- No nézd csak a ravaszt! Bizony érti a dolgát!

- Kicsoda? - kérdeztem.

Derszu némán mutatta, merre nézzek, de én bizony nem láttam semmit. Ekkor azt tanácsolta, hogy ne a földre, hanem a fákra figyeljek. Hamarosan észre is vettem, hogy az egyik fa többször megrázkódik. Felkeltünk, és csendesen előrelopóztunk. Hamarosan mindenre fény derült: a fán egy örvös medve ült, és makkot csemegézett.

Ez az állat jóval kisebb a közönséges barnamedvénél. Maximális hossza 1,8 méter, vállmagassága 70 centiméter, súlya pedig a sohasem haladja meg a 160 kilót. Szőrzetének színe csillogó fekete, a mellén fehér folt virít, mely nyakának alsó részére is kiterjed. Néha (igaz, nagyon ritkán) olyan medvék is előfordulnak, melyeknek hasa, sőt még a mancsa is fehér. A vadállat feje kúp alakú, szeme apró, füle nagy. A feje körül dús gallérnak vagy örvnek látszó hosszú szőrzet nő.

Az örvös medve öreg nyárfák odvaiban szokta felütni a tanyáját, elterjedési területe tehát szoros kapcsolatban áll a mandzsúriai flórával. E terület északi határa megközelítőleg az Usszuri torkolatától az Iman forrásvidékéig és onnan a tengerparton az Olimpiáda-hegyfokig húzódik. Az örvös medve fő tápláléka tavasszal a harmatfű gyökere és a közönséges acsalapu levelei, nyáron a kolomiktacserje, a fagyal és a makk, ősszel pedig a mogyoró, dió meg a vadalma. Ez a medve korán kezdi el téli álmát. Fent, a fatörzsön kis légzőnyílást rág ki, amely körül megfagyott zúzmara gyűlik össze. A vadászok ennek az ismertetőjelnek az alapján szereznek tudomást arról, hogy bent az odúban örvös medve alussza téli álmát.

Száz lépésnyire megközelítettük a medvét, és onnan figyeltük tovább. „Tányértalpú koma” felmászott a fa legtetejére, és ott valami állványfélét épített magának, amilyent vadászok szoktak összeeszkábálni lesnek. Azokon a gallyakon sok makk maradt meg, de a mackó nem volt képes odáig felkapaszkodni. Ekkor rázni kezdte a fát, és le-letekingetett a földre. Számítása helyesnek bizonyult, a makk ugyanis már beérett, de még nem annyira, hogy magától a földre szóródott volna. Kis idő múlva a medve leereszkedett, és a fűben keresgélt.

- Hát te miféle szerzet vagy? - kiáltott oda neki Derszu.

A medve gyorsan hátrafordult, fülét hegyezte, és erősen szimatolt a levegőbe. Meg sem moccantunk. Megnyugodott, és újból evéshez akart látni, de ekkor Derszu füttyentett egyet. A medve hátsó lábaira emelkedett, azután elbújt a fa mögé, onnan kukucskált ki félszemével. Éppen ekkor hátba kapott minket a szél. A medve felordított, hátrakapta a fülét, és futásnak eredt anélkül, hogy hátratekintett volna. Pár perc múlva megérkeztek a kozákok a lovakkal.

Medvevadászat

Szeptember 7-én folytattuk utazásunkat. A kínai vadászkunyhótól két ösvény indult ki: az egyik lefelé, a Hszinangca folyó mentén, a másik jobbra az Aohuopie - udege nyelven Ehe (Ördög) folyó - partján. Ha az előbbin mennénk, egyenesen a Dzsigit-öbölhöz érnénk ki, csakhogy akkor nem deríthetnénk fel a Tietjuho és a Jiozeho folyók közötti tengerpartot.

Ezért hát elhatároztam, hogy az Aohuopie mentén ereszkedünk le a tengerhez, a Hszinangca megszemlélését pedig későbbre halasztjuk.

Nagy kedvem kerekedett medvét lőni. „Mások párviadalban ölik meg a medvét - gondoltam magamban. - Miért ne sikerülne nekem is?”

A vadászszenvedély felkeltette bennem a hiúságot; elhatároztam, hogy szerencsét próbálok.

Sok vadász szeret azzal dicsekedni, hogy minden félelem nélkül ejtette el a medvét, és ilyenkor mindenféle mulatságos dologgal szórakoztatja bámuló hallgatóságát. Egyesek szerint a medve rémülten eliszkol lövés után; mások azt mesélik, hogy a hátsó lábaira áll, a vadász elé megy, és ilyenkor több golyót is beléje lehet ereszteni. Derszu az ilyen elbeszélések hallatára méregbe gurult, köpött egyet, de sohasem szállt vitába.

Mikor elmondtam neki, hogy egyedül akarok medvevadászatra menni, azt tanácsolta, legyek igen elővigyázatos, és felajánlotta a szolgálatait. Intelmei csak még jobban feltüzelték vadászszenvedélyemet, és most már makacsul ragaszkodtam ahhoz, hogy - akármi történjék is - egymagam fogok elejteni egy „tányértalpút”.

Még fél kilométernyire sem jutottam a táborunktól, máris felriasztottam két őzet meg egy vaddisznót. Oly sok itt a vad, mintha valami zsúfolt vadaskertben járna az ember, ahová egybegyűjtötték az állatokat, de hagyják, hogy szabadon kószáljanak.

Átgázoltam a patakon, megálltam a ritkás erdő közepén, és csendben várakoztam. Néhány perc múlva megláttam egy szarvast, amint éppen átszaladt az erdőszélen. Valahol nem messze, egy mogyorócserjésben vaddisznók csörtettek, malacaik éles hangon visítoztak.

Hirtelen ágropogást, majd súlyos, ütemes lépteket hallottam elölről. Valaki vagy valami egyenletesen, nehézkesen jött arrafelé, ahol megálltam. Megijedtem, és kedvem lett volna visszafordulni, de leküzdöttem félelmemet, és a helyemen maradtam. Rögtön ezután a bokrokban sötét tömeget vettem észre. Egy nagy medve volt. Rézsút törtetett át a meredélyen, és valamivel nagyobb volt nálam. Gyakran meg-megállt, turkált a földben, egy helyütt felfordítgatta a rőzsét, és figyelmesen nézegetett valamit alatta. Kivártam, míg a vadállat negyven lépésnyire ért tőlem, akkor célba vettem, és meghúztam a ravaszt. Nagy ordítást hallottam. A lövés füstjén keresztül láttam, amint a medve gyorsan megfordult, és fogaival odakap, ahol a golyó érte. Alig emlékszem arra, ami ezután történt. Minden oly villámgyorsan játszódott le, hogy nem is tudom pontosan rekonstruálni az eseményeket. A medve a lövés után felém vetette magát. Erős lökést éreztem, és ugyanekkor eldördült a második lövés. Hogy mikor és hogyan tudtam megtölteni a puskámat, ez még most is rejtély előttem. Azt hiszem, az oldalamra buktam. A medve átfordult a fején, és legurult a lejtőn. Én megint lábra álltam, és csodák csodája, a puskám a kezemben volt, esés közben sem engedtem el. Futásnak eredtem a lejtő mentén, és ugyanekkor zajt hallottam a hátam mögött. A medve üldözött, de már nem volt olyan gyors, mint az előbb. Minden egyes ugrását nehézkes sóhajok és morgások kísérték. Eszembe ötlött, hogy a puskám nincs megtöltve, ezért megálltam, és átrántottam a závárzatot.

„Lőni kell! A jó célzástól függ az életem” - villant át az agyamon.

Vállamhoz emeltem a puskatust, de izgalmamban sem a célgömböt, sem az irányzékot nem láttam. Csak a medve bozontos feje, tátott szája és dühödt szeme lebegett előttem. Ha ebben a pillanatban valaki rám néz, valószínűleg látta volna, mennyire eltorzult arcom a félelemtől.

Nem hiszek azoknak a vadászoknak, akik azzal dicsekednek, hogy a velük szembe futó vadra éppen olyan nyugodtan lőnek, mintha holmi üres palackra lövöldöznének szórakozásból. Ez nem igaz! Nem igaz azért, mert az önvédelem érzése minden embernek egyformán sajátja. A felbőszült vadállat feltétlenül izgalommal tölti el a vadászt, és ez erősen befolyásolja a lövés pontosságát.

Amikor a medve már csak pár lépésnyire volt tőlem, csaknem közvetlen közelről rálőttem. A vadállat felbukott, én pedig tovább futottam. Amikor visszanéztem, láttam, hogy a medve a földön hempereg. Eközben jobb felől még valami zajt hallottam, ösztönszerűen odafordultam, és megálltam egy helyben. A bokrokból egy másik medve feje bukkant elő, de azonnal vissza is húzódott. Igyekeztem lehetőleg zajtalanul odébbállni. Bal felé szaladtam, és kiértem a folyóhoz.

Húsz percig céltalanul kószáltam, mire végül úgy-ahogy megnyugodtam. Üres kézzel szégyelltem visszatérni a táborba. Ha már leterítettem a medvét, akkor kár lenne otthagyni. De ott volt még egy másik, meg nem sebzett medve. Mit tegyek? Így bolyongtam egészen addig, amíg a nap a látóhatár mögé hanyatlott. Sugarai már csak az égboltot világították be. Ekkor rászántam magam, hogy kerülő úton odamegyek, és messziről megnézem a medvéket. Minél közelebb értem a veszélyes helyhez, annál inkább nőtt a félelmem. Idegeim pattanásig feszültek. Minden kis neszre rémülten rezzentem össze. Mindenfelé medvék rémlettek előttem, úgy éreztem, hogy a sarkamban járnak. Gyakran megálltam, és elszoruló szívvel füleltem. Végre megpillantottam azt a fát, amely mellett összerogyott a medve. Minthogy féltem a fa közelébe menni, elhatároztam, hogy megkerülöm a hegyoldalon, és a hegy tetejéről veszem majd szemügyre.

Egyszerre észrevettem, hogy a bokrokban mocorog valami. „Medve!” - gondoltam magamban, és ijedten hőköltem hátra. De ekkor emberi hangot hallottam. Derszu volt. Nagyon megörültem, és megkönnyebbülten futottam oda hozzá. Amikor a gold meglátott, leült egy kidőlt fatörzsre, és komótosan tömni kezdte a pipáját. Kérdeztem, hogy került ide. Elmondta, hogy a táborban meghallotta a lövéseimet, és a segítségemre jött. A nyomok alapján megállapította, hol lőttem a medvére, és hogyan rohant az rám. Ezután megmutatta azt a helyet, ahol leestem; a nyomok azt is megmutattak neki, hogy a medve üldözött engem. Egyszóval, mindent tudott, ami velem történt.

- A megsebzett medve nyilván elmenekült - mondtam Derszunak.

- Nem, itt maradt - felelte Derszu, és rámutatott egy nagy földkupacra.

Mindent megértettem. Eszembe jutott, mit meséltek a vadászok: ha a medve valami elpusztult állatot talál, mindig elássa a földbe. Amikor a hús rothadni kezd, jót lakmározik belőle. Azt azonban nem tudtam, hogy ezt a saját fajtájával is megteszi. Ez még Derszu számára is újdonság volt.

Néhány percig eltartott, míg kihantoltuk a medvét. Nemcsak földet, hanem egy csomó követ és rőzsét is ráhordott a komája.

Én tüzet raktam, Derszu meg hozzálátott a vad kizsigereléséhez. Hatalmas testű, feketésbarna színű medve volt, rokona az amerikai grizzlymedvének. Testhossza 2,4 méter, magassága 1,2 méter, súlya pedig a 330 kilogrammot is eléri. Pofája kissé tompa, a szeme és a füle kicsi. Félelmetes erejét még növelik erős szemfogai és 8 centiméter hosszú karmai. Ez az állat az

egész Usszuri-vidéken el van terjedve, de leggyakrabban az északi részén és a tengerparton - a Giljak-fok és az Amur torkolata között - fordul elő. Érdekes, hogy délen a színe fekete, északabbra inkább világosbarna. Egyébiránt meglehetősen jóindulatú, szelíd természetű, amíg nem bántják, de ha megsebzik, akkor félelmetessé válik. A párosodás időszakában a hímek nagyon ingerültek. A tajgában ténferegnek, megtámadják az állatokat, még a császármadarakat is megkergetik. Táplálékuk főképpen növényekből áll, de adandó alkalommal nem vetik meg a húst és a halat sem. A barnamedve gyökerek alatt, sziklahasadékokban tanyázik, sőt gyakran a puszta földbe vájja a barlangját. A geológiai negyedkorban élt rokonaihoz hasonlóan, rendkívül szereti bevenni magát barlangokba, nemcsak télen, hanem a meleg évszakban is. A barnamedve meglehetősen későn kezdi meg téli álmát. Még decemberben is látni egy-egy példányt, amint a tajgában kószál. Fára mászni nem szeretnek: lehetséges, hogy nagy súlyuk miatt nem kedvelik ezt a sportot.

Az én medvémet mindhárom golyóm eltalálta. Egyik az oldalába, másik a mellébe, a harmadik pedig a fejébe fúródott.

Mire Derszu végzett a munkájával, már besötétedett. Nyersfát raktunk a tűzre, hogy egészen reggelig égjen, és elindultunk a táborhely felé.

Csendes, hűvös este volt. A telihold derült égbolton úszott, és minél fényesebben ragyogott, annál rövidebb és feketébb lett az árnyékunk. Útközben megint vaddisznókat riasztottunk fel. Nagy röfögéssel futattak szerteszéjjel. Végre fény csillant meg a fák között: megérkeztünk a táborba.

Vacsora után a kozákok korán lefeküdtek, én azonban annyira fel voltam ajzva, hogy nem voltam képes elaludni. Felkeltem, odaültem a tűzhöz, és gondolatban újra átéltem az egész medvekalandot, amelyre bizony könnyen ráfizethettem volna. Csendes, világos éj volt. A tűz rőt fényfoltjai, a fák fekete árnyai és a holdfény kékes sugarai összekeveredtek egymással. Az alvó erdő szélén vadállatok barangoltak. Némelyik egészen a tábor közelébe merészkedett. Különösen az őzek voltak nagyon kíváncsiak. Végre szenderegni kezdtem, és lefeküdtem a kozákok mellé.

Megint csak Derszu ébredt fel a legkorábban, azután én, és később a többiek. A nap csak az imént kelt fel, sugaraival még alig világította meg a hegycsúcsokat. Táborunkkal éppen szemben, úgy kétszáz lépésnyire egy medvét pillantottunk meg; egy helyben cammogott fel és alá! Valószínűleg még sokáig ott időzött volna, ha Murzin el nem ijeszti. A kozák fogta a puskáját, és leadott egy lövést. A medve éles szögben megfordult, felénk nézett, és fürgén eltűnt az erdőben.

Ettünk egy keveset, összeszedtük a holminkat, és útnak indultunk.

A Mutuho folyó mentén a hágóig vezető út rendkívül köves, csak üggyel-bajjal lehet rajta haladni. A kövek repedései és a kuszán egymásba fonódó gyökerek veszedelmes kelepcéket állítanak embernek, lónak egyaránt. Szinte csodával határos, hogy a patátlan kínai lovak milyen ügyesen járnak erre, sőt még jelentékeny terhet is cipelnek.

Öt kilométert mentünk a folyó mentén, majd elkanyarodtunk keletre a tenger felé.

Már reggel észrevettem, hogy a légkörben valami nincs rendjén. A levegő ködös volt; a kék ég fehéresszürkére változott; a távoli hegyeket egyáltalán nem lehetett látni. Felhívtam Derszu figyelmét erre a jelenségre, és sokat meséltem neki arról, amit a meteorológiából a száraz ködről tudtam.

- Én azt hiszem, ez füst - felelte Derszu. - Szél nincs, nem tudom megérteni, melyik oldalon ég.

Alig értünk fel a tetőre, láttuk, miről van szó. A Mutuho jobb oldaláról, a hegyek mögül nagy gomolyagokban fehér füst hömpölygött felfelé. Távolabb északon ugyancsak füstöltek a csúcsok. Az erdőégés már nyilvánvalóan nagyobb térségre terjedt ki. Gyönyörködtünk benne néhány percig, azután továbbmentünk a tenger felé.

Útközben megfigyeltem, hogy a hanghullámok terjedését mennyire befolyásolják a természetes akadályok. Mihelyt valamelyik hegy mögé értünk, a tenger zúgása elhalt, de amikor hasadékokhoz közeledtünk, megint jól lehetett hallani.

Egyszer csak rekedt és vontatott ugatáshoz hasonló, furcsa hangokat hozott hozzánk a szél alulról. Óvatosan odaléptem a szakadék szélére; csodálatosan érdekes látvány tárult a szemem elé.

Számtalan északi oroszlánfóka - nagy és kicsi - hevert a tengerparton.

Az északi oroszlánfóka az úszólábúak rendjébe és a fülesfókák családjába tartozik. Meglehetősen nagy testű állat, 4 méter hosszúra is megnő, törzsének kerülete 3 méter, súlya pedig a 680-800 kilót is eléri. Kis fülkagylója, szép fekete szeme, erős agyarakkal ellátott nagy állkapcsa és viszonylag hosszú nyaka van, amelyen a szőrzet valamivel hosszabb, mint testének többi részén. Nagy úszólábainak csupasz a talpa. A hímek általában kétszer akkorák, mint a nőstények.

Az északi oroszlánfóka a tengermelléki területen a Japán-tenger egész partvidékén előfordul.

A helybeli lakosok főképpen vastag bőre miatt vadásszák, melyből lábbelit és kutyafogathoz való szíjakat készítenek.

A hullámtörés tajtékjától elöntött sziklákon való lustálkodás nyilvánvalóan nagy élvezetet szerzett az északi oroszlánfókáknak. Nyújtózkodtak, hátravetették a fejüket, felemelgették hátsó lábukat, a hasukkal felfelé fordultak, s ha elunták magukat, hirtelen mozdulattal a vízbe siklottak a szikláról. Az elhagyott szikla azonban nem sokáig maradt üres, mert nyomban egy másik fej bukkant elő, s a következő percben már újabb fóka terjeszkedett a megüresedett helyen. A parton nőstények hevertek kölykeikkel, kissé távolabb pedig, a hullámok által kimélyített barlangokban testes hímek szunyókáltak. Az idősebb állatok világosbarnák, a fiatalabbak sokkal sötétebbek voltak. Ez utóbbiak meglehetősen büszkén viselkedtek. Fejüket feltartották, lassan forgatták egyik oldalról a másikra, és esetlen testük ellenére sem lehetett azt állítani, hogy nem kecsesek. Magatartásuk, nagyságuk és mozdulataik gyorsasága alapján méltán megérdemelnék a tengeri oroszlán elnevezést, akárcsak a kaliforniai partoknál élő rokonaik.

Murzin, a kozák vadászok jellemző szokása szerint, felemelte puskáját, és célba vette a hozzá legközelebb heverő állatot, Derszu azonban szelíden félretolta a puskát.

- Nem kell lőni - mondta. - Elcipelni nem tudjuk. Céltalanul lőni rossz és bűn!

Csak ekkor vettük észre, hogy az északi oroszlánfókák heverőhelyét egyetlen oldalról sem lehet megközelíteni. Jobbról és balról a tengerbe nyúló szirtek zárták körül, a szárazföldtől pedig ötven méter magas, meredek part választotta el. A fókákhoz csak csónakon tudtunk volna odajutni. Ha el is ejtenénk egyet, ott kellene hagynunk.

Derszu figyelmeztető szavai elgondolkoztattak. Ok nélkül lőni bűn! Milyen helyes és egyszerű gondolat! De hát miért van az, hogy az európaiak gyakran visszaélnek a fegyverrel, és csak úgy összevissza, a lövés, a mulatság kedvéért gyilkolják halomra az állatokat?

Több mint egy negyedóráig szemléltük a fókákat. Nem tudtam levenni róluk a szemem. Arra rezzentem fel, hogy Derszu megérinti a vállamat.

- Kapitány! Menni kell.

Az e napokban látott állatok közül leginkább az úszólábúak tetszettek meg nekem.

A hegy gerincvonalán menni mindig könnyebb, mint meredélyen, mivel a kiemelkedő csúcsokat a szintvonalaik mentén meg lehet kerülni.

Amikor megint kiértünk az ösvényre, az éjszaka már leereszkedett.

Most egy magas hegyet kellett megmásznunk, hogy onnan egy nyeregbe ereszkedjünk le. A hágó magassága 740 méter volt.

Az a kép, amelyet a hegycsúcsról megpillantottam, annyira bámulatba ejtett, hogy felkiáltottam a csodálattól. Az erdőégés még javában tartott; a tüzek szikrázó kígyóvonalai megvilágították a hegyeket. Fenséges és félelmetes kivilágítás! A tüzek időnként hunyorogtak és kialudtak, hogy a következő percben még nagyobb erővel csapjanak a magasba. A tűz vonala már túljutott a nyergen, leereszkedett a völgybe, aztán megint magasra kígyózott, szabályos gyűrű alakban, mintha meg akarná ostromolni a csúcsokat. Az égen két pirosság fénylett; az egyik nyugaton, a másik keleten. Az egyik imbolygott, a másik nyugodt volt. Éppen most kelt a hold. A látóhatár mögül előbb csak a pereme bukkant elő. Lassan, bizonytalanul, határozatlanul emelkedett egyre magasabbra a vízből a nagy, bágyadt, bíborvörös korong.

- Kapitány! Menni kell - sürgetett Derszu. Leereszkedtünk a völgybe, és amint vizet találtunk, azonnal megálltunk egy ritkás tölgyerdőben. Derszu meghagyta, hogy tépjünk füvet az éjjeli táborunkhoz, azután pedig ellentüzet gyújtott. Mint a puskapor, úgy lobbant lángra a száraz fű, meg a lehullott falomb. A tűz gyorsan megindult a szél irányában, és mindenfelé szétterjedt. Az erdő most mesebeli, tündéri szép látványt nyújtott. Figyeltem az erdőégést. A tűz meglehetősen lassan haladt a levélzeten, de amint füvet talált, egyszerre előreugrott. A hőség a levegőbe emelte a száraz gizgazt, mely repülve égett tovább. Ilyen módon a tűz egyre távolabb és távolabb terjedt. Végül elérte a bokrokat. Nagy sistergéssel hatalmas lángnyelv csapott fel. Egy bozontos kérgű bordás nyírfa nőtt itt. Egy szempillantás alatt óriási fáklyává változott, de csak egy percre; mihelyt leégett a kérge, a fáklya kialudt. A kiszáradt, de még ki nem dőlt vén fák lobogva égtek. Az erdőégés mögött imitt-amott fehér füstcsóvák kígyóztak - ott zsarátnokok parázslottak a földön. A megrémült állatok és madarak riadtan menekültek. Mellettem egy nyúl szaladt el, az éppen tüzet fogó rönkön burunduk ugrált; egy japán harkály éles kiáltásokkal rebbent egyik fától a másikig.

Egyre messzebbre és messzebbre követtem a tüzet. Nem is gondoltam arra, hogy eltévedhetek. Csak mentem, mentem mindaddig, amíg a gyomrom nem figyelmeztetett, hogy legfőbb ideje visszatérni. Úgy gondoltam a tábortűz majd megmutatja, merre menjek. Amikor azonban visszafordultam, sok tüzet pillantottam meg, mert sok helyütt égett a rőzse. Nem tudtam megállapítani, hogy melyik lehet közülük a mi tűzünk. Az egyik nagyobbnak látszott a többinél, megindultam hát feléje, de kiderült, hogy nem a mi tábortüzünk, hanem egy lángokban álló, száraz fatörzs. Odamentem egy másikhoz - tuskó volt az is. Így járkáltam egyik tűztől a másikig, és csak nem tudtam megtalálni a tábort. Ekkor kiáltozni kezdtem, s meglepetésemre egészen más oldalról hallottam a választ. Most már hamarosan eljutottam társaimhoz, akik jót mulattak rajtam, és én magam is szívemből nevettem furcsa kalandomon.

Derszu aggodalmai valóra váltak. Az erdőégés az éjszaka második felében egyenesen felénk tartott. Szerencsére azonban nem talált magának táplálékot, s elvonult másfelé. A felhőtlen égbolt ellenére az éjszaka meleg volt, holott mi hidegre számítottunk. Nem értettem a dolgot, és Derszuhoz fordultam, mert tőle mindig helyes magyarázatot kaptam.

- A fagy nem tud jönni - válaszolta. - Nézz körül, sok a füst.

„Hát persze - gondoltam. - Hiszen a kertészek is füstölőkkel védik kertjeiket a reggeli fagyoktól.”

Nappal láttunk egy maralszarvast. A lángoló rőzse körül legelészett, majd nyugodtan lépett át a tűzön, és a bokrokat kezdte tépegetni. A gyakori erdőtüzek nyilván hozzászoktatták az állatokat a tűzhöz, és már nem féltek többé tőle.

A napkelte már útközben ért bennünket. Az ösvény, miután a hágónál leereszkedik, egy ideig a kavicsos part menti sáncon halad; jobbról a tenger, balról pedig mocsár veszi körül. A földsánc és a mocsár arról tanúskodik, hogy itt régebben laguna volt. A sánc másik oldalán hatalmas gneiszgörgetegek hevertek. Semmiféle hullámzás nem vethette őket ily magasra; valószínűleg a jégtömegek szántották fel a partot. Az óriási jégtáblákat télidőn a szél hajtja partra. A kőgörgetegeken kívül sok bálnacsontot is láttam: bordákat, lapockákat, csigolyákat és koponyarészeket. A hullámverés valószínűleg egy egész állat tetemét kivetette. A vadállatok és a madarak gondoskodtak róla, hogy eltakarítsanak mindent, amit csak lehetett; csak a csontok maradtak meg.

Pihentünk egy keveset, azután továbbindultunk. Egy óra múlva az ösvény elvezetett a tavakhoz. Három tó van itt: a Kicsi-, a Középső- és a Hosszú-tó. Ez utóbbi három kilométer hosszú.

A tavak között erősen mocsaras a terep. Csak egy homokból és kavicsból álló sánc választja el őket a tengertől. Itt megint egy eltűnőben levő öbölre bukkantunk; valamikor az öböl sokkal hosszabb volt, és észak felé hajlott be.

A mocsarak táján az ösvény kettévált. Az egyik balra indult a hegyekhez, a másik a hullámverés hordalékos sávján vezetett tovább. Ezen eljutottunk egy kicsi, de mély tocsogóhoz, amely a Hosszú-tavat összekapcsolta a tengerrel.

Itt ütöttünk tábort, minthogy bőven volt tűzifa. A tenger sok hulladékfát vetett ki a partra, a szél meg a nap azután gondoskodott a kiszárításukról. Csak az nem tetszett nekünk, hogy a lagunában a víznek enyhén sós íze és kellemetlen szaga volt. Útközben a tengerparton néhány sárszalonkát vettem észre; egy szürke cankó repdesett velük együtt. Fehér mellénykéje, szürkés-barnapettyes háta és sötét csőre volt.

Mialatt a kozákok felállították a sátrat és fát hordtak, rövid vadászkirándulásra indultam. A madarak eleinte közel eresztettek magukhoz, úgyhogy négy darabot sikerült elejtenem. A sikeres vadászat végeztével visszafordultam.

Éjjeli szabadtáborunk nem tartozott a sikerültek közé: egész éjjel metsző nyugati szél fújt a völgyben, mint valami kéményben. A sátrakban vágni lehetett a füstöt, kint viszont a hideg miatt nem lehetett aludni.

Vacsora után mindnyájan sietve lefeküdtünk, én azonban nem tudtam elaludni; a hullámverés zúgását hallgattam, és sorsomon elmélkedtem, amely a Csendes-óceán partjára vetett.

Találkozás a hunghuzokkal

A mai napon Derszu emberi nyomokat talált az ösvényen. Töviről hegyire megvizsgálta. Egy helyen cigarettacsutkát meg egy kék vászon ruhadarabot vett fel a földről. Megállapítása szerint két ember járt erre. Nem munkás kínaiak, hanem dologkerülő emberek voltak; aki keze munkájával keresi kenyerét, nem dob el új ruhát csak azért, mert bepiszkolódott; az ilyen ember az öreg rongyokat is mindaddig hordja, amíg teljesen el nem nyűvi.

- Azután meg - fűzte hozzá Derszu -, a munkások pipáznak, mert a cigaretta nagyon drága nekik. - Megfigyeléseit folytatva megtalálta azt a helyet, ahol a két ember megpihent. Azt is megállapította, hogy az egyikük lábbelit váltott. Egy eldobott töltényhüvely arra mutatott, hogy a kínaiak puskával voltak felszerelve.

Minél messzebbre mentünk, annál változatosabbak voltak Derszu leletei. Egyszerre csak megállt.

- Még két ember jött - állapította meg. - Most már négyen lettek. Én azt hiszem, ezek rossz emberek.

Meghánytuk-vetettük a dolgot, aztán úgy határoztunk, hogy letérünk az ösvényről, és szűz erdőben haladunk tovább. Amint felértünk az utunkba kerülő első dombra, körülnéztünk. Előttünk négy kilométernyire a Plasztun-öböl látszott, balra - egy magas hegygerinc, amelyen túl valószínűleg a Hszinangca folyik; mögöttünk - a Hosszú-tó, jobbra tőlünk - alámosott dombok láncolata, ezek mögött pedig a tenger.

Mivel semmi gyanúsat nem vettünk észre, vissza akartam térni az ösvényre. A gold azonban azt tanácsolta, hogy ereszkedjünk le ahhoz a kis érhez, mely északi irányban folyik, és ennek mentén haladjunk, míg el nem érjük a Thotipie folyót.

Egy órával később elértünk az erdőszélhez. Derszu felderítő útra indult, és meghagyta, hogy itt várjunk rá.

A Thotipie nem is folyó, hanem kis hegyi patak, amely fűzzel, fehérnyírrel meg égerfával benőtt tág és mocsaras völgyecskén folyik át.

Közeledett az alkonyat. A mocsár sárgásbarna színt öltött, sivár, halott táj benyomását keltette. A hegyek belemerültek az esti köd kékes párájába. Minél jobban besötétedett, annál élénkebben lángolt fel az égen az erdőégés rőt visszfénye. Eltelt egy óra, eltelt két óra, Derszu azonban még mindig nem tért vissza. Nyugtalankodni kezdtem.

Ekkor valahol a távolban kiáltás hangzott fel, aztán négy lövés dördült el, majd megint egy kiáltás és még egy lövés. Arrafelé akartam rohanni, de eszembe jutott, hogy így könnyen elkerülhetjük egymást, hát inkább vártam.

Húsz perc múlva a gold visszatért. Rendkívül izgatottnak látszott. Sietve elbeszélte a történteket. A négy ember nyomán haladva elérkezett a Plasztun-öbölig, és ott egy sátrat látott, melyben körülbelül húsz fegyveres kínai tartózkodott. Miután meggyőződött róla, hogy hunghuzok, visszakúszott a bokrok között, de ekkor megszimatolta őt egy kutya, és csaholni kezdett. Három kínai puskát ragadott, és üldözőbe vette. Menekülés közben Derszu ingoványos talajra tévedt. A hunghuzok rákiáltottak, hogy álljon meg, és lövöldözni kezdtek utána. Amint száraz helyre ért, térdelő helyzetben megcélozta az egyik rablót, és rálőtt. Jól látta, hogy a kínai felbukott. A másik kettő a sebesültnél maradt, ő pedig továbbszaladt. Hogy megzavarja a hunghuzokat, egy darabig tartózkodási helyünkkel ellentétes irányban haladt. Amikor meggyőződött róla, hogy már nem láthatják, nagy kerülővel visszatért ide.

- A hunghuzok lyukat ütöttek a zekémbe - mondta Derszu, és megmutatta rövid kabátját, amelyet átütött a golyó. - Gyorsan el kell menni.

Csendesen, szinte lopakodva haladtunk előre. A gold kiszáradt folyómederben, görgelékkövek között vezetett bennünket, és elkerülte az ösvényeket.

Este kilenc órakor elértünk a Jiozeho folyóhoz, de nem tértünk be a közeli tanyákra, hanem szabad ég alatt töltöttük az éjszakát. Az éj folyamán erősen átfáztam, bebugyoláltam ugyan magam egy sátorlapba, a nyirkosság azonban minden pórusomba behatolt. Senki sem hunyta le a szemét. Türelmetlenül vártuk a virradatot, de az idő mintha csak bosszantani akart volna, csigalassúsággal vánszorgott.

Alig virradt, máris mentünk tovább. A lehető leghamarabb találkoznunk kellett Granatmannal és Merzljakovval. Derszu úgy vélte, jobb lesz, ha elhagyjuk az ösvényt, és úttalan utakon, a hegyeken át megyünk. Így is cselekedtünk. Átgázoltunk a folyón, kiértünk az ösvényre, és éppen be akartunk surranni a fű közé, amikor a bokrokból egy puskás udege lépett elő. Először megijedt - igaz, hogy mi is megijedtünk tőle -, de amint meglátta a lövészeket meg a kozákokat, benyúlt a keblébe, és egy borítékot nyújtott át. Palcsevszkij levele volt benne; arról értesített, hogy a Szanghopie (Szanhobe) folyó felől egy vadászkülönítmény indult a kínai Csang Pao parancsnoksága alatt a hunghuzok felkutatására. Amíg én a levelet olvastam, Derszu kikérdezte az udegét, az udege meg őt. Kiderült, hogy Csang Pao harminc vadászával nem messze éjszakázott tőlünk, és most már a Jiozeho közelében jár.

Valóban, húsz perc múlva találkoztunk is velük.

Csang Pao negyvenöt éves, magas termetű férfi volt. Közönséges, kék színű kínai ruhát viselt, csak valamivel rendesebbet, mint a kínai munkások. Mozgékony, kifejezésteli arcán még látszott, hogy sok nélkülözésben volt része. Kínai szokás szerint lefelé konyuló fekete bajuszt hordott, melybe imitt-amott már az ősz szálak vegyültek. Fekete szeméből értelem sugárzott, ajkán állandó mosoly játszadozott, de azért az arca mindig komoly maradt. Csendesen, nyugodtan beszélt, látszott rajta, hogy minden szavát jól megfontolja. Még nem találkoztam olyan emberrel, akiben ennyire egyesült volna a komolyság, a jóindulat, az energia, a megfontoltság, az állhatatosság. Csang Pao egyéniségében, kézmozdulataiban, egész alakjában és magatartásában volt valami intelligens. Esze, önérzete és vezetői képessége arról tanúskodott, hogy nem közönséges kínai. Minden valószínűség szerint politikai menekült lehetett, akit elüldöztek Kínából.

A Csang Pao parancsnoksága alatt álló csapat kínaiakból és udegékből állt. Valamennyien erős, szálas, jól felfegyverzett legények voltak. Azonnal észrevettem, hogy a csapatban kemény fegyelem uralkodik. Minden rendelkezését gyorsan végrehajtották, és nem volt rá eset, hogy meg kellett volna ismételnie parancsát.

A Kuszungtól (Khuciu) az Olga-öbölig terjedő körzetben Csang Paót tartották a legtekintélyesebb embernek. A kínaiak és udegék egyaránt hozzá fordultak tanácsért, és ha valahol két engesztelhetetlen ellenséget kellett kibékíteni, megint csak őt kérték meg rá. Gyakran szállt síkra a becsapottak érdekében, és ezért sok titkos ellensége volt. A hunghuzokat szívből gyűlölte, és üldözésükkel oly félelmet keltett bennük, hogy a Jiozeho folyón túl nem merészkedtek. Az a rablóbanda, amelyre mi rábukkantunk, csónakokon érkezett a Plasztun-öbölbe, azzal a szándékkal, hogy a viharok elől odamenekülő dereglyéket fosztogassa.

Csang Pao udvariasan, de méltóságteljesen üdvözölt. Amikor megtudta, hogy Derszut az éjjel megtámadták a hunghuzok, részletesen kikérdezte őt, hol történt a dolog, és közben pálcával térképjeleket rajzolt a homokba. Az adatok összegyűjtése után azt mondta, hogy sietnie kell,

két vagy három nap múlva visszatér a Szanghopie folyóhoz. Ezután búcsút vett tőlünk, és továbbment vadászaival. Most már nem volt okunk, hogy tovább bujkáljunk a kínaiak elől, ezért betértünk az első utunkba kerülő kínai tanyára, és ott nyugovóra tértünk. Délben felkeltünk, megteáztunk, és megindultunk felfelé a Tungkou folyó völgyében.

A nap második felében csak a hágóig sikerült elérnünk. Amikor észrevettük, hogy a patak vize apadni kezd, kissé letértünk, és a vízválasztótól nem messzire ütöttünk tábort. Vidáman ropogott a száraz tüzelő. A tűz körül melegedtünk, és megbeszéltük az előző éjszaka benyomásait.

Észrevettem, hogy Derszu szeretne tőlem valamit kérdezni, de nyilván szégyenkezik. Segítettem neki, hogy könnyebben tudja kifejezni magát.

- Én hallottam, hogy orosz hunghuzok is vannak. Igaz ez vagy nem? - kérdezte zavartan.

- Igaz - feleltem -, csakhogy az orosz hunghuzok egyesével vagy kettesével járnak, és sohasem állnak össze olyan nagy rablóbandákba, mint a kínaiak. Az orosz kormány nem hagyja a dolgot idáig fajulni.

Azt gondoltam, hogy magyarázatom kielégítette Derszut, de tévedtem.

- Hogy van ez? - elmélkedett fennhangon. - Cár van, sok kapitány van, és mégis vannak hunghuzok. A kínaiaknál szintén így van: cár van, és hunghuzok is vannak. És hogyan élünk mi? Cár nincs, kapitányok nincsenek és hunghuzok sincsenek.

Beszélgetésünk nem tartott sokáig. Reggeli pihenőnk a kínai parasztházban rövid volt. Szervezetünk alvást követelt. Nyersfát raktunk a tűzre, hogy minél hosszabb ideig égjen, aztán lefeküdtünk a fűre, és mély álomba merültünk.

Amikor másnap felébredtem, a nap már magasan állt az égen. Megteáztunk, felszedtük cókmókunkat, és megindultunk a hágó felé.

A hágóról az ösvény egy kis ér mentén haladt lefelé, és nemsokára átszelte a Hungtami-tóba ömlő Mulumpie nevű kis hegyi patakot.

A Mulumpiétől a Kulumpie (Kolumbe) folyóig terjedő távolság nem több hat kilométernél, de erre a menetre csaknem egy egész napot fordítottunk, mert a talaj erősen ingoványos volt. Megpróbáltunk az ösvény mellett menni, ez azonban még rosszabb volt. Végre alkonyat előtt túljutottunk a mocsáron. Előttünk, a Kulumpie partján egy parasztházat láttunk, és arrafelé tartottunk.

A parasztházban két kínai élt. A ház körül, sem veteményeskert, sem szántóföld nem zöldellt. Derszu éber szeme azonban felfedezett egy harántfűrészt, hosszú nyelű fejszéket, háncsszövetből font kosarakat, és egy aránytalanul hosszú, fűthető fekhelyet. Kiderült, hogy a kínaiak fákon élő gombák, és köveken növő zuzmók gyűjtésével foglalkoznak. Az előbbiek az erjesztőgombák családjába tartoznak, és kizárólag tölgyfákról szedik őket. Jellegzetes aromájuk van, és sok (98 százalék) vizet tartalmaznak. Termesztésük céljából a kínaiak sok tölgyfát döntenek a földre. Amikor a tölgy korhadni kezd, megjelenik rajta a fehér korallhoz hasonló gomba. A kínaiak „mu-er”-nek nevezik.

Ezeket a gombákat gyűjtik, és eleinte napon, később erősen felfűtött fekvőhelyeken szárítják a kunyhóban.

A sötét olivazöld színű zuzmók (melyeket a kínaiak „sihojpi”-nek, vagyis kőből való bőrnek neveznek) száraz állapotban megfeketednek. Meszes és palás sziklákról szedik, és mint ínyenc csemegét fonott kosarakban szállítják Vlagyivosztokba.

Egyenesen bámulatos, hogy a kínaiak mennyire vállalkozó szelleműek. Az egyik szarvasra vadászik, a másik ginszenget keres, a harmadik cobolyfogással foglalkozik, a negyedik a pézsmaszarvas mosuszát gyűjtögeti, az ötödik tengeri salátát szed, a hatodik apró tengeri rákokat és tengeri uborkákat halászik, a hetedik mákot ültet és ópiumot készít belőle stb. Ahány kínai parasztház, annyi iparág: gyöngyhalászat, különféle növényi olajak előállítása stb., fel sem lehet valamennyit sorolni. Mindenütt meglelik a meggazdagodás lehetőségét. A munkával, a fáradsággal nem törődnek, csak az a fontos nekik, hogy a haszon el ne maradjon.

Annyira elfáradtunk a nap folyamán, hogy nem mentünk tovább, itt maradtunk éjszakára.

A ház belseje csinos és tiszta volt. A vendégszerető kínaiak átengedték fekvőhelyüket, és általában igyekeztek mindenben szolgálatunkra lenni. Kint sötét és hideg volt; a tenger felől idehallatszott a hullámverés mennydörgéshez hasonló moraja, de a házban kényelem és barátságos meleg vett körül bennünket.

A kínaiak este valami sötétbarna zuzmóval kínáltak meg. Meglehetősen ízetlen volt, recsegett a fogunk alatt, és csak a kínaiak gasztronómiai ízlését tudta kielégíteni.

A kínaiak szerint a Szanghopie már csak egynapi járóföld. Minthogy még alkonyat előtt oda akartunk érni, másnap igen korán elindultunk.

A halászkunyhó lakói igazat mondtak. Estére elértünk a Szanghopie folyóig. Az ösvény egyenesen egy kínai telephez vezetett el bennünket. Az egyik házban fény világított. A vékony papírral beragasztott ablakon át meghallottam Palcsevszkij hangját, és megláttam a profilját is. Nagyon meglepődött, mert nem gondolta, hogy ilyen késői órában fogunk megérkezni. Granatman és Merzljakov, akik a szomszéd házban laktak, a hírre tüstént átszaladtak, s megkezdődött a kölcsönös kérdezősködés.

Az egész másnapot beszélgetéssel töltöttük. A Szanghopie folyó volt tengerparti utunk legszélsőbb pontja. Innen a Szihote-Alinyhoz és az knanhoz kellett mennünk. Úgy határoztunk, hogy addig maradunk a Szanghopie mellett, míg kipihenjük magunkat, erőt gyűjtünk, s jól előkészítjük a téli utazást. A téli időszak közeledtével a lovak ellátása egyre nehezebbé vált. Ezért a lovakat Merzljakovval és különítményünk egy részével visszaküldtem az Olga-öbölbe. Palcsevszkij szintén vissza akart térni Vlagyivosztokba, mert ilyenkor már úgysem lehet növényeket gyűjteni. Egy vitorlás csónakon akart útra kelni, amely két nap múlva indult.

Ilyenformán csak Granatman, Derszu, két kozák, Murzin és Kozsevnyikov, valamint Bocskarjov lövész maradt velem a téli kutatóútra.

Szeptember 25-én búcsút vettünk Palcsevszkijtől, másnap pedig Merzljakov is útnak indult.

Erdőtűz

Szeptember 28-tól 30-ig ki sem mozdultam szállásomról. Volt elég dolgom: útvonalakat rajzoltam be a térképre, kiegészítettem útinaplómat, leveleket írtam. A kozákok lőttek egy maralszarvast, annak a húsát szárítgatták, Bocskarjov pedig a téli lábbeliket varrta. Nem akartam elvonni őket munkájuktól, így egyedül barangoltam be a környéket.

A Szanghopie két egyforma nagyságú folyónak, a Hszicának (Szica) és a Tungcának (Dunsa) az egyesüléséből keletkezett. Értesülésem szerint az Iman felé a Tungca mentén vezet az út: elhatároztam hát, hogy míg telik az időből, a Hszica folyót is szemügyre veszem.

Október elsején Derszu meg én feltarisznyáztuk magunkat, és elhagytuk „főhadiszállásunkat".

A Hszica és Tungca egyesülése és a tenger között, éppen félúton, baloldalt hatalmas szikla emelkedik a magasba. A kínaiak Ta-laza sziklának nevezik. Azt mesélik, hogy egyszer egy öreg kínai óriási ginszeng-gyökeret talált mellette. Mikor hazavitte a ginszenget, földrengés rázta meg a környéket, és minden ember hallotta, amint a Ta-laza fájdalmasan sóhajtozott éjjel.

A Hszica teraszos völgyét pompás tűlevelű és vegyes erdő borítja. Ezek a teraszok hordalékos képződmények: agyagból, iszapból, továbbá lófej nagyságú, szögletes kövekből épültek. Azok a természeti erők, melyek a teraszokat létrehozták, már régóta pihennek, ami abból is látszik, hogy a teraszokat borító erdő legalább kétszáz esztendős.

A Hszica völgyének alsó része magas hegyekkel körülvett, óriási völgykatlan. Pompás erdeiben sok a cédrus. A folyó mellett egy Hromanszkij nevű koncessziótulajdonos kivágatta az erdőket, de a kivágott fáknak csak a negyedrészét szállították el, a többit otthagyták a helyszínen. Az erdei óriások esésük közben sok más olyan fát is kitörtek, melyek nem kerültek volna bele a fakitermelésbe, úgyhogy sokkal több itt a tönkrement és száraz fa, mint az élő. Az ilyen úton csak igen nehezen lehet haladni. Egy alkalommal megpróbáltunk letérni az ösvényről, de néhány lépés után olyan széldöntésbe kerültünk, hogy alig-alig tudtunk visszajutni. Ennek a kivágott erdőnek a területe körülbelül 15 négyzetkilométer. Az ösvény csaknem az erdő kellős közepén halad át, s bizonyára sok erőfeszítésre volt szükség, mire sikerült utat törni, nem is beszélve arról, hogy mennyi fűrészt meg fejszét tettünk tönkre közben.

Másnap már a Hszica mentén haladtunk felfelé. Minél tovább értünk, annál sűrűbb lett a tajga. Az erdőirtók romboló keze még nem érintette ezt az őserdőt, amelyben sokféle fa nő: cédrus, topolya, bársonyfa, lucfenyő, diófa, szürke kérgű, ovális, hegyes levelű kínai kőris, kis virágú, apró fekete bogyójú Deutzia-fa meg kosárkötő fűz, amely nagyon elterjedt az egész Usszuri-vidéken, és a folyók kavicsos partjain él. A tocsogók, mellékágak partján cserjeszerű égerfa tenyészik, hatalmas levelein erős erekkel; szürke kérgű, ék alakú, itt-ott tüskés-szárnyasan szabdalt levelű galagonya; sötétzöld levelű, élénkpiros bogyójú berkenye; ehető lonccserje, amelyet barna kérgéről, apró levélzetéről és sötétkék színű, hosszúkás bogyóiról könnyen fel lehet ismerni: végül meg kell említeni a dauriai anamirta-cserjét, amely mindig másfajta bokrok közé ékeli be magát.

Egyre ritkábban találtunk emberi nyomokra, de annál több vadnyomra bukkantunk. A tigris, hiúz, medve, torkos borz, maralszarvas, szarvas, őz és vaddisznó állandó lakosai az itteni tajgának.

A Hszica sebes és zátonyos folyó. Zuhogói nem hasonlítanak az Usszuri-vidék többi folyóinak sellőihez; inkább zúgó és tajtékzó vízesések. A folyó középső szakasza körülbelül 10 méter széles, és alacsony vízálláskor 8 kilométer az áramlási sebessége. Egy bővizű hegyi patakból fejlődött, amely útközben számtalan kis patakot fogad magába.

Amint felértünk a Szihote-Alinyra, várakozásomhoz híven nyugat felé lankás, kelet felé meredek lejtőket pillantottam meg. Ugyanilyen éles különbséget lehet megfigyelni a növényzetben is.

A nyugati oldalon tűlevelű erdő nő, a keletin pedig vegyes erdő, melyet lejjebb, a folyónál lomberdő vált fel.

A vízválasztón túl rábukkantunk arra a patakra, amely elvezetett bennünket az Iman legfelső mellékfolyójába, a Kulumpiéba ömlő Tanangca folyóhoz. Tíz kilométert gyalogoltunk mellette, aztán keletre fordultunk, újból megmásztuk a Szihote-Alinyt, majd leereszkedtünk a Ta-lazakou folyóhoz. Ez a Hszica mellékfolyója.

Derszu hallgatagon bandukolt mellettem, és látszólag mindenre közömbösen nézett. Mialatt én elragadtatással szemléltem a gyönyörű tájat, ő valami letört gallyat vizsgálgatott, amely akkora volt, mint egy ember kézfeje, s mindjárt meg is állapította, hogy az az ember, aki letörte, milyen irányban haladt; a törés frisseségéből megállapította, mikor ment arra, milyen lábbelit viselt stb. Ha ilyenkor nem értettem meg következtetéseit, vagy esetleg hitetlenkedve fogadtam megállapításait, csendes szemrehányással mondta:

- Sok éve jársz már a hegyekben és nem érted?

Az, ami nekem érthetetlennek látszott, az ő számára egyszerű és világos volt, mint a nap. Néha nyomokat fedezett fel ott, ahol én a legjobb igyekezetem mellett sem voltam képes bármit is észrevenni; ő pedig részletesen elmondta, hogy egy öreg szarvastehén ment arra egyéves borjával, gyöngyvesszőleveleket csipegettek, azután valamitől megijedtek, és sebesen elvágtattak.

Mindezt nem azért tette, hogy tudásával tetszelegjen előttem. Sokkal jobban ismertem őt, mint hogy ilyesmit feltételezhessek róla. Derszu már hosszú évek begyökerezett tapasztalatából tudta, hogy mindent alaposan meg kell figyelnie, és a legapróbb jelecskét sem szabad elhanyagolni. Ha nem foglalkozott volna gyermekkorától kezdve nyomolvasással, már régen éhen halt volna. Valahányszor valami baklövést követtem el, Derszu kinevetett és fejét csóválva ilyesféle megjegyzéseket tett:

- Hm! Bizony csak gyermek vagy. Mégy, mégy, s csak a fejedet lógatod. Szemed van, nem tudsz látni, nem értesz semmit. Igen, így élnek az emberek a városban. Ott nem kell a szarvast üldözni: éhes vagy - vásárolsz. Egyedül élni a hegyekben nem tudnál - hamar elpusztulnál.

Tökéletesen igaza volt. Ezer és ezer veszedelem leselkedik a magányos utazóra a tajgában, és csak az számíthat útjának szerencsés bevégzésére, aki kiismeri magát a nyomok közt.

Útközben beleléptem egy tüskés ágba. A hegyes tüske átszúrta a lábbelimet, és behatolt a lábamba. Azonnal leültem és kihúztam a tüskét, de a hegye valószínűleg benne maradt a sebben, mert másnapra szaggatni kezdett a lábam. Megkértem Derszut, vizsgálja meg még egyszer a sebet, de az már addigra felpuffadt a szélén. Ezen a napon még bírtam valahogy, de éjjel már rettenetesen fájt a lábam. Egészen hajnali szürkületig le sem hunytam a szememet. Reggelre kiderült, hogy a lábamon nagy tályog keletkezett.

Minthogy csak kevés élelmet hoztunk magunkkal, nem tarthattunk pihenőt, tovább kellett mennünk, hogy mielőbb visszaérjünk a táborba.

Már egy falat kenyerünk sem volt, csak azt ettük, amit vadászattal szereztünk magunknak. A kötszerek és a különböző orvosságok is a táborban maradtak. Amellett attól is tartani lehetett, hogy elér bennünket a rossz idő, és akkor ki tudja, meddig kell itt vesztegelnünk a tajgában. Ezért úgy döntöttem, hogy továbbmegyünk, noha csak a jobb lábamra tudtam szilárdan ránehezedni, sérült lábamat csak nagy nehezen vonszoltam magam után. Derszu vitte az

iszákomat meg a puskámat, a meredek helyeken erős karjával támogatott, s mindedképpen igyekezett könnyíteni szenvedésemen.

Aznap mindössze 8 kilométert tettünk meg nagy üggyel-bajjal, és a táborunkig még 24 kilométer volt hátra.

Az éjjel szörnyen szaggatott a lábam. A tályog kiterjedt az egész lábfejemre. Sikerül-e elvánszorognom akárcsak az első taz lakóhelyig is? Ez a gondolat nyilvánvalóan Derszut is nyugtalanította. Gyakran tekingetett az égre. Azt gondoltam, hogy esőtől tart, de kiderült, hogy másféle aggodalmai voltak. Az égen valami ködszerűség húzódott végig, mely egyre sűrűbbé vált. A hold éppen az imént kelt fel, de nem volt fényes, mint máskor, hanem bágyadtan, vöröses fénnyel világított. Időnként egyáltalán nem is lehetett látni. Végül rőt pír tűnt fel a hegyek közül.

- Nagyon nagy a füst - jegyezte meg Derszu.

Alig pirkadt, máris talpon voltunk. Aludni amúgy sem tudtam, és amíg csak a legkisebb lehetőségem volt rá, menni kellett. Sohasem felejtem el ezt a napot. Minden száz lépésnél le kellett ülnöm. Lábbelimet felhasítottam, hogy ne szorítson annyira.

Nemsokára elértük azt a helyet, ahol a Ta-lazakou beömlik a Hszicába. Egy széldöntötte fákkal teli erdőbe jutottunk. Köröskörül mindent sűrű füst burkolt, úgyhogy még ötven lépésnyire sem lehetett a fákat megkülönböztetni.

- Kapitány! Sietni kell - mondta Derszu. - Kicsit-kicsit félek. Nem a fű ég, az erdő ég!

Összeszedtem utolsó erőmet, és tovább vánszorogtam. Már a legcsekélyebb emelkedésen is a térdemen kellett kúsznom. Minden gyökér, minden fenyőtoboz, minden kavics és fagally, amely fájós lábam alá került, arra kényszerített, hogy felszisszenjek és ledőljek a földre.

A füstben egyre nehezebb lett a járás. Kaparni kezdte a torkunkat. Szorongva láttuk, hogy nem lesz időnk átjutni a széldöntéses erdőn, amely a naptól és széltől kiszárítva óriási máglyává alakult.

Ismeretes, hogy ha valahol erős láng lobban fel, szélvihar keletkezik.

Derszu gyakorlott füle messziről meghallotta a forgószél zúgását. Át kellett kelnünk a folyó másik oldalára. Ez volt az egyetlen menekvésünk. A Talazakoun való átkeléshez azonban az kellett volna, hogy biztosan álljak a lábamon. Mit tegyünk? Egyszerre csak Derszu se szó, se beszéd, felkapott és karjában átvitt a folyón. Amint kiért a vízből, letett a földre egy széles kavicsos sávon, és újra visszament a puskákért. Eközben sűrű füst szállt felénk, úgyhogy semmit sem lehetett látni. Amikor magamhoz tértem, Derszu már mellettem feküdt a kavicsos parton. Mindketten nedves sátorlappal voltunk befedve. Felülről szikrák szóródtak ránk. A sűrű, fojtó füstben alig tudtunk lélegezni.

Életemben először láttam ilyen szörnyű erdőtüzet.

A lángok martalékává vált hatalmas cédrusfák úgy lobogtak, mint megannyi óriási fáklya. Valóságos tűztenger hullámzott körülöttünk. Minden égett: a száraz fű, a lehullott lomb és rőzse; hallani lehetett, amint az élő fák szinte sírva-ríva pattantak szét az iszonyatos hőségtől. Mindenfelé sárgás füstgomolyagok szálltak felfelé. A földön tűzhullámok futkároztak; lángnyelvek kígyóztak a fatuskók körül, és mohón nyaldosták az átforrósodott köveket.

A szél egyszerre irányt változtatott, és másfelé vitte a füstöt. Derszu felkelt, és engem is felrázott. Nagy nehezen elindultam a kavicsos zátonyon, de néhány lépés után meggyőződtem róla, hogy a járás meghaladja erőmet. Csak feküdni és nyögni tudtam.

Amikor Derszu látta, hogy képtelen vagyok továbbmenni, sátrat vert, tűzifát szedett össze, és közölte velem, hogy elmegy lóért a kínaiakhoz. Ez volt az egyetlen módja, hogy a tajgából kijussunk. Derszu elment, és én egymagam maradtam.

A folyón túl még mindig tomboltak a lángok. A füsttel együtt szikrafelhők repültek az ég felé. A tűz egyre messzebb és messzebb terjedt. Némely fa gyorsabban, a másik lassabban égett. Láttam, amint egy vaddisznó vergődött át a folyón, azután egy nagy Schrenck-féle sikló úszott át rajta; egy fekete harkály eszeveszetten repkedett egyik fától a másikig, és szakadatlanul kiáltozott egy mogyorószajkó. Én nyögésemmel kontráztam neki. Végre sötétedni kezdett.

Tudtam, hogy Derszu ma már nem jön vissza. Fájós lábam erősen megdagadt. Lehúztam a bakancsot, és megtapogattam a tályogot. Már megérett, de hosszas gyaloglástól megvastagodott talpbőröm miatt nem tudott felfakadni. Eszembe jutott, hogy van egy tollkésem. Elővettem és megélesítettem egy kövön. Jól megraktam a máglyát, megvártam, amíg a frissen rárakott fa jól meggyulladt, és a lobogó láng fényénél felnyitottam a daganatot. A fájdalomtól minden elsötétedett a szemem előtt. Fekete vér és genny buggyant ki sűrű tömegben a sebből. Szörnyű erőfeszítéssel odakúsztam a vízhez, leszakítottam az ingem ujját, és öblögetni kezdtem a sebet. Ezután átkötöttem lábamat, és visszavánszorogtam a tűzhöz. Egy óra múlva már megkönnyebbülést éreztem: a lábam még sajgott, de már nem oly elviselhetetlenül, mint azelőtt.

Vörösen izzó fény jelezte, merre vonul a tűzvész. Az erdőben sok helyen kicsiny, különálló tüzek is pislákoltak: ott a rőzse égett. Sokáig üldögéltem a sátorban, és simogattam fájós lábamat. A tábortűz lángja átmelegített, és elaludtam. Amikor felébredtem, Derszut pillantottam meg; egy kínai férfival állt mellettem. Meleg pokrócot terítettek rám, a tűzön teavíz fortyogott, és a közelben egy megnyergelt ló álldogált. A fájdalom csillapodott, a daganat lohadni kezdett. Vizet melegítettem, még egyszer kimostam a sebet, azután teát ittam, édeskés kínai kenyeret haraptam hozzá, és felöltözködtem. Derszu és a kínai segítségével felkapaszkodtam a lóra, aztán útnak indultunk.

Az erdőtűz már jó messze pusztított, de a levegő még mindig füstös volt.

Délután megérkeztünk a Szanghopiéhez. Granatman nem volt otthon. Valamerre elment felderítésre, és csak két nap múlva jött vissza.

Egy helyben kellett vesztegelnem mindaddig, amíg lábsebem be nem hegedt. Három nap múlva már jártam, egy hét múlva pedig teljesen rendbe jöttem. Ezalatt Csang Pao többször is meglátogatott. Elmesélte, hogyan roncsolódott szét néhány évvel ezelőtt a *Viking* gőzhajó a Tyernyej-öböl közelében, megtudtam, hogyan ölték meg a japánok 1905-ben Liu Pult, a helyettesét, és hogyan állt ezért bosszút; mesélt egy börtönviselt csoportról, amely 1906-ban az Olimpiáda-fok közelében szállt partra. Tengerparti útjukat rablások és gyilkosságok jelezték. Csang Pao vadászaival a Blagodatyi-tó környékén érte utol őket, és valamennyit kiirtotta... És még sok mindent tudtam meg tőle. Csupa szörnyű, véres drámát.

Ezekben a napokban Derszu valahol a bennszülöttek között járkált. Találkozott egy idősebb férfival, aki régebben a Vuluho folyónál élt, és akivel még fiatal korában ismerkedett meg. Mindenkivel összebarátkozott, mindenütt szívesen látott vendég volt.

Elindulásom előtt két nappal Csang Pao eljött, hogy búcsút vegyen tőlem. Halaszthatatlan ügyek a Takema (Kema) folyóhoz szólították. Kijelölt két kínait, hogy engem a Szihote-Alinyig kísérjenek; meghagyta nekik, hogy másik úton térjenek vissza, és visszatérésük után számoljanak be mindarról, amit útközben láttak.

Október 15-e volt úti előkészületeink utolsó napja. Lepénykéket sütöttünk, húst szárítottunk. Gondunk volt minden apróságra, még a lábbelikbe való száraz füvet sem felejtettük ki.

Téli kutatóút

Nem tudtunk 16-án elindulni, mert kínai vezetőink nem jelentkeztek. Csak másnap déltájban állítottak be. Amikor a tazok látták, hogy elindulunk, egyik háztól a másikig kísértek bennünket, s kérték, hogy legalább egy percre térjünk be hozzájuk. Derszut számtalan üdvözlettel és jókívánsággal halmozták el, a nők és gyermekek kedvesen integettek neki, s ő szívélyesen visszaintegetett. Így haladtunk egyik háztól a másikig, s közben mindegyikben elidőztünk egy keveset. Az igazat megvallva, bizony örültem, mikor végre elhagytuk az utolsó házat is. Az ösvény itt átvezetett a folyón, még két és fél kilométert haladt a bal part mentén, azután felkapaszkodott a hágóra.

Közeledett az alkonyat, ezért éjjeli tábort ütöttünk, mihelyt leértünk a vízhez.

Napközben rosszul éreztem magam, erősen fájt a gyomrom. Egyik kínai vezetőnk szolgálatkészen felajánlott valami ginszengből, ópiumból, maralszarvas porrá tört agancsából és medvecsontzsírból kotyvasztott orvosságot. Úgy gondoltam, hogy az ópium majd elállítja a fájdalmat, s hajlandó voltam néhány cseppet inni a kotyvalékból. A kínai azonban azt állította, hogy egy egész kanállal kell bevenni, mert a keverékben kevés az ópium, és több benne a többi gyógyszer. Valószínűleg saját mértéke szerint mérte a dózist; ő maga megszokta az ópiumot, de nekem már ez a kis adag is túl sok volt.

Röviddel a gyógyszer bevétele után gyomorfájásom valóban enyhülni kezdett, csakhogy egész testemben különös gyengeséget éreztem. Ledőltem a tűz mellé, és aléltsághoz hasonló, nehéz álomba merültem. Egy félóra múlva felocsúdtam, és lábra akartam állni, de nem tudtam; meg akartam mozdulni, de nem tudtam; kiáltani akartam, azt sem tudtam. Valami különös állapotban lebegtem: elvesztettem minden érzékemet, és semmit sem láttam, semmit sem hallottam, semmit sem érzékeltem. Emberfeletti erőfeszítések árán felemeltem a kezem, hozzányúltam az arcomhoz, és megrémültem. Úgy éreztem, hogy nem az én kezem, hanem valami idegené, és nem arcot, hanem valami hideg maszkot érintettem meg. Elszörnyedtem. Hatalmas lelkitusa után nekilendültem, lábra ugrottam, de azonnal visszaestem a földre. Hányni kezdtem. Szerencsémre Derszu még nem aludt, gyorsan vizet hozott. Lenyeltem néhány kortyot, és lassan magamhoz tértem. Olyan erősen szédültem, hogy egyetlen tárgyra sem bírtam látásomat összpontosítani. Rájöttem, hogy megmérgeztem magam. Többször is ittam nagy mennyiségű vizet, néhányszor mesterséges hányást idéztem elő, és ez volt a szerencsém. Így gyötrődtem egész reggelig. Virradatkor Derszu beszaladt az erdőbe, és valami fűvel tért vissza. Rám parancsolt, hogy rágjam össze, és nyeljem le a levét.

Amuri vidra keserűfű volt; a bennszülöttek vérhas ellen is használják.

Végül lassanként kezdtem magamhoz térni, szédülésem és fejfájásom elmúlt, de nagyon gyengének éreztem magam, és erős szomjúság gyötört.

A Szanghopie helyenként kiszélesedik, helyenként rendkívül szűk völgyben folyik. A völgy ott a legszélesebb, ahol mellékfolyók ömlenek a Szanghopiébe.

A Tungca mentén ugyanolyan szép erdő nő, mint a Hszica partvidékén. A bal parti hegyekben lombos, jobboldalt tűlevelű fák nőnek.

Az ösvény a folyó bal partján halad, hol egészen közel hozzá, hol pedig kétszáz méterre is eltávolodva tőle. Az egyik helyen a folyó teljesen hozzászorul a görgeteggel borított hegyoldalhoz. Itt áll a hegyeket oltalmazó San-hszin isten bálványa. Két kínai vezetőnk, mit sem törődve jelenlétünkkel, buzgón imádkozott a hatalmas istenséghez.

Ezután az ösvény kiégett erdőterületre bukkan ki, amely egészen a Fatu folyóig terjed. Innen megint morénák következnek, velük szemben pedig, a folyó jobb oldalán, meglehetős nagy térséget elfoglaló teraszok húzódnak.

Hét kilométerrel lejjebb egy névtelen kis patak ömlik a Szanghopiébe. Ha a patak mentén felfelé haladunk, elérkezünk a Pilimpie (Belembe) forrásához; a Pilimpie a Tyernyej-öböltől valamivel északra ömlik a tengerbe. A Tungca e névtelen patak eredeténél kicsivel feljebb még egy mellékfolyót vesz fel, amelyet a kínaiak Hsziaocának neveznek. Az ösvények itt kettéváltak: az egyik felfelé ment a Tungca folyó mentén, a másik balra kanyarodott.

Betegségem miatt nem tudtam gyorsan járni, gyakran le kellett ülnöm, hogy megpihenjek.

Három kilométernyire a Tungcától kínai vadászkunyhót találtunk. A házigazdák nem tartózkodtak otthon.

Estére már csaknem meggyógyultam, enni azonban nem tudtam, még mindig hányingerem volt. Ezért elhatároztam, hogy korán lefekszem, abban a reményben, hogy a holnapi nap meghozza a teljes gyógyulást.

Éjfélkor felébredtem. A tűznél egyik kínai vezetőnk ült, és őrizte az éjjeli tábort. Csendes, holdfényes éjszaka volt. Felnéztem az égboltra, mely olyan alacsonynak tűnt, mintha leereszkedett volna a földre. A hold körül homályos folt látszott, és nagy szivárványszínű udvar vette körül. Ugyanilyen udvaruk volt a csillagoknak is. „Valószínűleg erős fagy lesz reggelre” - gondoltam, azután becsavartam magam a pokrócomba, közelebb húzódtam a mellettem alvó kozákhoz, és megint elaludtam.

Reggel sűrű, apró szemű esőre ébredtem. Gyengeségem elmúlt, újra makkegészségesnek éreztem magam. Minden késlekedés nélkül összeszedtük holminkat, és elhagytuk táborhelyünket.

Délután az eső erősbödött, és így korán le kellett táboroznunk.

Minthogy estig még sok időnk maradt, Derszuval elmentünk egy kis portyázásra. Az őszi erdő nagyon vigasztalan látvány, amikor esik az eső. A hideg ködbe burkolt csupasz fatörzsek, a megsárgult fű, a földre hullott falevelek és a megbarnult, hervadt páfrányok arról vallottak, hogy beköszöntött az esztendő alkonya. Közeledett a tél.

Egyszerre csak furcsa zörejt hallottunk a folyó felől. Letértünk az ösvényről, és lementünk a folyóparthoz. Érdekes kép tárult a szemünk elé: a folyót a szó szoros értelmében eltorlaszolták a ketalazacok. A döglött halak helyenként egész gátakat képeztek. Ezerszámra szorultak be a kis öblökbe és holt ágakba. Most undorító látványt nyújtottak; uszonyaik tépettek voltak, és egész testüket véres sebek borították. A halak nagy része már nem élt, némelyik azonban még küzdött az árral, feljebb igyekezett, mintha abban reménykedne, hogy ott valahol majd véget érnek szenvedései.

A halak eltakarításáról maga a természet gondoskodott; medvék, vaddisznók, rókák, borzok, nyestkutyák, varjak, szalakóták, szajkók és egyéb állatok látták el az „egészségügyi szolgálatot”. A döglött halat inkább csak a madarak fogyasztották, a négylábúak igyekeztek élő halat fogni maguknak. A folyó mentén a vadak egész ösvényeket tapostak ki. Egyik helyen láttunk egy medvét, amint a kavicsos parton ült, és mancsaival kapkodott a halak után.

A barnamedve és rokona, a kamcsatkai medve csak a halak fejét falja fel, a húsát otthagyja. Az örvös medvék viszont a hal húsát eszik meg, és a fejét hagyják ott.

Amott két vaddisznó lakmározott a halból. Ezek csak a halak farkát rágták le. Majd egy róka ugrott ki villámgyorsan a cserjésből, felkapott egy nagy halat, de óvatosságból nem a helyszínen falta fel, hanem becipelte a bokrok közé.

Rengeteg madarat is láttunk. Sasok terpeszkedtek a víz körül és lustán, komótosan csipkedték a medvelakoma maradékait. De különösen sok volt a varjú. Sötét tollazatuk élesen elütött a köves vízpart színétől. Ugrálva közeledtek a zsákmány felé, és különös előszeretettel lakmároztak a már oszlásnak indult halakból. A bokrokban szajkók röpködtek, civakodtak minden madárral, és fülsértően kiáltoztak.

A víz a holt ágakban itt-ott már kezdett befagyni. A jégbe fagyott halak tömege egész télen át itt marad. Tavasszal, amint a nap kissé felmelegíti a földet, a jéggel együtt az egész leúszik a tengerbe, ahol már a tengeri állatok zsákmánya lesz.

Milyen csodálatos körforgás! Mily ésszerű mindez! Semmi sem vész kárba! Még a szűz, ember nem járta tajgában is gondoskodik a természet a hulladék eltakarításáról.

- Egyik ember a másikat eszi - nyilvánította ki fennhangon Derszu a gondolatait. - Van, amit a hal eszik, a halat meg a vaddisznó eszi, most pedig nekünk kell megenni a vaddisznót.

Ezzel célba vette az egyik vadkant, és elsütötte a ravaszt. A halálra sebzett állat felvisított, nekirohant az erdőnek, de máris orral a földre bukott, és rugdalózni kezdett. A lövéstől megijedt madarak nagy vijjogással emelkedtek a levegőbe, és megrémítették a halakat, amelyek most - mint az őrültek - elkezdtek fel s alá száguldozni a holt ág vizében.

Alkonyatra visszatértünk éjjeli táborunkba. Az eső elállt, az ég kiderült. A hold is feljött, s jól lehetett látni rajta a sötétebb és a fehér foltokat. Tiszta és átlátszó volt a levegő.

Korán lefeküdtünk, és másnap ugyancsak korán keltünk. Mire a napsugarak bearanyozták a hegycsúcsokat, már három vagy négy kilométert magunk mögött hagytunk. A Tungca itt élesen lekanyarodott nyugatnak, de azután ismét észak felé vette útját. A kanyarulatban bizarr alakú, éles gerinccel koronázott magas sziklák ugrottak ki a völgy fölé. Az egyiknek ember formája volt, mások állatokhoz, madarakhoz hasonlítottak.

Kínai kalauzaink azt állították, hogy itt mindig történik valami szerencsétlenség az emberekkel: vagy kitöri valaki a lábát, vagy meghal valaki. Szavaik bizonyságául két sírra mutattak; lakóikat ezen az elátkozott helyen érte utol a végzet. Velünk azonban nem történt semmi, szerencsésen túljutottunk az „Átkozott Sziklákon”.

Később sűrű tűlevelű és vegyes erdők zónájába jutottunk. Az aráliafa - vagy ahogyan a nép nevezi „ördögfa” - tüskéi télen törékennyé válnak; ha az ember hozzáér, máris ezernyi apró tüske fúródik a kezébe. Ezek a vékony, finom tüskék függőleges irányban hatolnak be a bőrbe, és bajosan lehet kihúzni őket, mert mindjárt széttöredeznek.

Délre elérkeztünk egy kis vadászkunyhóhoz, amely három hegyi patak találkozásánál épült. Utunk a középső mentén vezetett.

Este megmértem a hely magasságát. A magasságmérő 620 métert mutatott a tenger szintje fölött.

Ezekben a napokban állandóan szép, csendes volt az időjárás. Annyira meleg volt, hogy nyári ingben gyalogoltunk, és csak estefelé öltöztünk fel melegebben. Én el voltam ragadtatva az időjárástól, Derszu azonban nem osztotta a véleményemet.

- Nézd csak, kapitány - figyelmeztetett -, mennyire sietnek enni a madarak. Ők jól tudják, baj lesz.

Minthogy a barométer magasan állt, csak nevettem Derszun, de ő komolyan megcsóválta a fejét, és csak ennyit mondott:

- A madár előbb megérzi.

Az említett kis vadászkunyhótól körülbelül nyolc kilométernyire lehetett a Szihote-Alinyon átvezető hágó. Bár tarisznyáink súlyát eléggé éreztük, mégis fürgén mentünk, és csak ritkán tartottunk pihenőt. Délután négy órára elérkeztünk a Szihote-Alinyhoz, s már csak az volt hátra, hogy felkapaszkodjunk a gerincre. Én tovább akartam menni, Derszu azonban megfogta a kabátom ujját.

- Várj, kapitány. Én azt hiszem, itt kell éjszakázni.

- Miért? - kérdeztem.

- Reggel a madarak nagyon siettek enni, most pedig magad is láthatod, egyetlenegy madár sincs.

Valóban, naplemente előtt a madarak általában mindig nagyon élénkek, most azonban halotti csend borult az erdőre. Mintha parancsszóra történt volna, valamennyi madár hirtelen elrejtőzött valahová.

Derszu azt tanácsolta, hogy a sátrakat jó erősen állítsuk fel, és minél több tűzifát készítsünk elő, de ne csak éjszakára, hanem holnapra is. Nem vitatkoztam tovább vele, hanem elmentem fáért az erdőbe. Két óra múlva alkonyodni kezdett. A lövészek rengeteg tüzelőt hordtak össze, úgy látszott, többet is, mint kellett volna, a gold azonban ezt is kevésnek találta. Hallottam, amint így szólt a kínaiakhoz:

- Az oroszok nem értik. Magunknak kell nekilátni.

Ezzel megint munkához láttak. Ekkor mindkét kozákot a segítségükre küldtem. Csak akkor hagyták abba a munkát, amikor az esti pír utolsó visszfényei is kihunytak az égen.

Feljött a hold. Világos fénye behatolt a sötét erdő mélyébe, és hosszú sávokban nyúlt végig a száraz füvön. A földön, az égen mindenütt nyugalom honolt; semmi előjel sem mutatta, hogy rossz idő lesz. A tűz körül ülve teázgattunk, és közben ingerkedtünk Derszuval.

- Most az egyszer bakot lőttél - évődtek vele a kozákok. Derszu nem felelt, hanem szótlanul tovább folytatta sátrának megerősítését. Behúzódott egy szikla alá, az egyik oldalról oda-görgetett egy nagy fatuskót, körülrakta kövekkel, a közöttük levő réseket pedig betömte mohával. Felülről még ráhúzta a sátrát, elöl pedig tüzet rakott. Olyan kedélyesnek és meghitt-nek találtam a kuckót, hogy a holmimmal együtt azonnal átköltözködtem hozzá.

Telt-múlt az idő, és egyelőre minden csendes maradt. Már-már én is azt hittem, hogy Derszu tévedett, amikor a hold körül hirtelen megjelent egy halvány folt, melynek külső széle szivárványszínű volt. A hold korongja lassan-lassan halványodni kezdett, körvonalai egyre jobban elmosódtak, elhomályosodtak. A halvány folt szétterjedt, és elnyelte a külső gyűrűt. Valami ködféle vonta be az eget, de hogy honnan jött és merre felé haladt, ezt nem lehetett megmondani.

Úgy véltem, hogy az ügy kisebb esővel végződik, és elringatva ettől a gondolattól, elaludtam. Nem emlékszem, mennyit aludtam. Arra ébredtem, hogy valaki költöget: Murzin állt előttem.

- Havazik - jelentette.

Ledobtam magamról a takarót. Sötét éj volt. A hold teljesen eltűnt. Apró pelyhekben hullott a hó. A tűz éles fénnyel égett, és megvilágította a sátrakat, az alvó embereket meg az oldalt összerakott tüzelőt. Felkeltettem Derszut, aki felrettent, félálomban körülpillantott, felnézett az égre, majd rágyújtott a pipájára.

Még mindenütt csend uralkodott, de ebben a csendben volt valami fenyegető. Néhány perc múlva a hó sűrűbben kezdett hullani, és különös suhogással ért földet. A többiek is felébredtek, és sietve betakarták a holmijukat.

A hó hirtelen elkezdett körbe táncolni.

- Megkezdődött - szólt Derszu.

És mintegy válaszul a szavára, zúgás támadt a hegyekben, azután erős szélroham érkezett éppen arról az oldalról, ahonnan egyáltalán nem vártuk. A máglya fényes lánggal fellobbant. Az első szélroham után jött a második, és ezt követte a harmadik, ötödik, tizedik. Mindegyik szélroham tovább tartott, mint az előző. Szerencse, hogy a sátraink erősen le voltak kötözve, különben elsodorta volna őket a szél.

Derszura pillantottam, aki nyugodtan szívta a pipáját, és egykedvűen bámult a tűzbe. A kitörő hóvihar nem ijesztette meg, hiszen annyit látott már élete folyamán, hogy nem volt újdonság számára. Aztán, mintha csak megértette volna gondolataimat, így szólt:

- Tűzifa sok van, a sátrak jól állnak. Semmi baj. Egy óra múlva pirkadni kezdett.

Hóvihar idején a hőmérséklet gyakran -15 C fokig is lesüllyed, a szél pedig olyan erővel tombol, hogy leszakítja a háztetőket, és gyökerestül tépi ki a fákat. Hóviharban haladni merőben lehetetlen: az egyetlen menekvés az, ha egy helyben marad az ember. Rendszerint minden ilyen hófergeteg emberáldozatot is követel.

Körülöttünk valami hihetetlen dolog ment végbe. A szél őrülten tombolt, faágakat tördelt le, és mint könnyű pelyheket ragadta tova a levegőben. A hatalmas öreg cédrusfák úgy hajladoztak, mintha vékony törzsű csemeték lennének. Most már sem a hegyeket, sem az eget, sem a földet nem lehetett látni. Minden összefolyt a kavargó hóförgetegben. A hófüggönyön keresztül időnként homályosan átderengett a legközelebb álló fák körvonala, de csak egy szempillantásra. Újabb szélroham - s a ködös kép eltűnt.

Bebújtunk sátrainkba, és félelmünkben szinte megnémultunk. Derszu fel-felnézett az égre, és valamit dörmögött magában. Megemlítettem neki azt a hófergeteget, amely 1902-ben a Hanka-tó mellett kapott el bennünket.

- Én akkor nagyon féltem - felelte. - Ha nincs tűzifa, hamarosan ott a halál.

Délután a hófergeteg már teljes erejével tombolt. Habár a sziklafalak és a sátrak védelmet nyújtottak, mégsem volt ez tökéletesen megbízható védelem. Ha a szél szembe fújt, akkor majd megsültünk, amellett a füst is fojtogatott; ha pedig másfelé hajtotta a tűz lángját, majd megvett bennünket az isten hidege.

Már vízért sem jártunk, hanem hóval töltöttük meg a teáskannáinkat, hiszen ebben aztán nem szenvedünk hiányt. Alkonyatra a fergeteg elérte tetőpontját és minél jobban besötétedett, annál szörnyűbbnek és félelmetesebbnek tűnt fel a vihar.

Ezen az éjszakán nemigen aludt közülünk senki. Legfőbb gondunk az volt, hogyan melegedjünk.

21-én még valahogy tudtunk védekezni. De ekkor a szél irányt változtatott, északkeletről fújt, és a rohamok egyre erősebbek lettek. Még a tábor közvetlen közelében sem lehetett semmit látni.

- Miért haragszik? - mondta bosszúsan és rémülettel Derszu. - Talán valami rosszat tett neki valamelyikünk?

- Ki haragszik? - faggatták a kozákok.

- Nem tudom, hogyan mondják oroszul - felelte a gold. - Kicsit isten, kicsit ember, állandóan a hegyekben él, szelet kerget, fát tördel. Mi Kangunak mondjuk.

- Hegyi vagy erdei szellem - gondoltam magamban.

Nagy fáradságunkba került ébren tartani a tüzet, mert minden egyes szélroham kihordta belőle a parazsat, és hóval temette be az egészet. A sátrak körül nagy hótorlaszokat hordott össze a szél, az erős forgatagok hófellegeket kavartak fel a földről, és fehér porként szórták szerteszéjjel; azután újabb forgószelek keletkeztek, és üvöltve száguldoztak az erdőben. Minden egyes ilyen szélroham számtalan kidöntött fából álló nyomot hagyott maga után. Néha egy-egy pillanatra rövid szünet állt be, rögtön utána megint elkezdődött a hófantomok tánca.

Délután az ég lassan tisztulni kezdett, de ugyanakkor a hőmérséklet is alább szállott. A sűrű felhőfüggönyön keresztül homályos folt alakjában alig látszott a nap.

Tüzelőről kellett gondoskodnunk. Kimerészkedtünk és kezdtük összeszedni a közelben található széltördelte faágakat. Sokáig dolgoztunk, amíg végre Derszu kiadta az „elég" vezényszót. Senkit sem kellett rábeszélni, hogy hagyja abba a munkát. Valamennyien egyszerre rohantunk a sátrakhoz, és a tűz mellett melengettük kezünket. Így gyötrődtünk át még egy éjszakát.

Reggelre az idő kissé megjavult. Úgy határoztunk, hogy megpróbálunk átkelni a Szihote-Alinyon, hátha a nyugati oldalán csendesebb az idő. Derszu szava döntött.

- Azt hiszem, rövidesen vége lesz - jegyezte meg, és elsőnek kezdett felcihelődni.

Úti előkészületeink nem tartottak sokáig. Húsz perc múlva tarisznyáinkkal a vállunkon már másztunk is fel a hegyre.

Az elmúlt két nap alatt annyi hó esett, hogy helyenként egy méter mély volt a hó. A gerincen megálltunk, hogy kifújjuk magunkat. A hágó 910 méter magas volt. Mi Tyerpenyije (Türelem)-hágónak neveztük el.

Borzalmas kép tárult elénk. A szél egész erdősávokat döntött ki. Ezeket nagy kitérővel meg kellett kerülni. Már említettem, hogy a hegyekben növő fák gyökérzete a föld felszínén terjed szét: felülről éppen csak egy vékony moharéteg fedi a gyökereket. Ahol ezek a gyökerek elszakadtak, a fák inogtak, és ég felé emelték egész gyökérrendszerüket. A hótakaró közepette ezek a hol megnyíló, hol bezáródó fekete hasadékok olyanok voltak, mint óriási kitátott szájak. Kozsevnyikovnak kedve szottyant hintázni egy ilyen lengő gyökéren. De alig ült rá, hirtelen erős szélroham támadt, a fa meghajolt, és a kozák alig bírt félreugrani, mert a következő pillanatban a fa szörnyű lármával a földre omlott, fagyott földgöröngyöket hajigálva szerteszéjjel.

Az Iman felé

A Szihote-Aliny lankás, görgeteges nyugati lejtőjét sűrű erdő borítja. Egy kis patakhoz ereszkedtünk le, és ez elvezetett bennünket a Nangca folyóhoz. Ez a folyó északkeletről folyik a Szihote-Aliny gerince mentén, és fokozatosan elkanyarodik északnyugat felé. A Nangca tágas és mocsaras völgyét sűrű tűlevelű és elegyes erdők borítják. A kínaiak vadászösvénye részint a völgy szélén, részint a víz által alámosott dombokon át vitt.

Utunk során egy cédrusfakéregből összetákolt viskóra bukkantunk. Az előző két éjszakától kimerülten letáboroztunk mellette, és rögtön vacsora után lefeküdtünk aludni.

Október 23-án folytattuk utunkat a Nangca mentén. A frissen hullott havon kitűnően látszott minden nyom. Jávorszarvas, pézsmaszarvas, coboly és görény nyomaira bukkantunk. Derszu elöl ment, és figyelmesen megszemlélt minden nyomot. Egyszerre csak megállt, körülnézett, majd így szólt:

- Mitől félt?

- Kicsoda? - kérdeztem csodálkozva.

- A pézsmaszarvas - felelte.

Szemügyre vettem a nyomokat, de én bizony semmi különöset nem észleltem rajtuk. Nyomok, hát nyomok - kicsik, sűrűek, egyik olyan, mint a másik. Derszu nagyszerűen tudott a nyomokból következtetni; még az állatok viselkedését is meg tudta belőlük állapítani. Elég volt egy apró egyenetlenség a nyomokban, hogy rögtön tudja: az állat megriadt valamitől.

Megkértem Derszut, magyarázza meg, vajon miből állapította meg, hogy a pézsmaszarvas megijedt. Amit elmondott nekem, az egyszerű és világos volt. A pézsmaszarvas egyenletes lépésben haladt, azután megállt, majd óvatosan lépdelt, azután félreugrott, és nagy ugrásokkal szökellt tovább. A friss havon mindez olyan tisztán látszott, mintha a tenyerén játszódott volna le. Tovább akartam menni, Derszu azonban visszatartott.

- Várj csak, kapitány! Meg kell nézni, mi ijesztette meg a pézsmaszarvast.

Egy percnyi vizsgálódás után kijelentette, hogy a pézsmaszarvas egy cobolytól ijedt meg. Meg is mutatta: egy földre dőlt, behavazott nagy fatörzsön valóban ott voltak a cobolynyomok. Látni lehetett, hogy a kicsiny ragadozó csendesen lopakodott fel a fára, megbújt egy ág mögött, azután rávetette magát a pézsmaszarvasra. Később Derszu megtalálta azt a helyet is, ahol a pézsmaszarvas a földön hempergett. Vércseppek mutatták, hogy a coboly a nyakszirtje tájékán átharapta a bőrét. A további nyomok azt tanúsították, hogy a pézsmaszarvasnak sikerült leráznia magáról a cobolyt. Továbbrohant, a coboly egy darabig még üldözte, de azután lemaradt, félrekanyarodott, és felmászott egy fára.

Tudom, hogy ha hosszabb ideig lehettem volna együtt Derszuval, egészen biztosan én is megtanultam volna a nyomolvasás művészetét. Persze, Derszut sohasem érném utol, de mégis jobb nyomolvasó lennék, mint a többi vadász. Rendkívül érdekelt ez a csodálatos tudomány.

Derszu sok mindent észrevett, de nem szólt róla. Azért hallgatott, mert nem akart - mint ő vélte - minden csekélységen elidőzni. Csak egészen rendkívüli esetekben, amikor valami különösen érdekes került a szeme elé, morfondírozott fennhangon magában.

Huszonöt kilométernyire a Szihote-Alinytól a Nangca összefolyik az észak felől jövő Pejcával. Tulajdonképpen itt kezdődik a Kulumpie, amelynek el kellett vezetnie bennünket az Imanhoz. A folyó vize már kezdett befagyni, széleit vékony jégsávok vonták be. Minden nehézség nélkül keltünk át a túlsó partra, és haladtunk tovább.

A Kulumpie széles, mocsaras völgyben folyik, keletről nyugat felé. Az ösvény állandóan a völgy jobb oldalához tartja magát. A hegyekben növő erdő tűlevelű fákból áll, de sok a cédrus is közöttük. A mocsaras lapályokon sok lábon korhadt fát láttunk.

Délután a szél végleg elállt. Egyetlen felhőcske sem mutatkozott az égen, az éles napsugarak visszaverődtek a hóról, és ettől a nappal még világosabbnak tűnt. A tűlevelű fák felöltötték téli pompájukat, a hótól elnehezedett ágak a földig hajoltak. Néma csend honolt a tájon. Olyan érzésem támadt, mintha a természet belefáradt volna az átélt izgalmakba, és most szenderegve pihenne.

A madárvilágból varjút, vörösfejű fekete harkályt, tarka harkályt és csuszkát láttam errefelé. Két ízben fekete fejű és vörös csőrű, fehér örvös bukókat riasztottunk fel; ezek a madarak az Usszuri-vidéken telelnek át, és a téli hónapokban fehér védőszínt öltenek, úgy, hogy csak közvetlen közelből lehet észrevenni őket.

Meg kell még említenem egy kedves kis madárkát, amelyet játékos természete miatt *„veszeluskának”*, vagyis „vidámkának” neveztek el a kozákjaim. A vízirigóról van szó. Akkora, mint a közönséges rigó, és mindig a víz közelében tanyázik. Egy ilyen vízirigó egészen közel engedett magához, úgyhogy jól meg tudtam figyelni. Igen éberen viselkedett, gyakran megmegfordult, füttyentgetett, és ennek ütemére billegette a farkacskáját. Aztán hirtelen a vízre lebbent, és alámerült. Az itteni lakosok azt beszélik, hogy a vízirigó könnyedén járkál a folyó fenekén, ügyet sem vetve a víz erős sodrára. Amikor az én példányom felbukkant a víz felszínére és meglátta az embereket, sajátságos füttyögéssel egy másik lékhez rebbent, majd egy harmadikhoz, és így tovább. Egészen addig követtem, amíg a folyó el nem kanyarodott.

Más helyütt egy dauriai sárszalonkát riasztottunk fel a víz mellől, ahol még nem volt hó. Először azt hittem, hogy valami beteg madárka, nem bírt vándorútra kelni társaival. De aztán láttam, hogy egészséges, és élénken, vidáman ugrabugrál. Később is gyakran találkoztam velük a be nem fagyott holt ágak partjainál. Ebből arra következtetek, hogy a sárszalonkák egészen a tél közepéig maradnak az Usszuri-vidéken, és csak december végén költöznek délre.

Ezen a napon tizenkét kilométert gyűrtünk le, és a Hsziu-fu nevű kis vadászkunyhónál álltunk meg. Ez a hely 500 méter magasan fekszik a tenger szintje fölött. A kunyhó kínai lakói abból élnek, hogy jávorszarvasokat fognak vermekben.

Reggel a kínaiak korán talpon voltak, hogy megnézzék, van-e zsákmány a vermekben, s mi is felcihelődtünk. Minthogy élelmiszerünk már fogytán volt, a kínaiaktól vásároltunk egyetmást. Errefelé tizenhat rubelbe kerül egy púd liszt, a zöldmoharnak pedig tizenkét rubel pudja. Az ideszállítás drágítja meg ennyire ezeket a termékeket.

A Kulumpie az éj folyamán annyira befagyott, hogy járni lehetett rajta. Ez nagyon megkönnyítette további utunkat, annál is inkább, mert az erős szél lehordta a jégről a havat. A jégtakaró napról napra szilárdabb lett. De a jégen még sok lék maradt, s ezekből sűrű pára szállt fel.

Körülbelül öt kilométernyi út után két koreai házhoz értünk. Gazdáik - két idősebb és két fiatalabb koreai - vadászattal és vadfogással foglalkoztak. A vadászházak újak, tiszták voltak, és annyira megnyerték tetszésemet, hogy elhatároztam: egésznapos pihenőt tartunk itt.

Délután a két koreai a tajgába ment, hogy megszemlélje a tanyától nem messze felállított pézsmaszarvas-terelőket.

Én is velük mentem.

A terelőpalánk széldöntötte faanyagból összetákolt, 1,2 méter magas kerítés volt. A koreaiak cövekekkel erősítették egymáshoz a karókat, hogy ne lehessen széthúzgálni őket.

Az ilyen sövényeket mindig pézsmaszarvas-csapásokon állítják fel a hegyekben. A sövényben helyenként átjárókat hagynak, s ezekben kötélhurkokat állítanak fel. Ha az állat feje belekerül egy ilyen hurokba, megrémül, elkezd hánykolódni, de minél erősebben hánykolódik, annál szorosabban fogja a hurok.

A megszemlélt terelősövényben huszonkét hurok volt. Négy kimúlt szarvas volt a zsákmány: három tehén és egy hím. A koreaiak a nőstény szarvasok tetemeit félrehurcolták, és otthagyták a varjak prédájául. Megkérdeztem tőlük, miért dobták el a megfogott állatokat. Azt felelték, hogy csak a hímek szolgáltatják az értékes pézsmát, amit a kínai kereskedők darabonként három rubelért vásárolnak meg tőlük. Ami pedig a húst illeti, az az egy hím is elég nekik, különben is minden nap fognak ennyit. Elmondták még, hogy egy téli idényben körülbelül 125 pézsmaszarvast ölnek meg, s ezeknek háromnegyed része - nőstény.

Szomorú benyomással tértem vissza erről a kirándulásról. Bármerre néz is az ember, mindenütt azt tapasztalja, hogy esztelen rablógazdálkodás folyik. Ha ez így megy tovább, a vadban és erdőben dúslakodó Usszuri-vidék a közeljövőben pusztasággá fog változni.

Másnap korábban indultunk, hogy behozzuk azt az időt, melyet az egésznapos pihenővel elvesztegettünk. Az egyik pézsmaszarvast magunkkal vittük, hogy legyen húsunk az útra.

A koreaiak vadászházai után rögtön egy hatalmas, kiégett erdőterület kezdődik, amely messzire elnyúlik a hegyeken és völgyeken át. Szembeszökő, hogy a hegyek itt magasabbak, lejtőik pedig meredekebbek.

Az összefüggő tűlevelű erdők mögöttünk maradtak, s topolyák, nyárfák, nyírfák, szilfák, rezgő nyárfák, feketenyárfák, tölgyek váltották fel őket. A hegyekben a jegenyefenyő és a mohosfenyő pompás cédruserdőkkel keveredett.

A nap folyamán körülbelül 15 kilométert sikerült megtennünk. Szürkületkor a lövészek az ösvénytől kissé távolabb magányos jurtát vettek észre a pataknál. A fedél nyílásaiból kiáradó füst azt mutatta, hogy lakóik otthon vannak. A jurta körül nagy tömegű hal száradt állványokon. A 3 méter hosszú és 1,5 méter magas tákolmányt cédruskéregből rótták össze, és száraz fűvel fedték be. Bejáratát nyírfakéregből készült függöny takarta. A parton két, fenekével felfelé fordított csónak hevert: a nagyobbik orra merítőkanálhoz hasonlóan volt kifaragva, a másik hegyes orrú és hegyes végű, könnyű kis csónak volt.

Közeledtünkre két kutya vad ugatásba tört ki. Erre a jurtából kilépett valaki, akit eleinte kisfiúnak véltem, de az orrában függő karika elárulta, hogy nő. Olyan alacsony termetű volt, mint egy tizenkét éves kislány. Térdig érő bőringet, cserzett maralszarvasbőrből varrt nadrágot, tarka hímzéssel díszített térdmelegítőt, ugyanilyen hímzett bőrlábbelit és szép színes könyökvédőt viselt. A fején fehér kendőt hordott.

A mongol vágású barna szemek, az erősen kifejlett mongolredő, a kiálló pofacsontok, a széles orrhát, a belapított orr és a keskeny ajak - mindez az európai szem számára idegen arckifejezést kölcsönzött neki: az arca laposnak, ötszögletesnek látszott, és valóban szélesebb is volt a koponyájánál.

Az asszony csodálkozva bámult ránk, és riadalom tükröződött az arcán. Milyen oroszok is jöhetnek ide? Rendes emberek nemigen lehetnek. „Bizonyára csoldonok” (csoldon udege nyelven rablót jelent) - gondolta magában, és igyekezett visszabújni a jurtába. Gyanújának eloszlatása végett Derszu udege nyelven szólt hozzá, és bemutatott engem mint az expedíció parancsnokát. Erre aztán megnyugodott. Az illem azt követelte, hogy az asszony ne nyilvánítsa ki hangosan kíváncsiságát. Uralkodott is önmagán, és csak lopva nézegetett bennünket.

A kívülről is kicsiny jurta belülről még kisebbnek bizonyult. Csak ülni vagy feküdni lehetett benne. Elrendeltem a kozákoknak, hogy üssék fel a sátrakat.

A tengerparton lakó elkínaiasodott tazok és a sok ősi szokást megőrző udegék között éles különbség volt. Az asszony szótlanul hozzálátott a vacsorakészítéshez. Üstöt akasztott a tűz fölé, teleöntötte vízzel, és két nagy halat dobott bele, azután elővette a pipáját, megtömte dohánnyal és pipázni kezdett, miközben néha-néha kérdéseket tett fel Derszunak.

Mire a vacsora elkészült, megjött a házigazda is, harmincéves, közepes termetű, szikár férfi. Ő is hosszú, derékban övvel összehúzott inget, nadrágot, térdmelegítőt és halbőrből varrt sarut viselt. Ingét a nyakkivágás körül és alsó szegélyén széles, tarka mintás hímzés díszítette. A fején fehér lepel volt, arra húzta kecskeprémből készült, felfelé kunkorodó mókusfarokkal díszített kis sapkáját. Vörösre sült arca, öltözékének tarkasága, a sapkán díszelgő mókusfarok, a karján csörömpölő karperecek indiánhoz hasonlóvá tették. Ez a benyomás még csak erősbödött, amikor úgyszólván figyelemre sem méltatva bennünket leült a tűzhöz, és szótlanul szívni kezdte a pipáját.

Az illemszabályok azt követelték, hogy a vendégek törjék meg elsőnek a hallgatást. Derszu tudta ezt, és ezért kérdezgetni kezdte, hogy milyen az út, mekkora a hó stb. A beszélgetés megindult. Mikor az udege megtudta, kik vagyunk és honnan jövünk, megjegyezte, hogy már hallott rólunk. Tudta, hogy az Iman felé igyekszünk - hallott erről a folyó mentén lejjebb élő törzsbeliektől -, és hogy odalent már régen várnak minket. Ez a hír igen meglepett engem.

Este a felesége megszemlélte a ruháinkat, megjavította, ahol kellett, és az elnyűtt bőrlábbeliket újakkal cserélte ki. A házigazda medvebőrt adott derékaljnak, amelyen jó fekvés esett.

Éjjel szörnyű hidegre ébredtem. Kidugtam a fejemet a takaró alól, és láttam, hogy nem ég a tűz a jurtában. A tűzhelyen csak néhány parázs izzott. A tetőnyíláson keresztül bekandikált a csillagokkal telehintett, sötét égbolt. A helyiség másik oldaláról horkolás hallatszott. Az udegék lefekvéskor kioltották a tüzet, nyilván azért, hogy ne támadhasson tűz. Megpróbáltam szorosabban beburkolózni a takarómba, de semmi sem segített - a hideg minden egyes ránc alá behatolt. Felkeltem, gyufát gyújtottam, és rápillantottam a hőmérőre: -17 C fokot mutatott. Ekkor leszakítottam nyírfakéreg ágyamból egy darabot, rádobtam a tűzre, és fújni kezdtem a zsarátnokot. Egy perc múlva fellobbant a láng. Összeszedtem a szétdobált üszköket, azt is a tűzre vetettem, felöltöztem, és kimentem a jurtából. Egy sátor védelme alatt aludtak a lövészeim, mellettük tűz égett. Megmelegedtem a tűznél, és már készültem visszamenni a kunyhóba, amikor kissé távolabb egy másik tűzrakás visszfényét vettem észre a víz mellett. Itt lent, a meredek parton táborozott Derszu. A víz alámosta a partot, felülről egy nagyobb gyepes rész ugrott ki, alatta ablakfülkeszerű bemélyedés keletkezett. Derszu ebben a mélyedésben vetett magának fűből ágyat, előtte pedig tüzet rakott. Nyugodtan aludt, de szájában még most is ott volt a pipája; puskája mellette feküdt. Felébresztettem. Felugrott, és mivel első pillanatban azt hitte, hogy túlságosan sokáig aludt, sietve kezdte összeszedni a cókmókját.

Amikor megtudta, hogyan áll a dolog, azonnal átengedte nekem a helyét, ő maga pedig mellettem helyezkedett el. Néhány perc múlva itt, a part alatt nagyobb melegben voltam, és sokkal jobban aludtam, mint a medvebőrön odabent a jurtában.

Amikor felébredtem, már mindnyájan talpon voltak. Bocskarjov szarvashúst főzött. Amikor szedelőzködni kezdtünk, udege házigazdánk kijelentette, hogy velünk jön Hszitatungig.

Reggelizés közben Granatman vitázni kezdett azon, hogy az éjjel melyik oldalról fújt a szél. Kozsevnyikov keletre, Granatman délre mutatott, nekem pedig úgy rémlett, hogy északi szél fújt. Nem tudtunk megegyezésre jutni, ezért Derszuhoz fordultunk, aki kijelentette, hogy az éjszaka nyugati szél fújt. Magyarázatképpen rámutatott a nád leveleire; napkeltekor elállt a szél, és a levelek úgy maradtak, ahogyan a szél elhajlította őket.

Az ösvény a jurtától kezdve a völgy jobb oldali széléhez igazodott, és meredélyeken át észak felé vezetett, azután pedig elfordult délnyugat felé. Tíz kilométer után megint kilyukadtunk a Kulumpiéhez, amely itt több ágra oszlik.

Ezen a napon nem nagy utat tettünk meg. Igaz, hogy hátizsákjaink lényegesen könnyebbek lettek, mert egyre jobban fogyott a magunkkal hozott elemózsia, de mégis rosszabb volt cipelni őket, mert a tartószíjak erősen vágták a vállunkat.

A hideg széltől száraz és porhanyós lett a hó, ami igen megnehezítette a haladást. Különösen nehéz volt felfelé mászni: az emberek gyakran elestek és visszacsúsztak. Már nem volt bennünk akkora erő, mint az út elején. A kimerültség jelei kezdtek mutatkozni, s éreztük, hogy hosszabb pihenésre van szükségünk.

A folyó mellett találtunk egy üres jurtát. A kozákok és Bocskarjov elhelyezkedtek benne, a két kínainak azonban kint kellett aludnia a tűznél. Derszu eleinte szintén velük együtt akart elhelyezkedni, de amikor észrevette, hogy válogatás nélkül, csak úgy találomra szedték össze a tüzelőt, úgy döntött, hogy inkább külön alszik.

- Nincs eszük - mondta. - Nem akarom kiégetni az ingemet. Jó tűzifát kell keresni.

Az üres jurta már gyakran szolgálhatott vadászoknak éjjeli tanyául. Körülötte minden száraz fát kivágtak és feltüzeltek. Derszut ez nem zavarta. Elment messzire be a tajgába, és onnan cipelte a száraz kőrisfa gallyakat. Egészen alkonyatig fáradhatatlanul hordta a tüzelőnek valót, én pedig segítettem neki, amennyire erőmből tellett. Viszont egész éjjel aludtam, és nem kellett aggódnunk sem a sátorért, sem az öltözékünkért.

Bíborvörös esti pír és virradat előtti köd a láthatáron - biztos előjele annak, hogy reggel fagy lesz. Így is lett. A felkelő nap homályos, alaktalan volt. Fényt még csak adott, de meleget nem. A napkorongtól felfelé és lefelé fényes sugarak indultak ki, két oldalán pedig szivárványszínű, fénylő foltok látszottak, amelyeket a sarkvidéken élő népek „a nap fülé”-nek hívnak.

Udege kísérőnk jól ismerte ezeket a helyeket. Mindig talált ösvényt, ha meg akartuk rövidíteni utunkat. Két kilométerrel a Kulumpie torkolata előtt az ösvény bekanyarodott egy erdőbe, amelyen keresztül még vagy egy óra hosszat mentünk. Egyszerre csak az erdő véget ért, az ösvény megszakadt, s előttünk volt az Iman.

Az Iman még nem fagyott be, csak a két szélét borította jégréteg. A túlsó parton apró emberkék foglalatoskodtak. Udege gyermekek voltak. Valamivel odább a füzesben egy jurta állott, mellette cölöpökre épített hombárt fedeztünk fel. Derszu átkiáltott a gyermekeknek, hogy hozzanak csónakot. A fiúcskák ijedten néztek felénk, és elfutottak. Nem sokkal ezután egy férfi jött ki a házból, fegyverrel a kezében. Néhány szót váltott Derszuval, majd csónakba ült, és átevezett hozzánk.

Az udegék lapos fenekű, hosszú csónakja annyira könnyű, hogy egy ember erőlködés nélkül ki tudja húzni a partra. Elülső része tompa, de a feneke kiugrik, kiszélesedik és felfelé hajlik úgy, hogy valami otromba lapátféléhez vagy merítőkanálhoz hasonlít, aminek következtében

bolondos, ostoba tákolmány benyomását kelti. Nem szeli a vizet, hanem mondhatnánk, felkapaszkodik rá. Minthogy a súlypontja magasra kiemelkedik, nagyon ingatagnak látszik. Amikor beszálltunk a csónakba, úgy elkezdett himbálózni, hogy önkéntelenül is belekapaszkodtam a peremébe. De amint nyugton maradtunk és elindultunk a parttól, meggyőződtem arról, hogy mennyire szilárd ez a jármű. Az udege hosszú rúd segítségével, állva kormányozta. Erős lökésekkel hajtotta előre a csónakot az ár ellenében; a víz folyása fokozatosan odasodorta a szemközti parthoz.

Végül is éppen a jurta előtt kötöttünk ki, és kiszálltunk a jégre. Egy asszony jött elénk három kisgyermekkel, akik rémülten rejtőztek anyjuk mögé. Az asszony bevezetett bennünket a házba, odaguggolt a tűzhöz és pipára gyújtott, a gyermekek pedig kint maradtak és halakat kezdtek berakni a hombárba. A jurta falain számtalan rés volt, amelyeken befütyült a szél. A helyiség közepén tűz égett. A gyermekek időnként be-befutottak a jurtába, hogy a tűznél megmelengessék dermedt kezecskéiket. Elcsodálkoztam, milyen könnyen voltak öltözve: nyitott mellel, kesztyű és sapka nélkül dolgoztak. Ha valamelyikük a többinél hosszabb ideig üldögélt a tűz mellett, az apjuk rákiáltott és kikergette.

- De hisz egészen átfázott - mondtam Derszunak, és megkértem, fordítsa le szavaimat az udegének.

- Hadd szokjék hozzá - felelte az udege -, különben éhen hal.

Hát ezt az érvet bizony el kellett fogadni. Aki a természetben és a természetből él, annak akkor is kapcsolatban kell állnia a természettel, amikor az nincs becézgető kedvében.

Kikérdeztem az udegét az Iman felől. Megtudtam, hogy a folyó felső szakasza párhuzamos a Szihote-Alinnyal, és hogy eredete a Tietjuho folyó forrásvidékének magasságában van. Különös jelenség! A víz a tengertől hatvan kilométernyire fut le a vízválasztóról, nyugat felé folyik, és hosszú körutat tesz meg csak azért, hogy végeredményben ugyanabba a tengerbe kerüljön.

Az Iman felső szakaszának környékét sűrű vegyes erdők borítják. Nehezen lehetne ennél kietlenebb és vadabb tájat elképzelni. Csak a tél kezdetén élénkül meg egy kissé. Ide jönnek cobolyvadászatra a tengerparton élő kínaiak, de nem maradnak sokáig. Félnek a nagy havazásoktól, ezért korán visszatérnek.

Miután kikérdeztük az udegéket az út felől, továbbindultunk, és hamarosan elértünk ahhoz a helyhez, ahol az Iman északnyugatnak fordul. Itt a kanyar bal szögletében egy nagy erdei tisztás simul a folyóhoz; 5 kilométer hosszú és körülbelül 2 kilométer széles. A tisztás végénél négy vadászkunyhó áll: a Hszitatung (Szidatun) nevű kínai telep. Az Iman túlsó partján öt udege család él három jurtában. Náluk szálltunk meg.

Hszitatungban október 27-től 30-ig időztünk. E napok alatt volt időm megszemlélni a telepet, és megismerkedtem lakóival. Ezek az emberek többnyire bíróság elől megszökött bűnözők és kalandkereső fickók voltak, kiknek vad szenvedélyei nem ismertek határt. Egyebet sem csináltak, csak ópiumot szívtak, pálinkát ittak, kockáztak, veszekedtek és szitkozódtak egész álló nap. Mindegyik ház lakói három csoportra oszlottak: gazdák, munkások és naplopók, akik rablás és gyilkosság útján szerzett holmikból éltek. Eszembe jutott Csang Pao, aki arra figyelmeztetett, hogy ne bízzam a hszitatungi kínaiakban.

Mint mindenütt, a helyi lakosság itt is kegyetlen elnyomás alatt él. Minthogy fogalmuk sincs semmiféle írásról, az udegék egyáltalán nem tudják, melyikük mennyivel tartozik a kínaiaknak. Ezek egyébként legalább hússzor annyian vannak, mint az udegék, akik a szó szoros értelmében rabszolgaságban sínylődnek. Így például, egy Hszi Pa-jung nevű udegét azért, mert

a kikötött határidőre nem szállította le a meghatározott számú cobolyprémet, úgy megbotoztak, hogy egész életére nyomorék maradt. Feleségét és a lányát elvették tőle, őt magát pedig 400 rubelért eladták egy másik kínainak.

Ezeknek a szörnyűségeknek a hallatára csak úgy háborgott bennem az indulat. De hát mit tehettünk mi hatan a nagyszámú és jól felfegyverzett kínaiak ellen! Megígértem az udegéknek, hogy segíteni fogok nekik azonnal, amint visszatérek Habarovszkba.

Október 31-én a fagy észrevehetően erősödött, s megindult a jégzajlás. Ennek ellenére az udegék mégis hajlandók voltak csónakon elszállítani bennünket addig, ameddig csak lehetséges.

Súlyos helyzet

November 1-én kora reggel elhagytuk Hszitatungot, és megindultunk csónakon lefelé az Imanon...

Az Imanon - mint minden hegyi folyón - igen sok a sellő. Legveszélyesebbnek azt a zuhogót tartják, amely éppen a Hszitatung és az Armu folyó közötti út felénél fekszik. A víz zúgását már messziről hallani, s jól lehet látni a folyó fenekének hirtelen meredek lejtését. A szemközti partról egy szikla mered a víz fölé. A víz tajtékozva csapódik neki, s elborítja vízcseppekkel, melyek abban a szempillantásban jéggé fagynak.

Az udegék visszatartották a csónakot, megbeszélték maguk között a dolgot, azután keresztbe állították a vízen, és szép csendesen kezdtek leereszkedni. Abban a pillanatban, amikor egy erősebb áramlat a sziklához sodorta a csónakot, ügyes mozdulattal új irányba terelték. Feszült arckifejezésük elárulta, hogy nagy veszélyben forogtunk. Az egész társaságban Derszu volt a legnyugodtabb. Közöltem vele benyomásaimat.

- Sebaj, kapitány - felelte. - Az udege olyan, mint a hal. Nagyon jól érti a csónakázást. Mi nem tudnánk úgy.

Az Iman egész vidékét tűlevelű és vegyes erdők borítják: a szigeteken a lombosfajták vannak túlsúlyban (cédrusfával keverten), a folyópartokon és a kavicsos árterületeken pedig főként fűzfa nő, amelyből a lakosság a viskóit építi, síléceket meg szánokat készít, és még ezerféle hasznos dologra tudja felhasználni.

Nem messze jutottunk a csónakon. Már reggel óta borús volt az idő, később még rosszabbra vált, végül megint hófergeteg tört ki. Az udegék rúdjaikkal lökdösték széjjel a jégtáblákat, és mesteri ügyességgel lavíroztak közöttük.

A Katala után az Iman éles kanyart ír le. Itt sok úszó jégtábla torlódott össze, csak a folyó közepén maradt egy keskeny átjáró. Kísérőink természetesen nem tudták megmondani, hogy át lehet-e még csónakázni rajta, nincs-e a vége befagyva? Az udegék megállították a csónakot, és megkérdezték tőlem, megkockáztassuk-e az átjutást vagy sem. A vállra vetett iszákokkal való gyaloglást már annyira megelégeltem, hogy úgy döntöttem, próbáljunk szerencsét. Derszu igyekezett lebeszélni, én azonban - úgy vélve, hogy balsiker esetén mégiscsak sikerül valahogy kijutnunk a partra -, nem hallgattam rá. A csónakkal nem lehetett sokáig egy helyben állni. Megindultunk előre, de még 40 métert sem tettünk meg, amikor láttuk, hogy az átjáró el van zárva. Lejjebb már összefüggő volt a jég, de odáig eljutni nagyon veszélyes vállalkozás volt. Ha az áramlás a jéghez szorítaná súlyosan megterhelt csónakunkat, egyszeriben megtelne vízzel. Sürgősen ki kellett jutnunk, azonban ez sem volt olyan egyszerű. A csónakot nem lehetett megfordítani a keskeny átjáróban, így hát farral kellett a víz ellen haladnunk. Szerencsétlenségünkre éppen a legmélyebb útvonalban voltunk benne, és a rudak alig értek le a fenékre. Nagy erőfeszítések árán eljutottunk a félútig. Egyszerre csak az egyik udege elkiáltotta magát. Riadt hangjából megértettem, hogy veszély fenyeget bennünket. Hátratekintettem. Egy hatalmas jégdarab sodródott felénk, amely holtbiztosan el fogja torlaszolni az átjárót, még mielőtt kiérhetnénk. Az udegék megfeszítették minden erejüket, a jégtábla azonban gyorsabb volt, nagy lármával nekicsapódott először az átjáró egyik, azután a másik szélének. Közben még valami rosszabb is történt, amire egyáltalán nem voltunk elkészülve. Az erős lökésektől valamennyi jégtábla mozgásba jött, és az átjáró veszedelmesen összeszűkült.

- A jég mindjárt összetöri a csónakot! - kiáltotta eltorzult hangon Derszu. - Gyorsabban kell menni!

Kiugrott a csónakból, és egy kötelet húzva maga után az úszó jégen, rohanni kezdett a part felé. Két ízben is besüllyedt, de csakhamar megint felkapaszkodott a jégre. Szerencsére a part nem volt messze. Példáját követve a kozákok is kiugrottak. Kozsevnyikov és Bocskarjov szerencsésen partot ért, Murzin alatt azonban betört a jég. Megpróbált felkapaszkodni a jégre, de az felfordult. Minél jobban evickélt, annál mélyebbre süllyedt a vízbe. Még egy perc, és lesüllyed a fenékre, de ekkor Derszu a segítségére sietett. Volt olyan pillanat, amikor ő maga is elpusztulhatott volna. Eközben én a többiekkel szintén kiszálltam a csónakból, és egyik jégtábláról a másikra ugráltam. Magunkkal vontattuk a csónakot, de ugyanakkor meg is kapaszkodtunk benne. Szerencsére a csónak orra rövidesen Derszu és Murzin közelébe került, és ez megmentette mindkettőjüket. A csónak most persze megint nagyon meg volt terhelve, keresztbe állt a folyón, és az áramlás a jéggel együtt sodorni kezdte lefelé. Ekkor a holmikat kidobáltuk a partra, utána mi magunk is kikászálódtunk valahogy. Néhány perc múlva a csónak a szirthez szorult. Mint valami élőlény, egy ideig ellenállt a jégnek és meg-megremegett, azután hirtelen megreccsent és kettétört. Még egy roppanás, a vízből felmerült egy roncsdarab - azután minden eltűnt.

Amint kiértünk a partra, első dolgunk volt tüzet rakni. Meg kellett szárítkoznunk. Valakinek eszébe jutott, hogy jó volna teát főzni és harapni is valamit. Keresni kezdtük az élelmiszeres zsákot, de nem találtuk. Hiányzott egy puska is. Nem volt mit tennünk, beértük azzal, ami kinek-kinek a zsebében volt, és továbbindultunk. Az udegék azt mondták, hogy estére elérünk egy kínai vadászházhoz. Abban reménykedtek, hogy a hombárjában majd találunk fagyasztott halat.

Alkonyatkor valóban el is jutottunk a tanyáig. A házikó üres volt. A hombárban a kozákok két nagy szárított halat találtak. Meg kellett elégednünk ezzel a sovány vacsorával.

Másnap, november 2-án déltájban elértünk a görbe vonalban nyugatról délnek kanyargó Hutatóhoz. E folyó mentén kellett felkapaszkodnunk azon a hegyháton, amely miatt az Iman nagy kanyart ír le. A gerincre felvezető emelkedés körülbelül 30 fokos, és a másik oldalon is éppen ilyen meredek. A hágó magassága az Imanhoz viszonyítva 350 méter.

Két kis ér kanyargott előttünk; az egyik észak, a másik nyugat felé. Nekünk valószínűleg az utóbbi mentén kellett volna mennünk, én azonban tévedésből észak felé vettem az utat. A hágón túl, mihelyt tűzifát és többé-kevésbé sima terepet találtunk, azonnal letáboroztunk.

November 3-án reggel elfogyasztottuk szárított halunk utolsó maradékát, és könnyű hátizsákokkal indultunk útnak. A vadászatba vetettük minden reményünket, ezért úgy határoztunk, hogy Derszu megy elöl, mi pedig háromszáz lépésnyire követjük őt, nehogy felijesszük a vadat. Utunk egy ismeretlen kis patak mellett vezetett, amely - amennyire ezt a hágóról látni lehetett - nyugatnak folyt. Mindnyájan abban reménykedtünk, hogy Derszu majd csak lő valamit, de egyetlen lövést sem hallottunk. Délután már ott jártunk, ahol a völgy kiszélesedett. Itt rábukkantunk egy alig észrevehető kis ösvényre, mely egy zsombékos mocsarat átszelve bal felé, északnak vezetett.

Most már nagyon megéheztünk. Szótlanul gyalogoltunk, senkinek sem volt kedve beszélgetni. Egyszerre csak megláttam Derszut: lassacskán járkált egyik helyről a másikra, le-lehajolt, és valamit felszedegetett a földről. Odakiáltottam neki. Erre kezével intett felém.

- Mit találtál? - kérdezte Granatman.

- Egy medve halat evett. A fejeket itt hagyta, én felszedem.

Valóban, a havon sok halfej hevert. Látni lehetett, hogy a medvék már a havazás után jártak errefelé.

„Ha ló nincs, szamár is jó.” Ha az ember éhes, nem veti meg azt a maradékot sem, amit a medvék hagytak ott. Mindnyájan szép egyetértésben szaporán munkához láttunk, és negyedóra múlva már mindnyájunk zsebe tömve volt halfejekkel.

E munkába elmerülve észre sem vettük, hogy a kis völgy elvezetett minket egy meglehetősen nagy folyóhoz, a Hszinangcához. Ha hinni lehet az udegéknek, holnap délre el kell érkeznünk az Imanhoz.

Átkeltünk a folyó másik partjára és sűrű fenyőerdőben ütöttünk éjszakai tábort. Mily ízletesnek találtuk a halfejeket! Némelyiken még sok hús maradt, ezeket valósággal szerencsés leleteknek tartottuk, igazságosan elosztottuk magunk között, és jóízűen megvacsoráztunk.

A hőmérséklet az éj folyamán erősen lesüllyedt, de minthogy bőven el voltunk látva tüzelővel, jól aludtunk.

Ezen az éjjelen többen pirogról[17] és mindenféle más ínycsiklandozó falatról álmodtak.

November 4-én reggel korgó gyomorral ébredtünk. Az éhség kegyetlenül gyötörte az embereket. A kozákok bánatosan ültek a tűznél, sóhajtoztak, és alig-alig beszélgettek. Én Derszut faggattam, hogy nem tévedtünk-e el, helyes irányban haladunk-e, de ő maga is először járt ezen a vidéken, és minden elképzelése csak találgatásokon alapult. A kozákok korábban lefeküdtek aludni, hogy ne érezzék annyira az éhséget. Én is lefeküdtem, de nem tudtam elaludni. Nyugtalanság, kétség kínzott egész éjjel. Ha holnap semmit sem tudunk lőni, és nem érünk el az Imanhoz - az bizony nagyon nagy baj lesz. Nyáron több napot is ki lehet bírni élelem nélkül, de télen könnyen megfagy az éhező.

Reggel Derszu ébredt a legkorábban, és engem is felkeltett. Megint feltámadtak a kétségeim és aggályaim. De hát hiába: menni kell, amíg csak van rá lehetőség, amíg még mozog az emberek lába. De alig indultunk útnak, máris éreztük, hogy erőnk nem a régi. Iszákjaink kétszer olyan nehéznek tűntek mint tegnap, minden fél kilométer után leültünk pihenni, mert csak feküdni szerettünk volna és semmit sem csinálni. Rossz előjel! Így vánszorogtunk délig, és alig haladtunk valamit. Kétségtelen volt, hogy ilyen körülmények között még ma sem sikerül eljutnunk az Imanig. Útközben kétszer is lőttünk madarakra; el is ejtettünk három csuszkát meg egy harkályt, de mi volt ez öt ember számára!

Közben az idő egyre jobban elborult, az eget megint felhők vonták be. Heves szélrohamok havat kavartak fel a földről. A levegőt porhó töltötte meg, a folyón forgószél keringett. Egyes helyeken a szél teljesen lefújta a havat a jégről, másutt meg egész torlaszokat hordott össze. A nap folyamán valamennyien erősen átfáztunk. Ruhánk teljesen elnyűvődött, és már nem védett többé a hidegtől.

Bal oldalról egy sziklás domb emelkedett, mely függőleges szakadékban esett alá a folyóparthoz. Itt találtunk egy barlangszerű kisebb bemélyedést, és tábortüzet raktunk benne. Derszu a tűz fölé akasztotta kis üstjét, és vizet forralt. Azután előszedett iszákjából egy darabka maralszarvasbőrt, leperzselte a tűzön, és késével apróra vagdalta, mint a metéltet. Amikor az egész bőrt felvagdalta, beszórta az üstbe, és sokáig főzte. Azután a következő szavakkal fordult hozzánk:

- Minden embernek enni kell. A gyomrot be kell csapni. Egy kevés erőt kell szerezni. Azután gyorsan menni kell. Pihenni nem lehet. Amire a nap véget ér, megtaláljuk az Imant.

---

[17] *Pirog* - Fűszerezett őrölt hússal töltött sült tészta.

Senkit sem kellett az evésre rábeszélni. Mindenki hajlandó volt bármit is lenyelni. Habár a bőr sokáig főtt, mégis annyira kemény maradt, hogy nem lehetett megrágni. Derszu nem tanácsolta a sok evést, és a mohókat megállította:

- Nem kell sokat enni. Az rossz!

Félóra múlva felkerekedtünk a pihenőről. Valóban, az elfogyasztott bőr, ha nem is csillapította az éhséget, mégis mechanikus munkát adott a gyomornak. Valahányszor lemaradt valaki, Derszu káromkodott.

A nap már a vége felé járt, de még mindig mentünk. Úgy tűnt, a Hszinangcának se vége, se hossza. Minden kanyarulat után egyre újabb és újabb folyószakaszok tárultak elénk. Alig-alig vonszoltuk a lábunkat, úgy botorkáltunk, mint a részegek, és ha nincs velünk Derszu, már régen letáboroztunk volna. Este hat órakor végre-valahára feltűntek az emberi lakóhely közelségének első jelei: sítalp- és szánnyomok, frissen vágott fatörzsek és felfűrészelt tűzifa.

- Az Iman közel van - szólalt meg Derszu elégedett hangon. Mintegy válaszképpen Derszu szavaira, a távolból kutyaugatást hallottunk. Egy újabb forduló után aprócska fényeket pillantottunk meg: a Hszien-si-hoza nevű kínai telep volt.

Negyedóra múlva odaérkeztünk a telephez. Még sohasem fáradtam el annyira, mint aznap. Beléptünk az első kínai házba, és anélkül, hogy levetkőztünk volna, végignyúltunk a priccseken. Nem akaródzott sem enni, sem inni, sem beszélni, csak feküdni.

Megjelenésünk természetesen nagy izgalmat okozott a kínaiak között. Legizgatottabb a ház gazdája volt. Titokban munkásokat küldött el valahova. Kis idő múlva egy újabb kínai jelent meg: harminc év körüli, közepes termetű, zömök testalkatú és tipikusan mongol arcvonású férfi, aki a többieknél lényegesen jobban volt öltözve. Igen fesztelenül viselkedett, és rikoltozó hangon beszélt. Oroszul fordult hozzánk, és kérdezősködni kezdett, hogy kik vagyunk és hová megyünk. Tisztán, helyesen beszélt, nem csavarta ki a szavakat, és mondanivalóját gyakran tarkította orosz közmondásokkal. Azután arra igyekezett rávenni bennünket, hogy menjünk át az ő házába. Elmondta, hogy őt Li Tang-kujnak, Li Csing-fu fiának hívják, hogy az ő háza a legjobb az egész telepen, az pedig amelyben mi megállapodtunk, egy szegény emberé stb. Ezután kiment a házból, és sokáig sugdolózott a házigazdával. Ez utóbbi szintén odajött hozzám, hogy menjünk át Li Tang-kujhoz. Nem volt mit tennünk, engedni kellett. Közben munkások is akadtak valahonnan, akik már át is hordták a holminkat. Odafelé menet az ösvényen Derszu csendesen megráncigálta a kabátujjamat:

- Nagyon ravasz ember. Azt hiszem, be akar csapni. Ma éjjel nem fogok aludni.

Én magam is gyanúsnak tartottam a kínait, és nagyon nem volt ínyemre a hízelgése meg a bizalmaskodása.

Hszien-si-hoza az Iman jobb partján terül el. Huszonkét kínai parasztház, lakóinak száma százkilencvenhat. A tisztás másik végén, az erdő mellett volt az udaják nyolc jurtából álló táborhelye. Ennek egész hatvanöt főből álló lakossága (huszonegy férfi, tizenkét nő, harminckét gyermek) otthagyta lakhelyét, és eltávozott a Vakungpiéhez.

Öt perc múlva odaértünk Li Tang-kuj házához. A főépület körül néhány kisebb házikó állt munkások és vadászok számára, mögöttük pedig hombárok, kovácsműhely, csűr, istálló és más efféle épületek látszottak. Beléptünk a házba. A házigazda Granatmant és engem saját szobájában akart elhelyezni, én azonban kitartottam amellett, hogy a kozákok és Derszu velem éjszakázzanak. Ezután Li Tang-kuj megvendégelt bennünket. Milyen ízletesnek találtuk most a szójabab-olajban kisütött lepénykéket és hozzá a teát. Egy időre még gyanakvásunkról is megfeledkeztünk. Amikor azonban csillapítottam első éhségemet, aggodalmaim megújultak.

Habár Li Tang-kuj jól tartott bennünket, ebben a megvendégelésben nem volt vendégszeretet; a házigazda minden mozdulatában valami hátsó gondolatot gyanítottam. Derszu állandóan óvatosan figyelte őt. Én sem akartam aludni, de képtelen voltam leküzdeni kimerültségemet. Vacsora után éreztem, hogy szemhéjaim le-lecsukódnak, s néhány perc múlva mély álomba merültem.

Éjjel arra ébredtem, hogy valaki a vállamat rázza. Gyorsan talpra ugrottam. Derszu ült mellettem. Intett, hogy ne üssek zajt, azután elmondta a következőket: Li Tang-kuj pénzt adott neki, és kérte, beszéljen rá engem, hogy ne menjünk a vakungpiei udegékhez, hanem kerüljük el a települet. Még vezetőket és teherhordókat is ígért. Derszu azt válaszolta neki, hogy ez nem tőle függ. Ezután ő - mármint Derszu -, lefeküdt a kangra, és úgy tett, mintha mélyen elaludt volna. Li Tang-kuj várt egy darabig - amíg véleménye szerint Derszu elaludt, akkor aztán csendesen kilopózott a házból, és ellovagolt valahova.

- El kell holnap menni Vakungpiébe. Azt hiszem, ott valami komiszság van - fejezte be elbeszélését.

Ekkor lódobogást hallottunk. Gyorsan visszafeküdtünk a helyünkre, és alvást színleltünk. Li Tang-kuj lépett be: megállt az ajtóban, hallgatózott, s miután meggyőződött arról, hogy valamennyien alszunk, csendesen levetkőzött és lefeküdt a helyére. Hamarosan megint elaludtam, és csak akkor ébredtem fel, amikor a nap már magasan állt az égen.

Valami lármára ébredtem, és megkérdeztem, mi történik. A kozákok jelentették, hogy néhány udege jött a házhoz. Felöltöztem és kimentem hozzájuk. Megdöbbentett, hogy milyen ellenszenvvel néztek rám.

Teázás után kijelentettem, hogy továbbmegyünk. Li Tang-kuj igyekezett rábeszélni, maradjak még egy napot, megígérte, hogy leszúr egy malacot stb., de Derszu odakacsintott nekem, hogy ne engedjek. Ekkor Li Tang-kuj ránk akarta erőszakolni saját vezetőjét, hogy az kísérjen, én azonban ezt a szolgálatot is visszautasítottam. Bármennyire ravaszkodott is a kínai, mégsem sikerült rászednie bennünket.

Az ösvény Hszien-si-hoza telepről magas hegyek lábánál, a folyó jobb partján haladt tovább. Két kilométer után kiér egy erdei tisztásra, amelyet a kínaiak Huozenkounak hívnak. Ez a tisztás öt kilométer hosszú, szélessége pedig egy és három kilométer között váltakozik. Tizenkilenc kínai házat számoltam össze rajta, ezekben körülbelül kétszáz kínai él.

Az Iman-vidéki kínaiak mind jól fel vannak fegyverkezve, és jómódban élnek. Szerfelett ellenségesen viselkedtek velünk szemben. Az útra és a telep lakosainak számára vonatkozó kérdéseimre durván így feleltek: „Pu cse tao” (nem tudom), egyesek pedig egyenesen megmondták: „Tudom, de nem árulom el.”

Valamivel messzebb volt a négy jurtából álló Vakungpie nevű udege tanya. Az adatok szerint nyolcvanöt udege (huszonkilenc férfi, tizenkilenc nő, és harminchét gyermek) lakott itt.

Amikor lakóhelyükhöz érkeztünk, mind kiözönlöttek elénk. Korántsem fogadtak valami barátságosan, még csak be sem hívtak kunyhóikba.

Az első kérdés, amelyet feltettek nekem, így szólt: Miért éjszakáztam Li Tang-kuj házában? Megmondtam nekik, és megkérdeztem őket, miért viseltetnek olyan ellenségesen irántam. Az udegék azt felelték, hogy már régen vártak engem, most meg egyszerre csak tudomásukra jutott, hogy megérkeztem, de a kínaiaknál szálltam meg.

Hamarosan kiderült, hogy egész tragédia játszódott itt le. A kínai Li Tang-kuj volt az Iman-völgy „cajtung”-ja; lelkiismeretlenül kizsákmányolta az udegéket, és kegyetlenül megbüntette

őket, ha pontos határidőre nem szállították be a megállapított mennyiségű prémet. Sok családot teljesen tönkretett, a nőkkel erőszakoskodott, a gyermekeket elvitte, és az adósság fejében eladta. Végül is két udege - a Kjalondiga nemzetségből származó Maszenda és Szomo - türelmét elvesztve elment Habarovszkba, és Li Tang-kujt bepanaszolta a főkormányzónál. A kormányzó segítséget ígért, és többek között azt mondta nekik, hogy majd én eljövök az Iman vidékére a tenger felől. Meghagyta nekik, hogy forduljanak bizalommal hozzám. Nyilván azt gondolta, hogy én a helyszínen könnyebben tisztázni tudom a dolgot. A két udege visszatért, közölte a többivel a kormányzó szavait, és mindnyájan türelmesen várakozni kezdtek megérkezésemre. Li Tang-kuj azonban megtudta, hogy Maszenda és Szomo hol és miben jártak, s a többiek elrettentésére kegyetlenül megbotoztatta a panasztevőket. Egyikük belehalt, a másik életben maradt ugyan, de egész életére nyomorékká lett. Ekkor az agyonvert udege testvére, Gulunga elindult Habarovszkba. Li Tang-kuj azonban megparancsolta, hogy fogják el, és fagyasszák be a folyóba. Amikor az udegék erről tudomást szereztek, elhatározták, hogy fegyverrel védik meg társukat. Valódi ostromállapot alakult ki. Az udegék már két hete ültek otthon, nem jártak vadászni, és az élelemhiány nagy ínségbe sodorta őket. Ekkor érkezett hozzájuk az a hír, hogy én Hszien-si-hozába érkeztem, és Li Tang-kuj házában szálltam meg. Megmagyaráztam nekik, hogy mind ez ideig semmi tudomásom sem volt arról, mi történik az Iman mentén; Hszien-si-hozába érkeztünkkor annyira éhesek és kimerültek voltunk, hogy válogatás nélkül tértünk be az első utunkba kerülő kínai házba.

Este az idősebb férfiak összegyűltek nálam. A tanácskozáson elhatároztuk, hogy Habarovszkba való megérkezésem után mindenről jelentést teszek a felettes hatóságnak, és kérni fogom, nyújtsanak sürgős segítséget az udegéknek.

Amikor az öregek szétoszlottak, felöltöztem és kimentem a kunyhóból. Körös-körül olyan sötét volt, hogy két lépésnyire is alig lehetett látni. Az udegék házainak helyét csak a tetőnyílásokon át kiáramló szikrák és füstgomolyagok árulták el. Egyszerre csak furcsa hangok hallatszottak a csendes esti levegőben. A fülemet dobpergés ütötte meg, melyet rögtön utána nyögéshez és síráshoz hasonló éneklés követett. Ezekben a hangokban volt valami baljóslatú és fájdalmas. Mint a hullámok terjedtek mindenfelé, és eloszlottak a hideg éjjeli levegőben. Magamhoz hívtam Derszut, aki elmondta, hogy a legszélső jurtában sámán gyógyít egy beteg gyermeket. Megindultam oda, de a jurta bejáratánál egy öregasszonyba ütköztem, aki utamat állta. Megértettem, hogy jelenlétem nem kívánatos, és visszafordultam.

A Vakungpiétől a Mozdonyig

A következő nap reggelén, november 8-án folytattuk utunkat.

Valamennyi udege elkísért bennünket. Ezek a tarka öltözetű, napbarnított arcú és a fejfedőjükön mókusfarkot viselő emberek különös hatást tettek rám. Minden mozdulatukban volt valami naivság és vadság.

Mi középen mentünk, mellettünk haladtak az öregek, a fiatalság pedig a vidra-, róka- és nyúlnyomokat vizsgálgatva ugrándozott körülöttünk. A tisztás végén az udegék megálltak, és előre engedtek. A tömegből kilépett egy ősz aggastyán. Egy hiúzkarmot nyújtott át nekem, és megkért, tegyem a zsebembe emlékeztetőül, hogy ne felejtsem el Li Tang-kujra vonatkozó kéréseiket. Ezután búcsút vettünk egymástól; az udegék visszatértek, mi pedig tovább folytattuk utunkat.

Az utóbbi napok alatt nagyon kimerültünk. Szerettünk volna megállni és pihenőt tartani. Az udegék úgy mondták, hogy egy Kartun nevű nagyobb kínai település esik az utunkba. Ott szándékoztunk egész napos pihenőt tartani, s úgy véltük, lovakat is bérelhetünk. Vágyaink azonban nem valósulhattak meg...

Amikor Kartunhoz értünk, a nap éppen akkor bukott le a látóhatár mögé. Sugarai még ott játszadoztak a felhőkön, és ez a visszaverődő fény megvilágította a földet. A patak mentén megpillantottuk a kínai házakat; a fenyőfák mögött húzódtak meg, mintha el akarnának rejtőzni az arra vetődő idegenek elől.

A „kartun” szó (valószínűleg kao-li-tun) „koreai települést” jelent. Azt beszélik, hogy a koreaiak régebben sok gyöngyöt halásztak az itteni mellékágakban. Egy másik értelmezés szerint a „kartun” kaput jelent; és valóban, Kartunon túl, nyugaton a völgy megint összeszűkül.

Sehol sem láttam olyan jómódról tanúskodó kínai házakat, mint Kartunban. A folyó jobb partján épültek, és inkább üzemekhez, mint lakóépületekhez hasonlítottak.

Betértem az egyik házba. A kínaiak ellenségesen fogadtak. Már elérkezett hozzájuk annak a híre, hogy kik vagyunk, és miért kísérnek bennünket udegék. Kellemetlen érzés olyan házban tartózkodni, ahol a házigazdák barátságtalanok. Átmentem egy másik házba. Ott még barátságtalanabbul fogadtak, a harmadikba be sem engedtek, a negyediknél, ötödiknél, tizediknél ugyanilyen fogadtatásban részesítettek. Én is káromkodtam, a kozákok is káromkodtak, Derszu is káromkodott, de nem volt mit tenni, kénytelenek voltunk beletörődni a helyzetbe. A telep környékén nem volt kedvem éjjelre letáborozni, ezért elhatároztam, hogy továbbmegyünk, míg táborozásra alkalmas helyet nem találunk.

Beesteledett. A szép sugárzás elhomályosodott az égen, s imitt-amott kigyúltak a csillagok.

A kínaiak házai messze mögöttünk maradtak, de mi még mindig mentünk. Derszu egyszerre csak megállt, és fejét hátravetve szimatolni kezdett.

- Várj, kapitány - mondta. - Füstszagot érzek. Ez udege.

- Honnan tudod? - kérdezte tőle Kozsevnyikov. - Hátha kínai ház lesz?

- Nem - mondta Derszu -, ez udege. Kínai háznak nagy kéménye van, a füst magasra száll. A jurtából a füst alacsonyan száll. Az udegék halat sütnek.

Ezzel magabiztosan megindult előre. Időnként megállt, és figyelmesen szaglászott. Így mentünk ötven lépést, azután százat, kétszázat, de a megígért lakhelyet még mindig nem láttuk. A kimerült emberek gúnyolódni kezdtek Derszuval. Derszu megsértődött.

- Ti itt akartok aludni, én pedig a jurtába akarok menni halat enni - felelte nyugodtan.

Követtem őt, és utánam jöttek a kozákok is. Három perc múlva valóban odaértünk az udege tanyához. Két jurta állt itt, kilenc férfi és három nő élt bennük négy gyerekkel. Betértünk az egyik jurtába, ahol az asszonyok éppen halat sütöttek. Derszu szaglása nyilvánvalóan sokkal jobban ki volt fejlődve, mint a mienk. A füst és a sült hal szagát legalább kétszázötven lépésről megérezte, ha ugyan nem messzebbről.

Néhány perc múlva már a tűz mellett ültünk, halat falatoztunk és teát ittunk. Ezen a napon annyira elfáradtam, hogy még az okvetlenül szükséges bejegyzéseket is alig bírtam a naplómba bevezetni. Megkértem az udegéket, hogy ne oltsák ki éjszakára a tüzet. Megígérték, hogy felváltva virrasztani fognak, és azonnal hozzáláttak, hogy fát vágjanak. Éjszaka sűrű köd és erős fagy volt. Őszintén szólva nagyon örültem volna, ha reggelre zimankósra fordul az idő, legalább jól kipihenhettük és kialudhattuk volna magunkat. De alig kelt fel a nap, a köd egyszerre szétoszlott. A part menti bokrok és a holtágak mentén növő fák zúzmaradíszt öltöttek, úgyhogy hófehéren csillogó korallokhoz hasonlítottak. A sima jégen a zúzmara rozetta alakban rakódott le. Láttam, hogy a kozákok már nagyon igyekeznek hazafelé, és rajta voltam, hogy ez a kívánságuk mielőbb valóra váljék.

Az egyik udege vállalkozott arra, hogy elkísér minket Miaolingbe. Így hívták azt a nagy gabonapálinka-főzőt, amely az Iman jobb partján feküdt, hét kilométernyire Kartuntól, lejjebb a folyó mentén.

Délután két órakor érkeztünk meg Miaolingbe. Ez az imani terület egyik legrégibb kínai tanyája. A házigazda ötven évvel ezelőtt telepedett itt le. Akkor még ifjú ember volt, most pedig már hetvenéves aggastyán. Várakozásunk ellenére - noha elég barátságtalanul fogadott - mégis megvendégelt, és megengedte, hogy nála töltsük az éjszakát. Este részegre itta magát. Kérdezősködött tőlem erről-arról, de azután élesebb hangra tért át és lármázni kezdett.

- Miaoling nem tegnapi és nem is mai - mondta. - Miaoling ugyanolyan öreg, mint én vagyok, ti pedig azért jöttetek, hogy kiűzzetek engem. Én nem adom nektek Miaolinget. Ha mégis el kellene innen mennem, akkor felgyújtom.

Ezután kijelentette, hogy most tüstént felgyújtja a házat; kiment az udvarra, és valahonnan egy nagy nyaláb szalmát hurcolt oda.

Az egész dolog azzal végződött, hogy Derszu az eszméletlenségig leitatta az öreget, és lefektette a szalmára, hadd aludja ki magát.

Reggel korán eltávoztunk, meg sem vártuk, míg az öreg kijózanodik.

Különös dolog: minél közelebb értünk az Usszurihoz, annál rosszabbul éreztük magunkat. Tarisznyáink szinte teljesen üresek voltak, de mégis nehezebb volt őket vinni, mint az út elején, pedig akkor ugyancsak jól meg voltak tömve. A vállszíjak annyira feltörték a vállunkat, hogy az már a puszta érintésre is sajgott. A megerőltetéstől fájt a fejünk, s nagyon gyengének éreztük magunkat.

Minél közelebb jutottunk a vasútvonalhoz, a lakosság annál barátságtalanabbul viselkedett velünk szemben. Öltözékünk szétszakadozott, lábbelinket elnyűttük, úgyhogy a parasztok csavargóknak néztek bennünket.

A lövészek lomhán jártak, és gyakran pihentek. Röviddel alkonyat előtt érkeztünk a „Mozdony” nevű telephez. Hogy honnan eredt ez a különös név, nem sikerült kiderítenem. Szarl Kimunka, az udegék elöljárója élt itt hét férfiból és négy nőből álló családjával. Ez az udege 1901-ben Mihajlovval, az Áttelepítési Igazgatóság munkatársával járt az Iman folyó mentén a Szihote-Alinyig. Jutalmul megkapta ezt a majort. Szarl Kimunka saját tapasztalata alapján tudta, milyen nehézségekkel kell megküzdenie a Szihote-Aliny kutatójának. Ezért házában a legbarátságosabb fogadtatásra találtunk, és zöldmoharkásából meg szárított húsból álló bőséges vacsorát kaptunk.

Másnap későn keltünk, ettünk néhány falat halat, és továbbmentünk. Kimunka elkísért bennünket a „Mozdony” körül nemrégen letelepedett koreaiakhoz. Az Iman errefelé még nem fagyott be, így hát csónakon kellett átkelnünk. Bejártuk a telep házait, de egyetlen férfit sem találtunk otthon. Az asszonyok rémülten néztek ránk, hallgattak, és elrejtették gyermekeiket. Látván, hogy semmire sem jutok velük, lemondóan legyintettem, és a lövészeket elküldtem a folyóhoz. Kimunka talált valahol a bokorban egy eldugott, lapos fenekű csónakot. Azon egyenként átszállított bennünket a túlsó partra, azután elköszönt tőlünk.

Az Iman bal partján, egy magányosan álló domb lábánál négy földbe vájt kunyhót találtunk: ez volt a Kotyelnoje nevű orosz telep. A bevándorlók nemrégiben érkeztek Oroszországból, és még nem volt idejük arra, hogy rendes házakat építsenek és berendezkedjenek. Betértünk az egyik sárkunyhóba, és helyet kértünk éjszakára. A kunyhó gazdája szívélyesen, és vendégszerető ember módjára fogadott. Kikérdezett bennünket, kik vagyunk és hová megyünk, azután pedig a maga sorsáról kezdett panaszkodni.

Milyen élvezettel ettem a parasztkenyeret! Este a kunyhóba gyűltek a parasztok. Elmesélték, hogy folyik életük az új helyen, és gyakran sóhajtoztak. Úgy látszik, nem hozott nekik könnyebb életet az áttelepülés. Ha nem lenne lazac, már mindnyájan éhen haltak volna; csak halon élnek.

Kotyelnojénál kezdődött a versztkövekkel jelzett út; a falu melletti oszlopon a 74-es szám állt. Pénzünk nem volt arra, hogy lovat béreljünk. Én feltétlenül be akartam fejezni a felvételezést, ami csak akkor volt lehetséges, ha gyalog megyünk. Ezenkívül elrongyolódott öltözékünk is arra kényszerített, hogy mozgással melegítsük magunkat.

Kora reggel, majdnem virradatkor indultunk útnak.

Az út a Nejcuho folyót elhagyva, azonnal felvezet a hágóhoz, és kilenc kilométeren át halad meredeken felfelé; balfelől az Iman ingoványos lapálya terül el, jobboldalt pedig öreg és ritka tölgyerdővel benőtt magaslatok húzódnak. Az út eleinte északnak halad, később azonban, az 57-es versztjelző kőnél, megint nyugat felé kanyarodik.

A következő telep - Goncsarovka - nagyobb ugyan Kotyelnojénál, de ennek a helyzete sem volt irigylésreméltóbb. A szegénység tekintett ki minden ablakon, a nyomor rítt le a parasztok arcáról, az asszonyok szeméből és a gyermekek ruházatáról.

Délután elérkeztünk az ötvenkét házból álló Lukjanovka koreai falucskához. A házak jó messzire szét voltak szórva egymástól. Pihentünk egy keveset, azután továbbmentünk. Az alkonyat útközben ért bennünket. Mindnyájan nagyon átfáztunk, kimerültünk és éhesek voltunk. A félhomályban már nem bírtam elolvasni a számjegyeket a műszeren, az utat azonban még jól láttuk. Úgy segítettem magamon, hogy időnként intettem, mire az egyik kozák meggyújtott gyufaszálat tartott a műszerhez. A gyufa fellobbanó fényénél leolvastam a nóniusz számjegyét, feljegyeztem a mérőasztallapon, és továbbmentem. Végre fény villant fel előttünk.

- Falu! - kiáltottunk fel valamennyien egyszerre.

- Éjjel a tűz mindig becsap - jegyezte meg Derszu. És valóban, a tüzet sötétben messziről lehet látni. Néha távolibbnak látszik, mint a valóságban, máskor pedig egész közelinek tűnik, mintha közvetlenül az orrunk előtt volna. Most is csak mentünk, mentünk, de úgy rémlett, hogy a tűz szintén távolodik tőlünk. Már éppen pihenőt akartam tartani, amikor a fény egyszerre egészen közelről látszott. A sötétségben egy, kettő, három - összesen nyolc parasztházat különböztettünk meg. A telep neve Verbovka volt. Sok paraszt nem volt otthon, kereset után jártak a városban. A megrémült asszonyok hunghuzoknak tartottak bennünket, és nem akarták kinyitni az ajtókat. Az elöljáró segítségét kellett igénybevenni. Derszu, Bocskarjov és én nála helyezkedtünk el, Granatmant, Murzint meg Kozsevnyikovot a szomszédok fogadták be.

Ezen a napon harmincöt kilométernyi utat tettünk meg, és szörnyen elfáradtunk. A túlságos kimerültségtől sokáig nem tudtam elaludni, állandóan az egyik oldalamról a másikra hánykolódtam.

A vasútállomásig még negyvenhárom kilométer volt hátra. Megtanácskoztam a dolgot társaimmal, és elhatároztuk, hogy megkíséreljük egyhuzamban megtenni ezt a távolságot. Tervünk végrehajtása céljából nagyon korán indultunk útnak, úgyhogy körülbelül egy óra hosszat megint „gyufával dolgoztam”. Mire a nap felkelt, már Gogolevkához közeledtünk.

Fagyos reggel volt. Az egész falu füstölgött; a kéményekből fehér füstgomolyagok emelkedtek az égnek. A füst szétterjedt a levegőben, és aranyló rózsás színt öltött.

Nem volt szándékomban itt megállni, de az egyik idevalósi felismert bennünket, és meginvitált magához. A házigazda nagyon szeretetre méltó embernek bizonyult. Tejjel, fehér kenyérrel, mézzel és vajjal vendégelt meg, s ezen felül még útravalóval is ellátott bennünket, a lövészeknek meg dohányt és mézeskalácsot is adott... Nevére már nem emlékszem, de teljes szívemből mondok neki köszönetet a kedvességéért és a barátságos vendéglátásért.

A tea és a kenyér friss erőt öntött belénk. Köszönetet mondva vendégszerető házigazdánknak, továbbindultunk, és nemsokára beértünk Zvenyigorodkába. A vasútig még huszonhárom kilométer volt hátra. De hát mit jelentett ez a távolság egy kiadós reggeli után, amikor az ember tudja, hogy még azon a napon teljesen befejezheti útját?

Derült, napos, de hideg idő volt. Már szörnyen untam a terepfelvételezést, és csak azért nem hagytam abba, mert makacsul eltökéltem, hogy teljesen befejezem a munkámat. Pedig kutya hideg volt; valahányszor megfogtam a tájolót, és sebtében berajzoltam a legközelebbi terepalakulatot, utána leheletemmel kellett melengetnem a kezemet. Egyórai gyaloglás után utolértünk egy parasztot, aki halat szállított az állomásra.

- De hát hogy tud így dolgozni? - kérdezte tőlem. - Nem fázik?

Megmondtam neki, hogy az úton elnyűttem a kesztyűmet.

- Hát majd adok én - mondta erre a derék ember. - Van még egy pár tartalék kesztyűm.

Ezzel elővett a szekérből egy pár meleg kötött kesztyűt, és átnyújtotta nekem. Elfogadtam, és most már kesztyűs kézzel folytattam a munkát. Két kilométert mentünk így együtt, én rajzoltam, a paraszt pedig mesélt az életéről, s cifrán lepocskondiázott mindenkit és mindent. Lehordta a falujabelijeit, leszidta a szomszédja feleségét, de kijutott a tanítónak meg a papnak is. Elegem lett már ebből a szitkozódásból. A paraszt lovacskája lassan bandukolt, és láttam, hogy ilyen ütemben nem érünk el estére Iman faluig. Lehúztam a kesztyűt, visszaadtam a fuvarosnak, köszönetet mondtam érte, és sok szerencsét kívánva neki, meggyorsítottam lépteimet.

- Hát a fizetség? - kiáltott utánam.

- Fizetség? Miért? - kérdeztem.

- Miért? A kesztyűért!

- De hiszen visszakapta - feleltem neki.

- Nesze neked - szólt elégedetlen hangon „jótevőm”. - Én megsajnáltam magát, és még csak fizetni sem akar érte?!

- Szép kis sajnálat ez! - avatkoztak bele a vitába a kozákok.

A legjobban Derszu gurult méregbe. Csak ment, köpködött, s közben a legválogatottabb szitkokat szórta a fuvaros fejére.

- Gonosz ember. Ránézni sem akarok az ilyenre - mondta. - Egyáltalában nincs is arca neki. Elvesztette az arcát.

A gold azzal, hogy „nincs is arca”, azt akarta mondani, hogy a haszonleső paraszt elvesztette a becsületét. S valóban igazat kellett adnunk neki; ez az ember arcátlanul viselkedett.

Az eset egész napra elrontotta a hangulatomat.

- Hogy élhet az ilyen ember - mérgelődött Derszu. - Én azt hiszem, nem is él sokáig, hamarosan elpusztul.

Délután elértünk a Vaku folyóhoz, és pihenőt tartottunk.

Légvonalban már csak legfeljebb két kilométernyire voltunk a vasúttól, a versztkövön azonban a 6-os számjegy állt, mert az út itt egy nagy mocsarat kerül meg. A szél elhozta hozzánk a mozdonyok füttyét, és már fel lehetett ismerni az állomásépületeket.

Titokban azt a reményt tápláltam magamban, hogy ez alkalommal Derszu eljön velem Habarovszkba. Nagyon sajnáltam volna elválni tőle. Észrevettem, hogy az utóbbi napokban különösen figyelmes volt irántam, valamit mondani akart, valamit kérni szeretett volna, de aztán mégsem szánta rá magát. Végül is leküzdve zavarát, töltényeket kért tőlem. Ebből megértettem, hogy el akar menni.

- Derszu, ne menj el - kérleltem.

Derszu felsóhajtott, és azt mondta, fél a várostól, meg aztán nincs is ott neki semmi keresnivalója.

Ekkor azt javasoltam neki, hogy legalább a vasútállomásig jöjjön el velem, ahol el tudom őt látni pénzzel meg élelmiszerrel.

- Nem kell, kapitány - utasított vissza. - Találok én cobolyt, az ugyanannyi, mint a pénz.

Hiába próbáltam rábeszélni, kitartott a maga álláspontja mellett. Elmondta, mi a szándéka: elindul a Vaku mentén, és a forrásvidékén cobolyra fog vadászni, később pedig, amikor a hó olvadni kezd, átmegy a Taupihóhoz. Ott az Anucsino-dűlő vidékén él egy öreg gold ismerőse. Úgy gondolta, hogy nála fogja eltölteni a két tavaszi hónapot. Megállapodtunk abban, hogy a nyár elején, amikor új expedícióra indulok, érte küldök egy kozákot, vagy magam megyek el oda. Derszu beleegyezett, és megígérte, hogy várni fog. Ezután átadtam neki minden töltényt, ami csak nálam volt. Nagyon kínosan éreztük magunkat, mert mind a kettőnknek fájt a búcsú. Csak ültünk, és mindig ugyanarról beszéltünk. Már háromszor is megállapodtunk abban, hogy hol fogunk megint találkozni; mindenképpen igyekeztem elhúzni az időt. Nehezemre esett elválni tőle.

- No, hát menni kell - állt fel végül Derszu, és lassan vállára vette az iszákját.

- Isten veled, Derszu - mondtam neki, keményen megszorítva a kezét. - Köszönöm, hogy segítettél. Isten veled! Sohasem felejtem el azt, amit értem tettél!...

A vörös napkorong éppen lehanyatlott az égről, bágyadt sugárzást hagyva maga után a láthatáron. Lassan kigyúltak a csillagok: először a Vénusz, utána a Jupiter, majd a többi nagy csillag. Derszu is szeretett volna még valamit mondani, de úrrá lett rajta az elfogódottság, s bekecse ujjával zavartan törülgetni kezdte puskája agyát. Egy percig még csendben álltunk, aztán még egyszer kezet szorítottunk, és elváltunk. Ő balra kanyarodott, a mellékág felé, mi pedig az úton mentünk tovább, egyenesen. Pár lépés után visszafordultam, és megpillantottam a goldot, aki már kiért a kavicsos partra, és valamilyen nyomot szemlélt a havon. Utána kiáltottam, és meglengettem a sapkámat. Derszu kezével intett vissza.

„Isten veled, Derszu" - gondoltam magamban, és nehéz szívvel mentem tovább. A kozákok utánam ballagtak.

Száraz, barnasárga fűvel benőtt, hóval behordott lapály terült el előttünk. A szél végigsüvöltött rajta, és vadul tépdeste a száraz fűszálakat. Nyugaton, a ködös hegyek mögött már kialvóban volt az esti pír, kelet felől pedig előrenyomult a hideg, sötét éjszaka. Az állomáson kigyulladtak a fehér, vörös és zöld fények.

Egész utazásunk alatt nem fáradtunk úgy ki, mint ezen az utolsó napon. Az emberek szétszórtan, rendezetlenül vánszorogtak. A vasútállomásig már csak két kilométer volt hátra, de ezt a kis távolságot nehezebben gyűrtük le, mint utunk elején akár húsz kilométert. Erőnk utolsó maradványait összeszedve elvánszorogtunk az állomásig, de két-háromszáz lépésnyire előtte leültünk pihenni a talpfákra. Az arra járó munkások csodálkoztak azon, hogy az állomáshoz olyan közel pihenünk. Az egyik mesterember még tréfálkozott is:

- Úgy látszik, messze van még az állomás - mondta nevetve társának.

Nekünk azonban nem volt kedvünk tréfálkozni. A csendőrök szintén gyanakodva tekintgettek ránk, és valószínűleg csavargóknak tartottak bennünket. Végre elbandukoltunk a telepig, és megálltunk az első utunkba kerülő fogadónál. Egy városi embert valószínűleg felháborított volna piszkos berendezése és méregdrága árai, nekünk azonban paradicsomnak tűnt. Kivettünk két szobát, és nagy kényelmesen elhelyezkedtünk.

Minden nehézség, minden nélkülözés mögöttünk maradt. Egyszerre érdeklődni kezdtünk az újságok iránt. Én állandóan Derszura gondoltam. Hol lehet most vajon? - Valószínűleg letáborozott valahol a part alatt, tüzelőt hordott össze, tüzet gyújtott, és most pipával a szájában szundikál. Ezekkel a gondolatokkal aludtam el.

Reggel korán ébredtem. Kimondhatatlan gyönyörűséggel töltött el az a jóleső tudat, hogy nem kell többé hátizsákot cipelni. Sokáig heverésztem az ágyban. Azután felöltöztem, és elmentem az Usszuri-vidéki kozákcsapatok imani részlegének parancsnokához, G. F. Fevrajevhoz, aki igen kedvesen fogadott, és kisegített pénzzel.

Este fürdőbe mentünk. Utazásunk közben annyira összeszoktam a kozákokkal, hogy nem volt kedvem elválni tőlük. A fürdő után együtt teáztunk. Ez utoljára történt, mert hamarosan megjött a vonat és szétszóródtunk a vagonokban.

November 17-én este megérkeztünk Habarovszkba.

A kozákok közvetlenül az állomásról bementek a laktanyába, Granatman Merzljakovnál szállt meg, én pedig a barátaimnál szállásoltam el magam. Most már az a feladat várt rám, hogy feldolgozzam utunk anyagát. Úgy terveztem, hogy ez a munka eltart a következő nyár elejéig, s akkor újabb kutatóútra indulok a Szihote-Aliny hegyvidékére.

Az 1907. évi Usszuri-vidéki utazás emlékeiből

Elindulás

A tavalyi expedíció beszámolóinak összeállításával voltam elfoglalva 1907 januárjától áprilisig, és csak május közepén kezdhettem meg az új utazás előkészületeit. Az expedíció általános terve már régen elkészült, most már csak a részletek kidolgozása maradt hátra.

Ezúttal a Szihote-Aliny központi részét kellett felkutatni, mely az északi szélesség 45-47 foka között terül el. Ezenkívül be akartam járni a tengerpartot, attól a helytől kezdve, ahol tavaly abbahagytuk a munkát, vagyis a Tyernyej-öböltől északra, egészen addig, ameddig megengedi az idő, azután pedig a Bikin folyó mentén az Usszuriig szándékoztam eljutni.

Az új különítmény kilenc lövészből, Gyeszulavi botanikusból, Bordakov kijevi egyetemi hallgatóból és Merzljakovból állott, aki egyúttal a helyettesem is volt. Fivére, G. I. Merzljakov is velünk jött mint szerződéses preparátor. A lovak helyett ez alkalommal öszvéreket vittünk. Sokkal keményebb lépésűek, mint a lovak, biztosabban járnak a hegyekben, és nem igényesek a takarmányban. Igaz viszont, hogy a mocsarakban ők is éppen úgy megrekednek, mint a lovak. Ugyanazt a két kutyát vittük magunkkal mint tavaly: Lesijt és Alpát.

A lószerszámzatban is kisebb változtatásokat kellett végrehajtanunk. Azt tapasztaltuk ugyanis, hogy a lovak megbéklyózása nem célszerű. A béklyó beleakad a tuskókba, bokrokba, és erősen akadályozza a lovak mozgását. Gyakran el is szakítják és elvesztik, főként nedves, esős időben. A béklyók helyett kenderköteleket vásároltunk az öszvérek megkötésére, és kétszer annyi kötőféket, valamint csengőcskéket szereztünk be.

A gazdasági felszerelésben is megváltoztattunk egyet-mást. Így például teljesen lemondtunk a réz teáskannáról, mert nagyon nehéz, állandó ónozást kíván, és gyakran leolvad a csőre. Összehasonlíthatatlanul jobbak a különböző átmérőjű egyszerű alumínium-üstöcskék. Tartósak, olcsók, könnyűek, és szállításnál egyiket a másikba lehet helyezni. Egy kis emelőhálót is vittünk magunkkal, hogy halászhassunk a folyókban.

Menetelés közben rendkívül fontos, hogy meg tudjuk óvni a gyufát a nedvességtől. Léptennyomon előfordul, hogy bőrig ázunk. Ilyen esetekben semmiféle bőr- vagy gumiburkolás sem tartja szárazon a gyufát. De ha nem ázik is meg, esős vagy borús időben egyszerűen nem hajlandó meggyulladni. A legjobb megoldás az, ha jól záródó fadobozba tesszük. A fa a nedvességtől megduzzad, és a fedő még szorosabban rászorul a dobozra. Ezt a „vastartalékgyufát" a saját tarisznyámban tartottam. A lövészek számára szorítószalaggal ellátott, gumiból készült dohányzacskókat szereztünk be. Ezen felül - minden eshetőségre számítva - még celluloidot, kovakövet, tűzszerszámot, taplót és égetett rongyot is vittünk magunkkal.

Szerszámunk és műszereink ugyanazok voltak, mint a múlt évben, csak kiegészítettük a készletet néhány ácsszerszámmal: 8 mm átmérőjű fúróval, gyaluval, vésővel, reszelővel és fogterpesztős harántfűrésszel. A fényképezőlemezeket horganydobozkákba forrasztottuk, dobozonként egy-egy tucatot. Így nem árthatott nekik a nedvesség. Nem feledkeztünk meg a bennszülött asszonyoknak és gyermekeknek szánt ajándékokról sem; vittünk magunkkal gombokat, üveggyöngyöt, selyemcérnát, tűt, tükröt, tollkést, fülbevalót, hímzőfonalat, gyűrűt, füzért, nyakéket és egyéb csecsebecsét. A férfiak számára is voltak értékes ajándékaink: fejszék, fűrészek, lovassági típusú lőfegyverek és lőszerek.

Egy hónappal az indulás előtt Merzljakov Vlagyivosztokba utazott, hogy öszvéreket vásároljon az expedíció számára. Lelkére kötöttük, hogy erős patájú, patkolatlan állatokat szerezzen be. Ezenfelül még azt a megbízatást kapta, hogy az öszvéreket gőzhajón szállíttassa el a Rinda-öbölbe, ott bízza őket a három lövész gondjaira, maga pedig utazzék tovább, és

létesítsen élelmezési bázisokat a tengerparton. Öt ilyen bázist terveztünk: a Dzsigit-öbölben, a Tyernyej-öbölben, a Takemánál, az Amaku (Amgu) folyónál és a Kumuhu folyónál (a Kuznyecov-foknál).

Áprilisban Merzljakov elutazott Vlagyivosztokba. Én még két hétig Habarovszkban maradtam, mert bizonyos előkészítő munkálatokat kellett elvégeznem.

A késedelmet kihasználva elküldtem Zaharovot Anucsinóba, hogy keresse meg Derszut. Zaharovnak az usszuri vasúthoz kellett visszatérnie, hogy ott várja be további intézkedéseimet.

Zaharov Oszinovka falutól postalovakon utazott, benézett minden kínai parasztházba, és kikérdezett mindenkit, akivel csak találkozott: nem látták-e az Uzala nemzetségből származó öreg goldot? Nem messze Anucsinótól egy út menti kis házikóban egy gold vadászra talált, aki éppen az iszákját kötözte össze, és közben halkan motyogott magában.

Zaharov tőle is megkérdezte, nem ismeri-e Derszu Uzalát. A vadász azt felelte:

- Én vagyok az.

Ekkor Zaharov közölte vele, hogy miért jött ide. Derszu azonnal szedelőzködni kezdett. Anucsinóban éjszakáztak, és reggel megindultak visszafelé. Én június 13-án befejeztem a munkámat, és búcsút vettem Habarovszktól. Zaharov és Derszu négy napot töltött Ippolitovka állomáson, aztán táviratomra kijöttek a vonathoz, és beszálltak a vagonunkba.

Mondanom se kell, mennyire megörültem Derszunak. Végigbeszélgettük az egész napot. Elmesélte, hogyan fogott a télen a Szando-Vaku folyó felső szakaszánál két cobolyt, amelyeket a kínaiaknál takaróra, fejszére, kis üstre és teáskannára cserélt be. Maradt még pénze is, abból kínai drelichanyagot vett, amiből új sátrat varrt magának. Orosz vadászoktól töltényt vásárolt, az udege asszonyok pedig rövid zekét, nadrágot és lábbelit varrtak neki. Amikor olvadni kezdett a hó, átment Anucsinóba, és ott élt öreg gold ismerősénél. Amikor látta, hogy én sokáig nem jelentkezem, vadászni kezdett, és elejtett egy gyönyörű agancsú maralszarvast, melynek agancsát hitelbe eladta a kínaiaknak.

Egyébként - mesélte - Anucsinóban meglopták. Megismerkedett egy prémvadásszal, akinek a maga naiv nyíltságával elbeszélte, hogy a tél folyamán a Vaku mentén cobolyra vadászott, és a zsákmánnyal jó vásárt csinált. A prémvadász behívta őt egy kocsmába, és borral kínálta. Derszu szívesen fogadta az invitálást, és a kocsmában borozgatni kezdtek. Amikor érezte, hogy a bor fejébe szállt, átadta új barátjának minden pénzét, hogy őrizze meg. Amire másnap felébredt, a prémvadász eltűnt. Derszu ezt sehogyan sem tudta felfogni. Az ő törzséből származó emberek mindig átadták egymásnak megőrzésre a pénzüket meg a szőrméket, de sohasem tűnt el semmi.

Abban az időben a Japán-tenger partvidékén még nem volt rendszeres gőzhajó-közlekedés. Az Áttelepítési Igazgatóság kísérletképpen kibérelte teherszállításra az *Eldorádó* gőzhajót, amely csak a Dzsigit-öbölig járt. Rendszeres, szabályos időközökben induló járatok azonban nem voltak; maga a vezetőség sem tudta, mikor tér vissza a gőzös, s mikor indul újabb útra.

Nem volt szerencsénk. Az *Eldorádó* elindulása után két nappal érkeztünk Vlagyivosztokba. P. G. Tyigersztyedt és A. N. Pel segített ki bennünket a bajból; felajánlották, hogy elvisznek bennünket a torpedónaszádjaikon. Ők a Santar-szigetekhez tartottak, és megígérték, hogy kitesznek engem és útitársaimat a Dzsigit-öbölben.

A torpedónaszádok csak június második felében indulhattak. Ebbe bele kellett törődnünk. Először azért, mert másképpen nem tudtunk eljutni a Dzsigit-öbölbe, másodszor pedig azért, mert a hadihajókon való utazás révén jelentékeny összeget takaríthattunk meg. Ezenkívül meg a Vlagyivosztokban elfecsérelt idő felét is be tudjuk hozni, hiszen a torpedónaszádok igen gyors hajók.

Június 22-én délután átköltöztünk a hajóra. Este kajütömben a tengerészekkel beszélgettünk, és a diskurálásnak csak éjfél után szakadt vége. Úgy gondoltam, jó nagyot fogok aludni, de nem sikerült. Jóval virradat előtt iszonyú zaj támadt, felvonták a horgonyokat. Felöltöztem, és kimentem a fedélzetre. Már pirkadt; a vízről sűrű köd szállt fel; hideg, nedves idő volt. Hogy ne zavarjam a matrózokat, visszamentem a kajütömbe, előszedtem füzeteimet, és megkezdtem a naplómat. Nemsokára könnyed ringás jelezte, hogy kiértünk a nyílt tengerre. A fedélzeti lárma lassan elcsendesedett.

A nyílt tengeren barázdás bálnákkal és kardszárnyú delfinekkel találkoztunk. A bálnák lassan úsztak, a világért el nem tértek volna útvonaluktól, s nem sokat törődtek a hajókkal, a delfinek azonban utánunk vetették magukat, és amikor egy vonalba értek velünk, ki-kiugráltak a vízből. Zagurszkij lövész lőni kezdett rájuk; kétszer hibázott, harmadszorra azonban talált. A vízen nagy vérfolt jelent meg. A delfinek egyszeriben eltűntek.

Másnap éjjel erős szél kerekedett, és a tenger tombolni kezdett. Reggel a torpedónaszádok a rossz idő ellenére felszedték horgonyukat, és továbbmentünk. Nem bírtam lent ülni a kajütben, kimentem a fedélzetre. Az elöl haladó *Groznij* után nyomdokvonalban fejlődve haladt a többi torpedónaszád. A *Bezsumnij* volt legközelebb hozzánk. Hol leereszkedett a mély hullámvölgyekbe, hol felkapaszkodott a fehér taréjú hullámhegyekre. Valahányszor a tajtékzó hullám beborította a könnyű kis hajót, úgy látszott, hogy a tenger már-már teljesen elnyeli, de aztán a víz lehömpölygött a fedélzetéről, a torpedónaszád a felszínre bukkant, és tántorítha-tatlanul haladt előre.

Mire beértünk az Olga-öbölbe, már sötét volt. Az éjszakát a szárazföldön szándékoztunk tölteni, ezért partra szálltunk és máglyát gyújtottunk.

Derszu - meglepetésemre - könnyen elviselte a tenger ringását. Mondanom se kell, hogy a torpedónaszádot is élőlénynek tartotta.

- Én jól tudom, ő - és rámutatott a *Groznij*ra - ma nagyon haragos volt.

Leültünk a tűzhöz és beszélgetni kezdtünk. A köd, mely egészen mostanáig megfeküdte a vizet, felszállt, és felhőkké alakult. Kétszer is szemerkélni kezdett az eső.

Tábortüzünk körül koromsötét volt, semmit sem lehetett látni. A szél gonoszul tépázta a bokrokat és a fákat, a viharos tenger bőszen morajlott, és a közeli faluban vadul ugattak a kutyák.

Végül pirkadni kezdett. Keleten kigyúlt a hajnalpír, de hamarosan felhők takarták el. Most már mindent látni lehetett: az ösvényt, a bokrokat, a köveket, az öböl partját és egy fenekével felfordított csónakot, amely alatt egy kínai aludt.

Felköltöttem, és megkértem, szállítson el bennünket a hajókhoz.

A torpedónaszádokon itt-ott még égtek a fények. A hajólépcsőnél az őrparancsnok fogadott. Elnézést kértem a háborgatásért, bementem a kajütömbe, levetkőztem és lefeküdtem.

Az éj folyamán a tenger kissé megnyugodott, a szél elült, és a köd oszladozni kezdett. Végül előbukkant a nap, és megvilágította a komor, sziklás partokat.

30-án este a torpedónaszádok befutottak a Dzsigit-öbölbe. P. G. Tyigersztyedt felajánlotta, hogy töltsem az éjszakát a hajón, és csak másnap virradatkor kezdjem meg a kirakodást. A torpedónaszád egész éjjel holt hullámzáson ringott, és én türelmetlenül vártam a hajnalt. Mily jóleső érzéssel szálltunk ki valamennyien a szilárd földre! Amikor a torpedónaszádok kezdték felhúzni horgonyaikat, a tengerészek kendőkkel integettek nekünk, mi pedig sapkáinkat lengettük feléjük. A szél felénk sodorta a szócsőbe kiáltott búcsút: „Sok sikert kívánunk!" Tíz perc múlva a hajók eltűntek a szemünk elől.

A partra szállás helyéül nem a Tyernyej-öblöt, hanem a Dzsigit-öblöt jelöltük ki, mivel az előbbiben állandó a hullámverés, úgyhogy az öszvéreket nem tudtuk volna partra szállítani.

Amint a torpedónaszádok eltűntek a látóhatárról, azonnal sátorveréshez láttunk, és tűzrevalót gyűjtöttünk. Közben egyik emberünk vízért ment. Azzal a hírrel jött vissza, hogy a folyó-torkolatban rengeteg hal vergődik. A lövészek odasiettek a vontatóhálóval, és annyi halat fogtak, hogy a hálót nem bírták kivonszolni a partra. A zömük púposlazac volt, de akadtak köztük úgynevezett eperlánlazacok és sügérek is. Az eperlánlazacnak sötét foltok díszelegnek az oldalán és a hátán. Különösnek találtam ezt a fogást, mivel az eperlánlazac a tengerpart mentén jár, és sohasem tér be a folyókba. Ami a sügéreket illeti, ezek kis folyóöblökben és holtágakban tanyáznak; valószínűleg a folyó gyors áramlása sodorta le őket a torkolathoz.

A púposlazac fejlett korában meglehetősen rút külsejű. Ezek a példányok még nem voltak egészen kifejlődve, bár állkapcsaik már kissé behajlottak, és a hátuk is kezdett púposodni. Úgy rendelkeztem, hogy csak néhány halat vigyünk magunkkal, a többit pedig dobják vissza a vízbe. Mindnyájan mohón lakomáztunk a halból, de hamarosan elteltünk vele, úgyhogy már rá se tudtunk nézni.

Délután Gyeszulavival elmentünk megszemlélni a környéket. Ő növényeket gyűjtött, én meg vadászgattam.

Az első menet

Végre hosszas várakozás után, június végén az *Eldorádó* gőzhajón megérkeztek öszvéreink. Ez az örömteljes esemény kilendített bennünket a tétlenségből, és lehetővé tette, hogy megkezdjük expedíciónkat.

A gőzhajó négyszáz lépésnyire állt a folyó torkolatától. Az öszvéreket egyenesen a vízbe eresztették le. Az okos állatok azonnal tájékozódtak, és egyenesen kiúsztak a parthoz, ahol embereim már várták őket.

Két nap azzal telt el, hogy a nyergeket az öszvérekhez igazítottuk, és elrendeztük a málhákat. Június 30-a volt az utolsó pihenőnap. Július 1-én útnak indultunk.

Az ösvény a tengertől a völgyben felfelé halad úgy, hogy a Jiozeho folyó holtágait jobb kéz felől hagyja. De később, éppen szemben a Tungkou torkolatával, átvezet a folyón, s az agyagos, homokos, törmelékes széles terasz lábánál elhelyezkedő kínai parasztházak mellett visz el.

A Jiozeho folyót inkább az „Őzek folyójának" kellene nevezni. Még sehol sem láttam ennyit ezekből a kecses állatokból, mint itt.

A környék lakossága vegyes; kínaiak meg tazok. A kínai házak főképpen a folyó bal partján tömörülnek, míg a tazok följebb, a völgy mentén és a hegyek körül telepedtek meg.

Az idevaló kínaiak nagyon zárkózottak; nem akarták megmutatni nekünk az utakat, sőt mindenféleképpen igyekeztek félrevezetni bennünket. Az itt élő tazok is teljesen el vannak adósodva, és a kínaiak könyörtelenül kizsákmányolják őket. Elszedték az asszonyaikat, és megosztoztak rajtuk, mintha ingó vagyontárgyak lennének. Amikor erről faggattam a tazokat, nemigen feleltek, és ha szóltak is valamit, csak lopva, körülnézegetve, suttogva mertek beszélni. Még élénken élt emlékezetükben azoknak a rokonaiknak szomorú sorsa, akiket a kínaiak elevenen eltemettek, mert lázadozni mertek az erőszakoskodásuk ellen. Szemtanúk beszélték, hogy ezt a kivégzést a kivégzettek feleségének és gyermekeinek szeme láttára hajtották végre: a kínaiak kényszerítették őket, hogy végignézzék az iszonyatos jelenetet.

Ezen a napon nem mentünk tovább, hanem kiválasztottuk a legtisztább kínai házat, és annak az udvarán ütöttünk éjjeli szállást. A nyergeket meg a málhákat is lehordtuk, hogy fedél alatt legyenek.

Másnap elbúcsúztunk a kínaiaktól akik ennek szemmel láthatólag nagyon örültek. Habár igyekeztek figyelmeseknek látszani irántunk, nagyon jól láttam kétszínűségüket, sőt bátran mondhatom, hogy rosszindulatukat, melyet nem tudtak teljesen leplezni.

Délután csoportunk elérkezett egy terelőpalánkhoz, amely a Hszinangca folyó völgyét szelte át, és egyik végével sziklás dombhoz támaszkodott. A palánk már öreg volt, ezért alaposan a lábunk alá kellett néznünk, hogy bele ne essünk valamelyik kelepcébe. Az ösvény innen egy elhagyott vadászházhoz vezetett. Mellette cölöpökön kis raktárféle állott az élelmiszerkészletek, vadbőrök, agancsok stb. számára. Ezen a helyen telepedtünk meg éjszakára.

Virradatkor hihetetlen tömegű muslinca jelent meg. Az öszvérek otthagyták a takarmányukat, és odanyomakodtak táborhelyünkhöz. Sebtében megteáztunk, lebontottuk a sátrakat, és sietve továbbálltunk.

A vadászkunyhótól az ösvény sűrű erdőben vezet tovább; erősen kanyarog, mert léptennyomon megkerüli a farönköket meg a sűrű vadszőlőcserjéket.

A nyár második felében rendszerint megjelennek itt a nagy fekete pókok. Kerékszerű hálókat szőnek, melyek főszálai 5-7 méter hosszúságot is elérnek, és olyan tartósak, hogy akkor sem szakadnak el, ha az ember félrehúzza őket. Augusztusban ezek a pókok eltűnnek, és kisebb, sárgászöld színűek tűnnek fel helyettük. Ezeknek vörös rajzolat van a potrohukon meg a fejtorukon. Utálatos hálójukba lépten-nyomon belegabalyodtunk. Különösen a sor elején haladónak volt sok bosszúsága, mert minduntalan le kellett szednie arcáról a pókhálót vagy az orrába csimpaszkodott pókot.

Amint a vízválasztóhoz közeledtünk, egyre komorabb lett az erdő, és egyre több vadnyomra bukkantunk. Az ösvény gyakran megszakadt, átment a folyónak hol az egyik, hol a másik oldalára, végül teljesen el is veszítettük.

A Hszinangca felső szakaszába balról számos patak ömlik; ezek mind a Szihote-Alinyról sietnek lefelé.

Az egyik ilyen patak mentén felmásztunk Derszuval a gerincre. A gold megfigyelései szerint tartósabb esőre volt kilátásunk. A felhők alacsonyan vonultak a föld fölött, és félig beburkolták a hegyeket. Következésképpen a csúcsról legfeljebb azt láttuk volna, ami közvetlen közelünkben volt, amellett még a magunkkal hozott élelmiszerünk is fogytán volt. Ezért úgy döntöttünk, hogy másnap leereszkedünk a völgybe. Így is tettünk.

Odalent két teljes napig kuksoltunk a sátorban, még az orrunkat sem dughattuk ki belőle. A borult égen alacsonyan, egymást kergetve száguldoztak a nehéz felhők, és csak úgy ontották az esőt. Végül is elfogyott a türelmünk, és a rossz időre rá sem hederítve, megindultunk a tenger felé. Még egy puskalövésnyire sem jutottunk, amikor az eső egy csapásra megszűnt, és előbújt a nap. Az egész természet mintegy varázsütésre kivirult, minden ujjongott, csak a patak zavaros vize, a földhöz lapuló fűszálak és a hegyekben lebegő ködfoszlányok mutatták az ítéletidő nyomait.

A rossz időtől kimerülten korán letáboroztunk. Az este folyamán tigris bőgött a táborunk körül. Egész éjszaka erős tüzet égettünk, és többször is a levegőbe lőttünk.

A Hszinangca torkolata táján egy taz családra bukkantunk; egy púpos férfiból, a feleségéből, két kisgyermekéből, meg egy Csang Ling nevű fiatalemberből állott. Amikor megpillantottuk őket, a kavicsos zátonyon álltak és halásztak. Tanyájuk közelében egy fenekével felfelé fordított csónak hevert a kavicson. Meglátszott rajta, hogy vadonatúj, mert a fája még egészen fehér volt, és a kiégett részek pörkjei is egészen frissek voltak. A púpos taz elmondta, hogy ő maga nem tud csónakot készíteni, és evégből elhívta unokaöccsét, aki a Takema folyónál lakik.

Miután elbeszélgettünk velük, továbbmentünk. Derszu még náluk maradt, de másnapra utolérte a csapatunkat, és sok érdekes dolgot mondott el. Kiderült, hogy a kínaiak el akarják rabolni a púpos taztól a feleségét és a gyermekeit. A taz elhatározta, hogy szökni próbál. Szárazföldi úton nem mehetett, mert a kínaiak biztosan utolérték és agyonütötték volna. Unokaöccse, Csang Ling azt tanácsolta neki, készítsen csónakot és a tengeren meneküljön.

Július 25-én eljutottunk a Tungkou folyó partján épült kínai parasztházakhoz. E folyó völgyében vezet az út a Szanghopie folyóhoz.

A következő éjszaka koromsötét és viharos volt. A taz család ezt az éjszakát választotta a szökéshez. Véletlenül úgy adódott, hogy a kínaiak szintén erre az éjszakára tűzték ki a támadást; nemcsak az asszonyt meg a gyermekeket akarták elrabolni, hanem a két taz férfival is végezni akartak. Derszu valahogy megszimatolta a dolgot és értesítette a tazokat az őket fenyegető veszedelemről. Fogta a puskáját, elment a púpos taz viskójába, és tüzet gyújtott

benne, mintha a ház lakói otthon lennének. Közben a tazok szép csendben vízre bocsátották a csónakot, beleültették az asszonyt meg a gyermekeket. A csónaknak a kínai telep mellett kellett elhaladnia. Az éj szeles és esős volt, ami kedvezett a szökevényeknek. Derszu sárral és szénnel kente be a csónak külső oldalát, hogy ne világítson a sötétben. A kínaiak kutyái azonban megszimatolták a tazokat, és dühödt ugatásba törtek ki. A kínaiak kiugrottak a házaikból, de mire a folyóhoz rohantak, addigra a csónak már túl volt a veszélyen. Derszu egészen a tengerig elkísérte a tazokat, ott elbúcsúzott tőlük és partra szállt. Mivel nem óhajtott találkozni a kínaiakkal, nem az úton jött vissza, hanem meghúzódott az erdőben, és csak reggel felé tért vissza táborunkba.

Július 26-át még a Jiozeho folyónál töltöttük. A lövészek lábbelijük javítgatásával és fehérneműmosással foglalatoskodtak.

Derszu egész nap borús hangulatban volt, félrevonult, és senkivel sem akart beszélgetni. Azután kért tőlem három rubelt, és elment valahová. Délután Gyeszulavi és Bordakov kirándultak a környékre, én pedig nekiláttam, hogy a Hszinangca mentén megtett utunkat berajzoljam a térképre.

Alkonyatkor megint köd keletkezett, mely egyre sűrűbb és sűrűbb lett; nemsokára elmerült benne a szemközti folyópart és a kínai telep is. A ködtel együtt halálos csend borult a tájra, amelyet csak a nedves falevelekről lecsepegő vízcseppek nesze tört meg.

Ekkortájt megjött az egyik lövész, és mesélni kezdte, hogy látta Derszukot (így nevezték őt a lövészek), amint egymagában ült a tűz mellett, és valami érthetetlen dalt énekelt.

Megkérdeztem a katonától, hol látta a goldot.

- Messze - felelte -, az erdőben a patak mellett.

Elmagyarázta, hogy addig kell az ösvényen menni, ameddig jobb felől fényt nem látok. Az a fény Derszu tüze. Háromszáz lépést tettem a megadott irányban, de semmit sem láttam. Már éppen vissza akartam fordulni, amikor a ködön keresztül valóban észrevettem egy tűzrakás gyenge visszfényét. Még ötven lépésnyire sem távolodhattam el az ösvénytől, amikor a köd egyszerre szétoszlott.

A szemem elé táruló látvány annyira meglepett, hogy szinte földbe gyökerezett a lábam, és moccanni sem mertem. Derszu arccal felém fordulva ült a tűznél. Mellette feküdt a baltája meg a puskája. Kezében kést tartott, és egy kisebb pálcát faragcsált, melynek egyik végét a mellének támasztotta. Közben halkan énekelt valami egyhangúan bánatos melódiát. A forgácsokat nem vágta le teljesen a pálcáról, úgyhogy azok valami sajátságos rojtot alkotva lógtak lefelé. Aztán jobb kezébe fogta a pálcát, és az éneklést abbahagyva egy láthatatlan valakihez intézte szavait, hangosan belekiáltott az éjszakába, mintha kérdezne valamit. Utána feszülten hallgatózott, hallgatózott, de válasz nem jött. Ekkor tűzbe dobta a rojttá faragott pálcát, és egy másikat kezdett faragcsálni. Majd elővett egy kis bögrét, üvegből vodkát öntött beléje, belemártotta a mutatóujját és a rátapadt cseppeket elhintette a négy világtáj felé. Ekkor megint kiáltott valamit, és hallgatózott. Valahol messze-messze egy éjjeli madár kiáltása hallatszott. Derszu talpra ugrott, hangosan énekelni kezdte ugyanazt a dalt, és az egész alkoholt a tűzre öntötte. Egy pillanatra kékes láng lobbant fel. Ezután még mindenfélét dobált a tűzbe: dohányleveleket, száraz halat, húst, sót, lisztet, zöldmohart, rizst, egy darabka kék vászonrongyot, egy új kínai sarut, egy skatulya gyufát és végül az üres palackot is belehajította. Mikor mindezzel elkészült, abbahagyta az éneklést, leült a földre, lehorgasztotta a fejét, és mély töprengésbe merült.

Ekkor rászántam magam, hogy odamegyek hozzá. Szándékosan a part menti kavicsos részen lépkedtem, hogy meghallja lépéseimet. Az öreg felemelte a fejét, rámnézett, és szeméből bánatot olvastam ki. Megkérdeztem, miért távozott el oly messzire a kunyhótól, hiszen jól tudta, hogy nyugtalankodni fogok miatta. Derszu semmit sem válaszolt. Leültem vele szemben a tűzhöz. Vagy öt percig szótlanul üldögéltünk. Ekkor újra felhangzott az éjszakai madár rikoltása.

Derszu sietve felkelt, és odakiáltott valamit erős hangon, amelyben a bánat, a félelem és az öröm árnyalatait véltem felfedezni. Azután újra csend lett. Derszu visszaült helyére, megpiszkálta a tüzet, melyben a palack már vörösre izzott, megrepedezett, és olvadni kezdett.

Nem kérdezősködtem, hogy mit jelent mindez. Tudtam, hogy magától is meg fogja mondani - és nem tévedtem.

- Ott sok az ember - kezdte. - Kínaiak, katonák... Nem értik, nevetnének...

Nem szakítottam félbe, figyelmesen vártam a folytatást. Erre megeredt a nyelve, és elmesélte, hogy az elmúlt éjjel nagyon rosszat álmodott: egy régi, omladozó viskót látott, és benne szörnyű nyomorban a családját. Felesége és gyermekei dideregtek a hidegtől, és éheztek. Kérték őt, küldjön nekik tüzelőt és meleg ruhákat, lábbelit, valamint élelmet és gyufát. Azt, amit elégetett, a túlvilágra küldte hozzátartozóinak, akik hite szerint a másvilágon ugyanúgy élnek, mint ezen a világon. Ekkor óvatosan arra az éjjeli madárra tereltem a szót, melynek kiáltására Derszu válaszolt.

- Az hanyala (lélek) - felelte Derszu. - Azt hiszem, a feleségem volt. Most mindent megkapott. Visszamehetünk a kunyhóba.

Felállt, és széttaposta a tüzet. Néhány perc múlva már visszafelé mentünk a koromsötét ösvényen. Derszu hallgatott, hallgattam én is.

Körülöttünk mélységes csend honolt. Az álmos levegő mintha megrekedt volna. Sűrű köd ereszkedett le a völgybe, és szemerkélni kezdett az eső. Közeledtünkre a kínai házak kutyái hangosan csaholni kezdtek.

Derszu szokása szerint kint éjszakázott, én pedig bementem a házba, és végignyúltam a kényelmes, meleg kangon. Még sokáig hallottam a nyugtalan kutyák vonítását, és figyeltem, hogyan ropogtatják az öszvérek a szénát.

A hegyekben

Másnapra beborult az idő; az égen lomha esőfelhők úsztak, és maga a levegő is olyan volt, mintha megsötétedett volna, vagy mintha a pirkadat előtti homály nem oszlott volna el még délre sem. A hegyek, amelyek tegnap még oly festői látványt nyújtottak, most komoran, barátságtalanul néztek le ránk.

Útitársaim azonban jól tudták, hogy csak erős zápor vagy valami egészen rendkívüli esemény tarthat vissza bennünket előre kitűzött napi utunktól. Miután elszámoltunk a kínaiakkal, reggel nyolckor elindultunk a már ismerős ösvényen, amelyet a helybeli lakosok törtek a Tungkuo völgyében a Tyernyej-öbölhöz.

Az volt az érzésünk, hogy mélységes bánat borul a természetre. A nyirkosságtól elnehezedett, mozdulatlan levegő szinte ráfeküdt a földre, és minden elrejtőzött előle. A borús ég, a nedves növényzet, a sáros ösvény, a pocsolyák és a nagy csend - mindez esős időről tanúskodott, amely csak azért tartott rövid pihenőt, hogy utána még erősebben dühöngjön.

Délre elérkeztünk a Tungkou felső szakaszához, és pihenőt tartottunk. Miközben a tűznél üldögéltünk és teáztunk, a hegyek felől hirtelen feltűnt egy rétisas. A madár nagy kört írt le, kecses ügyességgel, röptéből letelepedett egy száraz törzsű vörösfenyőre, és körülkémlelt. Zaharov rálőtt, de elhibázta. A megijedt madár sietve szárnyra kapott, és elrepült az erdő felé.

- Baj - mondta Derszu. - Nagy eső lesz.

Kérésünkre megmagyarázta, hogy ha csendes időben a köd felszáll, és közben erős visszhangot lehet tapasztalni, akkor feltétlenül tartós esőre van kilátás.

Déli egy óra körül Gyeszulavi és Bordakov előre mentek, a lövészek pedig málházni kezdték az öszvéreket. Három órára felértünk a hágóhoz, ahonnan a lesiető víz a Kulumpie folyóba ömlik. Itt kellett volna letáboroznunk, de engedtem társaim kérésének, és továbbmentünk. Még le sem értünk a vízválasztóról, megeredt az eső, s hamarosan záporrá szilajult. Nagy tüzet gyújtottunk - áztunk és szárítkoztunk is egyszerre. Alkonyatkor utolértek az öszvérek; ekkor végre át tudtunk öltözni, és fel tudtuk állítani a sátrakat. Estére az eső még jobban nekiveselkedett, és egészen virradatig úgy zuhogott, mintha dézsából öntötték volna. Egész éjjel le sem hunytuk a szemünket, dideregtünk, fát raktunk a tűzre, többször is teáztunk.

Reggel Gyeszulavi fel akart mászni a Hungtamira, hogy a kopár sziklák körül növényeket gyűjtsön, de erről a rossz idő miatt le kellett mondania. A hegycsúcs ködbe burkolózott, és délután két órakor újból megindult a sűrű, apró szemű eső. Napközben sikerült kellőképpen megszárítkoznunk, rendbehoztuk a sátrakat, és jól kialudhattuk magunkat.

Másnap, július 29-én megint esett. Nem lehetett megállapítani, hol végződik a köd, és hol kezdődnek a felhők. Ez a sűrű eső bámulatos állandósággal teljes három napig tartott.

Elfogyott a türelmünk. Gyeszulavi már nem várhatott tovább, mert szabadsága a végéhez közeledett, és vissza kellett térnie Habarovszkba. A rossz idő ellenére elhatározta, hogy elindul a Dzsigit-öbölbe, és ott bevár valami gőzhajót. Adtam neki két öszvért és két kísérőt. Délelőtt tizenegykor szerencsés utat kívántunk egymásnak, s botanikusunk útnak indult.

Délutánra sem változott az idő. Két szóval le lehet írni: eső és köd. Megint a sátrakban ültünk egész nap. Én naplóimat olvasgattam át, a lövészek pedig vagy teáztak, vagy aludtak. Estefelé erős szél kerekedett, s hirtelen vége lett a csendnek, mely eddig uralkodott a természetben. A megrekedt levegő megmozdult és egyetlen hatalmas lendülettel lerántotta magáról eddigi fásult közönyét.

A fákról leszaggatott levelek vad körtáncba kezdtek, és felszálltak a levegőbe. A szélrohamok olyan erősek voltak, hogy ágakat tördeltek, a földhöz hajlították a fiatal fácskákat, és gyökerestül csavarták ki az elszáradt fatörzseket.

- Vége van - mondta Derszu elégedett hangon. - Ma éjjel már látjuk a csillagokat, holnap pedig meglátjuk a napot.

S valóban, este tíz órakor a miriádnyi csillaggal telehintett sötét égbolt teljesen megtisztult a felhőktől. A ragyogó égitestek mintha csak megmosakodtak volna az esőben, még fényesebben és barátságosabban pislogtak a földre. Reggel felé hűvösebb lett.

A következő nap július utolsó napja volt. Már virradatkor látni lehetett, hogy jó idő lesz. A hegyekben csak hellyel-közzel maradtak ködfoszlányok, mintha a köd megérezte volna, hogy utolsó óráit éli, visszahúzódott a mély hasadékokba. A természet ujjongott: minden élőlény üdvözölte a mindenható napot, mintha csak tudatában lenne annak, hogy csak az áldott napfény képes véget vetni az esős időnek.

Ezt a napot arra használtuk fel, hogy eljussunk a Blagodatyi-tó mellett épült, már ismert kis gombagyűjtő kunyhóhoz. Megint kínlódnunk kellett a mocsarakban, amelyek az esőzés után még járhatatlanabbak lettek. Nagy kerülőt tettünk, de ez sem segített. Fákat, bokrokat vágtunk ki, rőzsecsomókkal töltöttük fel az utat, málhás állataink mégis lépten-nyomon majdnem hasig süppedtek a mocsárba. Nagy fáradságunkba került az ingoványon való átjutás, és csak alkonyatkor sikerült kikecmeregnünk a szilárd talajra.

Másnap korán indultunk. Hosszú út várt ránk, és mielőbb szerettünk volna elérkezni a Szanghopiéhez, ahol voltaképpeni munkámat meg kellett kezdenem. Bordakov puskával a kezében oldalt haladt, én Derszuval szokás szerint előrementem, Merzljakov meg hátul baktatott az öszvérekkel.

A második szűk völgyecske bejáratánál leültem egy kicsit pihenni, Derszu meg közben lábbelit váltott. Egyszerre csak furcsa hangokat hallottunk, melyek félig vonításra, félig nyöszörgésre, félig dörmögésre hasonlítottak. Derszu megragadta a kabátom ujját, hallgatózott egy kicsit, és így szólt:

- Medve!

Felkeltünk, és csendesen előrelopakodtunk. Nemsokára megláttuk a lárma okozóját: közepes nagyságú medve forgolódott egy nagy hársfa körül, mely szorosan egy szikla tövében nőtt. Nyilvánvalóan méhrajt fedezett fel a fában, s kedvet kapott egy kis mézre. A fa kérgébe vágott baltajelzés arra mutatott, hogy ezt a méhrajt már előttünk és a medve előtt megtalálta valaki.

A medve hátsó lábaira állva próbált belenyúlni a fatörzs belsejébe, de a mancsát nem bírta bedugni az odúba, mert akadályozta a szikla. A medve a türelmesek közé tartozott, s nagy brummogások közepette teljes erejéből rázta a fát. Körülötte méhek keringtek és csipdesték a fejét. A medve mancsaival dörzsölte a pofáját, vékony hangon visított, meghempergett a földön, de azután megint csak feltápászkodott, és újból rázni kezdte a fát. Ravaszkodása roppant komikus látványt nyújtott. Végül is kifáradt, emberi módon leült a földre, és száját kitátva bámulta a fát. Nyilván valami haditerven törte a fejét. Így üldögélt egy-két percig. Ekkor hirtelen nekirugaszkodott, gyorsan a hársfához szaladt, és felmászott a tetejére. Miután felért rá, benyomakodott a szikla meg a fa közé, mind a négy lábával nekitámaszkodott a sziklának, és erősen nyomni kezdte hátával a fát. A fal el is hajolt egy keveset, de a medvének, úgy látszik, közben megfájdult a háta. Ekkor felcserélte a helyzetét: most a hátával támaszkodott a sziklának, és a lábaival kezdte nyomni a fát. A hársfa megremegett, és ledőlt a földre.

Ez kellett csak a mi medvénknek Most már csak a kérget kellett lehántania, hogy kikaparja a lépesmézet.

- Ez nagyon ravasz ember - mondta Derszu. - El kell kergetni, különben mindjárt felfalja az egész mézet. - És harsányan elkiáltotta magát: - Milyen ember vagy te! Hogy mered a más mézét lopni!

A medve hátrafordult. Amikor meglátott bennünket, elinalt, és gyorsan eltűnt a szikla mögött.

- Meg kell ijeszteni - mondta Derszu, és a levegőbe lőtt. Ekkor érkeztek meg az öszvérek. Amikor Merzljakov meghallotta a lövést, megállította a csoportot, és odajött hozzánk, hogy megtudakolja, mi történt. Két lövészt hagytunk a fánál, hogy szedjék ki a mézet. De előbb meg kellett várni, míg a méhek megnyugodnak. Akkor aztán kifüstölték őket, és kiszedték a mézet. Inkább a mienk legyen a méz, mint a medvéé. A torkos fenevad amúgy is felfalta volna az egészet.

Öt perc múlva továbbindultunk.

További utunkat a Szanghopie folyóig minden kaland nélkül tettük meg. Délután négy órakor érkeztünk a Tyernyej-öbölhöz. Egy órával később a „méhvadászok" is befutottak, kilenc kiló kitűnő lépesmézet hoztak magukkal.

Este a lövészek halat fogtak a folyóban. Púposlazacon kívül néhány fürge cselle is került a hálóba, de a húsuknak valami keserű mellékíze volt.

Itt elváltunk Bordakovtól. Ő is Dzsigitbe akart visszatérni, hogy utolérje Gyeszulavit, és vele együtt utazzék Vlagyivosztokig. Sajnálkozással váltam el ettől a nagyszerű bajtárstól, de nem volt mit tennem. Egy nappal később (augusztus 3-án) én is útra keltem.

A Szanghopiénál megint találkoztunk Csang Paóval és csapatával, s egy egész napot töltöttünk együtt. Kiderült, hogy Csang Pao sok mindenről tudott abból, ami tavaly az Iman folyó vidékén történt velünk. Megtudtam tőle, hogy a tél folyamán a tazok és a kínaiak közötti vitás földkérdést döntötte el, tavasszal pedig a Noto folyónál járt, ahol egy hunghuz bandát irtott ki.

Rendkívül megörültem, amikor meghallottam, hogy velem akar jönni északra. Ez kétszeresen előnyös volt számomra. Elsősorban azért, mert jól ismerte a part menti vidéket, másodszor pedig azért, mert tekintélye és befolyása a kínaiakra, nagyban elősegíthette munkám sikerét.

Reggel elég korán keltünk, megreggeliztünk, majd felcihelődtünk, hogy megmásszuk az 595 méter magas Tigris-hegyet, melynek lejtőit kőgörgetegek borítják.

Meg kell említenem, hogy az ilyen törmelékes lejtők a part menti vidéken sokkal gyakrabban fordulnak elő, mint a Szihote-Alinytól nyugatra. Némelyiket méteres átmérőjű kőtömbök borítják, mások lófej nagyságú vagy emberfej nagyságú kövekkel vannak teleszórva. A törmelékdarabok legtöbbnyire szögletesek, és oly szorosan helyezkednek el, hogy úgy lehet járni rajtuk, akár a lépcsőn. Az ősi eredetű kőgörgetegeket mindig vastag növényi fedőréteg rejti. Gyakran láttam olyan öreg kőgörgetegeket is, amelyeket csak zuzmók takartak. Ezek leggyakrabban a hegycsúcsokon terülnek el, és távolból szürke foltoknak látszanak. Néha az ilyen kőgörgeteges lejtők a hegy nagyobb részét foglalják el; ilyenkor éppen fordítva, a növényzettel benőtt szakaszok látszanak zöld foltoknak a kőgörgetegek általános szürke tömegében.

Hogyan keletkeztek ezek a görgetegek? Azt gondolhatnánk, hogy a földrengések során egész szirtek töredeztek szét darabokra. De nem így van: a görgetegképződés lassú, évszázados, szemmel észre sem vehető folyamat. Kezdetben repedések jelennek meg a kőzetben; e repedések növekszenek, a kohéziós erő enged a nehézségi erőnek, a kövek egymás után szakadnak

le, és így a régebbi szikla helyén lassanként kőgörgeteg jön létre. A töredékek legördülnek a hegyen egészen addig, amíg valamilyen akadály fel nem tartóztatja őket.

A mohával borított kőgörgetegen nem könnyű a járás: az ember hol egy élre lép, hol pedig a kövek közötti résekbe botlik bele. Lent a földtakaró és a sűrű fű miatt észre sem lehet venni a köveket, de minél magasabbra hágunk, annál jobban ritkul a növényzet.

Nyáron, forró napokon a tőzegrozmaring oly nagy mennyiségű illóolajat választ ki, hogy aki nem szokott hozzá, egészen elbódul tőle. A tőzegrozmaringot feljebb mohák és zuzmók váltják fel. A kőgörgetegek az ember számára nem jelentenek különösebb akadályt, de a lovak és az öszvérek nem bírnak átkelni rajtuk, úgyhogy az ilyen részeket nagy ívben meg kell kerülni.

Amint felérkeztünk a gerincre, északnak fordultunk, és egy ideig a hegyháton haladtunk tovább.

Délután négy órakor megeredt az eső. Leereszkedtünk a gerincről, és mihelyt patakot leltünk, tábort ütöttünk. A lövészek leszedték az öszvérekről a málhát, én pedig Derszuval szokás szerint elmentem felderítésre. Én felfelé indultam, ő pedig az ér mentén haladt.

Az erdei eső - kétszeres eső. Minden bokor és minden fa vízzel öntözi meg a vándort a legkisebb érintésre is. Különösen sok esővíz gyűlik össze a lespedeza leveleiben. Öt perc múlva már olyan vizes voltam, mintha tetőtől talpig megmerültem volna a folyóban.

Már éppen vissza akartam fordulni, amikor egyszerre valami furcsa állatot vettem észre, mely egy fáról mászott le a földre. Megcéloztam, és rálőttem. Az állat vergődni kezdett a földön. Egy második lövéssel véget vetettem kínjainak. Jól megtermett vadmacska, kínaiul: jeliza volt. Méretei megtévesztettek; eleinte azt hittem, hogy hiúz, de a fülpamacsok hiánya és hosszú farka meggyőzött arról, hogy mégis vadmacska. A hossza 1 méter 9 centiméter volt; színezete barnás-sárgásszürke, alig észrevehető foltokkal, a hasa és lábainak belső oldala piszkosfehér. A farka rövidebb, mint a házimacskáé, és nincsenek rajta kereszt irányú sötét sávok. A házimacskától más ismertetőjelek is megkülönböztetik; erősebbek a fogai, hosszú a bajusza és sűrű a szőrméje.

A vadmacska magányos életmódot folytat, és olyan sűrű, sötét erdőkben él, ahol sziklabércek és odvas fák vannak. Ez a módfelett óvatos és gyáva állat önvédelem esetén dühödt támadásra is képes. Vadászok sokszor próbáltak már fiatal vadmacskákat megszelídíteni, de ezek a kísérletek sohasem vezettek eredményre. Az udegék azt mondják, hogy még az egész fiatalon elfogott vadmacskakölykök sem szelídülnek meg soha.

Speciálisan csak vadmacskára senki sem vadászik, és elejtése csak véletlen dolog. A helybeli kínaiak téli gallérokat meg kucsmákat készítenek a prémjéből.

Az Usszuri-vidéken mindenfelé találni vadmacskát, de legsűrűbben Vlagyivosztok közelében, a Russzkij (Orosz)-szigeten fordul elő.

Vállamra vettem a vadászzsákmányt, és visszafordultam a táborhely felé. Már mindenki együtt volt, a sátrak álltak, égtek a tábortüzek, s rotyogott a vacsora. Nemsokára Derszu is megjött. Közölte, hogy friss tigrisnyomokat látott, egyet egészen a táborunk közelében.

Vacsora után Derszu jelentkezett, hogy éjfélig ő fog őrködni. Felvette saruját, megigazgatta a tüzet, háttal állt feléje, és a saját nyelvén valamit kiáltozott az erdő fái közé.

- Kinek kiabálsz, kivel beszélsz? - kérdezték tőle a lövészek.

- Ambával - válaszolta. - Azt mondom neki: a táborban sok katona van. Ha a katonák lőnek, én nem tehetek róla.

És újból vontatottan és hangosan kiáltozott: „A-ta-ta-aj, a-ta-ta-aj”. A visszhang válaszolt neki, mintha valaki az utolsó „aj” szótagot több hangon ismételgetve kiáltoznék az erdőben. A visszhang egyre messzebbről hallatszott, és végül elhalt a távolban.

Egyszerre csak cirpeléshez hasonló, erős hang ütötte meg a fülemet. Valami fájdalmasan az arcomba csapódott, és ugyanakkor egy idegen tárgyat éreztem a nyakamon. Gyorsan odacsaptam a tenyeremmel, és valami szúrós, durva tárgyat fogtam meg, amit ijedten a földre dobtam. Szarvasbogárhoz hasonló, óriási rovar volt. A másik ilyen bogarat a kezemről sepertem le, és ugyanekkor még hármat láttam meg az ingemen, kettőt meg a tarkómon. Nagyon sok volt belőlük. A tűz körül mászkáltak, és belehullottak az izzó zsarátnokba. Különösen azok voltak ijesztőek, amelyek mindenáron az ember fejére akartak telepedni. Felugrottam fekhelyemről, és elfutottam. De még sokáig ott lábatlankodtak ezek az undok rovarok, hol a takarón, hol a köpenyen, hol valakinek a tarisznyájában vagy éppen a sapkájában.

- Én azelőtt ilyen embereket - mondta Derszu, és rámutatott egy bogárra - nem sokat láttam; egyet-egyet ha évente találtam... Hogyan került ide olyan sok belőlük?

Elfogtam egy bogarat, és később megtaláltam a tudományos nevét is. Óriáscincér volt, a harmadkorból visszamaradt állatvilág egyik képviselője. A színe barna, háta bolyhos, állkapcsa felfelé hajló, erős, és nagyon emlékeztet a hőscincérre, csak a bajusza rövidebb. Hossza 9,5, szélessége 3 centiméter. Háromszög alakú, sötét színű két kis szeme olyan, mintha vékony háló vonná be.

Sok bosszúságot okoztak nekünk ezek a bogarak, és már jóval elmúlt éjfél, mikor végre megnyugodtunk.

Áradás

Másnap folytattuk utunkat a gerincen tovább észak felé, és délelőtt tíz órakor elérkeztünk a 678 méter magas Osztraja-hegyhez. Miután tájékozódtunk, az egyik ér mentén leereszkedtünk, és az elvezetett bennünket a Pilimpie folyóhoz.

Délután négy órakor alkalmas táborhelyet kerestünk. A folyó itt nagy kanyart írt le. A mi partunk lankás, a szemközti szakadékos volt. Itt álltunk meg. A lövészek nekiláttak a sátorverésnek, Derszu megfogta az üstöt, és vízért ment. Egy perc múlva rendkívül gondterhelten tért vissza.

- Mi történt? - kérdeztem tőle.

- Én úgy gondolom, ez rossz hely - felelte. - A folyóra mentem, vizet akartam hozni, és a hal szitkozódik.

- Hogyan szitkozódik? - képedtek el a katonák, és a hasukat fogták nevettükben.

- Mit nevettek? - mérgeskedett Derszu. - Nemsokára sírni fogtok.

Végül megtudtam, miről van szó. Abban a pillanatban, amikor Derszu vizet akart meríteni az üstjébe, a folyóból egy hal dugta ki a fejét. Ránézett Derszura, és hol kitátotta, hol pedig becsukta a száját.

- A hal is ember - magyarázta Derszu. - Az is tud beszélni, csak csendesen. Mi nem értjük meg őt.

Alighogy a teáskannát a tűz fölé akasztották, az egyik áthevült kő olyan erővel pattant el, hogy parázsdarabokat szórt szerteszéjjel. Akkorát szólt, mint egy puskalövés. Az egyik parázsdarab Derszu térdére hullott.

- Tyű! - kiáltott fel mérgesen Derszu. - Jól éreztem, ez a hely rossz.

Erre a lövészek megint nevetésbe törtek ki.

Vacsora után fogtam a puskámat, és elmentem körülnézni egy kicsit. Vagy ötszáz méternyire táborunktól leültem egy kidőlt fára, és fülelni kezdtem. Körös-körül csend uralkodott, csak fent a zátonyokon zúgott tompán a víz. A szemközti parton hatalmas cédrusfák álltak komoran, mint gigászi őrszemek. Mintha csak tudomásuk lenne valami szörnyű titokról, melyet mindenáron el kell rejteniük az emberek elől. A meleg eső után súlyos párák szálltak fel, egyre sűrűsödtek és hamarosan az egész folyó elmerült a ködben. Időnként könnyű fuvallat mozgatta meg a ködöt, és ilyenkor homályosan kirajzolódtak a tűlevelű erdővel borított túlsó part körvonalai.

Ekkor egy nagy otromba tömeget pillantottam meg a ködben. Lassan és tökéletesen zajtalanul jött velem szemben a folyón. Szinte kővé meredten ültem a helyemen, és a szívem hevesen dobogott. De még jobban elképedtem, amikor láttam, hogy a sötét tárgy megállt, azután kezdett visszavonulni, és néhány perc múlva éppen olyan titokzatosan, mint ahogyan megjelent, el is tűnt. Valami vadállat volt-e, vagy egy kidöntött fa úszott a folyón, nem tudom. A derengő félhomály, a komor erdő, a sűrű köd, s főképpen ez a halálos csend kimondhatatlanul baljóslatú és nyomasztó érzést keltett. Félni kezdtem. Felkeltem, és sietve visszamentem a táborba.

Az emberek a tűz körül mozogtak, és messziről fantasztikus látomásoknak tűntek: furcsa, kísérteties alakjuk elnyúlt valamerre felfelé, azután hirtelen rövidülni kezdett, és odalapult a földhöz. Odaérve megkérdeztem Zaharovot, nem úszott-e le valami mellettünk a folyón. Tagadó választ kaptam.

Ekkor elmeséltem látomásomat, és a köd játékával próbáltam megmagyarázni.

- Rossz hely - hallottam Derszu hangját.

Megfordultam. Derszu a tűznél ült, és bólogatott.

- El kell őt kergetni - mondta, és rögtön a baltájához nyúlt.

- Kit? - kérdeztem.

- Az ördögöt - felelte a gold a legkomolyabb hangon. Bement az erdőbe, lucfenyőt, rezgőnyárfát, orgonát és más olyan fákat vágott, amelyek ropognak a tűzben. Amikor már sok fa gyűlt össze, nagy máglyát rakott belőlük, és meggyújtotta. Élénk lángnyelv csapott fel, ezer és ezer szikra pattogott a levegőben. Amikor az égő fa már szenesedni kezdett, Derszu nagy kiáltozások közepette a szélrózsa minden irányában kezdte szétdobálni az üszkös ágakat. A lövészek megörültek az alkalomnak, és a segítségére siettek. Megforgatták és felfelé hajigálták az égő zsarátnokokat. Szép látványt nyújt az ilyen mindenfelé szikrákat szóró, körben forgó rakéta. Két fahasáb a vízbe esett. Ezek azonnal kialudtak, de még sokáig füstölögtek. Végül is szétdobálták az egész máglyát, s a szertehajigált zsarátnokok lassan elhamvadtak.

Ezután megteáztunk, majd nyugovóra készülődtünk. Szerettem volna még olvasni egy keveset, de csakhamar lecsukódott a szemem. Úgy tűnt, hogy sokáig aludtam. Egyszer csak éreztem, hogy valaki rázza a vállamat.

- Gyorsan! Gyorsan!

- Mi az? Mi történt? - kérdeztem, és rábámultam az őrszemre, aki felköltött.

Sötét volt: a sűrű köd úgy feküdt az erdőn, mint valami súlyos, fekete vattatömeg. Szemerkélt az eső.

- Valami vadállat ugrott be a túlsó partról a vízbe - felelte ijedten az őrszem.

Talpra ugrottam, és a puskám után nyúltam. Kisvártatva hallottam, hogy valami tényleg kijött a vízből a partra és rázza magáról a vizet. Közben odajött hozzám Derszu és Csang Pao. Háttal álltunk a tűznek, és igyekeztünk kivenni, mi történik a folyón, de a köd olyan sűrű, az éjszaka pedig olyan sötét volt, hogy két lépésnyire sem lehetett látni.

- Járkál - szólt csendesen Derszu.

Így is volt. A rejtélyes vadállat csendesen lépdelt a kavicson. Egy perc múlva hallottuk, hogy megint megrázza magát. Úgy látszik, meghallott bennünket, és megállt. Az öszvérekre néztem. Azok szorosan egymáshoz bújtak, és fülüket hegyezve néztek a folyó irányába. A kutyák ugyancsak nyugtalanságot árultak el. Alpa behúzódott a sátor szögletébe és remegett, Lesij pedig farkát behúzva, két fülét hátra csapva, félősen pislogott mindenfelé.

Most megint csörögni kezdett a parti kavics.

Meghagytam, hogy ébresszék fel a többieket is, és leadtam egy lövést. Lövésem hangja felkavarta az álmos levegőt, dörgő visszhangja bejárta az egész erdőt. Gyors csörgést hallottunk a kavicson, utána vízcsobbanást. A megrémült kutyák felkeltek helyükről, és ugatásban törtek ki.

- Mi lehetett ez? - fordultam a goldhoz. - Maralszarvas?

Tagadólag rázta meg a fejét.

- Vagy talán medve?

- Nem.

- Hát akkor mi? - kérdeztem türelmetlenül.

- Nem tudom - felelte. - Ha vége lesz az éjnek, megvizsgálom a nyomot, akkor megtudom.

A zűrzavar és ijedtség elűzte szemünkből az álmot. Mindenki beszélt, mindenki találgatott, és mindenki Derszut nyaggatta kérdéseivel. A gold azt mondta, hogy maralszarvas nem lehetett, mert az erősebben kopog patáival a kavicson; medve ugyancsak nem lehetett, mert akkor szuszogott volna.

Üldögéltünk meg egy darabig, és végül is szundikálni kezdtünk. Az éj hátralevő részére Csang Pao és én vállaltuk az őrséget. Egy félóra múlva már mindenki olyan mély álomba merült, mintha nem is történt volna semmi.

Végre derengeni kezdett; a köd szürkéskék és borongós lett. A fákon, a bokrokon és a füvön kövér harmatcseppek rezegtek. A komor erdő szunyókált. A folyó mozdulatlannak és álmosnak látszott. Ekkor bemásztam a szúnyoghálómba és mélyen elaludtam.

Reggel nyolc órakor ébredtem fel. Továbbra is szemerkélt az eső. Derszu közben már körülnézett, hogy megtudjon valamit az éjjeli vendégről, de nem talált semmi nyomot. Az állat a lövés után a folyón keresztül rohant vissza. Ha a sekélyes rész homokos lett volna, meg lehetett volna találni a nyomait, így viszont csak találgatásokra voltunk utalva: ha nem volt sem jávorszarvas, sem maralszarvas, sem pedig medve, akkor valószínűleg tigris lehetett.

Derszunak azonban erre vonatkozólag is megvolt a maga elképzelése.

- A hal beszél, a kő lő, te, kapitány, a ködben rossz dolgot látsz, éjszaka valami rossz ember jár... Én azt gondolom, ördög lakik ezen a helyen. Másodszor már nem akarok itt aludni!

Reggel kilenc órakor elhagytuk táborhelyünket, és megindultunk felfelé a Pilimpie mentén. Az időjárás nem javult meg. A fák szinte sírtak: ágaikról állandóan kövér vízcseppek hulltak a földre, s még a fatörzsek is nyirkosak voltak.

Minél tovább jutottunk, annál inkább összeszűkült a völgy. Útközben több üres vadászkunyhó került az utunkba.

Az utolsó kunyhóban kissé megpihentünk, és délre elértük a folyó felső szakaszát. Az ösvény már régen véget ért. Úttalan utakon haladtunk, s közben gyakran átkeltünk a folyó egyik partjáról a másikra.

Ahogy közeledtünk a Szihote-Alinyhoz, az erdő mind sűrűbbé vált, és egyre több kidőlt fa hevert úton-útfélen. A tölgy, a hárs és a topolyafa elmaradt, a feketenyírfa helyét pedig a fehérnyírfa foglalta el.

Dús mohaszőnyegen jártunk, melyen gazdagon tenyészett a korpafű, páfrány, az alacsony erdei sás és a nyúlsóska.

A Pilimpie felső szakasza két patakra ágazik. Ha a jobb oldalin haladunk, akkor elérhetünk a Kulumpiéhez, az Iman felső mellékfolyójához, ha pedig a bal oldali mentén megyünk észak-nyugat felé, akkor az Armu egyik felső mellékfolyójához lyukadunk ki. Mi a jobb oldali patak mentén indultunk el, amely hamarosan elvezetett bennünket a Szihote-Aliny lábához. A Pilimpie most olyan volt, mint egy nagy, kövekkel telehányt hegyi patak. A víz kis sugarakban futott le a köveken, elrejtőzött a fűben, azután egyszerre csak váratlanul megint előbukkant valahol távolabb a széldöntötte erdőrész szélén.

A következő napot a Szihote-Aliny nyugati lejtőinek megszemlélésére szántuk. Itt nincsenek valódi hegyi patakok. A víz zajtalanul szivárog át a moha alatt. A patakok békésen folydogálnak fenyőfával, vörösfenyővel és égerfával benőtt alacsony partjaik között.

Én szerettem volna leereszkedni a Kulumpie mentén addig a helyig, ahol tavaly az udegékkel találkoztam, de Derszu és Csang Pao azt tanácsolták, ne távozzunk el messzire a vízválasztótól. Azt mondták, hogy kiadós esőre lehet számítani, és szavaik igazolásául az égre mutattak. A köd most magasabbra szállt, és esőfelhők alakját öltötte. Az utóbbi napokban a föld igyekezett ködbe burkolózni, mintha el akart volna rejtőzni valami fenyegető dolog elől, és most a köd hirtelen elárulta őt: mintha csak megegyezett volna az éggel, félrevonult, és lehetővé tette az égi elemeknek, hogy kényük-kedvük szerint bánjanak el a földdel.

Csang Pao azt tanácsolta, forduljunk vissza a Pilimpie folyóhoz, és igyekezzünk eljutni a vadászkunyhókig. Tanácsa rendkívül ésszerű volt, így még aznap visszafordultunk. Reggel még ködfelhő lebegett a hágón, de most súlyos esőfelhők kúsztak át a gerincen. Derszu és Csang Pao elöl mentek, gyakran fel-felnéztek az égre, és valamit tárgyaltak egymás között. Tapasztalatból tudtam, hogy Derszu ritkán téved, és ha ő nyugtalankodik, annak komoly alapja van.

Délután négy órakor elérkeztünk az első vadászkunyhóhoz. Hirtelen megint köd támadt. Olyan sűrű volt, hogy úgy látszott: csak erőszakkal lehet keresztülhatolni rajta. Derszu a levegőbe lőtt. Messzire hallatszó, dübörgő visszhang terjedt szét az erdőben. Most már tökéletesen belezavarodtam a meteorológiába, és felvilágosításokat kértem Derszutól. Gold barátom elégedetten jelentette ki: a köd újbóli megjelenése, a szitáló eső és a dübörgő visszhang arra mutat, hogy az eső legalább virradatig eltolódik. Vagyis - mondotta - nyugodtan mehetünk tovább. Meggyorsítottuk lépteinket, és alkonyatra elérkeztünk a második kunyhóig, mely nagyobb és kényelmesebb volt az elsőnél.

A kunyhót néhány perc alatt lakhatóvá tettük. A szertehajigált holmikat egy sarokba hordtuk össze, felsepertük a padlót, és befűtöttünk a kemencébe. A köd miatt-e, vagy talán azért, mert a kemencébe már régen nem gyújtott be senki, a kéményben nem volt huzat, és a kunyhó egyszeriben megtelt füsttel. Izzó parázzsal kellett átmelegíteni a kemencét. Csak késő estére kapott huzatot, amikor már egészen besötétedett, de akkor aztán jól átmelegedett a kang. Odakünn a lövészek nagy tüzet raktak, teát főztek, és nevetgélve meséltek valamit egymásnak. A másik tűznél Derszu meg Csang Pao pipázgatott csendesen; megtanácskoztam velük a dolgot, és úgy határoztam, hogy ha holnap nem lesz nagy eső, továbbmegyünk. Mindenáron át kell jutnunk a folyó meredek partján, mert ellenkező esetben, ha áradni kezd a folyó, kénytelenek lennénk nagy kerülő utat tenni az Onku és a Cszsugdini sziklás dombjain keresztül. (Az utóbbi elnevezés udege nyelven annyit jelent, hogy „Ördögtanya.”)

Az éjszaka minden baj nélkül telt el.

Még sötét volt, amikor Csang Pao mindnyájunkat felébresztett. Ez az ember furfangos módon, óra nélkül is pontosan eltalálta az időt. Sietve megreggeliztünk, és a napkeltét meg sem várva útnak indultunk. Már jó darabot mentünk, s a napnak már régen fel kellett jönnie, de az ég szürke és borús volt. A hegyeket félig köd, félig esőpermet takarta el. Nemsokára csepegni kezdett az eső, majd szélzúgást hallottunk.

- Megkezdődött - mondta Derszu az égre mutatva.

Valóban, a szétszakadozó ködfüggönyön keresztül jól lehetett látni az északnyugat felé száguldozó fellegeket. Hamarosan bőrig áztunk, s most már teljesen mindegy volt: az eső nem jelentett többé akadályt. Hogy ne kelljen megkerülni a szirteket, leereszkedtünk a folyó mellé, és a kavicsos parton mentünk tovább. Valamennyien jó hangulatban voltunk; a lövészek nevetgéltek és tréfásan a vízbe lökdösték egymást. Végül délután három órára átjutottunk a szoroson. A veszélyes helyek mögöttünk maradtak.

Az erdőben nem szenvedtünk a széltől, de valahányszor kijutottunk a folyóhoz, erősen dide-

regtünk. Öt órára elérkeztünk a negyedik vadászkunyhóhoz, amely a folyó bal oldalán, egy kisebb holtág partján épült. Keresztülgázoltunk a folyón, és rendezkedni kezdtünk éjszakára. A lövészek lemálházták az öszvéreket, majd hozzáláttak, hogy tüzelőt hordjanak és lakhatóvá tegyék a kunyhót.

Aki már bolyongott a tajgában, az tudja, mit jelent rossz időben egy vadászkunyhóra bukkanni. Először, nem kell sok fát beszerezni, másodszor pedig, a kunyhó mégiscsak melegebb, szárazabb és megbízhatóbb, mint a sátor. Amíg a lövészek a kunyhó körül tettek-vettek, én Csang Paóval felmásztam a legközelebbi dombra. Innen fentről jól lehetett látni, mi megy végbe a Pilimpie folyó völgyében.

Az erős, neki-nekiveselkedő szél gomolyagokban hajtotta, űzte a ködöt a tenger felől. Mint óriási hullámok hömpölyögtek végig a földön, a hegyekben pedig összekeveredtek az esőfelhőkkel.

Szürkületkor visszatértünk. A kunyhóban már égett a tűz. Lefeküdtem, de sokáig nem tudtam elaludni. Az eső vadul csapkodta az ablakokat, a tetőn zörgött a fakéreg, és az állandó süvöltésből nem lehetett megállapítani, vajon az eső zúg-e, vagy pedig a megdermedt fák és bokrok nyögnek a szélben. Egész éjszaka tombolt a vihar.

Augusztus 10-én reggel erős zajra ébredtem. Ki sem kellett lépnem a kunyhóból, hogy tudjam, mi történik kint. Az eső úgy esett, mintha dézsából öntötték volna. Az erős széllökések vadul tépték, cibálták a kunyhót.

A természetben valami hihetetlen dolog ment végbe. Eső, köd és felhők - minden összekeveredett egymással. A hatalmas cédrusfák sírva, jajongva hajlongtak a szélben, mintha panaszkodtak volna a sorsukra. Megpillantottam Derszut, aki a folyóparton járkált, és figyelmesen kémlelte a vizet.

- Hát te mit csinálsz? - kérdeztem tőle.

- A köveket nézem. A víz emelkedik - felelte, és szidta azt a kínait, aki a folyóhoz ilyen közel építette a kunyhót.

Csak ekkor lettem figyelmes arra, hogy a kunyhó valóban egészen lent áll a parton, és áradás esetén könnyen elöntheti a víz.

Déltájban Derszu és Csang Pao megbeszélt egymással valamit, és elindult az erdőbe. Vízhatlan kabátot kaptam magamra, és utánuk eredtem. Annak a dombnak a lábánál vettem őket észre, amelyre előző este felmásztam. Fát hordtak össze egy halomba. Nem tudtam mire vélni, miért a kunyhótól ilyen messzire rakják halomba. Nem zavartam őket, felmásztam a kis dombra, ám hiába számítottam arra, hogy megláthatom a Pilimpie völgyét: esőn és ködön kívül semmit sem láttam. Az esősávok hullámok módjára haladtak a levegőben és vonultak át az erdőn. A szélcsendes időközök után a vihar még vadabbul dühöngött, mintha csak pótolni akarná az elmulasztottakat.

Átázva, átfázva tértem vissza a kunyhóba, és elküldtem Szabitovot Derszuhoz, hogy hozzon tőle a tűzre fát. Szabitov azonban kisvártatva üres kézzel jött vissza, és jelentette, hogy Derszu és Csang Pao nem adnak fát. Minthogy tudtam, hogy Derszu soha semmit sem tesz ok nélkül, a lövészekkel együtt elindultam a tocsogó mentén felfelé fát gyűjteni.

Két óra elteltével Derszu és Csang Pao csuromvizesen visszatértek a kunyhóba, levetkőztek, és ruháikat szárítgatták a tűznél.

Sötétedés előtt még egyszer lementem megnézni a vizet. Lassan emelkedett, és úgy láttam, reggelig nem kell félni attól, hogy kilép a medréből. Mindazonáltal elrendeltem, hogy minden

holmit csomagoljanak össze, és nyergeljék fel az öszvéreket. Derszu helyeselte ezeket az elővigyázatossági rendszabályokat.

Egyszerre csak vakító villám cikázott fel, rögtön utána fülsiketítő mennydörgés hallatszott, és egy szempillantásra minden fényben úszott a kunyhóban. Az öszvérek megbokrosodtak, rángatni kezdték a kötőfékjüket, a kutyák pedig vad vonításba törtek ki.

Derszu nem aludt, a fekvőhelyéről hallgatta, ami odakünn végbemegy. Csang Pao az ajtónál ült, és időnként rövid mondatokat váltott Derszuval. Én is szóltam valamit, de Csang Pao intett, hogy hallgassak. Lélegzetemet visszafojtva figyeltem. A fülem csobogáshoz hasonló gyenge hangot észlelt a fal mögül. Derszu felugrott, és hanyatt-homlok rohant ki a kunyhóból. Egy perc múlva visszajött, és izgatottan közölte, hogy tüstént fel kell kelteni az embereket, mert a folyó kilépett a medréből, és a víz már körülvette a kunyhót. A lövészek felugrottak, és sietve öltözködni kezdtek. Turtigin és Kalinovszkij a nagy sietségben összecserélték a cipőjüket, és ezen jót nevettek.

- Mit nevettek? - kiáltott rájuk mérgesen Derszu. - Nemsokára sírni fogtok.

Mialatt felhúztuk lábbelinket, a víz már átszivárgott a falon, és elöntötte a tűzhelyet. A pislákoló parázs sisteregve kialudt. Csang Pao szurokmécsest gyújtott; ennek a fényénél összeszedtük takaróinkat, és kimentünk az öszvérekhez. A szerencsétlen párák már térdig álltak a vízben, és rémülten tekingettek maguk köré. Nyírfakérget meg kátrányt gyújtottunk meg, s ebben az imbolygó fényben málháztuk fel őket - legfőbb ideje volt. A kunyhó mögött a víz már mély medret vájt ki, és ha még egy keveset késlekedünk, egyáltalán nem tudtunk volna átkelni rajta. Derszu és Csang Pao elszaladtak valamerre, én pedig - beismerem - alaposan megrémültem. Embereimnek megparancsoltam, hogy maradjanak közel egymáshoz, és az élükre állva megindultam a felé a kis domb felé, amelyre napközben felmásztam. Sötétség, szél és eső fogadott bennünket, amint befordultunk a kunyhó szöglete mögött.

A zápor úgy verte az arcunkat, hogy nem bírtuk nyitva tartani a szemünket. Koromsötét volt. A tökéletes sötétségben úgy tűnt, hogy a szél valami feneketlen mélységbe sodorja a fákat, dombokat és a folyó vizét, s mindez az esővel egyetemben valami csodás sebességgel rohanó tömeggé olvad össze körülöttünk.

A lövészek között fejetlenség támadt.

Ekkor kis tüzet vettem észre előttünk, és nem volt nehéz kitalálni, hogy a tüzet Derszu és Csang Pao rakták. A tűzrakás legfeljebb százötven lépésnyire volt, de ennek a kis távolságnak a megtételéhez sok idő kellett. A sötétben széldöntötte fák közé keveredtünk, bokrokba gabalyodtunk bele, azután megint vízbe kerültünk, amely sebesen rohant lefelé a völgybe. Ebből arra következtettem, hogy reggelre valószínűleg elönti az egész erdőt. Végre elérkeztünk a dombhoz. Csak itt láttam, mennyire előrelátóak voltak Derszu és Csang Pao. Most világosodott meg előttem, miért gyűjtöttek össze annyi tüzelőt. Póznákra két darab cédrusfakérget erősítettek, s e rögtönzött tető védelme alatt rakták meg a tüzet. Időt nem vesztegetve, sátrat vertünk. Az a magas szikla, melynek a lábánál elhelyezkedtünk, megvédett bennünket a széltől. Alvásra még csak gondolni sem lehetett. Sokáig ültünk a tűznél, és szárítkoztunk, miközben a vihar egyre vadabbul dühöngött.

Végre virradni kezdett. A nappali világosságban meg sem ismertük azt a helyet, ahol a kunyhó állt: még csak nyoma sem maradt tegnapi szállásunknak. Az egész erdő vízben állt; a víz már táborhelyünkhöz közeledett, és itt volt az ideje, hogy magasabb helyre vonuljunk vissza. Az emberek egyetlen szóra megértették, mit kell tenni. Egyesek hozzáláttak a sátor átcipeléséhez, mások fenyőágakat vágtak, és azt terítették a nyirkos földre. Derszu és Csang Pao megint fát gyűjtötték. Táborhelyünk átköltöztetése és a tüzelő összegyűjtése másfél óra hosszat tartott.

Ezalatt mintha kissé enyhült volna az eső. Ez azonban csak rövid szünet volt. Megint sűrű köd keletkezett; gyorsan felszállt, és a nyomában megint rendkívül erős zápor zuhogott. Ilyen esőre sem azelőtt, sem azóta nem emlékszem. A legközelebbi hegyek és az erdő teljesen eltűntek a szakadatlanul ömlő eső vastag fala mögött. Megint bevettük magunkat a sátrakba.

Egyszerre csak kiáltásokat hallottunk. A veszedelem arról az oldalról jött, ahonnan egyáltalán nem vártuk. Abban a szurdokban, amelynek torkolatánál tábort ütöttünk, víz folyt. Szerencsére a völgyecske egyik oldala mélyebb volt, úgyhogy a víz oda törekedett, és igen hamar mély medret mosott ki magának. Én Csang Paóval a tüzet védtem az esőtől, Derszu meg a lövészek a vízzel hadakoztak. Senki sem gondolt arra, hogy megszárítkozzék - örültünk, ha sikerült egy kissé megmelegednünk.

Időnként a ködön keresztül látni lehetett a felhőkkel borított sötét eget. A felhők egyáltalán nem arrafelé haladtak, amerre a szél fújt, hanem délnyugat felé.

- Baj, baj - mondta Derszu. - Nem lesz egyhamar vége.

Elmondta, hogy utoljára 1895-ben élt át ilyen tájfunt. Az árvíz a Taupiho folyónál érte őt. Anucsino közelében. Akkor egy kis ladikon megmentette a posta- és távíróhivatal vezetőjét, két katonafeleséget gyermekeikkel és négy kínait. Két nap és két éjjel járt-kelt a kis csónakon, és szedte le az embereket a háztetőkről meg a fákról. Miután ezt a nagyszerű hőstettet véghezvitte, eltávozott Anucsinóból, be sem várva a víz elvonulását. Később azután meg akarták jutalmazni, de nem tudták megtalálni a tajgában.

Alkonyat előtt még egyszer valamennyien kiszaladtunk tűzifáért, hogy ellássuk magunkat éjszakára.

Augusztus 12-én reggel erős északkeleti szél támadt, de hamar el is állt. Az eső továbbra is szünet nélkül ömlött. Mindnyájan szörnyen el voltunk csigázva, és a kimerültségtől alig álltunk a lábunkon. Hol a sátrat kellett tartani, nehogy a szél leszakítsa, hol a tüzet kellett befedni, hol fát kellett hurcolni. A szurdokban rohanó patak is sok bajt okozott. A víz gyakran áttört a sátrakig; gátakat kellett emelni, és el kellett vezetni a vizet oldalra. Az átázott fa rosszul égett, és erősen füstölt. Az álmatlanságtól és a füsttől mindnyájunknak fájt a szeme. Az volt az érzésünk, mintha homokot szórtak volna bele. A szerencsétlen kutyák a szikla alatt feküdtek, és fel sem emelték a fejüket.

A folyó szörnyű látványt nyújtott. Elszédült az ember, ha a sebesen rohanó vízre nézett. Úgy látszott, mintha a part is ugyanolyan sebességgel haladna, de ellenkező irányba. Az egész völgy hegytől hegyig el volt árasztva. A folyó medrét csak az áramlás sebességéből lehetett megállapítani. A vízen apró gallyak és hatalmas tuskók úsztak; mintha menekülnének attól a borzalmas szerencsétlenségtől, ami ott történt valahol, fent a hegyekben. A gyökerükben alámosott erdei óriások nagy csomó földet és fiatal fácskákat rántottak magukkal, amikor belezuhantak a folyóba. A kidöntött fákat a víz azonnal felkapta és továbbsodorta. Mint valami felbőszült vadállat, úgy hánykolódott a folyó partjai között. Veszett ugrásokkal igyekezett lefelé a völgybe, s ahol a hordalékszálfák feltartóztatták, nagy sárga tajtékgömböket vert. A tócsákon szél hajtotta buborékok ugráltak. Úsztak egy darabig, azután szétpukkantak, és újak képződtek helyettük.

Eltelt még egy nap. Estére újult erővel kezdett rá az eső, ugyanakkor a szél ereje is fokozódott. Ezt az éjszakát valami nyomasztó félálomban töltöttük.

A természet mintha meg akarta volna mutatni, mennyire tehetetlenné tudja tenni az embert, aki az elemekkel harcba mer szállni. Így telt el a negyedik viharos éjszaka.

Virradatkor ugyanaz volt a helyzet, mint tegnap. Nem tudtuk megállapítani, mi okozza a nagy lármát: a szél, az eső vagy a folyó zúgása. Reggel kilenc órakor a szél irányt változtatott, és délkeletről kezdett fújni. A lövészek behúzódtak sátraikba, és köpenyükbe takarózva mozdulatlanul hevertek. A tűznél csak Derszu maradt Csang Paóval, de szemmel láthatóan már ők is kezdtek kimerülni. Ami engem illet, én teljesen összetörtnek éreztem magam. Nem akaródzott sem enni, sem inni, sem aludni - csak egyszerűen feküdni akartam. Déltájban mintha az ég kivilágosodott volna, az eső azonban nem akart alábbhagyni.

Egyszerre csak rövid, de erős forgószelek keletkeztek. Minden egyes ilyen roham után szélcsend állt be. Ezek a forgószelek egyre ritkultak, de minden egyes roham erősebb volt az előzőnél.

- Nemsokára vége lesz - mondta Derszu.

Az öreg szavai egyszeriben elhessegették az emberek apátiáját. Mindnyájan felélénkültünk, talpra álltunk. Az eső most már nem zuhogott egyfolytában, hol záporba, hol szemerkélő esőbe ment át. Ez már némi változatosságot hozott, és reményt nyújtott arra, hogy végre-valahára megváltozik az idő. Alkonyatkor az eső észrevehetően alábbhagyott, és estére teljesen elállt. Az ég lassanként kitisztult, imitt-amott kitekingettek a csillagok...

Hej, milyen jóleső érzéssel szárítkoztunk, teáztunk és heverésztünk utána a száraz derékaljra! Ez aztán valódi pihenés volt; mégpedig a javából.

Visszatérés a tengerhez

Másnap későn ébredtünk. A felhők hasítékai mögül csak néha-néha tűnt elő a nap. Aztán megint elrejtőzött a fellegekben, mintha nem óhajtana letekinteni a földre, hogy lássa, mit művelt a vihar. Mindenfelé zavaros víz zúdult le a hegyekből harsogó vízesések alakjában; a falevelek meg a fűszálak még nem száradtak meg és úgy csillogtak, mintha be lennének lakkozva. A vízcseppekben visszaverődő napsugarak a szivárvány minden színében ragyogtak. A természet megint életre kelt. A felhők elvonultak keletre. A vihar most valahol a japán partoknál vagy a Szahalin-sziget déli nyúlványainál tombolhatott.

Az egész napot egy helyben töltöttük: a holmikat szárítottuk, és pihentünk. Az ember hamar megfeledkezik a bajról. A lövészek vígan nevetgéltek, és ki nem fogytak a tréfás ugratásokból.

Az esti pír bíborvörösen úszott az ég alján, és az alkony hosszú ideig tartott. Korán lefeküdtünk. Pótolnunk kellett, amit alvásban mulasztottunk, de alvástartalékot kellett gyűjtenünk a jövőre is.

A következő nap augusztus 16-a volt. Valamennyien korán keltünk, hajnalhasadáskor. A keleti láthatáron még mindig látszott egy sötét felhősáv. Számításaim szerint Merzljakov a különítmény másik részével nem érhetett el messzire; valahol a Pilimpie folyó körül tartóztathatta fel őt az áradás. Ahhoz, hogy egyesülhessünk vele, át kellett kelnünk a folyó jobb partjára, mégpedig mielőbb, mert lejjebb még nehezebb volt az átkelés.

Először lefelé haladtunk a völgyben, de hamarosan meg kellett állnunk, mert a folyó alámosta a sziklákat. A víz nagyon sok széldöntötte fát és gallyat sodort halomba, és nagy gátat hordott össze belőlük. A másik oldalon egy kis dombot láttunk, melyet nem lepett el a víz. Ki akartuk tanulmányozni ezt a helyet. Elsőnek Csang Pao kelt át. Pálcával a kezében tapogatta ki a derékig érő víz fenekét. A mérések azt mutatták, hogy a folyó itt két ágra szakad, amelyek harminc méter távolságra vannak egymástól. A második ág szélesebb és mélyebb volt az elsőnél, és nem volt tele hordalékkal. Póznával nem lehetett elérni a meder fenekét, mivel az áramlás félresodorta a rudat. Derszu és Csang Pao erre nekiláttak, hogy kivágjanak egy nagy topolyafát. A lövészek is segítettek nekik harántfűrésszel. Térden felül érő vízben állva, serényen dolgoztak. Tizenöt perc múlva a fa recsegni kezdett, és nagy robajjal dőlt a vízbe. A fa gyökérfőjét eleinte lefelé sodorta az ár, de hamarosan megakadt valamiben, keresztbe fordult, s ily módon hidat képezett. Ezen a hídon keltünk át a folyó második ágán. De még át kellett kelnünk egy kb. ötvenméteres elöntött erdőrészen is. Miután meggyőződtünk róla, hogy nincs több mellékág, visszatértünk, s megszerveztük az egész társaság átkelését.

Az emberekkel nem lesz baj, azok átjutnak, a holmikat és a nyergeket is át lehet hordani, de mi legyen az öszvérekkel? Ha úszva eresztjük át őket, a sebes sodrás a széldöntés alá sodorja őket, még mielőtt elérnék a szemközti partot. Elhatároztuk, hogy kötélen fogjuk átúsztatni őket. Kikerestük a legerősebb kötőféket, kötelet kötöttünk hozzá, és a végét keresztülhúztuk a torlaszon. Amikor mindezzel végeztünk, az első öszvért óvatosan beeresztettük a folyóba. A zavaros vízben mindjárt megbotlott és alámerült. Az erős áramlás rögtön elragadta, és magával sodorta a torlaszhoz. A víz átcsapott a feje fölött, a nyomorult pára rémülten vicsorgatta fogait, és fulladozni kezdett. Ebben a pillanatban odahúztuk a parthoz.

Az első kísérlet tehát nem sikerült valami jól. Ekkor egy másik helyet kerestünk ki, ahol a folyómeder széle nem volt annyira meredek. Itt már sikeresebben haladt a dolog, és minden öszvérünket szerencsésen átúsztattuk.

De ezzel még nem volt vége a nehézségeknek. Az elárasztott erdőn is csak nagy üggyel-bajjal sikerült keresztülvergődnünk. Az öszvérek belesüppedtek a hordalékiszapba, gyakran elestek, és teljesen kimerültek. Csak alkonyatra sikerült kikecmeregnünk a völgy jobb oldalán emelkedő hegyekhez. A málhás állatok kidőltek, az emberek elcsigázódtak, fáztak.

De a nehezén már túl voltunk: átkeltünk a folyón.

Átkelésünk helyétől a tenger még negyven kilométerre volt.

Augusztus 16-án este újból megjelent a köd, és megint szitálni kezdett az eső. Egész éjjel és egész másnap esett. Csaknem térdig érő vízben jártunk. Végül sötétedni kezdett, és én már elvesztettem a reményt, hogy még aznap elérünk a Pilimpie torkolatáig, amikor egyszerre váratlanul meghallottam a tenger zúgását. Az történt ugyanis, hogy a ködben váratlanul kiértünk a tenger partjára, de ezt csak akkor vettük észre, amikor lábunk alatt megpillantottuk a nedves fövenyt meg a hullámverés fehér tajtékját. Én bal felé akartam menni, Derszu azonban azt tanácsolta, hogy kanyarodjunk jobbra. Ezt azzal indokolta, hogy a homokon emberi nyomokat látott, amelyek a Bakira folyótól a Pilimpiéhez vezettek. Ebből arra következtetett, hogy Merzljakov tábora jobb kéz felé fekszik.

Kétszer a levegőbe lőttem, és a Sakira felől rögtön megjött a válaszlövés. Néhány perc múlva már ott is voltunk embereinknél.

Este sokáig ültünk a tábortűznél, és elmondtuk egymásnak élményeinket.

Milyen különös is az ember... Ez a tábor semmiben sem különbözött a többiektől: ugyanúgy szabad ég alatt ütöttük fel, ugyanúgy félnyeregtetős sátor mellett égett a tábortűz, ugyanúgy nedves és nyirkos volt körülöttünk minden - és mégis mindnyájan úgy éreztük, mintha hazaértünk volna. A sötétkék ég, amelyen fénylő csíkként vonult végig a Tejút, és a sötét tenger, amelyben ott tükröződtek az ég lámpásai - egyaránt feneketlen mélynek és végtelennek tetszett.

Este kilenc órakor rövid, de heves zápor szakadt a nyakunkba. Utána eltűnt a köd, és szép csillagos égbolt borult a fejünk fölé.

Éjszaka hideg volt. A lövészek gyakran felkeltek és a tűz mellé ültek melegedni. Virradatkor a hőmérő +7 C fokot mutatott. Amikor a nap kissé átlangyosította a földet, megint elaludtunk, és reggel kilenc óráig fel sem ébredtünk.

A Pilimpién való átkelésre még csak gondolni sem lehetett addig, amíg a víz le nem apad. De hát minden rossznak megvan a jó oldala. Mindnyájunknak nagy szüksége volt hosszabb pihenőre; az öszvérek nagyon leromlottak; ki kellett javítani öltözékünket és lábbelinket, meg kellett javítani a nyergeket, ki kellett tisztítani a fegyvereket. Ezenkívül élelmiszerkészleteink is kezdtek kimerülni.

Szabitovot és Arinyint elküldtem az Adimil partján lakó kínaiakhoz élelmiszerért.

A két lövész felkészült az útra, én meg elmentem a Pilimpiéhez megnézni, mennyit apadt a víz az éjszaka folyamán. Még száz lépésre sem értem, amikor embereim utánam kiáltottak. Visszafordultam és két kínait pillantottam meg, akik megrakott lovakkal jöttek táborunkhoz. Munkások voltak, s éppen arról a telepről jöttek, ahová élelmiszerért akartam küldeni. Gazdáik - mondották - jól tudják, hogy most nem lehet átkelni a folyón, ezért négy zsák lisztet, 10 kiló sertésszalonnát, 16 kiló rizst, 4 kiló szójaolajat, 4 kiló cukrot és egy tégla préselt teát küldtek nekünk. Közölték még, hogy ezért nem fogadhatnak el pénzt. Nagyon meghatott a kínaiak figyelmessége és ajándékokat kínáltam fel nekik, de azt sem fogadták el.

A kínaiak nálunk maradtak éjszakára. Megtudtuk tőlük, hogy a Jiozeho is kiáradt, s több ember a vízbe fúlt. A Szanghopie több házat elsodort; emberéletben nem esett kár, de sok ló és szarvasmarha veszett oda.

Másnap a kínaiak távozásukkor kijelentették, hogy ha megint szűkében leszünk az élelemnek, minden szégyenkezés nélkül üzenjek csak nekik.

Augusztus 19-től 21-ig pihenéssel töltöttük az időt. A lövészek felváltva vadászgattak, mégpedig igen eredményesen. Egy őzet meg két vaddisznót lőttek, Derszu pedig egy maralszarvast ejtett el. A maralszarvas lábszár- és sípcsontjaiból kiszedte a csontzsírt, felmelegítette kissé a tűzön, és beöntötte egy kis pléhdobozba. Azon a vidéken ezzel a zsírral szokták bekenni a fegyvereket. Előnye, hogy a főzés után híg marad, és fagyban sem keményedik meg.

Derszu este szarvasfarokkal vendégelt meg. A szarvasfarkot egy pálcára húzta, és - anélkül, hogy bőrét lenyúzta volna - megsütötte parázson. A szarvas farka (kínaiul = luipa) voltaképpen keskeny tömlő, melynek belsejében vékony gerinc húzódik. A tömlőt barnásfehér tömeg tölti ki, amelynek íze félig velőre, félig májra emlékeztet. A kínaiak a szarvasfarkot pompás ínyencfalatnak tartják.

Egész napokat töltöttem a sátorban, útvonalakat rajzoltam be a térképre, naplójegyzeteimet egészítettem ki és leveleket írtam. Közbe-közbe kisétáltam a tengerpartra, és figyeltem a madarakat.

Esténként sokáig beszélgettünk Derszuval a vadászatról, vadállatokról, erdőtüzekről stb. A goldnak érdekes és éles megfigyelései voltak. Így például megfigyelte, hogy húsz évvel ezelőtt a tigrisek két egymás után következő télen nyugat felől keletre vonultak. Ezt a jelenséget nemcsak ő vette észre, hanem más vadászok is. Minden tigrisnyom ebben az irányban haladt. Derszu véleménye szerint a tigrisek tömegesen vonultak át akkor a Szungari vidékéről a Szihote-Alinyhoz. Azután megemlítette, hogy 1886-ban rengeteg vadállat hullott el. Nyáron elhullottak a japán szarvasok, azután a maralszarvasok kezdtek pusztulni, télen pedig a vaddisznók döglöttek rakásra.

Régebben már többször is megpróbáltam kikérdezni Derszut, hogyan és milyen körülmények között lőtt tigrist, ő azonban mindig makacsul hallgatott róla, vagy igyekezett más tárgyra terelni a beszélgetést. Ma azonban sikerült rávennem, hogy kielégítse kíváncsiságomat.

A dolog egy májusi napon történt, a Fudzin folyónál. Derszu ritkás tölgyerdőben haladt a völgyben. Egy kiskutya volt vele, mely eleinte vidáman előreszaladgált, de egyszer csak nyugtalankodni kezdett.

Minthogy Derszu nem látott semmi gyanúsat, úgy vélte, hogy a kutya medvenyomtól riadt meg, és nyugodtan ment tovább.

A kutya azonban nem nyugodott meg, és annyira hozzábújt, hogy a járásban is akadályozta. Mint nemsokára kiderült, tigrist érzett a közelben. Amint a tigris meglátta az embert, elrejtőzött egy fa mögé. Tiszta véletlenségből Derszu éppen annak a fának tartott.

Minél közelebb ért hozzá, a tigris annál jobban lapult, s egész gomolyaggá húzódott össze. Derszu nem vette észre a veszélyt, s bosszankodva rúgta meg a félőrült kutyát. Ebben a pillanatban előugrott a tigris, nagyokat csapkodott a farkával, és dühödten bömbölt.

- Mit ordítasz? - kiáltott feléje Derszu. - Én nem bántalak téged. Miért haragszol?

A tigris erre néhány lépésnyire elugrott, és tovább ordított. Derszu ismét rákiáltott, hogy menjen el. A tigris megint tett néhány ugrást és elbődült.

Látván, hogy a rettentő vadállat nem szándékozik odébbállni, Derszu odakiáltott neki:

- Hát jól van! Te nem akarsz menni - én lövök, de nem én leszek a hibás.

Felemelte a puskáját, és megcélozta a tigrist, de ekkor a vadállat abbahagyta a bömbölést, és lépésben megindult a völgyparti bokrok felé. Derszunak tartózkodnia kellett volna a lövéstől, de nem tette. Abban a pillanatban, amikor a tigris felért a völgypartra, meghúzta a ravaszt, mire a fenevad bevetette magát a bozótba. Derszu tovább folytatta útját. Négy nappal később ugyanezen az úton kellett visszatérnie. A völgypart mellett elhaladtában három varjút vett észre; az egyik éppen egy gallyacskán tisztogatta a csőrét.

Valóban megöltem volna a tigrist?! - villant fel az agyában.

Alig ért át a völgypart másik oldalára, máris beleütközött a döglött állatba. A tetemben már hemzsegtek a férgek. Derszu nagyon megrémült. Hiszen a tigris el akart menni, miért lőtt hát?... Attól az időtől fogva nem hagyott neki nyugtot, és mindenhová elkísérte az a gondolat, hogy ok nélkül ölt meg egy tigrist. Úgy vélte, hogy előbb vagy utóbb, de meglakol ezért a bűnért, sőt a halála után is felelnie kell majd érte.

- Én most nagyon félek - fejezte be elbeszélését. - Régebben mindig egymagam jártam, semmitől sem féltem, de most bármit is teszek - rá gondolok, egy nyomot nézek - rá gondolok, egyedül alszom a tajgában - rá gondolok...

Elhallgatott és mereven a tűzbe bámult.

Két nap múlva a folyó vize apadni kezdett, és meg lehetett kísérelni az átkelést. A vízen ugyan még mindenféle hordalék úszkált, de már nem ment le a tengerbe, hanem megrekedt az iszaptorlaszokon.

A másnapi kivonulásra adott parancs nagy örömöt szerzett útitársaimnak. Mindenki tevékenykedett; szétválogatták a holmikat, és mindent a helyére rakosgattak. A vihar után helyreállt a légkör egyensúlya, és az egész természetben nyugalom honolt.

Amikor másnap felébredtem, a nap már magasan állt. Útitársaim már felcihelődtek, és csak rám vártak. Sietve összeszedtem takaróimat, zsebre raktam egy darabka kenyeret, és mialatt embereim az öszvéreket málházták, Derszuval, Csang Paóval és Merzljakovval együtt lementem a Pilimpiéhez.

A kutyák azonnal átúsztak a túlsó partra, de mikor látták, hogy nem követjük őket, visszafordultak. Gázlót kellett keresnünk. A folyó mindkét oldalán sekélyes helyek húzódtak, s fekvésükből meg lehetett állapítani, hogy a gázló rézsút halad. A folyó szintje még elég magas volt, s a víz sebesen áramlott a mederben. Tegyük fel - gondoltam -, hogy az állatok és az emberek még átúsznának, de hogyan szállítsuk át a rakományt? Csak egyetlen eszköz maradt hátra: tutajt kellett ácsolni. Ez a munka csaknem az egész napunkat igénybe vette. Este hét órára alaposan kimerülve és átázva végre befejeztük az átkelést. Az öszvérek még nem felejtették el viszontagságaikat, és nem akartak bemenni a vízbe. Végül Gyakov átúsztatott az egyikkel, és erre a többi is követte. A másik parton nagy terasz emelkedett. Ezen a teraszon álltunk még.

Amikor nyugaton kialudtak az esti pír utolsó visszfényei, és körös-körül minden éji sötétbe borult, egy rendkívül érdekes elektro-meteorológiai jelenségnek lehettünk tanúi: a tenger villózását és egyidejűleg a Tejút kivételes fényességét figyelhettük meg. A tenger teljesen nyugodt volt, egyetlen csobbanás sem hallatszott, és az egész végtelen víztükör valami homályos, bágyadt fényt sugárzott magából. De időnként az egész tenger egy csapásra fellángolt, mintha villám szaladt volna végig rajta. E fellobbanások egyik helyen eltűntek, másutt megjelentek,

majd elhaltak valahol a látóhatáron. Az égen oly sok volt a csillag, hogy az egész ég egyetlen, egybefolyó opálos foltnak látszott; ebből a csillagtömegből különösen élesen vált ki a Tejút. A levegő áttetszősége játszott-e itt szerepet, vagy valóban létezett valamilyen kapcsolat a két jelenség között -, nem tudnám megmondani. Sokáig nem mentünk aludni, és gyönyörködtünk hol az égben, hol a tengerben. Másnap reggel az őrszemek jelentették, hogy a tengervíz villózása egész éjjel tartott, és csak virradat előtt szűnt meg.

Kirándulás a Hsziao-Kema folyón

Augusztus 21-én búcsút vettünk a Pilimpie folyótól, és megindultunk a tengerpart mentén.

Első táborhelyünk közelében Gyakov két szarvas csontvázára bukkant. Agancsaik egymásba voltak akadva. Látni lehetett, hogy a tetemek eltakarításában mind a madarak, mind a ragadozó állatok tevékenyen közreműködtek. Különösen érdekes volt a két állat feje. Verekedés közben úgy összeakaszkodtak agancsukkal, hogy nem tudtak szétválni, és éhen pusztultak. A lövészek megpróbálták szétválasztani az agancsukat: mindegyik fejet megragadta három-három ember s teljes erőből húzták, cibálták, de hiába. Elképzelhetjük, milyen erővel viaskodott egymással a két maralszarvas! Az agancsok az ütés pillanatában széttágultak, de aztán nem engedtek, és ez mindkét állat pusztulását okozta. Habár öszvéreink igen erősen meg voltak terhelve, mégis elhatároztam, hogy elszállítom ezt a ritka leletet az első lakott helyig, és otthagyom megőrzésre a kínaiaknál.

Még napfelkelte előtt felébresztett az őrszem, és jelentette hogy az égen „egy csillag látható farokkal". Nem voltam álmos, így hát szívesen felöltöztem, és kibújtam a sátorból. Még alig pirkadt. Az éjszakai köd eltűnt, csak a Zseleznyak hegy csúcsán üldögélt egy kis fehér felhőcske. A dagály éppen a tetőpontjára ért. A tenger vize emelkedett, és a part jelentős részét elöntötte. A napkelte még messze volt, de a csillagok már halványodni kezdtek. Keleten, alacsonyan a látóhatáron ott ragyogott a hosszú farkú üstökös.

Nemsokára felébredtek a többiek, és vitatkozni kezdtek arról, mit jelent az égi zarándok feltűnése. Úgy vélték, hogy a föld neki köszönheti a mostani áradást, Csang Pao pedig azt mondta, hogy a földnek azon a részén, amerre az üstökös elhalad, háború lesz. Mikor láttam, hogy Derszu semmit sem szól, megkérdeztem tőle, mit gondol erről a ritka jelenségről.

- Ez mindig ott jár az égen, az embereket sohasem zavarja - felelte egykedvűen.

Derszu minden antropomorfizmusa[18] mellett úgy ítélte meg a dolgokat, amilyenek azok a valóságban voltak.

Amikor keleten kigyúlt a hajnalpír, az üstökös is eltűnt. Az erdő éji árnyai elvesztek; az egész földön szerteáradt a reggel fakókék fénye. Majd egyszerre csak éles napsugarak törtek elő a látóhatár mögül, és egyszeriben megvilágították az egész tengert.

- Derszu, mi tulajdonképpen a Nap? - kérdeztem tőle. Értetlenül tekintett rám.

- Hát te talán sohasem láttad? Nézd meg! - mondta, és kezével rámutatott a napkorongra, amely éppen ekkor emelkedett a horizont fölé.

Mindnyájan elnevettük magunkat. Derszu bosszankodott: hogyan lehet megkérdezni az embertől, mi a nap, amikor ott van a szeme előtt? Gúnyolódásnak fogta fel kérdésemet.

Korán keltünk, korán el is indultunk a táborhelyről. Az ösvény továbbra is a tengerparton vezetett.

A Hsziao-Kema folyónál, másfél kilométerre a tengertől, egy óhitű családra bukkantunk. A családfőt Iván Bortnyikovnak hívták; egy kis házban élt feleségével, két felnőtt fiával és két lányával. Látni kellett volna azt a rémületet, amelyet a megjelenésünk keltett bennük! Az

---

[18] *Antropomorfizmus* - A természeti népekre jellemző elképzelés, amely az állatokat, növényeket és a természet különböző jelenségeit emberi tulajdonságokkal ruházza fel.

asszonyok kézen ragadták a gyerekeket, berohantak a házba, és magukra reteszelték az ajtót. Amikor elhaladtunk mellettük, ijedten bámultak ki az ablakon, de azonnal elbújtak, mihelyt valakivel összetalálkozott a szemük. Továbbmentünk még vagy ötszáz métert, és a folyóparton, egy öreg hársligetben ütöttünk tábort...

A következő három napot a Hsziao-Kema megszemlélésére szántuk. Erre a kirándulásra Derszu, Arinyin és Szabitov kísért el. Egy öszvért is magunkkal vittünk. Úgy határoztam, hogy a Szakhuomie folyó mentén felmegyünk egészen a forrásvidékig, visszafelé pedig a Gorelaja folyót követjük a tengerig. A lövészeknek addig kellett velünk jönni az öszvérrel, amíg tart az ösvény. Tovább csak mi megyünk hátizsákkal, ők pedig ugyanazon az úton térnek vissza.

Útközben több őzet láttunk; egyet el is ejtettem. Alkonyatkor elérkeztünk a folyó felső folyásához és letáboroztunk.

Derszu különös módszerrel sütött őzhúst vacsorára. 40 centiméter hosszú, kocka alakú gödröt ásott a földbe, és nagy tüzet gyújtott benne. Amikor a gödör falai eléggé áthevültek, kiszedte belőle a tüzet. Ezután fogott egy darabka húst, lapulevélbe takarta, és leengedte a gödörbe. Fentről lapos kővel fedte be a gödröt, és ezen a kövön másfél órára nagy tüzet gyújtott. Az ilyen módon elkészített hús bámulatosan ízletes volt. Egyetlen elsőosztályú étteremben sem tudnák ilyen jól megsütni: kívülről vörösesbarnára sült, de belül leves, zamatos maradt. Ettől kezdve, hacsak lehetett, mindig ilyen módon sütöttük meg a húst.

Innen azután Arinyin és Szabitov az öszvérrel visszafordult, mi pedig Derszuval továbbmentünk a gerinc mentén. Fentről messzire el lehetett látni mindenfelé. Délen, mély völgyecskében fényes szalag gyanánt kanyargott valamilyen folyócska; nyugaton kéklő ködfátyolba burkolózott a Szihote-Aliny magas vonulata; északon ugyancsak hegygerincek vonultak lépcsőzetesen kelet felé, és messze mögöttünk a sötétkék tenger látszott. Fenséges, zordon táj!

Amikor szürkülni kezdett, kissé leereszkedtünk a hegygerincről a Gorelaja folyó felé. A közelmúlt esőzései után a patakok megduzzadva futottak lefelé. Igen hamar találtunk megfelelő helyet, és magasan a tenger szintje fölött ütöttünk tábort.

A tábortűznél fekve a csillagokban gyönyörködtem. Derszu velem szemben ült, és az éjszaka hangjait figyelte. Nagyszerűen értette ezeket a hangokat, tudta, mit mormog csendesen a patak, mit suttog a szél az elszáradt fűszálaknak.

Derszu egyik oldalát a tűz vörös fénye, másik oldalát a sápadt holdvilág világította meg: mintha két ember - egy vörös és egy kék - ült volna szorosan egymás mellett.

Beszélgettünk az égről, a holdról, a csillagokról. Kíváncsi voltam rá, hogyan magyarázza az égi jelenségeket egy olyan ember, aki egész életét a természetben töltötte.

Kiderült, hogy Derszu sohasem elmélkedett azon, mi az ég és mi a csillag. Mindezt bámulatosan egyszerűen magyarázta. A csillag - az csillag, és van, a hold - azt is mindenki látja, tehát mire jó azt leírni; az ég - nappal kék, éjjel és borús időben sötét. Derszu nem értette, hogy minek kérdezek tőle olyan dolgokat, amelyeket jól tud minden kisgyermek.

- Minden ember megérti. Csak te, kapitány, te nem érted? - kérdezte tőlem csodálkozva.

Annyira elmerültem a csillagos ég szemlélésébe, hogy teljesen megfeledkeztem arról, hol vagyok. Derszu hangja zökkentett ki mélázásomból:

- Nézd csak kapitány, azt a kis uiktát (csillagot).

Sokáig nem tudtam megállapítani, vajon melyik égitestre gondolt, míg végre hosszas mutogatás után megértettem, hogy a Sarkcsillagról beszél.

- Ez a legfőbb ember - folytatta Derszu. - Ő mindig egy helyben áll, körülötte jár minden uikta.

Ekkor egy vakító fényű hullócsillag szelte át az eget.

- Mi ez, Derszu? Mit gondolsz erről? - kérdeztem tőle.

- Egy uikta leesett.

Azt hittem, hogy ezt a jelenséget egy ember születésével vagy halálával kapcsolja össze, s vallásos színezetet ad neki. De szó sem volt ilyesmiről. Közönséges dolog: egy csillag leesett és kész.

- Kínai emberek mondják - tette hozzá -, hogy ahol a csillag leesett, ott ginszenget kell keresni.

Művelt ember számára a csillaghullás bonyolult jelenség: egy aszteroid[19] szilánkja véletlenül a Föld vonzási körébe jut; a levegővel való súrlódástól izzásba jön, a levegő oxigénje következtében lángra lobban... De lehet meteorvas, kozmikus por is.

Felocsúdtam elmélkedésemből. A tűz már kialvóban volt. Derszu fejét a mellére horgasztva bóbiskolt. Fát dobtam a tűzre, és elhelyezkedtem éjszakára.

Másnap reggel a hideg ébresztett fel bennünket. A harmat megfagyott és dérré változott. Forró teát ittunk, felcsatoltuk tarisznyáinkat, és elindultunk lefelé a Gorelaja folyóhoz.

Az egyik kanyarulat után kutyához hasonló, de magasabb termetű állatot vettem észre. Széles feje, felálló gubancos kis füle, tompa pofája, szikár testalkata és hosszú, dús szőrű farka elárulta az alpesi farkast vagy sakálkutyát. Az állat éppen vizet lefetyelt. Amikor kiértünk a kavicsosra, és megpillantott bennünket, abbahagyta az ivást, és nagy ugrásokkal beszaladt az erdőbe. A part menti bokrokból még két farkas ugrott ki a nyomában, azután még néhány suhant el a bokrok között. Odapörköltem, és az egyiket megsebesítettem. A lövésre odajött Derszu. Amikor megtudta, miről van szó, eltűnt a cserjésben. Két perc múlva meghallottam a kiáltását. Láttam, hogy egy nagy cédrusfa mellett áll, és integet. Odaérve egy nagy vérfoltot és szarvasbőr-foszlányokat pillantottam meg. Derszu elmondta, hogy az alpesi farkasok mindig falkástul kószálnak a tajgában, és közösen vadásznak, főleg őzekre. Némelyek a hajtók, mások pedig a lesben álló csapat szerepét töltik be. Amikor rávetik magukat a zsákmányra, darabokra tépik, és csak egy véres foltot meg szőrfoszlányokat hagynak a helyszínen. A vadászok azt beszélik, hogy néha az embert is megtámadják.

A következő napot, augusztus 31-ét a Hsziao-Kema mellett töltöttük; pihentünk és erőt gyűjtöttünk. Miután az óhitűek meggyőződtek arról, hogy nem avatkozunk bele az életükbe, már nem idegenkedtek tőlünk. Tejet, vajat, túrót, tojást és kenyeret hoztak nekünk, kérdezősködtek, hová megyünk, mit csinálunk, és fognak-e közelükben bevándorlókat letelepíteni.

---

[19] *Aszteroidák* - Kis bolygók, amelyek a Nap körül keringenek, főleg a Mars és a Jupiter pályái között.

A Takemánál

Szeptember 1-én délután elhagytuk a Hsziao-Kemát és átmentünk a Takemához. Kis távolság ez, mindössze hét kilométer a tengerparttal párhuzamos jó ösvényen.

Miután átkeltünk a Takemán, elindultunk a távolban látszó parasztházak felé. Vegyesen laknak itt kínaiak és tazok. A kínai parasztházak száma huszonhárom, a tazok tizenegy kunyhóban laknak.

A folyó jobb partján, szemben a Hsziu-Fu nevű kínai parasztházzal, a kínaiak azelőtt aranyat mostak a hegyekben, de aztán abbahagyták, mert nem fizetődött ki.

A Takema mentén élő tazok ugyanolyanok, mint a Dél-Usszuri-vidéken, csak valamivel kevésbé függnek a kínaiaktól. Tanyákon élnek, értenek a csónaképítéshez és a síkészítéshez, nyáron földműveléssel foglalkoznak, télen pedig cobolyra vadásznak. Kínaiul beszélnek, udege nyelven csak számolni tudnak, és legfeljebb egy-két szót ismernek. A kínaiak korlátlan urai a Takema vidékének; a bennszülöttek el vannak maradva, és - mint mindenütt - itt is adósságok terhe alatt nyögnek.

Amint a telephez közeledtünk, az elöljáró, egy ősz szakállú, tisztes külsejű aggastyán jött elénk. Szálláshelyül a holtágon túl épült magányos házat választottam ki.

A következő napra, szeptember 2-ára, egész napos pihenőt rendeltem el. A halászat kedvelői kimentek a folyóra. Fogtak is három ketalazacot, két púposlazacot és két fejes koltyot. Ez utóbbi egészen tarka, és sötét olívzöld hátuszonyát narancssárga csík szegélyezi. Embereim másik része a ruháit javítgatta, és fegyverét tisztogatta.

A tazokkal tartott tanácskozás után úgy határoztam, hogy Derszuval, Csang Paóval, Arinyinnal és Csang Linggel - a Jiozeho folyótól megszökött púpos taz unokatestvérével - felfelé indulok a Takema mentén. Merzljakovnak pedig meghagytam, hogy a többiekkel vonuljon az Amaku folyóhoz, és ott várja be visszatérésemet.

Az indulást másnapra tűztem ki, az esős idő miatt azonban ki sem tudtunk mozdulni. Végre 4-én elállt az eső. Ekkor felszedtük iszákjainkat, és a délután folyamán ötösben nekivágtunk a messzi útnak.

Az Ilimo torkolata körül két kicsi, félig beomlott kunyhót találtunk. Az egyikben egy öregasszony élt két unokájával: egy kilencéves fiúcskával meg egy hét év körüli lánykával. A gyerekek szülei két évvel ezelőtt feketehimlőben pusztultak el. A kínaiak kihasználták az öregasszony védtelen helyzetét, és teljesen kifosztották: elvették lakását, konyhakertjét, tyúkjait, sertéseit, sőt még a kutyáit is. A szerencsétlen öregasszonynak nem maradt más választása, mint átvándorolni az Ilimóhoz, és itt mindenkitől elhagyatva tengődni két kis unokájával. A családot szörnyű nyomorban találtam. A kisfiú halászatból tartotta el az öregasszonyt és kis húgát.

A családfő halála sehol sem jár olyan tragikus következményekkel, mint a tazoknál. Mihelyt a családfenntartó meghal, tüstént megjelennek a családnál a hitelezők, akik ragadozómadarak módjára vetik magukat az elhunyt vagyonára, és a szó szoros értelmében mindenéből kifosztják az özvegyet. A szerencsétlen asszony lelki szenvedéseihez még hozzájárul az a félelem, hogy kikergetik a házból, nyomorba döntik, és a gyermekeit is elveszik tőle, hogy rabszolgának adják el messzi idegenben.

Megsajnáltam az öregasszonyt, és három rubelt adtam neki. Az anyóka annyira zavarba jött, hogy sírva fakadt, és kért, ne szóljak erről a kínaiaknak. Elbúcsúztunk tőlük és továbbmentünk. A kisfiú átkísért bennünket a Csimuhóig.

A Csimuhótól a Takema élesen elkanyarodik nyugatnak, és egy szurdokon folyik keresztül. Errefelé a víz furcsábbnál furcsább alakúra koptatta a sziklákat. Egyesek kapuhoz hasonlítanak, mások kis fejű, özönvíz előtti ősállatokhoz, némelyek emberi alakot ábrázoló oszlopokhoz.

A Takema völgyében mérhetetlen őserdők növekszenek. Az az érzésem támadt, mintha a természet szándékosan választotta volna ki ezt a vidéket abból a célból, hogy megmutassa a föld teremtő erejét.

Van itt cédrusfa, topolyafa, nyárfa, égerfa, Makszimovics-féle fagyal, vadrózsa, bodzalevelű berkenye, aráliafa, Amur-vidéki borbolya, vadszőlő, aktinidiacserje és sok más kúszónövény. Mindez együtt olyan áthatolhatatlan sűrűséget képez, hogy csak késsel lehet ösvényt vágni. De még így is csak nagy erőfeszítéssel lehet előrejutni, amellett minden pillanatban megtörténhet, hogy a bokrok letépik az emberről a ruhát.

Meglehetősen zajosan haladtunk. Derszu mesélt valamit, Csang Pao és Csang Ling nevetett. Egyszerre csak Lesij megállt, behúzta a fánkat, és fülét lelapítva, félősen pislogott maga körül, majd előreengedte az embereket, és csendesen hátrahúzódott. Félelmének okára hamarosan fény derült. Előttünk, az iszapos talajon tigrisnyomok látszottak. A vadállat pillanatokkal előbb járhatott erre, de lármánk hallatára elrejtőzött a bozótban. Eközben az én Alpa kutyám, amely csak a szárnyas vadhoz értett, elmaradt egy kissé, és most utánunk rohant, hogy utolérjen. Amikor Lesij meghallotta, hogy valami fut hátulról, nyüszítve előrevetette magát, és úgy nekirohant Derszunak, hogy ledöntötte a lábáról. Derszu feltápászkodott a földről, és Lesijhez fordulva, megvetően így szólt:

- Nem, neked nem való emberekkel együtt járni. Te nem vagy az én barátom. Ha ilyen kutyával egy csapatban jársz - hamar elpusztulhatsz.

Befejezésképpen köpött egyet a kutya felé. Valóban, ilyen kutyával nagyon veszélyes dolog vadászni. Rászabadíthatja a vadállatot a vadászra, és a döntő pillanatban, mondjuk célzás közben, leverheti a lábáról. Iszákjaink nehezek voltak, és mindnyájan erősen kifáradtunk, úgyhogy már délután négy vagy öt óra körül tábort ütöttünk. Körös-körül a sűrű fűben sok tűzifának alkalmas lábon száradt fa feketéllett: hogy ne okozzunk erdőégést, a folyó menti kavicson telepedtünk le.

Közeledett az ősz. Korábban alkonyodott, az éjjelek hosszabbak lettek, hajnalban bőséges harmat hullott. A természet siratta a tavaszt és a nyarat, amikor még minden fiatal volt, és élvezte az életet.

Vacsora után barangoltam egy kicsit a kavicsos zátonyokon.

Világos éjszaka volt. A folyó egyik oldalát megvilágította a hold, a másik árnyékban maradt. A fák levelei a holdfényben ezüstösen fénylettek, a fatörzsek fehéreskéken derengtek, az árnyékok pedig még feketébbnek tűntek. Az alacsony fűzfabokrok egészen ráhajlottak a vízre, mintha valamit el akarnának rejteni. Körös-körül néma csend, csak a folyó zúgott gyengén a zátonyokon.

Egyszerre csak suhogást hallottam a bokrok közül. Eszembe jutott a tigrissel való találkozás, és egy pillanatra megijedtem. De tapasztalatból tudtam, hogy a zörej még nem jelent veszélyt, hiszen bármilyen kis állat, egér vagy béka is okozhatja. Összeszedtem magam, és a helyemen maradtam. Egy perc múlva a zörej megismétlődött, azután ágropogást hallottam, és nyomban

utána egy szarvas lépett ki a holdfényben fürdő partra. Belegázolt a vízbe, és mohón inni kezdett. Meg sem mertem moccanni, és vagy két percen át gyönyörködtem a pompás állatban. Ekkor azonban kutyáink megszimatolták a vadat, és izgatott csaholásba törtek ki. A maralszarvas felriadt, kiügetett a vízből, agancsos fejét hátravetve kiugrott a partra, és eltűnt az erdőben. Én pedig felkeltem a tuskóról, és visszamentem a táborba.

Másnap korán keltünk, az első reggeli napsugarak már úton találtak bennünket.

A folyó most nyugatra fordult. Errefelé 60-80 méter széles és 1,5-2 méter mély. A Takemát joggal tartják a partvidék legsebesebb folyójának. Négy alkalommal mértem meg sodrának sebességét, és tízkilométeres óránkénti sebesség volt az átlag.

Minthogy a Takema völgyében szépek az erdők, dús a vadállománya is. A mókustól egészen a tigrisig a négylábúak minden képviselőjét meg lehet itt találni. Különösen sok a maralszarvas. Útközben mindenféle kínai vadászkalyibákra és cobolycsapdákra bukkantunk.

Egyszerre csak a távolból egyre erősödő zúgást hallottunk. Csang Ling azt mondta, hogy ez a sellők robaja. A Takemán hat ilyen sellő van.

Mély és sebes folyón nem olyan egyszerű dolog átgázolni. Ha a víz alacsony, az egészre szót sem érdemes vesztegetni, de ha már derékig ér, akkor bizony nagy óvatosságra van szükség.

Valamennyien egyszerre gázoltunk át, hogy ha valaki elveszítené a talajt a lába alól, a többiek támogathassák.

A partra érve sietve felöltöztem, de Csang Ling kijelentette, hogy ma már nem megyünk tovább, itt fogunk éjszakázni.

Közvetlenül a parton tűzrakás nyomait fedeztük fel. Hamu, megszenesedett fadarabok és megpörkölődött zsarátnokok - ez volt minden, amit észrevettem, Derszu azonban többet látott. Elsősorban felfedezte, hogy ezen a helyen többször raktak már tüzet, vagyis állandó gázló vezet itt át a folyón. Azután hozzáfűzte, hogy utoljára három nappal ezelőtt egy öreg kínai vadász éjszakázott a tűznél. Az illető egész éjjel nem aludt, de reggel sem merte megkockáztatni az átkelést, hanem visszafordult. Azt, hogy egy ember éjszakázott itt, még ki lehetett olvasni a homokon látható egyetlen nyomból; hogy nem aludt, azt abból lehetett látni, hogy nem volt fekvőhely a tűz körül; hogy vadász volt, azt Derszu egy fogazott pálcából következtette, amelyet kis négylábúak fogására alkalmas kelepcék felállításához használnak; azt, hogy kínai volt az illető, egy eldobott bocskorból és az éjjeli tábor elrendezési módjából tudta meg. Mindez érthető volt. De hogyan állapította meg azt, hogy ez az ember öreg volt? Minthogy nem találtam magyarázatot, Derszuhoz fordultam felvilágosításért.

- Hogy lehet az, hogy már annyi éve jársz a hegyekben, és nem tudod? - kérdezte némi rosszallással.

És felemelte a földről a bocskort. Öreg, agyonjavított, lyukas jószág volt. Számomra csak az volt világos, hogy a kínai már nem tudta használni, ezért elhajította.

- Igazán nem érted? - csodálkozott tovább Derszu. - A fiatal ember először a bocskor orrát nyűvi el, az öreg ember pedig mindig a sarkát tapossa le.

Milyen egyszerű mindez! Hiszen csak meg kell figyelni egy fiatal ember és egy öreg ember járását, hogy megállapíthassuk: a fiatal könnyedén, csaknem lábujjhegyen jár, az öreg viszont a talpára lép, és inkább a sarkára nehezedik. Mialatt én Derszuval az elhagyott táborhelyet nézegettem, Csang Pao meg Csang Ling tüzet rakott, és felállította a sátrat.

Amint megszárítkoztam kissé, elindultam a folyó mentén lefelé, abban a gyenge reményben, hogy megtalálom a sapkámat, mely átkeléskor beleesett a vízbe. Gondoltam talán a folyó sodra kivetette a partra. Így járkáltam egészen alkonyatig, de a sapkát nem találtam meg, úgy-hogy kénytelen voltam kendővel bekötni a fejemet. Utunk végéig ezt a sajátos fejfedőt viseltem.

Az éjszaka időközben leereszkedett a földre. Feljött a hold, és fénye megvilágította a folyó túlsó partját. A hegygerincen sötétlő erdő oly élesen rajzolódott ki, hogy szinte minden egyes fát meg lehetett különböztetni. Ebben a megvilágításban az árnyak mély gödröknek látszottak, a tűz pedig vörösebbnek tűnt, mint amilyen a valóságban. Valahol erőtlenül felbőgött egy maralszarvas, de választ nem kapott. A folyó felett köd támadt, szétterült a vízen, és furcsa körvonalakat öltött. Leültem a partra, és sokáig figyeltem, hogyan játszadoznak a holdsugarak az éjszaka árnyaival. Csang Pao és Derszu, úgy látszik, nyugtalankodtak elmaradásom miatt, mert hangos szóval hívogattak. Tizenöt perc múlva már ott voltam közöttük.

Li Cung-ping

Alig pirkadt, már talpon voltunk, és megindultunk a Takema jobb partján.

Nem messze tőlünk egyszerre csak egy vidra feje bukkant fel a sima víztükrön. A vidra teste több mint egy méter hosszú, a farka 40 centiméter, de a lábai rövidek, a feje kerek, szemei kifejezéstelenek és szurokfeketék. Szőre a hátán és két oldalán csillogó sötétbarna, nyakának alsó részén és a hasán pedig ezüstszürke. A szárazföldön első és hátsó lábai közel maradnak egymáshoz, emiatt aztán a teste ívben meghajlik.

Másnap, szeptember 8-án, megváltunk a Takemától, és megindultunk felfelé a Takungcse mentén. Ez a folyó alig hosszabb 40 kilométernél, és északnyugatról keletnek kanyarog. Torkolatánál a szélessége mintegy 6 méter, mélysége pedig 1-1,2 méter. Vize zavaros, és kékes-opálos színben játszik.

A Takungcse egész völgyét, akárcsak a Takemáét, sűrű tűlevelű erdő borítja. A folyó erősen kimosott ágya és a hordaléktorlaszok arra mutatnak, hogy esőzéskor ki szokott áradni.

Az út második felét könnyen, minden kaland nélkül tettük meg, és a második vadászkunyhóhoz érve kényelmesen elhelyezkedtünk benne éjszakára.

A nap már nem világított úgy, mint nyáron, később kelt, és korán tért nyugovóra. A fű erősen sárgult, és a fák lombja is fakóra vált lassanként. A tél közeledtét elsőnek a vadszőlő és a jávorfa jelezte narancssárga, bíborvörös és lila pompájával.

Sötétedéskor Derszuval maralszarvas-vadászatra indultam. A szarvasok már csordába tömörültek. A bikák még nem akartak összecsapni, és bár harcias bőgéssel feleltek egymás kihívására, nem mozdultak a csorda mellől, és agancsukkal kergették el a nőstényeket arról a helyről, ahol vetélytársuk feltűnhetett.

Vacsora után elterpeszkedtünk a meleg kangon. Derszu elmesélte egyik kalandját. Csang Pao és Csang Ling figyelmesen hallgatták. Rövid, izgatott felkiáltásaik arra vallottak, hogy a gold valami érdekes dolgot mesél, de már nem tudtam odafigyelni, elnyomott az álom.

Szeptember 9-én folytattuk utunkat a Szihote-Aliny felé. A sűrű erdőkben mindig sok a madár. Az Usszuri-vidéki tajgában is sokféle madár él: közönséges fekete harkály, szajkó, tarka harkály, vadgalamb, varjú, sas és csuszka. Itt, a folyó közelében, ahol a leégett erdők helyén már újra lombosodtak a fiatal erdők, magányosan él a szürke küllő; az udegék „földi harkálynak” nevezik, mivel ez a madár a földön és nem a fákon keresi táplálékát.

Kissé odébb vörös farkú rigókat láttam a fűben. Lépteink hallatára valamennyien egyszerre felrebbentek, letelepedtek a legközelebbi fák ágaira, és hangos csicsergéssel tárgyalták meg váratlan megjelenésünket. A bokrokban fehér fejű, csíkos hátú, kedves kis légykapók sürögtek. A rovarok eltűnésével nekik is melegebb vidékre kell repülniük. Ez az idő most már közel volt, ezért gyűltek csapatokba. A kőgörgeteg fölött két héja keringett. A héják kedvenc eledele a pocoknyúl, de ezek a rágcsálók nagyon óvatosak. Nem távoznak messzire az üregüktől, és a veszély legkisebb jelére fürgén elrejtőznek a kövek között. De a tollas rablók olyan ügyesen manővereztek, hogy mégsem maradtak zsákmány nélkül.

Munka közben gyorsan teltek-múltak az órák. A nap már nyugovóra készült. Aranyló sugarai ferdén tűztek a fákra, és különösen vonzóvá tették az erdőt.

Keskeny, alig észrevehető ösvényünk nagyokat kanyargott, s hol a folyó egyik, hol a másik partjára váltott át. A völgy egyre szűkebb és szűkebb lett, azután hirtelen kitágult. A terepalakulat homályos, elmosódó jellegűvé vált. Már a Takungcse felső szakaszánál jártunk, ahol három patak folyt össze. Tudtam, hogy a Szihote-Aliny lábánál vagyunk.

Az erősen kimosott, hegyi patakokkal átszeldelt gerincnyúlványok egymástól elválasztott, különálló domboknak látszottak. Mögöttük a távolban a vízválasztó gerince magas fal módjára szegélyezte a Takungcse forrásvidékét. Úgy tetszett, hogy a természet élesen el akarta határolni a part menti környéket az Iman medencéjétől. Ott, ahol a három patak egyesült, kis erdei tisztáson fakéreggel és száraz fűvel fedett kis kunyhó állt.

A házikó mellett egy kínai aggastyánt találtunk. Amikor kiléptünk a bokrok közül, el akart futni, ám önérzete, idős kora és a vendégszeretet mégis maradásra késztette. De látszott rajta, hogy zavarban van, s nem tudja, mit tegyen.

Abban az időben már erősen üldözték az orvvadászokat, és akiket elcsíptek, azokat kitoloncolták erről a vidékről. Az öreg kínai valószínűleg azt gondolta, hogy őt most azonnal letartóztatják, és erős fedezettel elszállítják az Olga-öbölbe. Annyira megrémült, hogy leroskadt egy tuskóra, és sokáig nem tudott megnyugodni. Nehezen és szaggatottan lélegzett, az arcát verejték lepte el.

A nap éppen akkor bújt el a hegyek mögé. A bűvös fény kialudt az erdőben: egyszerre borongós és hűvös lett körös-körül minden.

Az a kis tisztás, ahol a kunyhó állt, oly barátságosnak mutatkozott, hogy itt szándékoztam tölteni az éjszakát.

Derszu és Csang Pao a maguk módján üdvözölték az öreget, azután tüzet raktak, és vacsorát készítettek. Én kissé távolabb ültem le, és sokáig nézegettem házigazdánkat.

Magas termetű, kissé meggörnyedt, ősz szakállú férfi volt. Fekete szemét a kor meghomályosította. Eres nyaka, ráncos sötét arca és hegyes orra múmiához hasonlatossá tette, Színehagyott, durván megfoltozott, kék vászonból készült inget viselt. Övén vadászkés függött meg egy kis lapátka, a ginszeng-gyökerek kiásására. Mellette egy zacskóban tartotta a kovakövet meg a csiholószerszámot. Kék nadrágot és jávorszarvasbőrből készített lábbelit hordott, amelyet szíjjal erősített a lábára. Fejét közönséges rongydarabbal kötötte be, mely már egészen fekete volt a koromtól és a piszoktól.

Ez az aggastyán nem hasonlított azokhoz a kínai munkásokhoz, akiket eddig láttam. Nemes formájú hosszú ujjai, kissé hajlott orrú profilja és különös arckifejezése mind arról beszélt, hogy csak véletlenül került a tajgába.

„Valószínűleg politikai menekült” - gondoltam magamban.

Felvillant bennem az a gondolat, hogy én vagyok oka az ijedelmének. Kezdtem kényelmetlenül érezni magamat. Amikor Arinyin odahozott nekem egy csésze teát meg két darabka cukrot, felkeltem, odamentem a kínaihoz, és megkínáltam a teával. Az aggastyán olyan zavarba jött, hogy a földre ejtette a csészét. Két keze reszketett, könnyek buggyantak ki a szeméből. Letérdelt elém, és fojtott hangon felkiáltott:

- Tau-szö-pa, ta-laj-ja! (Köszönöm, kapitány!)

Felemeltem, és így szóltam hozzá:

- Pupa, pe-haj-pa, laturl! (Ne félj semmit, öreg!)

Valamennyien a dolgunkhoz láttunk. Én berajzoltam a napi útvonalat, Derszu és Csang Pao vacsorát készített. Lassacskán az öreg is megnyugodott. Tea után a tűz mellett üldögélve barátságosan kérdezgettem őt, hogyan került a Takungcséhez.

Erre megjött a bátorsága, és elmondta, hogy Li Cung-pingnek hívják, hetvennégy éves, tien-csini születésű, és gazdag kínai családból származik. Fiatal korában összeveszett a családjával. Valami nőüggyel kapcsolatban az öccse halálosan megsértette őt, és apjuk is a sértegető pártját fogta. Akkor elhagyta a szülői házat, és elment a Szungari mellé, onnan átköltözött az Usszuri-vidékre, és a Taupiho folyónál telepedett le. Később, amikor orosz bevándorlók érkeztek oda, átköltözött a Vuluho folyóhoz, azután élt még a Szudzuho, a Phuszung és a Vaj-Fudzin folyóknál, végül pedig eljutott a Takemához, ahol egyhuzamban harmincnégy évig élt. Azelőtt vadászattal foglalkozott. Az első puskája, amelyért harminc válogatott cobolyprémet fizetett, még kanócos volt. Később a drága ginszeng-gyökér kereséséből élt. Öregkorára már nem tudott vadászni, vadfogó lett. Ez arra késztette, hogy egy helyben telepedjék meg, minél messzebb az emberektől. Megszerette a Takungcse folyót, és már sok évvel ezelőtt jött ide. Teljes magányban él itt, csak nagy ritkán téved be hozzá egy-egy bennszülött. Évenként egyszer vagy kétszer le szokott menni a Takema torkolatához. Azután anyjáról, gyermekkoráról, folyóparti kertjükről és a szülői házról beszélt.

Végül elhallgatott, fejét mellére horgasztotta, és mélyen elgondolkozott.

Körülnéztem. Ekkor már csak mi ketten ültünk a tűznél. Derszu Csang Paóval elment fáért.

Az éjszaka hidegnek ígérkezett. A csillaggal teleszórt égen széles sávban húzódott a Tejút. Északnyugatról éles, hideg szél fújdogált. Átfáztam, és bementem a kunyhóba, a kínai pedig egyedül maradt a tűznél.

Megfigyeltem, hogy Derszu lábujjhegyen jár az öreg mellett, suttogva beszél, és általában azon igyekszik, hogy ne csapjon zajt.

Időnként kitekintettem az ajtón, és láttam, hogy az öreg még mindig mozdulatlanul ül ugyanazon a helyen. A tábortűz lángja megvilágította ráncos arcát. Vörös és fekete árnyak ugrándoztak rajta. Ebben a világításban szinte másvilági jelenségnek, vörösre izzított vasembernek látszott. Úgy elmerült a gondolataiba, hogy szinte teljesen megfeledkezett jelenlétünkről.

Miről elmélkedhetett vajon? Valószínűleg a fiatalságáról, arról, hogy másképpen is elrendezhette volna az életét, rokonairól, a szeretett nőről, a zord tajgában eltöltött magányos évekről.

Késő este megint kitekintettem az ablakon. A szél felszította az elhamvadt máglyát. Egy pillanatra bágyadt láng lobbant fel, és beragyogta az aggastyán sovány alakját.

Fejét két kezével megtámasztva, még mindig ugyanazon a helyen ült, belebámult a parázsba, és a régmúlt időre emlékezett. Szerettem volna megszólítani, de magam sem tudom, miért, nem tudtam rászánni magam.

Már készültem lefeküdni, amikor megint eszembe jutott az öreg kínai. Kiléptem a kunyhóból. A tűzrakás helyén csak néhány parázs izzott. A szél ide-oda dobálta őket, és szikrákat hordott szét a földön. A kínai még mindig ugyanúgy ült ott a tönkön, mint egy órával azelőtt, és mindenről megfeledkezve merengett valamin.

Szóltam Derszunak, hívja őt be a kunyhóba.

- Nem kell, kapitány - felelte csendesen, erősen hangsúlyozva a „nem kell” szavakat.

Igazat adtam neki. Amikor az ember az életére emlékezik, valóban nem szabad háborgatni. Visszamentem a kunyhóba, lefeküdtem a kangra.

Bánatosan süvöltött a szél a kéményben, és suhogtatta a száraz füvet a tetőn. Kintről valami kapargálta a falat - talán a közelében növő fa vagy bokor valamelyik száraz gallya hajladozott. Ezektől a hangoktól elringatva aludtam el.

Amikor másnap felébredtem, a nap már magasan állt. Sietve felöltöztem, és kiléptem a kunyhóból.

Körös-körül minden fehér volt a dértől. A pocsolyák vize befagyott. A vékony jégréteg alatt légbuborékok gömbölyödtek. Az elszáradt sárgásbarna fű olyan fényesen csillogott, hogy megfájdult az ember szeme, ha ránézett. A faágakat, a köveket és az ösvény letaposott földjét hideg, tompán fénylő hamvasság vonta be.

Ahogy körülnéztem, észrevettem, hogy azok a holmik, amelyek tegnap még rendetlenül hevertek a kunyhó körül, most szép rendbe összerakva sorakoztak az eresz alatt. A tűz mellett Csang Pao, Derszu és Csang Ling ültek, és csendesen beszélgettek.

- Hol az öreg? - kérdeztem tőlük.

Csang Pao az erdő felé mutatott. Csak most vettem észre a tisztás szélén egy szálfákból összerótt és cédrusfakéreggel befedett kis szentélyfélét. Előtte térdelt az öreg, és imádkozott. Nem zavartam ájtatosságát, elmentem megmosakodni a patakra. Az aggastyán egy negyedóra múlva visszatért a kunyhóba, és kezdte összeszedni a cókmókját.

- Hová készülődik? - kérdeztem kísérőimet.

Ekkor Csang Pao elmondta, hogy az aggastyán vissza akar térni szülőföldjére, ki akar békülni a fivérével, ha ugyan még él, és ott akarja befejezni az életét.

Amikor az öreg összerakta a tarisznyáját, bal karjáról levette fából készült karkötőjét, és a következő szavakkal nyújtotta át nekem:

- Fogadd el, kapitány, vigyázz rá, szerencsét fog hozni neked!

Megköszöntem az ajándékot, és karomra húztam a karperecet.

Ezután az aggastyán földig hajolt a négy világtáj felé, és elbúcsúzott a hegyektől, a kunyhótól meg a pataktól, amely oly sok éven át csillapította szomjúságát.

A kunyhó mellett két vörösfenyő nőtt. Alattuk kis padocska. Li Cung-ping megható beszédet intézett a vörösfenyőkhöz. Elmondta, hogy saját kezűleg ültette őket, és íme, most már nagy fákká növekedtek fel. Sok éven át pihent alattuk a hűvös esti órákban a padon, és íme, most örökre el kell válnia tőlük. Az öreg könnyekre fakadt, és újból a földig hajolt.

Ezután elbúcsúzott útitársaimtól. Ők is mélyen meghajoltak előtte, segítettek felölteni az iszákot, kezébe adták a botját, és elkísérték egészen az erdő széléig.

A tisztás szélén az aggastyán visszafordult, és még egy utolsó pillantást vetett arra a helyre, ahol annyi évet töltött el magányosan. Amikor meglátott engem, felém intett. Én ugyanúgy válaszoltam neki, és közben éreztem, ahogy a karkötő rásimul a karomra.

Amikor Derszu, Csang Pao és Csang Ling visszatért, mi is felszedelőzködtünk, és folytattuk utunkat. Az erdőszélre érve én is visszatekintettem, mint az imént az öreg kínai.

Mintha valami elpattant volna bennem. Az a kis tisztás és az a kis kunyhó tegnap még oly meghittnek tűnt nekem, s most egyszerre idegen és elhagyatott lett.

Egy elhagyott ház! A lélek kirepült, csak a tetem maradt ott egyedül.

Szörnyű lelet

A kis kunyhótól kezdetben enyhe, majd egyre meredekebb kapaszkodón igyekeztünk fel a Szihote-Alinyra. A gerinc keleti lejtőjén tűlevelű vegyes erdő nő; igen sok benne a cédrus, a jegenyefenyő, a lucfenyő, a vörösfenyő, a juhar és a mohás, sárgás kérgű nyírfa. A fűféleségeket páfrányok, zászpák, gyöngyvirágok, közönséges fehér farkkórók, lóherék, nyúlsóskák és különféle kis sások képviselik.

Közvetlenül a gerinc alatt annyira meredek a kapaszkodó, hogy kövekbe és fagyökerekbe kellett kapaszkodnunk. A hágó tengerszint feletti magassága a magasságmérő jelzése szerint 875 méter. A gerinc nyugati oldalának növényzete egyhangúbb, mint a keleti oldalé. Azt vártam, hogy havas csúcsokat fogok találni a Szihote-Aliny tetején, de szó sem volt ilyesmiről: ritkás vörösfenyővel benőtt fennsík terült el előttem. Sehol semmi bokor, semmi fű - mindenütt csak moha.

A hágón tartott rövid pihenő után továbbmentünk. Az volt a szándékom, hogy átszeljük a platót, és a másik oldalán ereszkedünk le a vízhez. De bármilyen sokáig mentünk, csak nem lehetett látni a végét. Satnya erdővel borított, kietlen, mocsaras síkság terült el előttünk. Legalább egy dombocskát, bármilyen kis halmot vagy bemélyedést láttam volna! Azt hittem, hogy valami fennsíkra kerültünk, és nem tudtam, hosszában haladunk, vagy átlós irányban szeljük-e át. Egyszerre csak víz zúgását hallottam. Ez a körülmény még jobban meglepett. Hamarosan mindenre fény derült: a Szihote-Aliny nyugati lejtői errefelé annyira lankásak, hogy lejtésük szabad szemmel észre sem vehető. Az Armu, az Iman legnagyobb mellékfolyója folyt előttünk. A barométer mutatója 697 millimétert jelzett, ami a tengerszinthez igazítva 770 méter magasságot jelentett. Vagyis a csúcstól mindössze 105 métert ereszkedtünk, ami átlagban 10 métert tesz kilométerenként. A folyó szintje a Szihote-Aliny nyugati oldalán 225 méterrel volt magasabban, mint a keleti oldalán.

Az Armu felső szakasza két egyforma nagyságú patakból áll. Mi éppen ott lyukadtunk ki, ahol egybefolynak. Csang Ling mindkét patak hosszát kétnapi útban jelölte meg.

Megbeszélés után úgy határoztam, hogy a Szihote-Alinyhoz közelebbi, bal oldali patak mentén indulunk el, azután felmászunk a vízválasztóra, ott egy darabig a gerincen megyünk tovább, és a Takema forrásvidékén kötünk ki.

Az Armu itt eléri a 6 méter szélességet, mélysége azonban csak 45 centiméter. A vize vöröses árnyalatú, és nem olyan alacsony hőmérsékletű, mint a gyors hegyi patakoké általában. Medrében sok kidőlt fatörzs hever, ami viszonylag lassú sodra mellett egészen érthető: a fa ott marad, ahová éppen leesett.

A folyó környékén az erdő lényegesen sűrűbb, égerfából, fehérnyírből, lucfenyőből, jegenyefenyőből áll; különösen sok vörösfenyő nő itt. Ez a vidék tajga a szó teljes értelmében: vad, kihalt és barátságtalan. Minden élőlény elkerüli, sehol sem látni vadnyomot, és két nap alatt egyetlen madárral sem találkoztunk. Az ilyen táj hatással van az emberek lelkivilágára, hangulatára is; útitársaim órákig hallgatagon gyalogoltak, alig-alig beszélgettek egymással.

Szokás szerint délután három óra körül helyet kerestünk éjjeli táborunkhoz. Derszu és Csang Pao jobbra indult, én pedig Csang Linggel és Arinyinnal továbbmentem a patak partján. Egyszerre kiáltásokat hallottunk hátulról: Derszu hívott bennünket. Azonnal visszafordultunk. Áttörve a sűrű erdőn, egy kis tisztást pillantottam meg, s láttam, hogy valami fehérlik a fűben. Derszu és Csang Pao ezt szemlélgették nagy figyelmesen. Először azt hittem, zsombékok, de társaim arca elárulta, hogy sokkal komolyabb dologról van szó. Közelebb léptem, és láttam,

hogy nem zsombékok, hanem emberi koponyák. Hat volt belőlük; körülöttük egyéb csontok is hevertek.

Hat csontváz! Hogyan pusztultak el ezek az emberek? Hány ilyen borzalmas titkot őrizhet a tajga!

Derszu hosszasan vizsgálgatta a csontokat, valamit mondott Csang Paónak, majd kijelentette, hogy véleménye szerint ezeket az embereket nem gyilkolták meg, mivel egyik koponyán sincs törés. Nem is betegségben haltak meg, hiszen betegségben nem mindenki hal meg egyszerre, hanem egyesével pusztulnak el: az egyik meghal, de a többiek tovább vonszolják magukat. Derszu azután a fatörzset vette szemügyre. A kérgükön látható égési helyek alapján megállapította, hogy az utolsó erdőégés két évvel ezelőtt volt. Mivel pedig a csontokon is meglátszott a tűz nyoma, nyilvánvaló, hogy a tetemek már csontvázak voltak akkor, amikor az erdőtűz pusztított. A ruhák a tűz martalékává lettek, a csontok környékén azonban mégis kellett olyan tárgyaknak maradniuk, amelyek alapján meg lehetett állapítani az elhaltak nemzetiségét. Derszu és Csang Pao turkálni kezdett a mohában, és nemsokára talált is egy vasüstöt, fejszét, rozsdás kést, egy árat, melynek fogantyúja töltényhüvelyből készült, továbbá tűzkövet, pipát, bádogdobozt és egy ezüstgyűrűt. E tárgyak alapján Derszu megállapította, hogy az elpusztult emberek koreai aranyásók voltak. Nyilván ki akartak jutni a tengerpartra, de eltévedtek a tajgában, és éhen pusztultak.

A menekülés pedig olyan közel volt: egynapi járóföld - és ott lehettek volna annak a magányos kínainak kis kunyhójában, akinél az elmúlt éjszakát töltöttük.

A tisztást szegélyező fák, hat ember pusztulásának szótlan tanúi, most is némán álltak. Soha nem éreztem még ennyire komolynak és félelmetesnek a tajgát.

Mintha összebeszéltünk volna, egyszerre vettük le mindnyájan a tarisznyáinkat. Csang Pao és Csang Ling kifordítottak egy tuskót, kihajigálták alóla a köveket és a földet, mi pedig Derszuval odahurcoltuk a csontokat. Azután befedtük őket mohával, a tuskót odatettük fejfának, és elmentünk a patakhoz megmosakodni.

Ideje volt már éjszakára elhelyezkedni. Csang Pao és Csang Ling nem akartak a halottak közelében maradni, ezért felvettük iszákjainkat, arrább mentünk vagy ötszáz méterrel, kikerestünk a patak partján egy sima helyet, és ott ütöttünk tábort.

Alkonyatkor köd támadt; átúszott a vízválasztón, és szétterjedt a Szihote-Aliny egész nyugati lejtőjén.

Este alkalmam volt megfigyelni egy érdekes meteorológiai jelenséget. Tíz óra tájban feljött a hold, de olyan bágyadt volt, hogy úgyszólván semmi fényt nem árasztott. Rögtön ezután szétoszlott a köd, és ekkor a hold korongjától felfelé és lefelé két hosszú, fényes sugár nyúlt ki, melyek a végük felé elhegyesedtek. Ez a jelenség tizenöt percig tartott, azután megint köd nyomult elő, a hold újra homályos és szétfolyó lett; apró szemű eső kezdett szemerkélni, és egészen virradatig nem állt el.

Szeptember 11-én reggel nem vesztegettük az időt; fogtuk a tarisznyáinkat, és megindultunk felfelé az Armu mentén. A terep annyira sík és egyhangú volt, hogy tökéletesen megfeledkeztem arról, hogy a Szihote-Aliny lábánál vagyunk. Itt is vannak fenyvesek, de ezeket mocsaras rétek választják el egymástól. Egyébként igen silány fák ezek, még tűzifának sem jók; soknak egészen elsorvadt a koronája, és több rajtuk az elszáradt ág, mint az élő.

Délelőtt 11 órakor elváltunk az Armutól, és élesen keletnek kanyarodtunk. Itt ugyanolyan lankás volt az emelkedő, akárcsak a Takungcse folyóval szemben. Szinte észre sem vettük, hogy felfelé mászunk, s máris a Szihote-Aliny gerincén voltunk. Innen átmentünk meredek keleti oldalához. A köd lassan-lassan oszladozott, úgyhogy tudtunk tájékozódni.

De nem sokáig gyönyörködhettünk a bűvös szépségű tájban. A Szihote-Aliny megint felhőkbe burkolózott, s az apró szemű sűrű eső újra megeredt.

Esős időben nehezen lehet terepfelvételezést végezni. A papír petyhüdtté válik, a megázott kabátujjak szétkenik a ceruzát. Ernyőt nem vittem magammal, amit őszintén sajnáltam. Hogy a hordozható mérőasztalt megvédjük az esőtől, valahányszor csak kinyitottam, Csang Ling a zsebkendőjét terítette szét fölötte. De hamarosan ez is elégtelennek bizonyult: a zsebkendő átázott, és átengedte a vizet.

- Várj csak, kapitány - mondta Derszu. Ezzel odaszaladt egy fához, lehántotta a kérgét, levágott néhány vesszőt, és gyorsan valami ernyőfélét eszkábált össze.

Bámulatos, milyen találékony elme volt Derszu! Nem lehet elképzelni olyan bonyolult helyzetet, melyből ne tudott volna kiutat. Mindent, amire szüksége volt, azonnal megtalált maga körül, a keze ügyében.

A kitűzött menetirányhoz híven északra fordultunk, és a Szihote-Aliny mentén megindultunk ahhoz a nagy, kupola alakú hegyhez, amelyet északkeleten láttunk.

Nem jutottunk nagyon messzire, mert féltünk, hogy a ködben eltévedünk a hegyekben. Így hát korán letáboroztunk. Szerencsénkre Csang Pao a kövek között talált egy esővízzel telt gödröt, ennek közelében ütöttünk sátrat egy terebélyes cédrusfa alatt. Sietve tüzet raktunk, és szárítkozni kezdtünk.

Derszu még elment vadászni, és lőtt egy pézsmaszarvast. Ez a kétpatás állat hasonlít az antilophoz; fél méter magas és 1 méter hosszú. Hátulsó lábai valamivel hosszabbak a mellsőknél, ezért a hátulja kissé magasabb. Nyaka hosszú, feje kicsi, a szeme sötét, kifejezésteljes, az orra pedig mozgékony. Nincs sem agancsa, sem könnygödre. Ezzel szemben a természet agyarral ruházta fel; a tehén agyara kicsi, és nem nyúlik ki a szájából, a bikáé viszont hosszú, éles, és 5-6 centiméterre is kiáll. A párzás idején a hímek viaskodnak egymással, és veszélyes sebeket ütnek vetélytársaikon. A többi kétpatástól eltérően a pézsmaszarvasnak van epehólyagja és pézsmazacskója. Az állat színe tarkás sötétbarna; szőrzete durva és törékeny, mozdulatai szaggatottak és bizonytalanok, a hangja átható és bánatos. Párzás idején a hímek erős illatot terjesztenek maguk körül.

Vacsorára megfőztük a pézsmaszarvas húsát, melynek valami különös szaga volt. Csang Ling azt mondta, hogy mohaszag, Csang Pao a gyantaszag mellett kardoskodott, Derszu pedig egy tőzegrozmaringra mutatott. Valószínűleg pézsmaszag volt, amit éreztünk.

Az egész másnapot, szeptember 12-ét, egy helyben töltöttük az eső miatt. Az őszi esők nem tartanak sokáig az Usszuri-vidéken, viszont igen erősek. Egész nap a sátorban ültem, és a felvételezéseimet húztam ki tussal. Éjjel erős, szaggatott szél támadt. Imitt-amott csillagok is előtűntek, és virradat előtt erősen fagyott. Körös-körül minden fehér lett, a nyers moha is fehéren csikorgott a lépteink alatt. Lábunk mély nyomot hagyott rajta, ami Derszunak és Csang Paónak egyáltalán nem tetszett. Ez az elővigyázatosság vörös fonalként húzódott végig valamennyi cselekedetünkön, még olyankor is, amikor messze voltunk minden ember lakta helytől, és valószínűtlen volt, hogy emberrel találkozunk.

Ezen a napon elértünk a kupola alakú hegy lábáig, és mellette a hegynyeregben vertünk sátrat.

Minél tovább jutottunk északra, annál magasabbak lettek a tengerparti teraszok.

A Najna környéki teraszok lábánál, közvetlenül a tengerparton, egy koreai tanyára bukkantunk. Lakói rövid farkú, ollótlan rákok fogásával és cobolyvadászattal foglalkoztak. A kunyhóban kilenc nőtlen koreai élt. Egyikük udege módra, kettő közülük pedig kínai módra volt öltözve. Copfot hordtak, és kissé ki volt borotválva a homlokuk. Sokáig kínaiaknak tartottam őket, csak később tudtam meg, kik is valójában.

Amikor a ház közelébe értünk, vízzúgást és valami súlyos tárgy zuhanásához hasonló zajt hallottam. Eleinte nem törődtem vele, de amikor a zuhanáshoz hasonló hang másodszor, harmadszor, tizedszer is megismétlődött, megkérdeztem, mit jelent. Csang Pao megmagyarázta, hogy vízzel meghajtott koreai zúzómalom dolgozik a közelben.

Az ilyen zúzómalmokat patakok partján építik. Szerkezetük rendkívül egyszerű: két támaszon fekszik egy szabadon forgó henger, amelyen egyenlőtlen karú hosszú himbakar megy át. A rövidebb karhoz nehéz törő van erősítve, alatta fából készült nagy törőmozsár áll. A himbakar másik, hosszabb karja merítőkanálban végződik. A csatornában lefolyó víz megtölti a merítőkanalat, amely így tekintélyes súlyt szerezve, leereszkedik, és felemeli a sulykolót. Amint a merítőkanál megdől, a víz egyszeriben kiömlik belőle, a zúzó túlsúlyba lendül, és belevágódik a törőmozsárba.

Az ázsiai szárazföld keleti részén lakó népek közül a koreaiak voltak az elsők, akik rájöttek a víz erejének felhasználására. Néha bent a házban állítják fel a zúzómalmot. Ez utóbbi esetben a himbakar vége nem merítőkanál, hanem lapos lapát, és a gépet lábnyomással hozzák működésbe. Ezt a munkát rendszerint nők végzik.

Másféle zajt is hallottam; ez a csűrből jött, ahol a koreaiak lisztek őröltek kézi malomkövek segítségével. A felsőhöz rövid fogantyú van erősítve, ezzel hajtják meg. A gabonát egy faládába szórják, innen belefolyik a felső kő nyílásába, onnan pedig a malomkövek közötti őrlőrésekbe.

Amint várható volt, megjelenésünk nyugtalanságot idézett elő a koreaiak között. A házban volt még hely, ezért az egyik kangon helyezkedtünk el. Derszu úgy tett, mintha nem értené a nyelvüket, és figyelmesen hallgatta, amit a koreaiak maguk között beszéltek.

Ebből a beszélgetésből megtudtam, hogy a koreaiak között van néhány érckereső, a többiek vadászok, akik a Kulumpie mellől jöttek élelemért.

Minthogy őszre járt az idő, már folyt a cobolyvadászat. A kunyhótól nem messze láttunk is néhány kelepcét, melyet a koreaiak „hidak”-nak neveznek. A kelepce úgy készül, hogy egy vihar döntötte fatörzset keresztbe fektetnek a folyón oly módon, hogy a fatörzs hidat képezzen a két part között. Gyakran szándékosan is kivágnak egy-egy fát, ha a hely alkalmasnak látszik a cobolyfogásra, és nincs vihar döntötte fa a közelben. A fatörzs közepén kis vesszőkből sövényt készítenek, amelyben csak egy keskeny átjárót hagynak. Ebben az átjáróban függőleges helyzetben szőrhurkot helyeznek el. Kétoldalt a gerendát lefaragják, hogy a coboly ne kerülhesse meg oldalt a sövényt. A hurok egyik vége pálcikához van erősítve, amely a legkisebb rángásra is leesik támasztékáról. Ehhez a pálcához 3-4 kiló súlyú követ kötnek. Amikor a coboly rászalad az ilyen hídra, beleütközik a sövénybe, igyekszik megkerülni, de a sima lefaragott részek megakadályozzák ebben. Ekkor megpróbálja átugrani a hurkot, belegabalyodik, maga után vonszolja, és letépi a pálcikát a támasztékról. A súly erre beleesik a vízbe, és magával rántja az értékes szőrméjű ragadozót is.

A koreaiak azt tartják, hogy az ő cobolyfogási módjuk a legjobb, mert a csapda teljes biztonsággal működik, és sohasem ereszti el a zsákmányt. Előnye még az is, hogy a coboly a víz alá kerül, és nem tehetik tönkre a varjak vagy szajkók. Egyébként gyakran mókus, császármadár és más apróbb szárnyas is beleesik ezekbe a kelepcékbe.

A Najna völgyét kiégett erdő borítja, mert néhány évvel ezelőtt nagy erdőtűz pusztított errefelé. A tűlevelű erdők helyén nyírfából, vörösfenyőből és nyárfából álló sarjerdő nőtt ki.

Estére visszatértünk a kunyhóba.

Derszu nem kedvelte a koreaiakat, s noha odakünn hideg és szeles idő volt, nem akarta a kunyhóban tölteni az éjszakát. A teraszok védelme alatt a tengerparton ütötte fel éjjeli tanyáját.

Vacsora után elmentem megnézni, hogy mit csinál Derszu. Maga alá húzva a lábát, a tűznél ült, és jóleső nyugalommal szívta pipáját. Olyan meghitt és kellemes volt itt nála, hogy kedvem szottyant egy kis beszélgetésre.

- Derszu - szóltam hozzá - eluntam magam nélküled. Amint nem vagy körülöttem, máris érzem, hogy valami hiányzik.

- Köszönöm, kapitány - felelte mosolyogva -, köszönöm. Én is úgy vagyok. Ha te egyedül jársz a dombokon, én nagyon félek.

Kissé félrehúzódott, hogy kényelmes helyem legyen a tűznél. Melléje telepedtem, és megkérdeztem, miért nem szereti a koreaiakat.

Derszu erre felelevenítette gyermekkorát, amikor goldokon és udegéken kívül mások még nem éltek itt. De aztán megjelentek a kínaiak, utánuk pedig az oroszok. Az élet minden évvel nehezebb lett. Azután jöttek a koreaiak. Az erdők égni kezdtek; a cobolyok máshová költöztek, és a többi vad is megfogyatkozott. Most pedig a tengerparton még a japánok is megjelentek. Hogyan lehet így tovább élni?

Derszu elhallgatott, és gondolataiba merült. Régmúlt idők keltek életre, s egészen belemélyedt emlékeibe. Én is elgondolkoztam. Valóban, a Tengermellék hamar benépesedett. Nincs már messze az az idő, amikor nyoma sem marad az érintetlen, szűz tajgának. Eltűnnek a vadállatok is. Szótlanul ültünk, és a maga módján mindegyikünk ugyanarra gondolt.

- Hogyan éljen tovább az ember? - szólalt meg váratlanul még egyszer Derszu, és mélyen felsóhajtott.

- Ne búsulj, öreg - feleltem. - Amíg mi élünk, még elég lesz.

Ekkor odajött hozzánk Csang Pao, és nevetve mesélte, hogy az egyik koreai a sötétben rálépett a társa fejére, amiért az bosszúból bemázolta a vigyázatlan fickó képét zöldmoharkásával. Beszélgetésünk ezzel más vágányra terelődött.

Másnap folytattuk utunkat észak felé.

Az út a Kvantakou folyó mentén nagyon hosszúnak tűnt. Kétszer is megpihentünk, azután megint útnak eredtünk abban a reményben, hogy a következő percben szemünk elé tárul a tenger. Végre-valahára ritkulni kezdett az erdő, az ösvény felhágott egy alacsony dombra, ahonnan megpillantottuk az Amaku tág és festői völgyét és a folyó túlsó partján épült falucskát, melyet óhitűek laktak. Kiáltozásunkra néhány gyermek átjött értünk csónakokon. Merzljakov már türelmetlenül várt bennünket; félt, hogy valami bajunk esett. A lövészek elénk akartak jönni, de az óhitűek lebeszélték őket.

Néhány perc múlva már bent ültem a házban az asztalnál, tejet ittam, és közben Merzljakov beszámolóját hallgattam. Megérkezésem híre gyorsan bejárta az egész falut, s a barátságos óhitűek egymás után látogattak meg. Látogatásaikat nekem is viszonoznom kellett.

A következő három napot pihenéssel töltöttük. Mindennap kimentem a tengerhez, és bebarangoltam a környéket.

Október negyedikén kiadtam a parancsot a készülődésre. Úgy terveztem, hogy elmegyünk az Amaku forrásvidékéig, azután átkelünk a Kartu gerincén, és a Kulumpie mentén leereszkedünk a tengerparthoz.

Az óhitűek azt mondták nekem, hogy mindkét említett folyó nagyon zuhatagos, és a hegyekben sok a kőgörgeteg. Azt tanácsolták, hagyjam az öszvéreket a faluban, és csak a legszükségesebb holmival iszákunkban vágjunk neki az útnak. Ekkor úgy határoztam, hogy csak Derszut viszem magammal a túrára. Csang Pao és Fokin csatlakozott hozzánk.

Számításaim szerint élelmiszerünk elegendő lesz utunk kétharmad részére. Ezért megállapodtam Merzljakovval, hogy az udege Szalét két lövésszel küldje majd a Vang Hszing-laza sziklához, s ott valami jól látható helyen rakják le az élelmiszert.

Másnap, október 5-én, délután két órakor, degeszre tömött általvetőkkel útnak indultunk.

Az Amaku körülbelül ötven kilométer hosszú; a Kartu gerince táján ered, és a nyugati oldalról kerüli meg. Eleinte északkelet felé folyik, azután a szélességi körök irányát veszi fel, és csak a tenger közelében hajlik el kissé dél felé. Mellékfolyói közül csak a tizenkilenc kilométer hosszú Tunangca érdemel említést. E folyócska mentén el lehet jutni a Kuszung folyóhoz. Az Amaku egész völgyét, valamint az azt szegélyező hegyeket is sűrű tűlevelű vegyes erdők borítják.

Ősz végére járt; a legtöbb virágos növény elfonnyadt, csak némelyikükben pislákolt még élet. Ezek közé tartozott az anaphalis, melynek levelei az alsó részükön nemezszerűek; az őszirózsának egy különös faja, az úgynevezett érdes őszirózsa, melynek sötét, molyhos a szára, és lila kosárkája pikkelyszerű; azután a hosszú levelű buvákfű, egy ernyős virágú növény, levelein kidudorodó, ív alakú erekkel, és végül a havasi hagyma, melynek ugyanolyan a levele, mint a gyöngyvirágé.

Alig észrevehető ösvény vezetett el bennünket a Tunangca és az Amaku összefolyásához. Mintegy tíz kilométernyire lehettünk a tengertől. A torkolat közelében van egy szirt, amelyet az óhitűek kínai nevén „lazá”-nak (vagyis sziklának) neveznek, de ők ezt a szót az orosz „lazity” (mászni) igéből származtatják. És valóban úgy van: ezen a sziklán bizony csak a kövekbe kapaszkodva, hason csúszva lehet átvergődni.

Még egy kilométernyit mentünk, aztán éjjeli tábort ütöttünk a kavicsos parton.

Minthogy naplementéig még több mint egy óra időnk volt, kimentem a Tunangcához, abban a reményben, hogy sikerül valamit lőnöm. Felmásztam az első utamba kerülő dombra, leültem egy kidőlt fára, és körülnéztem. Innen felülről látni lehetett az Amakut, a Kvantakout és a tengerpartot. Lombhullás ideje volt; az erdő napról napra egyhangúbb, szürkébb, élettelenebb lett. Minden a tél közeledtét jelezte. Csak a tölgyek tartották még meg a lombjukat, de ez is megsárgult, és még szomorúbbnak látszott. A dús cicomájuktól megfosztott bokrok most bámulatosan hasonlítottak egymáshoz. A lehullott levélzettel belepett, kihűlt fekete föld letargikus álomba merült, s a növények tiltakozás nélkül, engedelmesen készültek a halálra.

Annyira elmerültem gondolataimban, hogy tökéletesen megfeledkeztem arról, miért is jöttem ide. Egyszerre csak erős zajt hallottam. Megfordultam, és egy fehér lábú, esetlen, púpos állatot pillantottam meg, amint nagy fejét előrenyújtva, ügetve szaladt az erdőben. Felemeltem a fegyveremet, de valaki megelőzött. Lövés dördült el, és az állat felbukott. Egy perccel utána feltűnt Derszu, aki a meredélyen ereszkedett le a meglőtt vadhoz.

Az elejtett állat jávorszarvas volt. A hároméves fiatal hím hossza a felső ajkától a farka végéig 2 méter 20 centimétert, magassága a patája talpától a marjáig 1 méter 70 centimétert, a súlya pedig körülbelül 240 kilót tett ki.

Ennek az otromba külsejű állatnak erős nyaka, nagy, nyújtott feje van, vastag pofája lefelé hajlik. Hosszú, ragyogó szőrzete a testéhez simul, színe sötétbarna, csaknem fekete, a lábai pedig fehéresek. A jávorszarvas emberkerülő vad: hacsak egyszer is megzavarják, hosszú időre elhagyja kedvelt tartózkodási helyét. A vadász elől ügetésben, néha vágtában menekül. Nagyon szeret mocsaras tavacskákban fürdeni. A megsebesített jávorszarvas általában menekülni igyekszik, üzekedés idején azonban dühösen védekezik, sőt nemegyszer meg is támadja az embert. Ilyenkor hátsó lábaira emelkedik, s két mellső lábát keresztbe téve, azokkal igyekszik lábáról leütni az ellenséget, hogy aztán vad dühvel megtapossa.

Derszu lenyúzta a lelőtt állat bőrét, és feldarabolta a húsát. Kellemetlen kép, de mégis gyönyörködnöm kellett barátom munkájában. Kitűnően kezelte a kést: egyetlen fölösleges vágást, egyetlen fölösleges mozdulatot sem tett. Látni lehetett, hogy a keze nagy ügyességre tett szert ebben a munkában. Megállapodtunk abban, hogy csak kevés húst viszünk magunkkal; Csang Pao és Fokin majd intézkedik, hogy a többit beszállítsák az óhitűeknek és különítményünk tagjainak.

Vízesés

Vacsora után a vadászatra terelődött a beszélgetés. Derszu mesélt, mi pedig hallgattuk. Ennek az embernek az élete tele volt érdekesnél érdekesebb kalandokkal. Elbeszélte például, hogyan vadászott egy ízben, tíz évvel ezelőtt maralszarvasra az agancsképződés idején, az Erltakou folyónál. Puskája, vadászkése és hat tölténye volt. A táborhelyétől nem messze meglátott egy maralszarvast, rálőtt, de csak gyengén sebezte meg. Az állat felbukott ugyan, de rögtön magához tért, és berohant az erdőbe. Derszu utolérte, négyszer egymás után rálőtt, de egyik lövése sem volt halálos, és az állat tovább menekült. Ekkor Derszu hatodszor is rálőtt. Több tölténye nem volt. Ezután a maralszarvas bevette magát egy szakadékba, amely egy másik, ugyanilyen vízmosásba torkollott. A megsebzett állat éppen a két vízmosás kereszteződésénél feküdt a vízben, csak a válla, a nyaka és a feje látszott ki. Néhányszor erőlködve felemelte a fejét, de szemmel láthatóan már a végét járta. Derszu leült egy kőre, rágyújtott, és várta, hogy a maral kimúljon. Két pipát is végigszívott, amíg végre az állat kiadta a páráját. Ekkor odament hozzá, hogy levágja az agancsos fejét. A hely kényelmetlen volt: közvetlenül a víznél egy vastag égerfa nőtt. Bárhogyan próbálkozott is Derszu, csak egyetlen helyzetben tudott elhelyezkedni: letérdelt a jobb térdére, bal lábával pedig egy vízből kiálló kőnek támaszkodott. Puskáját a hátára vetette, és hozzálátott a maral megnyúzásához. Alig metszett bele az állat bőrébe, hirtelen valami furcsa neszt hallott, mely egészen más volt, mint a víz zúgása. Éppen hátra akart tekinteni, de ebben a pillanatban egy tigrist pillantott meg közvetlen közel. A fenevad éppen rá akart lépni egy kőre, de megbotlott, és mellső lábai belehuppantak a vízbe. A gold tudta, hogy ha csak megmoccan, a halál fia. Még a lélegzetét is visszafojtotta. A tigris rásandított a mozdulatlan alakra, majd tovább akart menni. Nyilván megérezte azonban, hogy ez a mozdulatlan alak nem fatörzs, nem is kő, hanem valami élőlény. Kétszer is hátrafordult, és erősen beleszimatolt a levegőbe, de a szél Derszu szerencséjére nem felőle, hanem a tigris felől fújt. A fenevad ily módon nem érezte meg a szarvasvér szagát, és Derszu nagy megkönnyebbülésére kimászott a lejtőre, miközben lábai alól kavics és homok szóródott a patakba. Amikor már feljutott a vízmosás tetejére, hirtelen megszimatolta az emberszagot. Szőre az égnek meredt, elbömbölte magát, és dühödten csapkodott a farkával. Ekkor Derszu hangosan ráordított, és futásnak eredt a vízmosásban. A tigris levetette magát a szarvashoz, és szaglászni kezdte a tetemet. Ez mentette meg Derszut. Kimászott a hasadékból, és sokáig szaladt, szaladt, mint az őz, amelyet farkasok üldöznek.

Akkor értette meg - mesélte Derszu -, hogy a szarvas nem az övé, hanem a tigrisé volt. Ezért is nem tudta megölni, annak ellenére, hogy hatszor is rálőtt. Derszu csodálkozott magán, hogy erre nem jött rá hamarább. Attól az időtől kezdve nem járt többé a vízmosásokhoz. Az a hely tilalmas lett számára egyszer s mindenkorra. A tigristől megkapta a komoly figyelmeztetést...

Vacsora után Fokin meg én lefeküdtünk aludni, Derszu és Csang Pao pedig kicsit távolabb heveredtek le. Magukra vállalták, hogy ápolják a tüzet.

Az éj folyamán néhány percre felébredtem. Láttam, hogy a holdnak homályos udvara van, biztos jeléül a reggeli fagynak. Így is lett: pirkadat előtt a hőmérséklet gyorsan csökkent, és a pocsolyák vize befagyott.

Csang Pao és Derszu ébredt a legkorábban. Fát dobtak a tűzre, teát főztek, és csak akkor ébresztettek fel engem meg Fokint, amikor már készen volt a reggeli. Csodálatos madarak ezek a varjak: milyen hamar megérzik a hússzagot! Alighogy a napsugarak bearanyozták a hegycsúcsokat, máris megjelentek a táborunk körül, hangosan kiáltoztak egymásnak, és egyik fáról a másikra szálldostak. Az egyik varjú egészen közel merészkedett hozzánk, és ott károgott a fülünkbe.

- Hess, te átkozott! Várj csak, majd leszedlek én onnan mindjárt - szólt Fokin, és a puskája után nyúlt. Derszu azonban megfogta a karját:

- Nem kell. Nem kell lőni. Nem zavar minket. A varjú is enni akar. Jött megnézni, ember eszik, vagy nem. Ha nem lehet, akkor elrepül. Ha mi elmegyünk, ő akkor leugrik a földre, és ha valami maradt, azt felfalja.

Mintegy szavainak igazolásául a varjú fellibbent a fáról, és elrepült. Ezek az érvek meggyőzték Fokint, visszatette puskáját a helyére, és többé már nem szidta a varjakat, noha azok később még szemtelenebbül viselkedtek.

Derszunak kétségtelenül igaza volt. Varjak „leszedése" a fáról a vadászok kegyetlen mulatsága. Néha még művelt emberek is szórakoznak a varjak lövöldözésével. Úgy lövöldöznek rájuk, mint a palackokra szokás, csak azért, mert a fekete varjú jó célpontot szolgáltat.

A varjút inkább a hasznos, mint a kártékony madarak közé lehet sorolni. A tajgában eltakarítja a dögöt, fellakmározza a folyók partjára kivetődött döglött halakat és a tengeri hullámverés által kivetett puhatestűeket, az emberi lakóhelyek körül is eltakarítja a hulladékot - egyszóval a pótolhatatlan egészségőr szerepét tölti be, és nagy szerepet játszik a természet gazdasági életében. Az a kár, amit a gazdaságnak okoz, sokkal kisebb, mint a haszon, amelyet ezzel a tevékenységgel hajt.

Ennél a táborhelynél elváltunk egymástól. Csang Pao és Fokin visszafordult, én pedig Derszuval továbbmentem...

Menet közben a vadászatról beszélgettünk. Egyszerre jelt adott, hogy álljak meg és figyeljek. A távolból félig föld alatti morajlásra, félig távoli mennydörgésre emlékeztető zúgás hatolt a fülünkbe.

- Vízesés - mondta Derszu, és a folyóra mutatott. Odanéztem, és tajtékot láttam rajta úszni. Meggyorsítottuk lépteinket, és félóra múlva elérkeztünk az Amaku vízeséshez. Sok vízesést láttam már bolyongásaim során, de valamennyi közül ez volt a legszebb. Képzeljen el az olvasó egy keskeny folyosót, melynek felső szélei kissé befelé hajlanak, úgyhogy a víz úgy folyik benne, mint egy csőben. Ez a cső egy helyen megszakad. Itt keletkezett a nyolc méter magas vízesés. A folyosó felső szélei azonban még tovább is folytatódnak. Ebből arra lehet következtetni, hogy eredetileg a vízesés lejjebb volt. Ha sikerülne megállapítani, mennyire mossa le a víz sodra évente a vízesés medrét, akkor meg lehetne mondani, mikor kezdte meg itt a munkáját, hány éves most, és még hány évig fog működni. A víz barnásvörös, glaukonitos homokkőn keresztül tör utat magának. A lezúduló víz így nagy tömegben smaragdszínűnek látszik. Az erős napfényben fehéren csillogó tajték, a víz zöldeskék színe, a vörösesbarna sziklák és rajtuk a tarka zuzmók és világoszöld moha - mindez együtt lenyűgöző hatást keltett. A vízesés alatt a víz körforgó mozgást végez. Az évek folyamán leköszörülte a kőzet oldalait, és egy óriási katlant vájt ki. Mikor odamentem a szakadék széléhez, úgy tűnt, hogy a lehulló víz tömegétől megremeg a föld.

Ebben a pillanatban orromat füstszag csapta meg. Hátrafordultam, és láttam, hogy Derszu tüzet rak, majd bontogatni kezdi iszákját. Azt hittem, tábort akar itt ütni, és azt mondtam neki, menjünk még egy darabot. Derszu beleegyezett, de csak tovább bontogatta a tarisznyáját. Kivett belőle egy darabka cukrot, két gyufaszálat, egy csipetnyi kenyeret meg egy dohánylevélkét. Mindezt egyik kezébe fogta, a másikba kis darab égő parazsat vett, és monoton hangon titokzatos szavakat mormogott. Arca komoly volt, szemét a földre szegezte. Hogy mit beszélt, azt a vízesés zúgása miatt nem tudtam kivenni. Azután odament a szakadékhoz, és a kezében tartott tárgyakat beledobta a vízbe.

- Mit csináltál? - kérdeztem tőle.

- Mi mindig így csinálunk - felelte. - Ő - és rámutatott a vízesésre - olyan, mint a mennydörgés. Ő is elűzi az ördögöt.

A vízesés valami nyugtalanságot keltett bennem is, de ugyanakkor határtalanul elbűvölt. Volt benne valami élő, elemi. Hát még milyen hatást kelthetett az olyan ember lelkében, aki mindent élőnek s emberhez hasonlónak tart!

Derszu hallgatagon visszarakta holmiját az iszákjába. Meg akartam mutatni neki, hogy én is osztom a gondolatait: felkaptam azt, ami éppen a kezem ügyébe esett - egy darabka száraz halat meg egy nagy parazsat -, és a vízeséshez mentem.

Amint Derszu meglátta, hogy a vízbe akarom ezeket hajítani, odarohant hozzám, és felindultan hadonászott a két karjával. Megértettem, hogy vissza akar tartani.

- Nem kell, nem kell, kapitány! - mondta rémülten és sietve.

Átnyújtottam neki a zsarátnokot és a halat. A parazsat visszahajította a tűzbe, a halat pedig az erdő fái közé dobta. Ezután felöltötte általvetőjét, és továbbindultunk. Útközben kikérdeztem, miért nem akarta, hogy vízbe dobjam a halat meg a parazsat. Derszu rögtön megmagyarázta: a vízbe csak azt szokták dobni, ami nincs benne, az erdőbe pedig csak azt szabad dobni, ami nincs a földön. Dohányt szabad a vízbe dobni; halat pedig a földre. A vízbe szabad egy kevés tüzet is hajítani, csak egyetlen parazsat, de nem szabad vizet önteni a tűzbe; ugyancsak nem szabad nagy zsarátnokot a vízbe hajítani, különben megharagszik a tűz is meg a víz is. Ekkor szilárdan eltökéltem magamban, hogy többé nem avatkozom bele az efféle dolgokba, nehogy - amint Derszu mondta - mindkettőnknek baja essék.

Továbbmentünk vagy ötszáz métert, és letáboroztunk.

Amikor másnap felébredtem, Derszu már talpon volt. Úgy látszik, nagyon sokáig alhattam, mert a holmija már össze volt kötözve, és türelmesen várta, hogy felébredjek.

- Miért nem költöttél fel? - kérdeztem.

Azt válaszolta, hogy ma magas hegyekre fogunk menni, ezért azt akarta, hogy jól kipihenjem magam.

Indulás előtt rátekintettem a barométeremre: 458 métert mutatott. A nap csendesnek és melegnek ígérkezett. Táborhelyünket elhagyva, már kapaszkodtunk is a Kartu gerincére, mely északkelettől délnyugatra húzódik. Minél magasabbra emelkedtünk, annál jobban kitárult előttünk a látóhatár. Körös-körül, ameddig csak a szem ellátott, sehol sem volt erdő: egyetlen fát sem láttunk. Még kiszáradtakat sem. Az ilyen hegyek rendkívül lehangoló képet nyújtanak. Az erdőkkel együtt eltűnik az erdőalja is, eltűnnek a mohák, az esők lemossák a föld vékony termőrétegét, úgyhogy mindenütt a csupasz, sziklás talaj tűnik szembe. Bármerre nézzen is az ember, mindenfelé ugyanaz az egyhangú és sivár kép fogadja: szürke bércek, szürke törmelékes lejtők. A Kartu gerince kihalt és víztelen pusztaság.

Az első hegy, amelyre felmásztunk, 900 méter magas volt. Megpihentünk a csúcsán, azután továbbmentünk. A másik is majdnem ugyanakkora volt, minthogy azonban előbb egy nyeregbe kellett leereszkednünk, sokkal magasabbnak látszott. A harmadik csúcson a barométer 1016 métert mutatott.

Az órámra tekintettem: éppen dél volt. Vagyis három és félóra alatt csak három csúcsot sikerült „bevennünk”, pedig még előttünk állt a főgerinc.

Erősen gyötört a szomjúság. Egyszerre csak vörösáfonyát vettem észre; már fagyos volt. Mohón enni kezdtem. Derszu kíváncsian tekintett rám.

- Mi a neve? - kérdezte, néhány bogyót a tenyerén tartva.

- Vörösáfonya - feleltem.

- Te ismered, meg lehet enni? - kérdezte újból.

- Lehet - feleltem. - Te nem ismered ezt a bogyót?

Derszu azt felelte, hogy gyakran látott vörösáfonyát, de nem tudta, hogy ehető.

Helyenként olyan rengeteg volt a vörösáfonya, hogy úgy tűnt, mintha egész területek bordó bársonyba öltöztek volna... Bármennyire igyekeztünk is, hogy még aznap feljussunk a legmagasabb csúcsra, mégsem sikerült. Naplementekor nyilván hideg északnyugati szél kerekedik - gondoltuk -, tanácsos lesz tehát mielőbb gondoskodni éjjeli táborhelyről. Ezért leereszkedtünk kissé a gerincről, és a nyugati lejtőn keresgéltünk megfelelő helyet. Most három gondunk is volt egyszerre: vizet, tüzelőanyagot és széltől védett helyet kellett keresnünk. Szerencsénk volt; egy kilométernyire a nyereghajlástól alacsony cédrusokat láttunk. A cédrusliget közepén elég kényelmesen letanyáztunk. A vizet hólé pótolta. Volt ott egy csomó kiszáradt fa, úgyhogy Derszuval sok jó tűzifát tudtunk összeszedni, és nagy tüzet gyújtottunk. Kifeszítettük sátorlapunkat, a földre fenyőgallyakat szórtunk, melyeket őzbőrökkel takartunk le.

Holdfényes, hideg éjszaka volt. Derszu feltevései beigazolódtak. Alig tűnt el a nap a látóhatár mögött, metsző hideg szél kerekedett. Vadul cibálta az alacsony cédrusok gallyait, és magasra szította a tűz lángját. A sátrunk annyira lebegett, hogy attól féltem, menten a nyakunkba szakad. A telihold éles fénnyel világította meg a földet, a hó fehéren szikrázott. A Kartu kopár gerince most még sivárabb képet nyújtott.

Minthogy nagyon kifáradtunk, nem sokáig ültünk a tűznél, hanem korán lefeküdtünk.

Amikor reggel felébredtem, a köd volt az első, ami a szemembe ötlött. Később havazni kezdett. Jó, hogy előző nap tájékozódtunk, és így a táborhelyről azonnal a helyes irányba fordulhattunk.

Este én a megfigyeléseimet vezettem be a naplómba, Derszu pedig jávorszarvashúst sütött nyárson. Evés közben egy darabka húst a tűzbe dobtam. Amint Derszu meglátta, sietve kiszedte a tűzből, és félretette.

- Miért dobsz húst a tűzbe? - kérdezte rosszalló hangon. - Hogyan lehet húst fölöslegesen elégetni? Mi holnap elmegyünk, más ember jön erre - lesz neki mit enni. Ha a húst a tűzbe dobod, akkor ő elpusztul.

- Ugyan, ki jönne erre? - kérdeztem vállat vonva.

- Hogyhogy ki? - csodálkozott. - Nyestkutya jön, borz vagy varjú; ha varjú nem, akkor egér jön, ha egér nem, akkor hangya. A tajgában sok különböző ember van.

Hát persze: Derszu nemcsak az emberekről, hanem az állatokról is gondoskodott, még az olyan kicsiny lényekről is, mint a hangyák. Szerette a tajgát minden lakójával együtt.

Beszélgetésünk átterelődött a vadászatra, az orvvadászokra, az erdőtüzekre.

Beszélgetés közben észrevétlenül telt az idő, s jó éjfélig elüldögéltünk a tűznél. Végül Derszu elszundított. Összecsuktam a füzetemet, beburkolóztam a takarómba, közelebb húzódtam a tűzhöz, és nemsokára elaludtam. Éjjel félálomban hallottam, amint Derszu megigazgatta a tüzet, és éreztem, amint sátorlapját gondosan rám terítette.

Nehéz út

A virradattal ismét beköszöntött a fagy; a nedves föld úgy megfagyott, hogy csikorgott a lábunk alatt. A folyóról pára szállt fel; a víz tehát jóval melegebb volt a levegő hőmérsékleténél. Indulás előtt átvizsgáltuk élelmiszerkészletünket. Kenyerünk még két napra volt elegendő, de ez nem nyugtalanított különösebben. Elképzeléseim szerint a tenger már nem lehetett nagyon messze, és ott, a Vang Hszing-laza sziklánál megtaláljuk azt az élelmiszercsomagot, amelyet az udege Szalé minden bizonnyal odavitt már a lövészekkel.

Átázott lábbelink az éjszaka folyamán szerencsére megszáradt. Napkeltekor felöltöztünk, és friss erőben eredtünk útnak.

Sohasem láttam a Kulumpie völgyénél jellegzetesebben denudációs völgyet. A hegyektől szorongatott folyó állandóan sziklák között kanyarog. Azt hihetnénk, hogy a hegygerincek lépten-nyomon gátat akarnak vetni a víznek, de az diadalmaskodik, és erőnek erejével tör magának utat a tengerhez.

A környező hegyek jóformán teljesen kopárak. Erdő csak a folyó két oldalán nő, mintegy beszegve a csillogó vizet. Leginkább vörös- és jegenyefenyőt, nyírfát és égerfát találunk errefelé. A hegyekhez közelebb, nyílt mezőkön tenyészik a dauriai vadrózsa, a közönséges berkenye, körülötte pedig a kövi üröm, a szár alsó részén elhelyezkedő levélzettel. Első látásra senki sem ismerné fel benne a mezei üröm édestestvérét. Egy másik helyen tőzegrozmaringra és többféle páfrányra leltünk. Az egyiknek kis méretű, azsúros a levele; a másik faj levelei barnászöldek, és alulsó oldalukat vöröses árnyalat tarkítja, a harmadik faj levele egyszerű ugyan, de finom vonalú.

A Kulumpie völgyében nem vezet semmiféle ösvény, ezért úttalan utakon kellett haladnunk. Mivel nem volt kedvünk átgázolni a folyón, megpróbáltunk a parton menni, de csakhamar meggyőződtünk róla, hogy ez lehetetlen: már az első szikla arra kényszerített, hogy átlábaljunk a folyó másik partjára. Én lábbelit akartam váltani, Derszu azonban azt tanácsolta, hogy menjek csak a nedves lábbeliben, és gyors gyaloglással melegítsem át magam. Még fél kilométert sem tettünk meg, amikor újból vissza kellett térni a folyó jobb partjára, azután a balra, majd megint vissza a jobb partra és így tovább. A jéghideg víz erősen szaggatta a lábszáramat. Úgy éreztem, mintha présbe szorították volna.

Kétoldalt meredek szirtek magaslottak, melyeket nem lehetett megkerülni. Sok időt rabolna el tőlünk, és négy nappal elnyújtaná utunkat, ami - tekintve kevés élelmiszerünket - egyáltalán nem volt kívánatos. Úgy határoztunk, hogy toronyiránt vágunk neki az útnak, abban a reményben, hogy a szirtek mögött nyílt völgyet találunk. Nemsokára azonban az ellenkezőjéről kellett meggyőződnünk: megint csak sziklák sorakoztak előttünk, és újból át kellett menni egyik partról a másikra.

- Tyű! - dörmögött Derszu. - Úgy megyünk, mint a vidrák. Egy kicsit a parton megyünk, látjuk, víz van - gyerünk bele, azután megint a partra és megint bele a vízbe...

A hasonlatot nagyon jónak találtam, mert a vidrák éppen így mennek.

Vagy a vízhez szoktunk hozzá, vagy a nap melegített át bennünket, de az is lehet, hogy mind a két dolog hozzájárult - elég az hozzá, hogy a gázlókat már nem találtuk annyira szörnyűnek, és a vizet sem éreztük olyan hidegnek. Én már nem szitkozódtam, Derszu is abbahagyta a dörmögést. Szeszélyes cikcakkban haladtunk. Így vergődtünk egészen délig, estefelé azonban egy valódi hasadékba kerültünk, amely több mint négyszáz méteren át tartott. Közvetlenül a

folyómederben kellett haladnunk. Néha-néha felkapaszkodtunk valami zátonyos helyre, megmelegedtünk a napon, azután megint beereszkedtünk a vízbe. Éreztem, hogy már nem sokáig bírom.

A nappal a vége felé járt, a levegő erősen hűvösödött. Ekkor azt javasoltam útitársamnak, hogy álljunk meg. Egy helyen a szirtek között lapos volt a part, és a víz sok hordalékot sodort itt össze. Felkapaszkodtunk erre a partrészre, és első dolgunk az volt, hogy nagy tüzet gyújtottunk, azután hozzáláttunk a vacsora készítéséhez.

Este összeszámláltam, hányszor gázoltunk át a folyón. Tizenöt kilométer távolságon harminckét gázlón keltünk át, nem számítva utunknak azt a részét, amikor a szakadékban állandóan a vízben vánszorogtunk előre. Reggel a szokottnál korábban keltünk, ettünk egy keveset, megteáztunk, és újból útnak indultunk. Az első hat kilométeren át megint többet mentünk vízben, mint szárazon.

A Kulumpie középső szakasza igen kanyargós. Állandóan a sziklákhoz szorul, és a szirtek lábánál mély gödröket váj ki. A medre sok helyen köves, és tele van hordalékfával. Elképzelhetjük, mi megy itt végbe áradások idején! Hol én, hol Derszu szakadt be egy gödörbe, és hamarosan úgy átáztunk, hogy jobban se kellett.

Végre átjutottunk a völgy szűk és sziklás szakaszán. Megörültem, mert azt hittem, hogy közel a tenger, Derszu azonban egy madárra mutatott, amely szerinte csak sűrű vadonokban, a tengertől távol él. Kiderült, hogy igaza van. Megint megkezdődtek a gázlók, és minél tovább értünk, annál mélyebbek lettek. Két ízben is tüzet raktunk, hogy megmelengessük elgémberedett tagjainkat.

Tizenkét órakor elértünk a Mafa nevű sziklához; kvarc meg mészpát beágyazású tömör homokkőből áll. E szikla tövénél frissen járt ösvényt találtunk, mely átszeli a Kulumpiét, és onnan északnak fordul. Derszu a szikla mögött egy elhagyott táborhelyet talált. A nyomok alapján megállapította, hogy Merzljakov éjszakázott itt a csoportjával, amikor a Takemától az Amaku felé tartott.

Úgy számítottunk, hogy ha az ösvényen megyünk, akkor a Najna folyónál érünk ki a koreaiakhoz, ha pedig egyenesen, akkor a tengerpartra lyukadunk ki, a Vang Hszing-laza sziklához. A Najnához vezető út azonban teljesen ismeretlen volt előttünk, és fogalmunk sem volt róla, mennyi időt venne igénybe. Ezzel szemben valószínűnek tartottuk, hogy ha ma nem is, de holnap déltájban mindenesetre kijutunk a tengerhez.

Haraptunk a maradék húsból, és továbbmentünk. Délután két órakor a szitáló eső záporrá erősödött. Ez arra kényszerített bennünket, hogy a szokottnál hamarabb verjünk sátrat. Szörnyen átfagytam, a két kezem egészen elgémberedett, ujjaimat nem bírtam behajlítani, a fogaim vacogtak. Ráadásul csak nedves fát találtunk, és ez rosszul égett. Végre sikerült mindent elrendezni, és hozzáláttunk, hogy ruháinkat megszárítsuk. Nagyon bágyadtnak éreztem magam, rázott a hideg. Derszu előszedte iszákjából az utolsó kétszersültet, és rám akarta erőszakolni, de semmi étvágyam nem volt. Csak teát ittam, és egészen a tűz mellé feküdtem, de sehogy sem bírtam átmelegedni.

Éjféltájban az eső elállt, de helyette valami daraféle hullt a földre. Derszu nem aludt az éjjel; vigyázott, hogy a tűz ki ne aludjon.

Hajnali három óra tájban szokatlan dolog ment végbe a természetben. Az ég hirtelen kitisztult. A levegő olyan gyorsan hűlt le, hogy a fagallyakról csüngő esőcseppek apró jégcsapokká fagytak. A levegő tiszta és átlátszó lett. A hideg, bíborvörös fénnyel felkelő nap sugarai olyan fényessé varázsolták a holdat, mintha megmosakodott volna, és ünnepre készülődne.

Reggel fejfájással ébredtem. Még mindig rázott a hideg, és szaggatást éreztem a csontjaimban. Derszu is panaszkodott, hogy gyengének érzi magát. Enni nem volt mit, de nem is volt étvágyunk. Ittunk egy kevés forró vizet, és továbbmentünk.

Nemsokára megint kénytelenek voltunk a vízbe bemászni, mely annyira hideg volt, hogy amikor átvergődtünk a túlsó partra, sokáig nem voltunk képesek felmelegedni. Később szerencsére erősebben sütött a nap, és némileg felmelegítette a levegőt.

Bármennyire igyekeztünk is kikerülni a gázlókat, volt bennük részünk bőven. Végre-valahára ritkulni kezdtek. Néhány kilométer után a folyó több ágra szakadt, s a füzesekkel benőtt szigeteken sok császármadarat láttunk. De hiába lőttünk rájuk, egyetlenegyet sem sikerült elejtenünk, annyira reszketett a kezünk, és nem volt már annyi erőnk sem, hogy megfelelően célozzunk. Leverten lépdeltünk egymás mögött, és úgyszólván nem is beszéltünk egymással.

Egyszerre csak világosság tűnt fel előttünk. Azt hittem, hogy a tenger. De nagy csalódás várt ránk; amikor közelebb értünk, láttuk, hogy egy erdő, melynek minden fája a földön hevert. Ugyanaz a vihar döntötte le őket, amely tavaly október 20-a és 22-e között ért el bennünket a Szihote-Alinyon átvezető hágónál. Úgy látszik, a tájfun központja éppen itt haladt keresztül.

Vagy oldalvást kellett megkerülnünk ezt a ciklon pusztította erdőrészt, vagy a szigeteken kellett továbbhaladnunk a füzesek között. Nem tudtuk, milyen hosszú és milyen széles lehet a kidöntött erdőterület, ezért az utóbbi lehetőséget választottuk. A folyó tele volt hordalékfával, úgyhogy a fatörzseken át lehetett lépkedni egyik partról a másikra. Ezek a torlaszok legalább hat kilométeren át tartottak. Meglehetősen lassan haladtunk, s gyakran megálltunk pihenni. De egyszer csak véget értek a fatorlaszok, és megint megkezdődött a víz. Huszonhárom gázlót számoltam össze, azután eltévesztettem a számolást, és azontúl már nem számoltam tovább.

Délután már alig-alig vonszolódtunk. Teljesen összetörtnek éreztem magam, Derszu szintén beteg volt. Egy alkalommal vaddisznót láttunk, de nem volt kedvünk vadászni. Aznap nagyon korán ütöttünk éjjeli tábort.

Itt azután végképpen kidőltem: erős láz gyötört, az arcom megdagadt, és felpuffadt a lábam és a kezem is. Azután önkívületbe estem. Lázálmomban valami vékony, finom pókhálóval hadakoztam, mely ott tekergőzött körülöttem, egyre vastagabb lett, míg végül szörnyűségesen sűrűvé nőtt. Aztán úgy rémlett, hogy a Kartu hegyhát rettentő gyorsasággal mozog, rohan felém, és rám akar telepedni. Elszörnyedten ugrottam fel, és vadul felüvöltöttem. A Kartu-gerinc egyszeriben eltűnt, helyette újból megjelent a pókháló, mely megint növekedett, és egyidejűleg sebesen forgott is. Homályosan éreztem, hogy hideg vizes ruha van a fejemen.

Nem tudott, meddig tartott ez az állapot. Amikor magamhoz tértem, láttam, hogy Derszu rövid bőrbekecse van rám terítve.

Este volt; az égen fényes csillagok ragyogtak. Derszu a tűznél ült fáradtan, elgyötörten.

Kiderült, hogy több mint tizenkét órán keresztül hánykolódtam lázban. Derszu ezalatt egy pillanatra sem hunyta le a szemét, és gondosan ápolt. Nedves rongyot rakott a homlokomra, a lábamat pedig a tűznél melengette. Inni kértem. Derszu valami ellenszenvesen édeskés ízű főzetet tartott az ajkamhoz, és erősen kardoskodott, hogy minél többet igyam belőle. Azután lefeküdtünk, betakaróztunk egy sátorlappal, és mindketten elaludtunk.

Másnap október 13-a volt. Az alvás némileg felfrissítette Derszut, de én még mindig teljesen összetörtnek éreztem magam. Itt azonban nem lehetett egész napos pihenőt tartani, hiszen egy morzsányi élelmünk sem volt. Nagy nehezen feltápászkodtunk, és elindultunk a folyó mentén.

A völgy egyre jobban kiszélesedett. A szél és tűz pusztította erdőterületek mögöttünk maradtak, a cédrus-, luc- és jegenyefenyők helyett egyre gyakrabban bukkantak fel nyírfák, füzek és vörösfenyők.

Úgy mentem, mintha részeg lennék. Derszu is alig vonszolta a lábát. Elöl, a folyó bal oldalán magas szirteket vettünk észre, és ezért még idejében átmentünk a jobb partra. A Kulumpie itt egyszerre nyolc ágra oszlott, ami jelentős mértékben megkönnyítette átkelésünket. Derszu mindenféleképpen azon igyekezett, hogy lelket öntsön belém. Néha még tréfálkozott is, de láttam az arcán, hogy ő is szenved.

- Kaza, kaza! (sirály) - kiáltott fel hirtelen, rámutatva egy elsuhanó fehér madárra. - A tenger már nincs messze.

És mintegy szavainak igazolására a kanyarulat mögül bal felől előbukkant a Jang Tung-laza, ugyanaz a szikla, amelyet a Kulumpie torkolatánál láttunk. Az a remény, hogy szenvedéseink hamarosan véget érnek, új erőt öntött belénk. Csakhogy most megint át kellett kelni a Kulumpie bal partjára, márpedig a folyó itt meglehetősen sebesen rohant tova. Egy hosszú vörösfenyő feküdt a vízen keresztben. Ezen keltünk át, miközben a fatörzs erősen himbálózott alattunk. Ez az átkelés sok időnket elrabolta. Derszu előbb áthordta a puskákat és iszákjainkat, azután segített nekem az átkelésben.

Végre megérkeztünk a Jang Tung-laza sziklához, és egy tölgyliget szélén megpihentünk. A tenger már csak másfél kilométernyire volt. A völgy itt élesen elkanyarodik délkeletnek. Összeszedve maradék erőnket, tovább vánszorogtunk. A tölgyerdő hamarosan ritkulni kezdett, és felcsillant előttünk az óceán.

Nehéz utunkat befejeztük. Ide kellett hozniuk a lövészeknek az élelmiszert számunkra. Ha azt megtaláljuk, akkor letanyázhatunk, és nyugodtan kivárhatjuk, míg teljesen felépülünk.

Délután hat órakor odaértünk a Vang Hszing-laza sziklához, de keserű csalódás várt ránk: nem volt ott az élelmiszer. Végigtapogattunk minden zugot, benéztünk a kidőlt fák mögé, a nagyobb kövek alá, de sehol nem találtunk semmit. Még egy utolsó reményünk maradt: hátha a lövészek a szikla túlsó oldalánál rakták le az élelmet; Derszu vállalkozott arra, hogy átmászik oda. Felmászott a szikla ormára, de ott látta, hogy a sziklának az a párkánya, amelyen az ösvény halad, jéggel van borítva. Nem mert továbbmenni. Felülről végigkémlelte az egész környéket, de hasztalan. Lemászott hozzám a szomorú hírrel, igyekezett megvigasztalni.

- Sebaj, kapitány. A tenger mellett mindig lehet ennivalót találni.

Kimentünk a partra, és elhengerítettük az első követ, amely az utunkba akadt. Igen sok kis rövid farkú, ollótlan rák szaladt ki alóla. Szanaszét futottak, és fürgén elrejtőztek a többi kövek alá. Kézzel fogdostuk őket, és hamarosan össze is szedtünk vagy húsz darabot. Még két nagyobb puhatestűt és vagy száz közönséges parti kagylót is találtunk. Ezek után táborhelyet kerestünk magunknak, és nagy tüzet gyújtottunk. A puhatestűeket meg a közönséges parti kagylókat nyersen ettük meg, a rákokat megfőztük. Persze nem volt valami bőséges lakoma, de valahogy mégis elvertük kínzó éhségünket.

Ismerve embereim pontosságát, sehogy sem tudtam megérteni, miért nem szállították el az élelmiszert a megadott helyre. Holnap át kell jutnunk a Vang Hszing-laza sziklán, hogy elérjük a Najna folyó mentén lakó koreaiakat.

A lázam elmúlt, de a gyengeség megmaradt. Derszu másnap korán reggel vadászni akart, ezért korábban lefeküdt. Én még sokáig ültem a tűznél, és melegedtem.

Világos és hideg éjszaka volt. A csillagok sziporkázva ragyogtak az égen; fényük hunyorogva tükröződött vissza a víz színén. Körös-körül mély csendesség borult mindenre, még a hullámverés csobbanásait sem lehetett hallani. A vöröslő félhold későn jött fel, és elmélázva nézett le az álomba merült földre. A magas hegyek, a végtelen óceán és a sötétkék, mély ég - mindez oly fenséges, oly grandiózus volt! Derszu suttogása zökkentett ki ábrándozásaimból: álmában beszélt.

A nehéz úttól kimerülten, láztól elcsigázva lefeküdtem melléje, és elaludtam.

Az éj homálya még küszködött a pirkadattal, de már közelgett a reggel. A csendes tengert és a puszta partot halvány fény világította meg.

Tűzünk már csaknem kihamvadt. Felébresztettem Derszut, és kettesben lángra lobbantottuk a hamvadó parazsat. Eközben két szaggatott, üvöltéshez hasonló hang hatolt el hozzánk a távolból.

- Egy maralszarvas bőg - mondtam a barátomnak. - Siess, talán sikerül puskavégre kapnod.

Derszu szótlanul szedelőzködött, de azután megállt, gondolkodott egy ideig, és megszólalt:

- Nem, nem szarvas. Az ilyenkor nem bőg.

Most megismétlődtek a hangok, és világosan kivettük, hogy a tenger felől szállnak ide. Ismerősnek tűnt nekem, de sehogyan sem tudtam visszaemlékezni, hol is hallottam már ezt a hangot.

Én háttal ültem a tengernek a tűz mellett, Derszu pedig velem szemben ülve kémlelte a hatalmas víztömeget.

Egyszerre csak talpra ugrott, és kezét kinyújtva, megszólalt:

- Nézd csak, kapitány!

Hátrafordultam, és megpillantottam a hegyfok mögül előbukkanó *Groznij* torpedónaszádot.

Mintha összebeszéltünk volna, egyszerre lőttünk a levegőbe, azután a tűzhöz rohantunk, és hínárt szórtunk bele. Ettől fehér füst szállt felfelé, amit a hajón észre is vettek, mert a *Groznij* néhány átható füttyöt hallatott, és felénk fordult. Észrevettek... Úgy éreztük, mintha súlyos szikla gördült volna le a szívünkről. Mindketten jobb kedvre derültünk.

Néhány perccel később már a torpedónaszád fedélzetén voltunk, ahol Tyigersztyedt igen barátságosan fogadott bennünket.

Kiderült, hogy a Santar-szigetektől visszajövet az Amakunál találkozott Merzljakovval. Tőle megtudta, hogy én a hegyekbe mentem, és valahol a Kulumpie folyó körül kell kiérnem a tengerhez. Később óhitűekkel találkozott, akik elmondták neki, hogy az udege Szalé és két lövész élelmiszerrel elindultak a Vang Hszing-laza sziklához, de útközben viharba kerültek, csónakjuk széttört a sziklákon, és egész rakományuk elsüllyedt. A lövészek visszatértek az Amakuhoz új élelmiszerkészletért, Tyigersztyedt pedig elhatározta, hogy a keresésünkre indul. Így jutott el a Kulumpiéhez, és szirénajeleket adatott le, amelyeket én maralszarvasbőgésnek véltem.

Tyigersztyedt vállalkozott arra, hogy elszállít bennünket a különítményhez. A dúsan terített asztalnál üldögélve észre sem vettük, hogy elérkeztünk az Amakuhoz.

Merzljakov a reumájára hivatkozva engedélyt kért, hogy elutazhasson Vlagyivosztokba, amit én szívesen meg is adtam neki. Vele együtt Gyakov és Fokin lövészeket is elengedtem, és meghagytam nekik, hogy megfelelő mennyiségű élelmiszerrel és meleg ruhával jöjjenek elém a Bikin folyó mentén.

Egy óra múlva melegen elbúcsúztam a tengerészektől, és a *Groznij* felszedte horgonyát.

Amikor már oly messzire távolodott, hogy nem lehetett megkülönböztetni rajta az embereket, visszatértem az óhitűek falujába.

Most már csak heten maradtunk a csoportban: Derszu, Csang Pao, Zaharov, Arinyin, Turtigin, Szabitov és én. Ezek a lövészek nem óhajtottak visszatérni Vlagyivosztokba; önként velem maradtak egészen az expedíció végéig. Ők voltak különítményem legjobb, legragaszkodóbb emberei.

A Kuszung alsó folyásánál

A következő öt napon pihentem, és előkészültem a tengerpart mentén északra induló expedícióra.

Közeledett a tél. A fák meztelen csontvázai élettelenül meredeztek: szép nyári lombjuk most elsárgultan, megbarnulva, szemétként hányódott a földön. Hová tűntek azok a pompás és változatos színárnyalatok, amelyekben kora ősszel oly gazdag az Usszuri-vidék?

Az öszvérek etetése egyre nehezebb lett, így hát elhatároztam, hogy tavaszig az óhitűeknél hagyom őket.

Október 20-án reggel útnak indultunk. Nyefed Cserepanov óhitű vállalkozott arra, hogy elkísér bennünket a Szojen folyóig.

Már délután két óra lehetett, amikor a folyóhoz érkeztünk. A tenger felől erős szél fújt. A hullámok zúgva ütődtek neki a partnak, és tajtékozva szaladtak szét a homokon. A folyótól homokzátony húzódott a tengerig. Gyanútlanul megindultam rajta, de egyszerre csak éreztem, hogy süppedek lefelé. Vissza akartam fordulni, de elszörnyedve tapasztaltam, hogy nem tudok elmozdulni a helyemről. Lassan süllyedtem...

- Folyóhomok!- kiáltottam fel eltorzult hangon, és puskámmal nekitámaszkodtam a talajnak, de a fegyver agya is centiméterről centiméterre süppedt.

A lövészek nem értették, miről van szó, és értetlenül nézték mozdulataimat. De ekkor odaért Derszu meg Csang Pao, és azonnal segítségemre rohantak: Derszu felém nyújtotta villásbotját, Csang Pao pedig hordalékfákat dobált a lábam alá. Belekapaszkodtam a botba, nagy nehezen kiszabadítottam előbb az egyik, aztán a másik lábamat, és nagy erőfeszítések árán kikecmeregtem a szilárd talajra.

Cserepanov és Csang Pao szerint a folyóhomok eléggé megszokott jelenség a tengerparton. A tengeri hullámverés annyira fellazítja a homokot, hogy a közlekedés életveszélyessé válik rajta. Amikor viszont megnyugszik a hullámzás, akkor nemcsak ember, hanem akár egy felmálházott ló is nyugodtan keresztülmehet. Nem tehettünk mást, kénytelenek voltunk megállni, hogy kivárjuk a kedvező időt.

Az éj folyamán a tenger lecsendesedett. Cserepanov igazat mondott: a homok reggelre úgy megszilárdult, hogy a lábunk nem is hagyott nyomot rajta.

Késő őszre járt az idő, de a levegő még annyira meleg volt, hogy az emberek felső köpeny nélkül jártak. Reggelenként voltak ugyan fagyok, de napközben a hőmérséklet +4-5 C fokig emelkedett. Az Usszurintúli-vidékre jellemző a hosszú és meleg ősz.

A hágón túl az ösvény a Vituho mocsaras völgyében halad tovább, s útközben négy ritkás vörösfenyővel benőtt szűk ingoványos völgyecskét szel át. A száraz helyeken főleg tölgyet, hársot és feketenyírfát láttunk, gyöngyvesszőből vagy bangitából álló erdőaljnövényzettel. Az ösvény elvezetett bennünket egy magas szakadék széléhez, egy régi folyami teraszra. A gyér erdő és a bokrok eltűntek, s a Kuszung folyó tágas völgye tárult ki előttünk. A távolban kínai parasztházakat pillantottunk meg.

Amikor hosszú út után váratlanul lakóépületek tűnnek fel, az emberek, lovak és kutyák is fürgébben, élénkebben lépkednek. Most is ezt tapasztaltam: amint lejutottunk a teraszról, mindenki meggyorsította lépteit.

Kutyám előreszaladgált, és gondosan szemügyre vette az út két oldalán nőtt bokrokat. Nemsokára elértünk a szántóföldekhez; a gabonát már learatták és asztagokba rakták. Egyszerre csak Alpa nyugtalankodni kezdett. „Csak nem fácánok?” - gondoltam magamban, és előkészítettem a puskámat. Észrevettem, hogy Alpa nagy zavarban van: gyakran hátratekintget, mintha azt kérdezné, folytassa-e a munkát vagy sem. Bátorító jelt adtam neki, mire óvatosan előrelépdelt, erősen szaglászva. Abból, ahogy lesben állt, láttam, hogy nem fácánokat lát, hanem valami mást. Egyszerre csak nagy lármával három madár rebbent fel. Rájuk lőttem, de elhibáztam. A madarak nehézkesen repültek, folyvást csapkodtak a szárnyukkal, és ügyetlenül vitorláztak a levegőben, mielőtt leszálltak volna a földre. Szemmel tartottam őket, és láttam, hogy a hozzánk legközelebb eső parasztház udvarára ereszkedtek le. Kiderült, hogy közönséges házityúkok. Mivel az itteni lakosok nem etetik őket, kénytelenek maguk megszerezni eleségüket a mezőkön, s gyakran messzire elkalandoznak a lakóháztól. Repülési készségük nyilván fokozatosan fejlődött ki az állandó gyakorlás következtében. Ha valamely állat megriasztja őket, nemcsak a lábuk, hanem a szárnyuk is segít nekik a menekülésben.

Így jutattunk a tyúkok nyomában egy Lyurl nevű öreg udege házához. A családja öt férfiból és négy nőből állt.

A Kuszung mentén lakó udegék maguk nem foglalkoznak kertészkedéssel, hanem kínaiakat fogadnak fel erre a munkára. Félig kínai módra, félig a saját módjuk szerint öltözködnek, kínaiul beszélnek, és csak akkor használják anyanyelvüket, ha valamit titokban akarnak megbeszélni egymás között. A nők ruhájukat tarkán kihímezik a mellükön, az ujjakon és a szoknyájuk alján, ezenkívül világos gombokkal, kis kagylókkal és mindenféle réz csecsebecsével díszítik magukat, amitől minden mozdulatukat zizegés, csengés-bongás kíséri.

Nagyon szerettem volna közelebbről megismerkedni a kuszungi udegékkel, ezért a kínaiak erőszakos unszolása ellenére is az udegéknél szálltam meg. Hamarosan sikerült megnyernem a bizalmukat; szívesen válaszolgattak kérdéseimre, és mindenképpen igyekeztek szolgálatomra lenni, de különösen Derszunak jártak a kedvében.

A kuszungi udegék a vadász életmódból a földműveléshez való átmenet állapotában élnek. A nagy távolság miatt a kínaiak befolyása még nem hatolt mélyre. Ezért azután sok olyasmit vettem észre, ami nem fordul elő az Usszuri-vidék déli részén. Így például egyik helyen, egy mély tó partján megmutattak nekem egy kifaragott fát, amelyet „Thun”-nak neveznek. A fát teljesen beborították a különféle faragások, fő ágaira pedig embereket, madarakat és állatokat ábrázoló bálványokat erősítettek. Ez a hely tilalmas: itt lakozik Ogzo, a gonosz szellem. A fa históriáját így mondták el: néhány évvel ezelőtt a tó körül három férfiból, három nőből és hét gyermekből álló udege család telepedett le. Egy éjjel az egyik férfi kiment a házból, és vízcsobogást meg valamiféle szipákolást hallott a tóból. Közelebb ment és egy oroszlánfókához hasonló nagy állatot pillantott meg a vízben. A tó nem áll összeköttetésben sem a folyóval, sem a tengerrel. Az udege rémülten rohant be a házba, s amikor elmesélte kalandját, mindenki szentül hitte, hogy az ördöggel találkozott.

A házban rövidesen egymás után haltak meg a gyermekek. Elhívták a sámánt. Az igézés második napjának végén a sámán megmutatta azt a helyet, ahol a faragott fát fel kell állítani, de ez sem segített. A halál az egyik embert a másik után ragadta el. Az ördög nyilvánvalóan magában a házban telepedett meg. Nem volt mit tenni - át kellett engedni neki a házat. Így is tettek. Összeszedték minden cókmókjukat, és átvándoroltak egy másik folyóhoz.

A „Thun” fától egy kilométernyire volt a sámán háza, melyet a környezetéről azonnal felismertem. Az ösvény mentén négy karó állt durván kifaragott emberi arcokkal. Ezek az utat oltalmazó „cajgdák”. Kést hordanak a fejükön, ezekkel szúrják le az ördögöt. A fákon

medvekoponyák és fából faragott bálványok díszelegtek. Farönköket is láttam, melyek hegyes végükkel voltak beásva a földbe, a gyökerük pedig felfele meredt. Ezeket is durván faragott emberi arcok díszítették. Közvetlenül a ház bejáratával szemben állt Mangani-Szevcsi nagy fabálványa, karddal és kopjával a kezében, mellette két, ágaitól megfosztott fa, melyek kérge gyűrűkben volt lenyúzva.

A ház belső berendezése csak annyiban különbözött a többi udege kunyhótól, hogy a falon egy dob függött a hozzá való dobverővel, továbbá egy csörgőkkel teleaggatott öv, a sámánszoknya és egy medveprémmel szegélyezett, fából készült álarc. A sámán ezt bűvöléskor ölti magára, hogy félelmetes külsejével elriassza az ördögöt...

A Kuszung egyik kis öblében találkoztunk Hej-ba-touval, az öreg mandzsu csónakossal. A neve fordításban annyit jelent, mint „tengeri elöljáró". Tapasztalt tengerjáró volt, már kisgyermek korától járta az Usszuri-vidék partjait. Az apja tengeri halászattal foglalkozott, és gyermekkorától a tengerhez szoktatta a fiát. Régebben a Dél-Usszuri-vidék partjainál hajózott, az utóbbi években azonban - az oroszok nyomására - átvándorolt északra.

Csang Pao rábeszélte őt, hogy kísérjen el bennünket a tengerpart mentén. Úgy határoztunk, hogy az udegék másnap elszállítják holminkat a Kuszung torkolatához, és este átrakják Hej-ba-tou csónakjába.

Amikor visszatértünk, már erősen sötétedett. A házakban világot gyújtottak. Csaknem valamennyi kínai és udege eljött hozzánk látogatóba. Sokan voltak, alig fértünk el a házban. Derszu közölte velem: „minden ember" összegyűlt, hogy megtiszteljen bennünket azért, mert barátságosan viselkedtünk velük. A kínaiak vodkát, sertéshúst, lisztet, főzelékféléket hoztak, és ünnepi vacsorát rendeztek a tiszteletünkre.

Én nem vártam be a lakoma végét, hanem korán lefeküdtem. Éjjel felébredtem s az ajtó résein keresztül még világosságot láttam. Az emberek még mindig együtt voltak, beszélgettek, de részeg, kötekedő vagy goromba szót nem hallottam.

Reggel korán keltem, és azonnal készülődni kezdtem az útra. Tapasztalatból tudtam, hogy ha az udegéket nem nógatom, sokáig nem készülnek el. Így is elég sokáig piszmogtak. Előbb megjavították a lábbelijüket, azután kijavították a csónakokat, úgyhogy csak déltájban sikerült végre elindulniuk.

A Kuszung folyónál el kellett válnunk Csang Paótól. A körülmények azt követelték, hogy térjen vissza a Szanghopie folyóhoz. Nem akart pénzt elfogadni tőlem, és megígérte segítségét, ha jövőre megint arra járok. Kezet szorítottunk, és barátokként búcsúztunk el egymástól.

Átkeltünk a Kuszungon, utána felmásztunk a teraszra, és megindultunk a tenger felé. A tengerpartnak ez a része egészen a Tahopie folyóig tufából és bazaltlávából áll. A tufa az édesvíz és a napsugarak hatására igen szép tarka színezetű.

Reggel elég erősen fagyott. -10 C fok volt, de a nap felkeltével a hőmérséklet emelkedett, és délre elérte a +3 C fokot. A tengerparti ősznek éppen az a sajátossága, hogy nappal olyan meleg van, hogy akár ingujjban lehet járni, estére lélekmelegítőt kell felvenni, éjszakára pedig prémes takaróba kell burkolózni. Ezért úgy rendelkeztem, hogy minden meleg ruházatot csónakon szállítsanak utánunk a tengeren, mi pedig csak a napi élelemszükségletet és fegyvereinket vittük magukkal. Hej-ba-tounak csónakon a Tahopie folyó torkolatáig kellett jönnie, hogy ott bevárjon bennünket.

Szolonok

A Tahopie völgyét az alsó szakaszán szilből, hársfából, tölgyfából és feketenyírfából álló ritka erdő borítja. Nyíltabb, településre is alkalmas tisztások csak valamivel feljebb, a tengertől két kilométernyire találhatók.

Itt egy kis tanyára bukkantunk. Lakóit eleinte udegéknek néztem, és csak este tudtam meg, hogy szolonok.[20]

Új ismerőseink külsejükben nem nagyon különböztek az Usszuri-vidéki udegéktől. Talán csak kissé alacsonyabbak, szélesebb csontúak, mozgékonyabbak és indulatosabbak. Kínaiul beszéltek, azonkívül még valami sajátos tájszólásban, amely a szolon és a gold nyelv keveréke volt; öltözetük szintén alig különbözött az udegékétől, legfeljebb abban, hogy nem volt annyira cicomás és tarkabarka.

A szolon család tíz főből állt: az idős apából, két felnőtt fiából, ezek feleségeiből és öt kisgyerekből.

Hogyan kerültek ide Mandzsúriába? A kérdezősködések során kiderült, hogy azelőtt a Szungari folyónál éltek, de onnan a jobb vadászat kedvéért átköltöztek az Usszuriba ömlő Nor folyóhoz. Amikor aztán ott egyre nagyobb számban kezdtek garázdálkodni a hunghuz bandák, a kínai kormány saját csapatait küldte ki ellenük. A szolon család ily módon két tűz közé került: az egyik oldalról a hunghuzok szorongatták őket, a másik oldalról pedig a kormány-csapatok, amelyek minden válogatás nélkül mindenkit sorra legyilkoltak. Ekkor a szolonok a Bikin folyóhoz menekültek, azután átvándoroltak a Szihote-Alinyon, és ott maradtak a tengerparton.

A következő négy napot a Tahopie és a Kumuhu folyók megszemlélésével töltöttük. A legfiatalabb szolon - Da-carl volt a neve - vállalkozott arra, hogy elkísér bennünket. Ez a bajusztalan és szakálltalan, erős testalkatú fiatalember nagyon büszkén viselkedett, és szemmel láthatóan lenézte a lövészeket. Akaratlanul is felfigyeltem lépteinek könnyedségére, kecses és választékos mozdulataira.

Két nap múlva nekivágtunk az útnak.

A nappal ködös volt, az eget felhők pókhálója vonta be; a nap körül „udvarok” jelentek meg, melyek egyre szürkültek, és végül egyetlen homályos folttá folytak össze. Az erdőben csendesség honolt, csak a fák koronájában motozott a szél.

Ez szemmel láthatóan nyugtalanította Derszut és a szolont.

Valamit halkan tárgyaltak egymás közt, és gyakran feltekintettek az égre.

- Nagy baj - mondtam -, hogy a szél dél felől kezd fújni.

- Nem - szólt vontatott hangon Derszu. - Ő így jár - és északkeletre mutatott.

Nekem úgy tűnt, hogy tévedett, és ellentmondtam neki.

- Nézz a madárra! - kiáltott fel Derszu. - Látod, ő a szélre néz.

---

[20] A *szolonok* a mandzsu-tunguz népek északi csoportjába tartoznak. Legnagyobb részük a Nonni folyó mentén lakik. Elsősorban földműveléssel és állattartással foglalkoznak.

Valóban, az egyik fenyőfán egy varjú ült, fejjel északkeletnek. Ez volt számára a legelőnyösebb helyzet, mert így a szél lesiklott tollazatáról. Ha viszont fordítva, oldalvást vagy háttal ülne a szélnek, a hideg szél behatolna a tolla alá, és fázna.

Estére felhők vonták be az eget, és a levegő hőmérséklete +2 C fokról +10 C fokra emelkedett. Ez szintén kedvezőtlen előjel volt. Mindenesetre megerősítettük sátrainkat, és sok tüzelőt hordtunk össze.

Aggodalmaink azonban feleslegesnek bizonyultak: az éjszaka zavartalanul telt el.

Amikor reggel felébredtem, első pillantásom az égre vetődött. A felhők párhuzamos sávokban, észak-déli irányban húzódtak végig rajta.

Nem volt több vesztegetni való időnk. Fürgén összeraktuk iszákjainkat, és megindultunk felfelé a Tahopie mentén. Arra számítottam, hogy még aznap elérünk a Szihote-Alinyig, de az esős időjárás meghiúsította tervemet.

Déltájban újból sűrű köd ereszkedett le. A hegyek sötétkékek és barátságtalanok lettek. Négy órakor zuhogni kezdett az eső, és rögtön utána havazás indult meg: sűrű vizes pelyhekben hullott a hó. Az ösvény egyszeriben kifehéredett; most már messzire nyomon lehetett követni a széldöntötte fák és bokrok között. A szél élessé és hevessé vált.

Le kellett táboroznunk. Nem messze a folyótól, a jobb parton magányos szikla magaslott, amely bástyás, tornyos várkastély romjaihoz hasonlított, s a tövénél kis nyírfaliget nőtt. Ez a hely megfelelőnek látszott, jelt adtam hát a megállásra.

A lövészek hozzáláttak a fahordáshoz, a szolon pedig elment az erdőbe, hogy sátorcöveknek valót vágjon. Egy perc múlva látom ám, hogy szaladva jön vissza. Amikor már vagy száz lépésnyit eljött a sziklától, megállt, feltekintett rá, azután szaladt még pár métert, és amikor visszaért a táborba, félrevonta Derszut, és izgatottan magyarázott neki valamit. A gold is ránézett a sziklára, kiköpött, és a fejszéjét a földre dobta.

Ezután mindketten hozzám jöttek, és arra kértek, hogy változtassam meg a táborhelyet. Arra a kérdésemre, hogy mi okuk van erre, a szolon elmondta, hogy amikor a szikla alatt fát vágott, fentről az ördög kétszer is megdobta kővel. Derszu és a szolon olyan őszinte aggodalommal kérleltek, hogy költözzünk odább, és annyi riadalmat tükrözött az arcuk, hogy engedtem nekik. Meghagytam, hogy a sátrakat a folyó mentén négyszáz méternyivel vigyék arrébb. Mellesleg szólva, itt még megfelelőbb helyet találtunk.

Valamennyien együttesen munkához láttunk. Fát hordtunk össze, és nagy máglyákat gyújtottunk. Derszu a szolonnal sokáig fáradozott valami sövény készítésén. Fiatal fákat vágtak ki, ezeket a földbe verték, és villásrudakkal támasztották meg. Még saját takaróikat sem sajnálták a sövényre teríteni.

Érdeklődésemre Derszu megmagyarázta: a sövényt azért emelték, hogy az ördög a szikláról ne láthassa, mi történik a táborban. Nevethetnékem támadt, de még csak nem is mosolyogtam, mert nem akartam megbántani öreg barátomat.

Lövészeim mellettünk helyezkedtek el, ügyet sem vetettek rá, látja-e őket az ördög a dombról vagy sem. Annál jobban törődtek a vacsorával.

Az időjárás estére még rosszabbra fordult. Az emberek bevették magukat a sátrakba, és forró teát ittak, hogy kissé felmelegedjenek. Éjjel tizenegy órakor sűrű hóesés indult meg, és rögtön utána felvillant valami az égen.

- Villám! - kiáltottak fel egyszerre a lövészek.

Még válaszolni sem volt időm, máris mennydörgés robaja reszkettette meg a levegőt.

Ez a havas égiháború éjjel két óráig tartott. Sűrűn cikáztak a vöröses villámok, és szinte érezni lehetett, amint a hosszan morajló mennydörgésektől megremeg a föld és a levegő.

A havas égiháború jelensége annyira új és szokatlan volt, hogy valamennyien kíváncsian nézegettünk az égre. De az ég sötét volt, csak a fel-felvillanó villámok fényénél láttuk egy-egy pillanatra a délnyugat felé úszó súlyos felhőket.

Az egyik villámcsapás különösen fülsiketítő volt, mert pontosan abban az irányban csapott le, ahol a sziklás domb állt. A mennydörgés csattanásába még valami más erős robaj is vegyült: hegyomlás történt. Látni kellett volna, mekkora izgalom fogta el a szolont! Úgy vélte, hogy az ördög haragjában tördeli a dombot.

A szolon még egy tüzet gyújtott, és a sövény mögé húzódott. Ránéztem Derszura. Egészen meg volt zavarodva, csodálkozott is meg félt is egyszerre; köveket hajigáló ördög a sziklán, égiháború hóeséssel, hegyomlás - mindez összekeveredett a fejében, és úgy rémlett neki, hogy kapcsolatban áll egymással.

- Enduli[21] kergeti az ördögöt! - mondta elégedett hangon, és valamiről élénken beszélgetni kezdett a szolonnal.

A vihar lassanként távolodott, de a villámok még sokáig cikáztak az égen. A horizonton széles lángnyelvekként tükröződtek vissza; ilyenkor különös élességgel lehetett látni a távoli hegyek körvonalait és a nehéz esőfelhőket, melyek felváltva hol esőt, hol havat szórtak a földre.

A lövészek megteáztak, lefeküdtek, én pedig még sokáig ültem Derszuval a tűznél, és kérdezgettem az ördögökről, meg a havas égiháborúról.

- A mennydörgés az Agdi - magyarázta. - Amikor az ördög sokáig marad egy helyen, akkor Enduli isten vihart küld, és Agdi el is kergeti az ördögöt. Ott, ahol vihar tombol, biztosan ördög lakott. Amikor az ördög elmenekült (azaz vihar után) körös-körül békesség köszönt be: az állatok, a madarak, a halak, a füvek és a rovarok megtudják, hogy az ördög elment, vidámak lesznek, örülnek az életnek...

A havas viharról azt mondta, hogy azelőtt csak nyáron volt villám és mennydörgés, a téli viharokat az oroszok hozták magukkal. Ez a harmadik hóeséssel kísért vihar, amelyre egész élete folyamán visszaemlékezik.

Derengeni kezdett... A sötétből fokozatosan előtűntek az erdőborította dombok, az „Ördögszikla” és a folyó fölé hajló bokrok. Minden borongós időre mutatott. De a hegyek mögött keleten váratlanul megjelent a pirkadat, és skarlátpirosra festette a beborult eget. Az aranylórózsás ragyogásban minden egyes bokrot, minden gallyat tisztán ki lehetett venni.

Elbűvölten gyönyörködtem a felkelő nap sugarainak fénylő játékában.

- Nos, öreg, itt az ideje, hogy mi is aludjunk egy órácskát - fordultam Derszuhoz. Akkor vettem csak észre, hogy Derszu már mélyen alszik a tábortűz mellett, a földön heverő fatörzsnek támaszkodva.

Másnap valamennyien nagyon későn keltünk fel. Az égen még mindig felhők úsztak, de már nem voltak olyan ijesztőek, mint az éjszaka.

---

[21] *Enduli* vagy *Enduri* - A mandzsu-tunguz népek a legfőbb szellemlényt, az ég istenét jelölik e szóval.

Haraptunk néhány falatot, ittunk pár korty teát, és továbbindultunk felfelé a Tahopie mentén, a Szihote-Aliny felé. Táborhelyünktől a fő gerincig már csak egy hágón kellett átkelnünk. A szolon szerint ez a hágó nem magas...

28-a ugyanolyan borús nap volt, mint az előző. A patakok még zúgtak a hegyekben, de reggelenként már jéglemezkék úszkáltak a vízen, jégrétegek jelentek meg a partok mentén, sőt imitt-amott már fenékjég is képződött.

Az emelkedő közvetlenül a tábortól kezdődött. Minél magasabbra hágtunk, annál több lett a hó; a hegyszorosban már térdig ért. A sötétzöld tűlevelű erdő ünnepi fehér ruhát öltött. A fenyők hótól súlyos ágai lelapultak, és így maradtak mindaddig, amíg egy felülről lehulló gallyacska vagy fenyőtoboz le nem rázta róluk a dús fehér takarót, hideg hóport szórva a véletlenül arra haladó nyakába.

Tökéletesen szép volt ez a téli tájkép. Az erdőben csodálatos csend uralkodott.

A barometrikus mérések szerint a hágó magassága 800 méternek felelt meg a tenger színe felett.

A szolon siettetett. Azt mondta, hogy rövidesen északnyugati szél támad, és baj lesz, ha a rossz idő itt ér bennünket.

A hófergeteg a hegyekben megszokott jelenség; akkor keletkezik, ha frissen esett hó után azonnal szél kerekedik.

A szél előjelei már mutatkoztak: a felhők sebesen száguldottak kelet felé: egyre vékonyabbak, áttetszőbbek lettek, és már lehetett látni, hogy hol a nap.

Hallgattam a szolon tanácsára, és gyorsabban haladtunk.

A szolon jóslatai valóra váltak. Mihelyt elértünk a Kumuhuhoz, a hegyekből zúgás hallatszott, amely fokozatosan erősödött, és közeledett a völgy felé. Hátranéztem: a havas dombok már füstölögtek - megkezdődött a hófergeteg.

Éjjeli táborunkat - mint mindig - a folyó partján ütöttük fel.

Estére az égbolt megtisztult a felhőktől, és az éjszaka hidegnek ígérkezett. Én bíztam a takarómban, és a tűztől kissé távolabb feküdtem le, átengedve helyemet a szolonnak, akinek bizony nagyon silány volt a gúnyája. Hajnali három óra tájban arra ébredtem, hogy egészen átfáztam. Bármennyire is igyekeztem szorosabban betakarózni, semmi sem segített: a hideg levegő mindenütt rést talált magának, és hol a vállam, hol a lábam fázott. Fel kellett kelnem.

Körös-körül minden sötét volt: tűzünk kialudt.

Összekotortam a pislákoló parázsdarabokat, és fújni kezdtem, hogy felélesszem a tüzet. Egy perccel később már fellobbant a láng, és mindent látni lehetett körülötte: Zaharov és Arinyin a sátor védelme alatt feküdt, Derszu pedig ruhástul, ülő helyzetben aludt.

Miközben tüzelőt gyűjtöttem, észrevettem, hogy szolon kísérőnk a tűztől egészen távol alszik. - Se takarója, se meleg ruhája nem volt. Egy halom fenyőrőzsén feküdt, csak posztókaftánjába takarózva. Féltem, hogy megfázik, ezért rázni kezdtem a vállát, de olyan mélyen aludt, hogy erőszakkal kellett felébresztenem. Da-carl felkelt, megvakarta a fejét, nagyot ásított, aztán visszafeküdt ugyanoda, és egy szempillantás múlva már hangosan horkolt. Ezek az emberek bámulatosan bírják a hideget, amelyhez már attól a perctől kezdve hozzászoktak, amikor először szívták magukba a levegőt.

Kicsit megmelegedtem a tűznél, aztán behúzódtam a lövészekhez a sátorba, és sikerült újra elaludnom.

Másnap mindannyian nagyon korán keltünk. A magunkkal hozott élelem már fogytán volt, ezért sietnünk kellett. Reggelink mókushúsból, hamuban sült lepénymaradékokból és egy-egy csajka forró teából állt.

Amikor útnak eredtünk, éppen akkor kelt a napocska. Fényesen, sugárkoronával a fején emelkedett ki az erdő mögül, és bevilágította a hófödte hegycsúcsokat.

Bármennyire igyekeztünk, aznap csupán a Tagta folyóig tudtunk eljutni. A tengerig még húsz kilométer volt hátra.

Amikor a kijelölt út a vége felé közeledik, az ember mindig siet, szeretné mielőbb befejezni. Pedig semmit sem nyerünk azzal, hogy elértünk a tengerhez, hiszen a Kumuhu torkolatától megint elindulunk valamelyik folyó mentén a hegyekbe; az előirányzott útszakasz utolsó fázisában mégis van valami különösen vonzó. Ezért hát mindannyian korán lefeküdtünk, hogy minél korábban kelhessünk.

Másnap alig pirkadt, mindannyian felkeltünk mintegy parancsszóra és útra készülődtünk. Fogtam a törülközőmet és kimentem a patakhoz mosakodni.

A természetben még nyugalom uralkodott, minden szunnyadt, élvezte a hajnali álmot. A folyóról hideg pára szállt fel, s bőséges harmat hullt a földre... De íme, könnyed hajnali szellő suhant át az erdőn. A köd azonnal megmozdult, és előtűnt a szemközti part. A táborban elcsendesedtek az emberek; bizonyára reggeliztek. Egyszerre csak kavicszörgésre lettem figyelmes: valaki járt a köves parton. Megfordultam, és két árnyékot pillantottam meg; egy magasat és egy alacsonyabbat. Egy jávorszarvas tehén jött arra egyéves borjával. Odamentek a folyóhoz, és mohón szürcsölték a vizet. Az anyaállat megrázta a fejét, és fogaival vakargatta az oldalát. Gyönyörködve néztem a pompás állatokat, és őszintén kívántam, hogy lövészeim ne vegyék észre őket. A szarvastehén hirtelen megszimatolta a veszélyt, és nagy fülét hegyezve, figyelmesen nézegetett felénk. A szája széléről lecsepegő víztől remegő köröcskék támadtak a patak sima tükrén. Aztán összerezzent, rekedt kiáltást hallatott, és berohant az erdőbe. Ebben a pillanatban megint szellő támadt, és a szemközti part ismét ködbe burkolózott. Zaharov lőtt a szarvasok után, de hibázott, aminek én teljes szívemből örültem.

Végre felkelt a nap. A ködgomolyagok narancssárga árnyalatot öltöttek, és a bokrok, fák, hegyek kezdtek rajtuk keresztül kirajzolódni.

Egy félórával később már az ösvényt róttuk, és vidáman beszélgettünk egymással.

A tengerhez legközelebb eső tisztáson egy Dolganov nevű óhitű telepedett meg, aki lelkiismeretlenül kizsákmányolta a környező folyóknál élő bennszülötteket. Nem akartam betérni olyan emberhez, aki a szegények rovására szerezte vagyonát, ezért egyenesen kimentünk a tengerhez, és a folyó torkolata mellett megtaláltuk Hej-ba-tout a csónakkal. Még aznap megérkezett a Kumuhuhoz, amikor elindult Kuszungból, és csaknem egy hétig várt ránk.

A lövészek este nagy tábortüzeket raktak. Igen vidámak voltak, mintha hazatértek volna. Annyira hozzászoktak már a tábori élethez, hogy egyáltalán nem érezték terhesnek.

Egy teljes napot töltöttünk itt. Pihentünk, erőt gyűjtöttünk, és rendbe hoztuk a holminkat. November 1-én reggel - az első téli hónap első napján - tízfokos fagy és erős szél köszöntött ránk.

Az Usszurintúli-vidék szívében

A Kuznyecova folyónál elbúcsúztunk a szolontól. Ő visszatért otthonába a Tahopiéhez, mi pedig továbbmentünk északra. Hej-ba-tounak meghagytam, hogy a tengerpart mentén haladjon, és a Huolonku torkolatánál várjon meg bennünket.

A lehullott hónak nyoma sem maradt, jóllehet a hőmérséklet állandóan alacsony volt. Ez a furcsa jelenség a téli északnyugati szelek rendkívüli szárazságában leli magyarázatát. Ezek a szelek elnyelnek minden nedvességet, és az Usszurintúli-vidék éghajlatát ebben az évszakban a szárazföldi éghajlathoz teszik hasonlóvá.

Egy nap alatt nem nagy utat tettünk meg, és a Babkova (Bobkovo) folyó mellett ütöttük fel éjjeli táborunkat. Itt szépen kiképzett part menti teraszokat lehetett látni, amelyek a tizenkét méter magasságot is elérik. A folyó kanyonhoz hasonló keskeny medret mosott ki magának. A mocsaras, széles platón imitt-amott magányos nyírfák, vörösfenyők és tölgycserjék növekedtek.

Az időjárás reggel óta bámulatosan csendes volt. A levegőben egész nap léghomályosság uralkodott, amely délután gyorsan sűrűsödött. A fehéren tündöklő nap sárgává, majd narancssznűvé vált, végül vörösen bukott le a látóhatár mögé. Feltűnt nekem, hogy az alkony rövid ideig tartott: valahogyan túlságosan hamar ereszkedett le a sötétség. A tenger teljesen lecsendesedett, egyetlen kis csobbanást sem lehetett hallani. Úgy tűnt, mintha a tenger is álomba merült volna. Este tíz órakor feljött a hold. Igen nagynak, furcsának látszott, és még éjfélkor sem vesztette el azt a vörös színét, mely akkor jellemzi, ha alacsonyan áll a látóhatár felett. A tengerparti sziklák, hegyek, erdők, a magányosan álló bokrok és fák valahogy másnak látszottak, mint máskor. Éjféltájban annyira sűrű lett a köd, hogy gomolygását közvetlen közelségben láttuk. Épp olyan volt, mint a füst, csak persze nem volt égésszaga. Ezzel egyidejűleg a levegő bámulatosan felerősített minden hangot: egy-egy normális hangerővel kimondott szó harsány kiáltássá testesedett, s a fűben surranó egér neszezése olyan hangosnak tűnt, hogy az ember önkéntelenül is összerezzent és megfordult. Mintha egy másik világba jutottunk volna, amelyet nem a hold, hanem valami ismeretlen, bágyadt égitest világít meg. Kisvártatva mennydörgéshez, tompa robbanáshoz vagy távoli ágyúdörgéshez hasonló hangok töltötték meg a levegőt. Valahonnan a tenger felől jöttek. Talán ez volt az egyetlen eset életünkben, hogy föld alatti morajlást hallottunk.

Ez a jelenség mindenkit félelemmel töltött el. Derszu azt mondta, hogy életében nem hallott még soha ehhez hasonlót.

Este úgy rendelkeztem, hogy Hej-ba-tou a csónakkal másnap menjen át a Nahtohu folyóhoz, és ott várjon ránk, mi pedig a Huolonku folyó mentén felfelé elmegyünk a Szihote-Alinyig, utána pedig a Nahtohu mentén újra leereszkedünk a tengerhez. Embereimnek még azt is meghagytam, hogy este vegyenek minden szükséges holmit magukhoz, mert Hej-ba-tou már virradatkor indulni akar.

Másnap, november 3-án én ébredtem fel legkorábban, felöltöztem, és kimentem a sátorból.

A szemem elé földöntúlian szép kép tárult. Keleten vörösen lángolt a hajnali pír. A felkelő nap sugaraival megvilágította a tengert, mely mozdulatlanul feküdt, mint az olvasztott fém. A folyóról könnyű köd szállt fel. Lépteimtől felriadt vadkacsák csapata rebbent fel, és nagy hápogás közepette repült el valamerre a mocsárba.

Amikor a nap a látóhatár fölé emelkedett, messze a tengeren megpillantottam Hej-ba-tou vitorláját. Teát főztem, és felébresztettem társaimat. Kiadós reggelit ettünk, aztán összeraktuk iszákjainkat, és megindultunk a kijelölt menetirányban.

Ezen a napon meglehetősen későn eredtünk útnak, így nem messze jutottunk. Derszu már utunk elején megállapította, hogy a Huolonku mentén nem laknak; hogy a bennszülöttek csak ritkán jönnek le ide, és hogy két évvel ezelőtt koreaiak vadásztak itt cobolyra.

Alkonyat előtt Derszu vadászni indult, de üres kézzel tért vissza. Puskáját felakasztotta egy ágra, aztán a tűzhöz ült és kijelentette, hogy talált valamit az erdőben, de elfelejtette az orosz nevét. Sehogy sem jutott eszébe, így aztán rávezető kérdésekkel próbáltam segíteni neki.

- Tölgy fiacskája! - kiáltott fel végül naivan, és egy közönséges makkot kotort elő valamelyik zsebéből.

Azután elmondta, hogy a folyó bal partján emelkedő dombon találta. A dologban az az érdekes, hogy a közelben sehol sincs tölgyfa. Valószínűleg valami madár, mókus vagy evetféle kis állatka hozta el ide.

Napról napra hidegebbre fordult az idő. A napi átlaghőmérséklet -6,3 C fokra süllyedt, és a nappalok feltűnően megrövidültek. Éjjelre kénytelenek voltunk behúzódni az erdő sűrűjébe, hogy védelmet találjunk a kellemetlen szél ellen. Ahhoz, hogy elegendő tüzelőt tudjunk előkészíteni, korán le kellett táboroznunk. Emiatt aztán csak kis utakat tudtunk naponta megtenni. Akkora távolságra, amelyet nyáron egy nap alatt bejárhattunk, most legalább kétszer annyi időt kellett fecsérelnünk.

November 4-én reggel mindnyájan erős hidegre ébredtünk. A hőmérő -11 C fokot mutatott.

Megmelegedtünk a tűznél, felhajtottunk egy csésze forró teát, és felszedelőzködtünk. Egész utunk alatt a tengertől kezdve a hegyekig, mindenütt óriási leégett erdősávok húzódtak.

A Pujmu torkolatánál egy omladozó koreai vadászkunyhóra és mellette egy öreg deszkacsónakra bukkantunk. Ez azt bizonyította, hogy Derszu megfigyelései helyesek voltak.

Miután kiszemeltem az éjszakai tábor helyét, meghagytam Zaharovnak és Arinyinnak, hogy állítsák fel a sátrat, én pedig Derszuval vadászni indultam. Itt, a folyó mindkét partján keskeny sávban még élő erdők húzódtak; rezgő nyárfa, égerfa, cédrus, fűzfa, nyír, juhar és vörösfenyő. Csendesen beszélgetve mentünk, ő elöl, én valamivel mögötte. Derszu egyszerre intett, hogy álljak meg. Eleinte azt hittem, hogy hallgatózik, de hamarosan láttam, hogy lábujjhegyre emelkedik, és előrehajolva erősen szimatolja a levegőt.

- Szaglik - suttogta. - Itt emberek vannak.

- Miféle emberek?

- Vaddisznók - felelte a gold. - Megtaláltam a szagukat.

Bármennyire szaglásztam is a levegőben, én bizony nem éreztem semmiféle szagot. Derszu óvatosan haladt, gyakran meg-megállt és szimatolgatott. Így mentünk vagy százötven lépést. Hirtelen zörögni kezdett valami: egy vaddisznókocára bukkantunk, féléves malacával. Aztán még néhány vaddisznó ugrott szanaszéjjel. Lőttem, és le is terítettem a malacot.

Visszafelé mentünkben megkérdeztem Derszutól, hogy ő miért nem lőtt a vaddisznókra. Azt felelte, hogy nem látta őket, csak a zajt hallotta, amikor elszaladtak. Derszu igen elégedetlen volt: fennhangon szidta önmagát, majd hirtelen lekapta a sapkáját, és ököllel ütötte a fejét. Elnevettem magam, és azt mondtam, hogy jobban lát az orrával, mint a szemével. Akkor még nem is sejtettem, hogy ez a kis epizód előjátéka a később lejátszódó tragikus eseményeknek.

A malac vagy huszonnégy kilót nyomott, és éppen a lehető legjobbkor jött. Este friss vadhúsból lakomáztunk; mindnyájan vidámak voltunk, tréfálkoztunk, nevetgéltünk. Csak Derszu nem volt jó hangulatban. Állandóan sopánkodott, és fennhangon kérdezgette magától, hogyan történhetett, hogy nem látta a vaddisznókat.

A következő napon már vezető nélkül haladtunk, azok után a jelek után, amelyeket még a szolon magyarázott meg nekünk. A hegyek és patakok annyira hasonlítottak egymáshoz, hogy könnyen eltévedhettünk és más útra térhettünk volna. Ez nyugtalanított leginkább. Derszu éppen ellenkezőleg, teljesen közömbös maradt. Annyira megszokta az erdőt, hogy más környezetet bizonyára nem is tudott magának elképzelni. Neki tökéletesen mindegy volt, hol éjszakázik - itt-e, vagy másutt.

A szolon útmutatásainak megfelelően a Tigtamuku folyó után következő második névtelen kis ér mellett ütöttünk éjjeli tábort. E kis ér mentén kellett eljutnunk a Nahtohuig.

Az éjjel rosszul aludtam. Valamiért egész éjjel nagyon nyugtalanított az a kérdés, hogy jó irányban megyünk-e. Hátha egy másik ér mentén indultunk el, és eltévedtünk! Sokáig forogtam egyik oldalamról a másikra, végül is felkeltem, és odamentem a tűzhöz. A tűznél ülő helyzetben aludt Derszu. A két kutya ott feküdt mellette. Az egyik csendesen vakkantgatott álmában, Derszu is motyogott valamit. Meghallva lépteimet, félálomban ezt motyogta: „Milyen ember jár itt?” - de nem ébredt fel...

Félóra hosszat üldögéltem a tűz mellett. Lassanként eloszlott a nyugtalanságom. Bementem a sátorba, betakaróztam, elaludtam, és reggel csak akkor ébredtem fel, amikor már mindenki útra készen állt.

Alig hagytuk el a táborhelyet, nyomban meredek kapaszkodó következett. Már az első hágóról megláttuk a Pija (Peja) folyó völgyét; mögötte kopár hegygerinc magaslott, azután meg egy hófödte vonulat. Valószínűleg ezek mögött kell lennie a Nahtohunak.

Útközben számtalan kis patakra találtunk. Valószínűleg a Pija mellékfolyói voltak. Nagyon rossz vezető nélkül menni, olyan, mintha az ember vakon haladna. Estére valamilyen folyónál éjszakáztunk, másnap két órakor pedig elértük a harmadik hágót.

Minél magasabbra értünk, annál több lett a hó. Meglátva fent a fák közt derengő világosságot, megörültem, mert azt hittem, hogy közel van a hegycsúcs. Örömöm azonban korainak bizonyult, mivel csak alacsony növésű cédrus sarjerdő volt. Még jó, hogy nem nagy területet foglalt el. Amint átjutottunk rajta, kiértünk a havas tetőre, melyen semmiféle növényzet nem nő. A barométerre tekintettem: a nyíl 760 métert mutatott.

Innen fentről fenséges kilátás nyílt mindenfelé. Északnyugaton a Nahtohu folyótól a Bikinre vezető alacsony, mocsaras hegynyereg látszott. A másik oldalon, ameddig csak a szem ellátott, ismeretlen hegyek húzódtak. Mint óriási fehér tarajú hullámok vonultak valahova északra, és tűntek el a ködös homályban. Északkeleten a Nahtohu csillogott, messze délen pedig a tenger kéklett.

A csontig ható hideg szél nem engedte, hogy sokáig gyönyörködjünk a lenyűgöző panorámában, és arra kényszerített, hogy leereszkedjünk a völgybe. Minden lépésnél kevesebb és kevesebb lett a hó; már jeges mohán jártunk, amely csikorgott a lábunk alatt.

Én mentem elöl, utánam Derszu lépkedett. Egyszerre csak elém szaladt, és figyelmesen nézte a földet. Csak ekkor vettem észre, hogy emberi lábnyomok vannak előttem; éppen abba az irányba haladtak, amerre mi tartottunk.

- Ki ment itt? - kérdeztem.

- Kicsi láb. Ilyen nincs az oroszoknak, nincs a kínaiaknak, és nincs a koreaiaknak sem - felelte Derszu, majd hozzátette: - Ez bocskor, az orra felfelé hajuk. Az ember nemrégen ment erre. Azt hiszem, nemsokára utolérjük.

A számunkra tökéletesen észrevehetetlen ismertetőjelekből Derszu megállapította, hogy ez az ember udege, cobolyvadászattal foglalkozik, és botot, fejszét és cobolyfogáshoz használt hálót vitt a kezében. A járásáról ítélve fiatal ember lehetett. Abból pedig, hogy a bozótokat semmibe sem véve, egyenesen átvágott az erdőn és a nyílt helyekhez tartotta magát, Derszu arra következtetett, hogy az illető vadászatról tért vissza, és valószínűleg táborhelyéhez sietett. Tanakodtunk egy kicsit, majd úgy határoztunk, hogy követjük a nyomokat, annál is inkább, mert úgyis arra akartunk menni.

Az erdő véget ért, és megint összefüggő, leégett erdőrész következett. Így haladtunk vagy egy óra hosszat. Akkor Derszu megállt, és azt mondta, hogy füstszagot érez. Valóban, tíz perc múlva leereszkedtünk a folyóhoz, ahol megláttunk egy kunyhót, mellette tűz lángolt. Amikor úgy száz lépésnyire értünk a kunyhóhoz, egy puskás férfi ugrott ki belőle. Mint megtudtuk, a Nahtohu mellől való Janszeli volt. Épp az imént érkezett vissza a vadászatról, és ebédet főzött magának. Tarisznyája ott feküdt a földön, mellette hevert a botja meg a fejszéje.

Kíváncsi voltam rá, miből tudta meg Derszu, hogy Janszelinél cobolyhálónak kellett lennie. Azt felelte, hogy útközben látott egy berkenyevesszőt, mellette pedig egy cobolyhálóról való eltört gyűrű hevert a földön. Világos, hogy a vessző egy új gyűrűhöz kellett. Majd az udegéhez fordulva megkérdezte tőle, van-e cobolyhálója. Erre Janszeli kioldotta tarisznyáját, és elővette a cobolyhálót, melynek egyik középső karikája valóban új volt.

Janszelitől megtudtuk, hogy a Nahtohuba ömlő Tagti folyónál vagyunk. Nagy nehezen sikerült rávennünk őt, hogy legyen a vezetőnk. Nem is annyira a pénz csábította, hanem a berdán-puskába való töltények, amit megígértem neki, hogyha elkísér a tengerpartig.

Reggel alaposan bereggeliztünk, hogy napközben ne kelljen megállnunk, és kilenc órakor útnak indultunk.

Délután Janszeli kivezetett arra az ösvényre, amely a cobolycsapdák mellett haladt a folyó mentén.

Megkérdeztem vezetőnktől, ki fogja itt a cobolyokat. Azt felelte, hogy ez a hely már régóta az udege Mongulié, és valószínűleg hamarosan találkozni is fogunk vele. Így is történt. Még két kilométert sem tettünk meg, amikor észrevettünk egy embert, amint az egyik csapda mellett állt, és figyelmesen vizsgálgatott valamit benne. Amint meglátta a Szihote-Aliny felől jövő kis csapatunkat, megijedt, és el akart szaladni, de mikor megpillantotta Janszelit, egyszeriben megnyugodott. Mint ilyen esetben mindig, valamennyien megálltunk. A lövészek rágyújtottak, Derszu és a két udege pedig izgatott beszélgetésbe merült.

- Mi történt? - kérdeztem Derszutól.

- Egy manza (kínai) ellopta a cobolyt - felelte.

Monguli szerint két nappal azelőtt járt arra egy kínai, kiszedte a cobolyt a csapdából, melyet azután újból beállított. Én úgy vélekedtem, hogy talán nem is volt semmi a csapdában. De Monguli megmutatta a vérnyomot, amely világosan bizonyította, hogy a csapda fogott valamit.

- Talán mókus és nem coboly került a csapdába? - kételkedtem tovább.

- Nem - felelte Monguli. - Amikor a gerenda leszorította a cobolyt, az rágni kezdte a karókat, és rajtuk hagyta a fogai nyomát.

Ekkor megkérdeztem tőle, miért gondolja, hogy éppen egy kínai volt a tolvaj. Erre az udege azt felelte, hogy az az ember, aki a cobolyt ellopta, kínai lábbelit viselt, és a bal saru sarkából hiányzik egy szög.

Ezek a bizonyítékok teljesen meggyőztek.

Este a tűznél lehetőségem nyílt arra, hogy jól megszemléljem új ismerőseimet. A Nahtohu menti udegék szikár, alacsony termetű emberek, az arcuk kiálló pofacsontú, ovális, orruk tömpe, szemük távol áll egymástól, barna és kissé mongolredős, szájuk meglehetősen nagy, fogaik egyenetlenek, kezük és a lábuk kicsi.

- Mint a gyermekeké! - mondták a lövészeim, a jávorszarvasbőrből varrt, felfelé kunkorodó orrú lábbeliket nézegetve.

Az udegék bőrének színét gyengén sárgás árnyalatú olívbarnának lehetne mondani. Nyáron erősen lebarnulnak, ilyenkor az indiánokra hasonlítanak. Öltözékük tarkasága még inkább fokozza ezt a benyomást. Egyenes szálú, hosszú, szurokfekete hajukat két rövid fonatban hordják, és vörös zsinórokkal kötik át. A copfokat elöl hordják, hogy lehajláskor ne zavarja őket hátul a tarkó alatt, kagylókkal és üveggyöngyökkel díszített csattal fogják össze.

A nahtohui udegék öltözéke három kaftánból áll: két pamutanyagból készült alsóból és egy maralszarvasbőrből varrt finom felső kaftánból. Az inget a jobb válluknál oldalt gombolják be, mint az ujjast, és a derék körül redősen hordják. Az ing ujját a kézfejeknél külön könyök-védővel húzzák össze. Mindehhez rövid nadrágot és térdvédőt viselnek, melyeket szíjjal erősítenek az övükhöz. Fejfedőjük a hátukra és vállukra leereszthető fehér csuklyából és kis sapkából áll, amelyet felálló mókusfarok és néhány rojtos, vörös zsinórka díszít.

Az egész öltözéket tetőtől talpig színes csíkokkal varrják ki, és dúsan díszítik spirális köröket, stilizált halakat, madarakat és állatokat ábrázoló vörös mintákkal. Az udegék nagyon kedvelik a fémből készült díszeket, különösen a gyűrűket és karkötőket. Vannak aggastyánok, akik még fülbevalót is viselnek, de ez a szokás lassan kimegy a divatból. A férfiak, sőt még a kisfiúk is, két kést hordanak az övükben: egy közönséges vadászkést, és egy kisebb, görbe kést, amellyel mesteri ügyességgel bánnak, s amely árat, gyalut, fúrót, vésőt és minden más szerszámot helyettesít...

Másnap korán indultunk útnak a folyó partján vezető ösvényen.

Tíz kilométernyire a Gobpiljagi folyótól véget ér az erdő, és nyílt terep kezdődik. Az utolsó erdei tisztáson három udege házra találtunk. Az itteni udegék csak újabban építkeznek kínai módra; néhány éve még jurtákban laktak. Minden házikó körül kisebb veteményeskert terül el, ezeket kínaiakkal műveltették meg. A kínai munkások egyébként a szőrmevadászatban is segédkeznek; a zsákmány fele az övék. A kérdezősködések során kiderült, hogy a Nahtohu az utolsó északi pont, ameddig a kínaiak dél felől kiterjesztették a befolyásukat. Mindössze öt kínai él itt: négy állandó lakó és egy jövevény a Kuszung mellől.

Udege kísérőink odarohantak ehhez a jövevényhez, és megvizsgálták a lábbelijét: egy szög hiányzott belőle. Erre kibontották tarisznyáját, kihúztak belőle egy cobolyt, és pontosan közölték vele, hol és hogyan lopta. Nyilván azt gondolta, hogy a bokrokból megfigyelték, ezért nem is tagadott, és beismerte tettét.

Az udegék megelégedtek azzal, hogy megtalálták zsákmányukat, de a többi kínai nem így fogta fel a dolgot. Összesúgtak, azután kijelentették a vétkesnek, hogy mindannyiukra szégyent hozott, ezért örökre el kell hagynia a Nahtohu környékét. A bűnös fedetlen fejjel, állva hallgatta végig az ítéletet, és megígérte, hogy még másnap elhagyja a völgyet.

A teleptől legfeljebb nyolc kilométernyire lehetett a tenger. Az utolsó házikó közelében az ösvény kettévált. Arinyin balra ment, mi pedig egyenesen a folyó partjához indultunk. Arinyin nemsokára visszatért, és közölte, hogy a füzesben egy kis csónakot talált, melyben egy „tengeri isten" fekszik. Először azt mondtam neki, hozza el a bálványt, de aztán meggondoltam magam, és én is odamentem vele. Amit Arinyin a csónakban fekvő „tengeri istennek" nézett, egy halott csecsemő volt koporsóban. A kis hulla már múmiává aszalódott. Egész temetőt fedeztünk fel körülötte. Némelyik koporsó rövid cölöpökön állt tető alatt, mások fűzfatörzsek közé voltak betolva. Szétforgácsolt csónakok, széttört szánok, szétszakított halászhálók, evezők és szigonyok hevertek szanaszéjjel a koporsók körül.

Már éppen fel akartam tárni az egyik koporsót, amikor hangokat hallottam. Egy perc múlva két udege lépett ki a bokrok közül.

Az udegék rendkívül kellemetlen újságot közöltek velünk: csónakunk november 4-én elindult a Huolonku folyóról, de azóta se híre, se hamva. Emlékeztem rá, hogy aznap különösen erős szél fújt. Puguj - így hívták az egyik új ismerősünket - látta, amint egy csónak a tengeren küszködött a széllel, amely egyre távolabb sodorta a parttól. Azt azonban nem tudja, Hej-ba-tou csónakja volt-e.

Ez helyrehozhatatlan szerencsétlenség volt ránk nézve. A csónakban volt minden holmink, meleg ruhánk, lábbelink és élelmiszerkészletünk. Csak annyi volt nálunk és rajtunk, amit könnyedén tudtunk vinni: könnyű őszi ruha, fejenként egy pár bőrlábbeli, pokróc, sátorlap, fegyver, töltények és igen kevés élelmiszer. Tudtam, hogy északabbra, a Jegyin mentén is laknak udegék, de ezek nagyon messzire vannak innen, és olyan szegények, hogy egész csoportomat semmiképpen sem tudnák ellátni. Mitévők legyünk?

Ily gondolatokba merülve, észrevétlenül megérkeztünk ahhoz az alacsony tűlevelű erdőhöz, amely a Nahtohu tisztásait elválasztja a tengertől.

Mindig oly vidáman szoktunk a csónak felé közeledni, mintha hazafelé mennénk, most azonban a Nahtohu ugyanolyan idegen, ugyanolyan sivár volt számunkra, mint akármelyik más patak. Sajnáltuk Hej-ba-tout, ezt a derék tengerészt, aki talán már nincs is az élők soraiban.

Szótlanul gyalogoltunk, mindnyájunkat ugyanaz a gondolat foglalkoztatott: mitévők legyünk? A lövészek is fölmérték a helyzet komolyságát, amelyből nekem kell kivezetni őket. Végre megjelent egy fényfolt: az erdő véget ért, és kitárult előttünk a tenger.

Végrendelet

Este a tűznél ültem Derszuval és aggódva tanácskoztunk. A csónak eltűnése óta négy nap telt el. Ha valahol a közelben lett volna, már régen vissza kellett volna térnie. Én azt ajánlottam, hogy menjünk el az Amakuhoz, és ott teleljünk át az óhitűeknél. Derszu azonban nem volt egy véleményen velem. Azt tanácsolta, hogy maradjunk a Nahtohunál, lássunk hozzá a vadászathoz, így szerezzünk bőranyagot, és varrjunk magunknak új lábbelit. Véleménye szerint az itt lakó udegéktől lehet kapni elegendő szárított halat és zöldmohart. Csakhogy újabb nehézségek merültek fel: a fagyok napról napra erősödtek; két hét múlva már lehetetlen lesz könnyű őszi öltözékben járni. Ennek ellenére mégis Derszu terve látszott ésszerűbbnek, és ennél maradtunk.

Vacsora után a lövészek lefeküdtek, de én Derszuval még sokáig ültem a tűznél, helyzetünket fontolgatva.

Én azt javasoltam, hogy költözzünk az udegék tanyáira. Derszu azonban azon a véleményen volt, hogy maradjunk a tengerparton. Először is itt könnyebben lehet élelmet találni, másodszor pedig nem vesztette el a reményt, hogy visszatér az elveszettnek hitt Hej-ba-tou. Mert ha él, akkor feltétlenül visszatér, és keresni fog bennünket a tengerparton. Ha pedig nem vagyunk ott, akkor továbbmegy, és megint csak nem kapjuk meg a holmit. Egyik komor gondolat a másik után tódult a fejembe, és nem hagyott nyugtot; de azt el kellett ismernem, hogy Derszu érvelése ellen semmit sem lehet felhozni.

Hideg, heves szél zörgette a száraz füvet, és dühödten szaggatta a közelünkben növő magányos, fiatal fácskát. A part menti szirtek felől üvöltéshez hasonló különös hangok szálltak hozzánk a sötétben.

Bosszantónak és siralmasnak találtam azt a gondolatot, hogy dolgunk végezetlenül kell visszatérnünk. De hát nekivághatok-e a téli expedíciónak megfelelő felszerelés nélkül? Nem, ez nagy meggondolatlanság volna. Ha magam lennék Derszuval, akkor habozás nélkül nekivágnék, de hát emberek vannak velem, akikért felelős vagyok. Csak reggel felé nyomott el az álom.

Amikor a lövészek megtudták, hogy talán hosszú időre itt maradunk, sőt esetleg itt is kell telelnünk, nekiláttak, hogy összeszedjék a tengerpartra sodort hordalékfát és földkunyhót építsenek. Ez igen elmés gondolat volt. A kemencét homokpalából rakták, a kéményt pedig koreai módra, üreges fából készítették. A bejáratot sátorlapokkal függönyözték el, a tetőre gyepes mohát raktak. A földkunyhó belsejét fenyőgallyal és száraz fűvel bélelték ki. Mindent összevéve, meglehetősen kényelmes kis kuckót eszkábáltak össze.

November 10-én udegék érkeztek hozzánk a Szamarga folyótól.

Kikérdeztem őket, hogy milyen a Szoszunov-foktól északra elterülő partvidék. Egyikük fogott egy botot és a homokban ügyesen kirajzolta a vidék körvonalait. Amikor eléje teregettem negyven verszt-léptékű térképemet, gyorsan eligazodott rajta, maga mutogatta a folyókat, hegyeket, hegyfokokat, és mindjárt pontosan meg is nevezte őket. Elbámultam, hogy ennyire gyorsan megértette a lépték fogalmát, és azonnal megértette azt is, mi az a vetület. Emlékszem, hogyan tanítottak engem a térképolvasásra, és mily sokáig nem tudtam elsajátítani. Ez az egyszerű ember pedig, aki soha életében nem látott ilyet, úgy kiismeri magát benne, mintha egész életében ezzel foglalkozott volna. Én ezt azzal magyarázom, hogy a hegyekben járó emberek megszokják, hogy vetületben lássák a föld felszínét, s egyúttal a mérték, az arány érzéke is kifejlődik bennük.

Másnap Derszuval elindultunk dél felé a tengerparton. Gondoltuk, körülnézünk, hátha találunk valami nyomot, amelyből megtudhatjuk, járt-e arra Hej-ba-tou a csónakkal. Meg aztán vadászni is akartunk.

Zaharov és Arinyin északnak indult ugyanezzel a feladattal, Szabitov és Turtigin pedig felfelé a folyó mentén, a Huotö torkolatáig.

Az idő már reggeltől borús volt. Nem lehetett tudni, felhő vagy köd takarja-e el az eget. Egy alkalommal kivillant a napsugár, átsiklott a vízen, reflektor módjára megvilágította a parti hegyet, és megint eltűnt a felhők mögött. Rögtön ezután havazni kezdett. A hóvihartól félve otthon akartam maradni, de a nyugaton derengő világosság és a délkeletre vonuló felhők arra mutattak, hogy nemsokára kiderül. Derszunak is ez volt a véleménye, és friss erőben indultunk útnak. S valóban, két óra múlva megszűnt a havazás, a köd szertefoszlott, és pompás, meleg, csendes nappal alakult ki.

A hegyi patakok vize még nem fagyott be, de halkuló zúgásuk már elárulta, hogy nemsokára jégkéreg lepi be őket, és akkor egészen elnémulnak. Ott, ahol a kövek hasadékaiból apránként szivárgott a víz, nagy jéglerakódások keletkeztek: ezek állandóan növekedtek, és befagyott vízeséseknek látszottak.

A tengerparton haladtunk, és arról beszélgettünk, hogyan történhetett meg, hogy Hej-ba-tou hír nélkül eltűnt. Ezt a kérdést már századszor is feltettük, és mindig ugyanarra lyukadtunk ki: új lábbelit kell varrni, és vissza kell fordulni az Amakuhoz, az óhitűekhez.

Vagy százötven lépésnyire előttünk futkozott Alpa. Hirtelen észrevettem, hogy két állat mozog előttünk: az egyik Alpa volt, a másik is kutyához hasonló, de sötét színezetű, bozontos és rövid lábú állat. Ügyetlen és nehézkes ugrásokkal futott a part menti szakadékok mentén, és meg akarta előzni a kutyát. Amikor egy vonalba ért Alpával, védekező állásba helyezkedett. Felismertem benne a torkos borzot, a görényfélék családjának legnagyobb képviselőjét. Ez a gubancos szőrű, esetlen állat néha 1 méter hosszúra és 45 centiméter magasra is megnő. Általános színe sötétbarna, háta fekete, és két vállától hátrafelé egy-egy széles világosszürke csík húzódik. Teste alsó részén és lábai felső részén sokkal hosszabb a szőre, mint másutt. Nyaka rövid, feje vastag és hosszúkás, erős lábain kemény karmok vannak.

Alpa megállt, és kíváncsian méregette az elébe került jövevényt. Én lőni akartam, Derszu azonban megfogta a karomat, és azt mondta, hogy kímélni kell a töltényeket. Megjegyzése indokolt volt. Visszafüttyentettem Alpát, a torkos borz pedig futásnak eredt, és eltűnt az egyik szakadékban.

A Pija két partján két szirt emelkedik; mind a kettőnek emberhez hasonló formája van. Az udegék hite szerint régebben emberek voltak, de a mindenható Temu, a halak és tengeri állatok ura sziklává változtatta és arra kényszerítette őket, hogy őrizzék a parti dombokat.

A parton sok száraz hordalék faanyag hevert. Megfelelő táborhelyet választottunk ki, leraktuk a holminkat, és vadászni indultunk ki-ki más irányba.

A Pija rendkívül kanyargós, medre összevissza tévelyeg a völgyben, és madártávlatból nézve olyan, mintha csipke lenne. A völgy alsó részében kizárólag hordaléktalaj van: az iszap és a füvet, bokrot ellepő friss homoksávok arról tanúskodnak, hogy a nyár végén e helyeket kétszer is elöntötte a víz. A tenger közelében bokorszerű éger és magas törzsű fűzfa nő, feljebb a völgyben vörösfenyő, fehérnyír, nyár- és topolyafa, még feljebb juharfa, feketenyárfa, kőris és imitt-amott jegenyefenyő meg cédrusfa. A völgyet szegélyező lejtőket a napos oldalon alacsony tölgyes, északi oldalán pedig öreg tűlevelű erdő borítja. Sokáig nem került semmi a puskacsövünk elé.

Mire összetalálkoztunk, közeledett az este. A nap már a hegyek mögé pillantgatott, sugarai behatoltak az erdő legmélyére, és megaranyozták a topolyafák hatalmas törzsét, a jegenyefenyők hegyes csúcsát és a cédrusok bozontos sapkáját. Kissé távolabbról átható bőgés hangzott fel.

- Pézsmaszarvas! - suttogta Derszu kérdő tekintetemre.

Két perc múlva megpillantottam az őzhöz hasonló, csak lényegesen kisebb termetű és sötétebb színű állatot. Szájából két vékony agyar csüngött. Elszaladt vagy száz lépésnyire, megállt, felénk fordította kecses fejecskéjét, és várakozó helyzetbe merevedett.

- Hol van? - kérdezte suttogva Derszu.

Kezemmel odamutattam.

- Hol? - kérdezte még egyszer.

Tőlem telhetőleg igyekeztem tekintetét a kiemelkedő feltűnő tereptárgyak vonalát követve a szarvas felé irányítani, de hiába volt minden igyekezetem, Derszu nem látott semmit. Csendesen felemelte fegyverét, még egyszer figyelmesen arrafelé tekintett, ahol az állat állt, meghúzta a ravaszt - és elhibázta. A lövés hangja végigdübörgött az erdőn, és elhalt a távolban. A megrémült pézsmaszarvas félreugrott, és eltűnt a sűrűben.

- Eltaláltam? - kérdezte tőlem Derszu, és a szeméből látszott, hogy nem vette észre lövésének eredményét.

- Ez alkalommal elhibáztad - feleltem neki. - A pézsmaszarvas elfutott.

- Valóban nem találtam volna? - kérdezte ijedten.

Odamentünk, ahol az imént a vad állt. A földön nem volt vérnyom. Nem fért hozzá kétség: Derszu nem találta el a szarvast. Néhány tréfás szóval igyekeztem elütni a dolgot, Derszu azonban leült a földre, térdére fektette puskáját, és elgondolkozott. Azután hirtelen talpra ugrott, késével nagy jelet vágott az egyik fába, felkapta puskáját és vagy százötven lépésnyire visszaszaladt. Azt hittem, tisztázni akarja önmagát előttem, és be akarja bizonyítani, hogy csak véletlenül hibázta el a pézsmaszarvast. A fába vágott foltot azonban rosszul látta onnan, ezért közelebb jött. Végül kiválasztott egy helyet, felállította villásbotját, és hosszasan célzott. Kétszer is elvette arcát a puskatustól, és szinte úgy látszott, mintha nem bírná rászánni magát, hogy megrántsa a ravaszt. Végül is lőtt, és odafutott a fához. Abból, ahogyan egyszerre lehanyatlott mind a két karja, megértettem, hogy nem találta el a célt. Amikor odaértem hozzá, láttam, hogy a sapkája a földön hever, a puskája szintén; tágra nyitott szeme zavarosan mered a semmibe. Megérintettem a vállát. Összerezzent, és akadozó nyelvvel így szólt:

- Azelőtt senki más nem látta meg előbb a vadat. Mindig én láttam meg először. Ha én lőttem - mindig lyukat ütöttem a bundájába. Az én golyóm sohasem tévesztett célt. Most ötvennyolc éves vagyok. A szemem megromlott, nem látok. Rálőttem a pézsmaszarvasra - nem találtam. Rálőttem a fára, szintén elhibáztam. A kínaiakhoz nem akarok menni, az ő munkájukhoz nem értek. Hogyan éljek most már tovább?

Csak ekkor fogtam fel, hogy tréfálkozásom mennyire nem volt helyénvaló. Hiszen Derszu vadászattal szerezte meg mindennapi élelmét, és látásának meggyengülése egyenlő volt számára a pusztulással. A helyzet tragikumát még csak fokozta, hogy Derszu teljesen magányos ember volt. Hová menjen? Mit tegyen.

Kimondhatatlanul megsajnáltam az öreget.

- Nincs semmi baj, ne félj - vigasztaltam. - Te sokat segítettél nekem, sokszor kihúztál a csávából. Sokkal adósod vagyok. Mindig találsz nálam fedelet és ételt. Majd együtt fogunk élni.

Derszu kapkodva összeszedte a holmiját. Felemelte a puskáját és úgy nézett rá, mint olyan tárgyra, amelyre többé már egyáltalán nincs szüksége.

A nap éppen most tűnt el a látóhatár mögött. A hegyektől hosszú árnyékok nyúltak el kelet felé. A folyó vize úgy csillogott, mint a tükör; a bokrok és a part menti fák visszatükröződtek benne. Úgy tűnt, mintha ott lent, a víz alatt ugyanolyan világ és ugyanolyan fényes ég lenne, mint idefent.

A pataknál elváltunk egymástól. Derszu visszatért táborhelyünkre, én még tovább akartam vadászni. Sokáig barangoltam az erdőben, de semmi sem akadt puskavégre. Végül is elfáradtam és visszafordultam.

Nyugaton lassan kihunyt az esti pír. A kékre vált levegő ólmos mozdulatlansággal terpeszkedett a föld felett; a völgy komoran sötétlett, és mély repedésnek tűnt a hegyek között.

Hirtelen megrezzent valami a bokrokban. Megtorpantam, és lövésre készen tartottam a puskámat. Újabb halk gallyropogás után egy őz lépett ki a rétre az égerfák közül. Tépdesni kezdte a füvet, és nyilvánvalóan észre sem vett engem. Gyorsan céloztam és lőttem. Az állat előrebukott, pofáját szinte a földbe fúrta, és néhány másodperccel később kilehelte a páráját. Szíjat vettem elő, összekötöztem az őz lábait, és a vállamra vetettem a zsákmányt. Valami meleg ömlött a nyakamba: vér volt. Ekkor leeresztettem a földre a vadászzsákmányomat, és Derszu után kiáltoztam. Derszu meghallotta, visszakiáltott, és nemsokára jött is. Puskája nem volt nála. Egy dorongon aztán elszállítottuk az őzet.

Mire visszatértünk a táborba, már feljött a hold, és foszforeszkáló sugaraival megvilágította a tengert, a part menti köveket, az erdőt és a patak vizét. Körülöttünk csend honolt, csak a könnyű éjjeli szél suhogtatta gyengén a füvet. Ez a zaj annyira egyhangú volt, hogy a hozzászokott fül már észre sem vette. Táborunkban égett a tűz; fénye vörös foltokat vetett a földre, és elkeveredett a fekete árnyakkal meg a bokron átszűrődő, sápadt holdsugarakkal. A távolban látni lehetett a tenger páráiba burkolózott Baklanyij-(Kormorán) hegyfokot.

A vadászat után nagy kimerültséget éreztem. Vacsora közben Oroszországról meséltem Derszunak. Azt tanácsoltam neki, hagyja abba a veszélyekkel és nélkülözésekkel teli tajgai életet, és telepedjen le velem a városban. Ő azonban csak hallgatott, és feszülten töprengett valamin.

Végül annyira erőt vett rajtam a fáradtság, hogy nem bírtam tovább nyitva tartani a szemem. Beburkolóztam a takarómba, és álomba merültem.

Éjjel felébredtem. A hold magasan állt az égen; a látóhatárhoz közel levő csillagok úgy szikráztak, mint a briliánsok. Éjfél utánra járt már az idő. Mintha az egész természet szendergő álomba merült volna. Nincs szebb dolog a világon, mint a holdfényben fürdő végtelen tenger és a némán ragyogó csillagokkal teleszórt mélységes égbolt A sötét víz, a parti szirtek, a hegyeket koszorúzó hallgatag erdők csodálatos harmóniába olvadtak össze. Derszu még mindig a tűznél üldögélt. Már első tekintetre láttam, hogy még le sem feküdt. Megörült, hogy felébredtem, és mindjárt nekilátott, hogy teavizet forraljon. Feltűnt nekem, hogy az öreg nagyon izgatott, fokozottan törődik velem, és mindenképpen szeretne ébren tartani. A kedvében akartam járni, és azt mondtam, hogy már nem vagyok álmos. Derszu fát dobott a tűzre, és amikor az lángra lobbant, felkelt a helyéről, s ünnepélyes hangon beszélni kezdett:

- Kapitány! Most én beszélni fogok. Te csak hallgass engem.

Azzal kezdte, hogyan élt régebben, hogyan maradt egymagában, és hogyan szerezte meg vadászattal a kenyerét. A puskája sohasem tévesztett célt. Maralszarvas-agancsokat adott el, és cserébe töltényt, dohányt, ruhaanyagot kapott a kínaiaktól. Sohasem gondolt arra, hogy a szeme cserbenhagyhatja, és az éles látást már semmi pénzért nem vásárolhatja meg többé. Már egy féléve érzi, hogy látása gyengül. Először azt hitte, majd elmúlik, de a mai napon meggyőződött arról, hogy a vadászatnak az ő számára örökre befellegzett. Ettől nagyon megijedt. Azután eszébe jutottak a szavaim, hogy mindig hajlékot és kenyeret találhat nálam.

- Köszönöm, kapitány - mondta. - Nagyon köszönöm.

Ezzel hirtelen letérdelt, és földig hajolt. Sietve felemeltem, és azt mondtam, hogy éppen ellenkezőleg, én vagyok lekötelezve neki, hiszen az életemet mentette meg. Ha eljönne hozzám lakni, ezzel csak örömöt szerezne nekem. Szerettem volna elvonni őt szomorú gondolataitól, ezért azt javasoltam, hogy teázzunk.

- Várj csak, kapitány - mondta Derszu. - Még nem fejeztem be.

Tovább folytatta élete történetét. Elmondta, hogy meg fiatal korában megtanulta egy öreg kínaitól, hogyan találhat ginszeng-gyökeret. Ő sohasem adott el ginszeng-gyökeret, hanem élő állapotban vitte át a Liefu felső szakaszához, és ott elültette. Utoljára tizenöt évvel ezelőtt járt ezen a ginszeng-telepítvényen. A gyökerek mind szépen nőttek: összesen huszonkét növény volt ott akkor. Most nem tudja, megmaradtak-e vagy sem - valószínűleg megmaradtak, mivel eldugott helyen voltak elültetve, és sehol a közelben nem vett észre emberi nyomokat.

- Ez mind a tied! - fejezte be hosszú beszédét.

Ez nagyon meglepett; próbáltam rávenni, hogy adja el a gyökereket a kínaiaknak, és a pénzt tartsa meg magának. Derszu azonban kitartott a maga akarata mellett.

- Nekem nem kell - mondta. - Nekem már csak kevés időm van hátra. Nemsokára meghalok. Azt akarom, hogy a ginszenggyökér mind a tied legyen.

Szemében oly megható könyörgés ült, hogy nem tudtam ellenkezni. Éreztem, hogy visszautasításom nagyon megbántaná. Így hát beleegyeztem, de szavát vettem, hogy az expedíció végeztével eljön velem Habarovszkba. Derszu meg is ígérte.

Abban állapodtunk meg, hogy majd tavasszal elmegyünk a Liefuhoz, és megkeressük az értékes gyökereket.

Az ezüstös hold nyugat felé hanyatlott. Az ég keleti oldalán új csillagképek tűntek fel. A nyirkosság leszállt a földre, és vékony, ezüstös zúzmarával vont be mindent. Mindez megbízható előjele volt annak, hogy közeleg a hajnal.

Derszu fát hajított a tűzre. Fényes, imbolygó láng csapott fel, rőt visszfénye megvilágította a bokrokat meg a parti szirteket - megállapodásunk és kölcsönös kötelezettségvállalásunk néma tanúit.

De íme, keleten megjelent egy rózsaszín csík: pirkadni kezdett. A csillagok gyorsan fakultak, az éjszaka varázslatos képe eltűnt, és a kékesszürkés levegőben szétömlött a hajnal homályos derengése. A tábortűz vörös parazsai elhalványodtak, és hamu lepte be őket; a zsarátnokok füstölögtek; úgy tűnt, mintha a tűz a belsejükben bujkált volna.

- Szundítsunk egy keveset - javasoltam öreg barátomnak. Derszu felkelt, megigazította a sátrat, azután mindketten lefeküdtünk...

Amikor felébredtünk, a nap már magasan állt. Fagyos, derült reggel volt. A tavacskák vizét csillogó, vékony jégréteg vonta be, csak a lékek látszottak sötét foltoknak.

Sietve bekaptunk egy kevés hideg húst, megteáztunk, és iszákjainkat összeszedve visszafordultunk a Nahtohuhoz.

Ott mindnyájukat együtt találtuk. Arinyin lőtt egy északi oroszlánfókát, Zaharov pedig egy másik fókát, így máris jelentős bőr- és húsmennyiségre tettünk szert.

November 12-től 16-ig egy helyben maradtunk. Ez idő alatt a lövészek vörösáfonyát és cédrusdiót gyűjtöttek. Derszu az udegéknél a két nyersbőrt becserélte egy kikészített jávorszarvasbőrre. A bennszülött asszonyokkal lábbelit szabatott belőle, amit azután mi magunk varrtunk meg a saját méretünkre.

November 17-én reggel búcsút vettünk a Nahtohu folyótól, és megindultunk visszafelé az óhitűekhez. Távozásunkkor még egy pillantást vetettem a tengerre, abban a reményben, hátha feltűnik valahol Hej-ba-tou csónakja... De a tenger üres maradt. A szél a szárazföld felől fújt, ezért a partnál a víz nyugodt volt, de a messzeségben nagy hullámok tornyosultak. Legyintettem és jelt adtam az indulásra. Szomorú dolog visszatérni, de hát nem volt más választásunk.

November 22-én elértük a Tahopiét, 23-án reggel pedig megérkeztünk a Kuszung folyóhoz.

Hej-ba-tou visszatérése

A Kuszung menten lakó udegéknél tartott rövid pihenő után tovább akartam menni, ők azonban azt tanácsolták, maradjunk náluk még egy napig. Kijelentettek, hogy hosszú szélcsend és borús idő után feltétlenül erős szélre lehet számítani. A helybeli kínaiak szintén igen izgatottan tekintgettek nyugat felé. Megkérdeztem, mi a baj, mire a hóborította Kjamo hegygerincre mutogattak.

Ekkor vettem csak észre, hogy az eddig világosan és pontosan kivehető hegylánc gerince most elmosódott, bizonytalan körvonalú lett; a hegyek mintha füstölögtek volna. A kínaiak szerint a Kjamótól a szél két óra múlva ér el a tengerhez.

A kínaiak a legközelebbi tüskökhöz és fatörzsekhez kötözték a házak tetejét, a gabonavetést pedig fűből font hálókkal terítették le. Délután két óra tájban valóban megjött a szél; eleinte csendesen és egyenletesen fújt, később egyre fokozódó erővel tombolt. A szél hóból, porból és felragadott száraz levelekből álló felhőket sodort magával. Ereje este érte el tetőfokát. Szélsebességmérővel kiléptem a házból, hogy megmérjem az erejét, de egy szélroham letépte a műszer kerekét, és engem is majdnem fellökött. Futólag láttam, amint egy háztetőről leszaggatott deszka és fakéreg szállt a levegőben. A ház mellett egy kétkerekű kínai kordé állt. A szél átgördítette az udvaron, és odaszorította a kerítéshez. Egy szénakazal rosszul volt lekötve; néhány perc múlva nyoma sem maradt.

Csak reggel felé csillapodott a szélvihar. Az erős rohamok után rövid szélcsend következett.

Amikor megvirradt, meg sem ismertem a helyet: az egyik kunyhó teljesen romokban hevert, egy másiknak bedöntötte a szél a falát; a földön gyökerestül kicsavart fák hevertek.

Tovább kellett volna mennünk, de valahogy nem akaródzott: útitársaim elfáradtak, a kínaiak pedig olyan vendégszeretők voltak. Úgy döntöttem, hogy még egy napig pihenünk náluk - és jól tettem. Aznap este egy fiatal udege érkezett a tengerpartról, és örömhírt hozott: Hej-ba-tou visszaérkezett a csónakjával, és minden holmink épségben megvan. Kísérőim boldog „hurrát” kiáltottak, és örömükben egymás kezét szorongatták. És valóban, volt minek örülni; én magam is a legszívesebben táncra perdültem volna.

Másnap reggel még alig virradt, máris mindnyájan a parton tolongtunk. Hej-ba-tou nálunk nem kevésbé örült. A lövészek körülvették, és kérdésekkel árasztották el. Kiderült, hogy erős szél fogta el, és elsodorta egészen a Szahalin-szigetig. Hej-ba-tou nem vesztette el a fejét, és mindenképpen igyekezett közelebb evezni a parthoz, mert tudta, hogy ellenkező esetben Japánba is elsodródik. Szahalin-szigetről átjutott az Imperátor-öbölbe, onnan délnek ereszkedett le a part mentén. A Nahtohu folyónál az udegéktől megtudta, hogy eljöttünk az Amakuhoz, és ekkor lóhalálában utánunk indult. A tegnapi szélvihart a Huolonku folyón élte át, onnan egy nap alatt érkezett el a Kuszunghoz.

Azonnal új terv érlelődött meg a fejemben: a Kuszung mentén felmegyünk a Szihote-Alinyig, és onnan leereszkedünk a Bikin folyóhoz. Hiszen most már mindenünk megvolt: élelmiszer, szerszám, meleg ruha, lábbeli, felszerelés és töltények.

Hej-ba-tou szintén úgy határozott, hogy a Kuszungnál telel át. A hajózás a tengeren körülményessé vált; a partok közelében sok úszó jégtábla torlódott össze; a folyótorkolatok befagytak.

A lövészek késedelem nélkül hozzáfogtak a csónak kirakásához. Amikor leszedték a vitorláit, kormányát és árbocait, a csónakot kivontatták a partra, és két oldaláról cövekkel alátámasztva, faállványra állították.

Másnap nekiláttunk, hogy ácsoljunk néhány szánt. Hat szánra volt szükségünk, de hármat kaptunk az udegéktől, úgyhogy csak hármat kellett magunknak elkészítenünk. Zaharov és Arinyin értett az ácsmesterséghez. Segítségül két udegét állítottam melléjük. Derszura bíztam a munkálatok irányítását, mivel észrevételei mindig helyénvalóak voltak. A lövészek már megszokták ezt, sohasem vitatkoztak vele, és hozzá sem fogtak a munkához, amíg nem kapták beleegyezését.

Ezek a munkák tíz napot vettek igénybe. Útitársaim közben el-eljártak vadászgatni. Néha eredménnyel jártak, de gyakran üres kézzel tértek vissza. A kuszungi udegékkel összebarátkoztunk, és valamennyiüket jól ismertük arcról és név szerint egyaránt.

November 25-én Derszu, Arinyin és én néhány udegével egyetemben halászni mentünk a Kuszung torkolatához. Az udegék nádból készített fáklyákat és súlyos fapörölyöket hoztak magukkal.

A holt ágak között fekvő egyik szigeten fűvel álcázott különös épületeket találtunk. Azonnal felismertem, hogy japánok építették. Orvhalászok kunyhói voltak, melyeket sem a szárazföldről, sem a tenger felől nem lehetett észrevenni. Az egyik ilyen kalyibában ütöttünk tanyát.

A folyó kis öbleinek vize már befagyott. A tükörsima átlátszó jégen keresztül jól lehet látni a zátonyokat és mély gödröket, a vízinövényeket, a köveket és az elmerült hordalékfákat. Az udegék néhány léket vágtak a jégbe, és kettős hálót eresztettek le. Amikor besötétedett, meggyújtották a nádfáklyákat, majd a lékek irányában szaladtak, s közben nagy erővel döngették a jeget fapörölyeikkel. A fénytől és a zajtól megrémült halak őrült gyorsasággal úsztak előre a lék felé - egyenesen bele a hálókba. Nagyon jó fogást csináltunk. Első alkalomra csaknem húsz hal került a hálókba. Az udegék megint a lékekbe eresztették a hálókat, és a másik oldalról hajtották meg a halakat, azután átmentek a tóra, onnan a holt ágba, onnan a folyóra, aztán megint az öbölben próbáltak szerencsét.

Este tíz órakor fejeztük be a halászatot. Az udegék egy része hazatért, a többiek ott maradtak éjszakára a halásztanyán. Ez utóbbiak között volt az udege Logada is, akit még tavalyról ismertem. Szeles, fagyos éjszaka volt; még a tűznél is érezni lehetett a hideget. Éjféltájban eszembe jutott Logada, és megkérdeztem, hol van. Egyik társa azt felelte, hogy kint alszik. Felöltöztem, és kiléptem a viskóból. Sötét volt, s a hideg szél úgy hasogatta az ember arcát, mint a kés. Mentem egy darabot a folyó mentén, de sehol sem láttam tűzrakást. Amikor elmondtam az udegéknek, hogy nem találom Logadát, azt felelték, hogy Logada tűz nélkül alszik.

- Hogyan? Tűz nélkül? - kérdeztem elhűlve.

- Úgy - felelték azok egykedvűen.

Attól tartva, hogy Logadának valami baja eshet, meggyújtottam kis viharlámpámat, és újból a keresésére indultam. Két udege vállalkozott rá, hogy elkísér, ötven lépésnyire a viskótól, a part alatt rábukkantunk Logadára, aki egy nyaláb száraz füvön aludt.

- Nem fázol? - kérdeztem csodálkozva.

- Nem én - felelte, és azonnal megkérdezte: - Mi az, mi történt?

Az udegék elmondták neki, hogy nyugtalankodtam miatta, és sokáig kerestem a sötétben. Logada azt válaszolta, hogy a viskóban sokan vagyunk, és kevés a hely, ezért úgy határozott, hogy kint fekszik le. Ezután megint jó szorosan beburkolózott rövid bekecsébe, lefeküdt a fűre, és újból elaludt. Visszamentem a kalyibába, és elmeséltem Derszunak ezt a kis jelenetet.

- Semmi az, kapitány - felelte a gold. - Ezek az emberek nem félnek a hidegtől. Mindig a hegyekben élnek, cobolyra vadásznak. Ahol eléri őket az éj, ott is alszanak. Ők holdfénynél melengetik a hátukat.

Amikor kivilágosodott, az udegék újra halászni mentek, de most más módszert alkalmaztak. A kivágott lék fölé kis bőrsátrat állítottak, melybe oldalról semmi fény nem szűrődhetett be. A napsugarak behatoltak a jég alá, és megvilágították a folyó fenekét. Világosan, élesen lehetett látni a kavicsokat, kagylókat, homokot, vízinövényeket. A vízbe eresztett szigony majdnem leért a folyó fenekéig. Négy ilyen sátrat állítottak fel szorosan egymás mellett. Minden egyes sátorba beült egy-egy ember, a többiek szétszéledtek, és hajtani kezdték a halakat. Amikor a halak a lékekhez értek, a sátorban ülő halászok szigonnyal ledöfték őket. Ez a vadászat még nagyobb eredménnyel járt, mint a tegnapi.

Visszatértünkben a kutyám négy madarat riasztott fel. A parti homokon üldögéltek, és színezetük annyira egybeolvadt a környezettel, hogy még egészen közelről sem lehetett észrevenni őket. Csak akkor láttam meg, amikor felrepültek. Lőttem, és sikerült leszednem az egyiket. Pusztai talpastyúk volt, amelyet valószínűleg a szél sodort ide Kelet-Mongóliából. Az Usszurintúli-vidéken most első ízben jelent meg ez a madár. Amikor megmutattam az udegéknek, azok nagy lármával adtak kifejezést csodálkozásuknak, és azt mondták, hogy még sohasem láttak ilyen madarat. Azonnal el is keresztelték „mafá”-ra, vagyis medvemadárra, mert a madár lába a medve talpára emlékeztetett.

Útközben még több talpastyúk-csapattal is találkoztunk. Később azután megtudtam, hogy ugyanez év november végén az Olga-öbölben és a Szamarga folyó környékén is láttak pusztai talpastyúkot. Körülbelül egy hétig tartózkodtak ott, azután éppen olyan váratlanul, mint ahogyan megjelentek, el is tűntek.

Míg a szánokat és a sítalpakat készítették, kirándulgattam a környékre, de időm nagyobbik részét otthon töltöttem. Mindent felül kellett vizsgálni, mindent számba kellett venni. Személyes tapasztalatból tudtam, hogy nem szabad figyelmen kívül hagyni az őslakók sok évszázados tapasztalatait. A későbbiek folyamán sokszor volt alkalmam örülni, hogy hallgattam az udegék tanácsaira.

December 2-án a lövészek befejezték minden munkájukat. A végső előkészületekre még egy napot engedélyeztem nekik. A Cse-si-u nevű öreg mandzsu megígérte, hogy elkísér bennünket a Bikin folyónál épült első kínai telepig. Másnap délután felraktuk a szánokra a rakományt. Reggelre nem maradt más hátra, mint összeszedni az ágyneműnket.

Az este folyamán az udegék mindenféle varázsigével kérték a szellemeket, hogy jó utazást és szerencsés vadászatot adjanak nekünk. Kunyhónkba rengetegen gyűltek össze. A kínaiak italt és nyalánkságokat hoztak. A bortól felhevült udegék egész éjjel táncoltak a tüzek körül, dobszó mellett dalolva.

December 4-én fagyos reggelre ébredtünk: -19 C fok volt a hőmérséklet. Könnyű szellő fújt nyugat felől. Az ég felhőtlen, mélykék volt. A hegyekben hó fehérlett.

Az expedíció első napján majdnem mindig késéssel indultunk. Rendszerint a vezetőkkel van baj: vagy nincs kész a lábbelijük, vagy meg nem ettek, nincs útravaló dohányuk stb. Csak délelőtt tizenegy órakor, véget nem érő noszogatások után sikerült felkerekednünk. A kínaiak zászlócskákkal, kereplőkkel és rakétákkal búcsúztattak bennünket.

Karavánunk nyolc szánkóból állt. Minden egyes szánra körülbelül 30 kiló hasznos terhet raktunk. Szánkutyáink nem voltak, erre nem volt pénzem, de egyébként is aligha lehetett volna annyi szánkutyát találni a Kuszung mellett, amennyire szükségünk lett volna. Ezért azután saját magunknak kellett húzni a szánokat.

Az udegék téli teherszállítási módja rendkívül érdekes. A szán elülső részéhez zsineget vagy szíjat kötnek, amely a vállon keresztülvetett vontatóhevederben végződik. A legközelebbi szánkólábhoz oldalt egy irányítónak nevezett hosszú rudat erősítenek. Az ember jobb kezével tartja a rudat, és ezzel irányítja, és támogatja a szánt az éles kanyarulatokban.

Egy helyütt, a Kuszung közepén magányos szikla magaslik, amelyet az udegék Csölie-Kataninak neveznek. Az öreg Lyurl elmesélte nekem, hogy valamikor más vadászokkal együtt hosszabb időn át táborozott e szikla mellett. Valamelyik társa észrevette, hogy a szikla csúcsán egy tigris hever mozdulatlanul. Az udegék több napot töltöttek itt, s közben kétszer havazott. A hó teljesen belepte a fenevadat. A hatodik nap reggelén a tigris nagy meglepetésükre felkelt, megrázkódott, és elindult lefelé a folyóhoz. Ekkor megértették, hogy a tigris csak időlegesen volt élettelen (ezt bármikor megteheti, amikor csak akarja). A lelke elhagyta a testét, és valahol messze vidékeken vándorolt, azután visszatért, és a tigris újból életre kelt. Az udegék megrémültek, és elmenekültek. Ettől az időtől a Csölie-Katani szikla tilalmas helynek számít. Van egy másik ilyen titokzatos hely is, a Kuszung alsó szakaszán, ahol a bal parton egy emberi archoz hasonló szikla áll. Az udegék Kata-Tölingnek, azaz Kőfejnek hívják.

Ezen a napon csak kis utat tettünk meg, és korán letáboroztunk. Az első éjjeli táborban csak úgy találomra foglaltuk el a helyeinket. Derszu, jómagam és a mandzsu Cse-si-u a tűz egyik oldalán, a lövészek a másik oldalon helyezkedtek el. Ezt a rendet azután egész úton betartottuk.

Télen, különösen erős szelek idején, hozzáértéssel kell felállítani a kettős lejtőjű sátrat. A vázát a folyók mentén mindig bőven található fűzfadorongokból állítják össze, és minden oldalról sátorlapokkal vonják be; a tetején nyílást hagynak, hogy a füst eltávozhassék rajta. Hogy a sátorban léghuzat legyen, az egyik sátorlapot egy kissé fel kell emelni (rendszerint a bejárati oldal felől). Csak az a baj, hogy a tiszta levegővel együtt a hideg is bejut a sátor belsejébe. Szerencsére Derszu találékonysága megint csak kisegített bennünket. Egy odvas fát hozott, és úgy tette le a földre, hogy egyik vége a tűz mellett volt, másik vége pedig kívül maradt a sátron. Ez az üreges fa kitűnő huzatnyílásnak bizonyult, és a sátor levegője egyszeriben kitisztult. A lövészek fenyőgallyat vágtak, befedték száraz fűvel, és kész volt a fekvőhely. Éjjel mindnyájan pompásan aludtunk.

Másnap reggel, december 5-én, én ébredtem a legkorábban; felöltöztem, és kibújtam a sátorból. A virradat homálya nyugat felé űzte az éji sötétséget. Pirkadt. Az erdőben meg-megroppant egy-egy megfagyott gally, és ilyenkor sajátos, csengő hang hallatszott. A hőmérő -20 C fokot mutatott. A lékekből pára szállt felfelé; a közelben növő fákat zúzmara vonta be, és fehér korallokhoz tette hasonlatossá. A nyílások körül két vidra játszadozott. Furcsán, kígyózva mozogtak, és fütyülésre meg vihogásra hasonlító hangokat hallattak. Néha felemelkedtek a két hátsó lábukra, és körülnéztek. Én a bokrok közül figyeltem őket, de mégis megszimatolták, és gyorsan bemerültek a vízbe.

Azoknak az élő erdőszigeteknek az alapján, amelyek oázisokként maradtak meg a folyó két oldalán, következtetni lehetett arra, milyen volt e helyek növényzete. Nagy számban nőtt itt cédrus-, topolya- és nyárfa, imitt-amott bokorszerű juharfákat is láttunk, melyeknek barnásszürke ágai tele voltak száraz, rózsaszín terméssel. Az Amur menti orgonát most csak sötétszürke kérgű, csupasz ágainak végén csüngő, száraz termésének csomóiról lehetett felismerni. Közelebbi vizsgálódás után sikerült felfedeznem néhány jázminbokrot és amuri borbolyát, rajta maradt megfagyott termésével...

Délután négy órakor elérkeztünk az Oloszo forrásához. Innen kezdődnek az erdőégéses területek.

Ezen a napon nem mentünk tovább; kiválasztottunk egy kisebb erdőszigetet, behatoltunk a sűrűjébe, és ott barátságos éjjeli szállást rendeztünk be.

Este a lövészek különféle rémtörténeteket meséltek egymásnak kísértetekről, házimanókról meg effélékről.

Különös dolog: a lövészek hittek saját ördögeik létezésében, ugyanakkor csak nevették az udegék ördögeit, és gúnyolták babonáikat. Ugyanígy voltak a vallással is; gyakran észrevettem, hogy az udegék ebben a tekintetben sokkal türelmesebbek, mint az európaiak. Sohasem gúnyolnak ki más vallást, s mindig közömbösek maradnak iránta. Ezt Derszunál is megfigyeltem. Valahányszor a lövészek mindenféle furcsaságokat meséltek, nyugodtan pipázva hallgatta őket, és az arcán sem mosolyt, sem kétséget nem lehetett észrevenni.

December 6-án reggel még sötétben keltünk. A hőmérő -21 C fokot mutatott. Napkeltekor a szél valamelyest csillapodott, és ettől mintha melegebb lett volna.

Régebben, amikor a Kuszung völgyét erdő borította, sok coboly tanyázott errefelé. Most kihalt a táj. A hegyeken rezgő nyár- és nyírligetek nőttek, az ártéri erdők helyét pedig vékony törzsű füzek, égerfák és fiatal vörösfenyők foglalták el.

Ezen a napon eljutottunk a Buj folyó torkolatáig. A kínaiak ezt a folyót Vulienkounak hívják. Itt meg kellett válnunk a Kuszungtól, és a Szihote-Aliny felé kanyarodtunk.

A Vulienkou torkolata mellett élt egy Szungcaj nevű udege, aki tipikus képviselője volt népének. Apjától örökölte a sámánságot. A kunyhója zsúfolva volt mindenféle bálvánnyal. Híres vadász volt, amellett kiváló hajós hírében állt; a folyó leggyorsabb sodrású szakaszain is biztosan haladt át csónakjával. Amikor arra kértem, vezessen el bennünket a Szihote-Alinyhoz, szívesen beleegyezett. Csak azt kötötte ki, hogy még egy napot töltsünk nála, mert előbb vadászatra kell indítania a fivérét, meg kell gyógyítania beteg anyját, és magának is fel kell készülnie a hosszú útra.

A hatvanéves öregasszony régi tradíciók, szokások, szertartások őrzője volt, és sok mondát ismert. Tudta, milyen esetekben milyen pénzbüntetést (bajta) kell kiszabni, és tekintélynek tartották a házasságkötésnél vagy válásnál felmerült hozománykérdések eldöntésében.

Beleegyeztem, hogy az egész másnapot Szungcaj házában töltöm, és nem is bántam meg. A házigazda és az anyja is elég közlékeny volt. Így sok érdekes dolgot sikerült megtudnom a sámánságról, és néhány régi mondát is leírtam.

Szungcaj hosszú szeletekre vágott fagyasztott hallal vendégelt meg este. Egy egész fagyasztott halat tálaltak az asztalra. Szibériai lazac volt, amely valamivel kisebb a fiatal púposlazacnál. Most az egyszer félretettük a nyers hal iránti európai előítéletet, és megadtuk neki, ami dukált.

A Szihote-Alinyon keresztül

A következő négy napon a Vulienkou mentén haladtunk. A Vulienkou a Szihote-Aliny gerincén ered, eleinte délkeletnek, majd délnek folyik, azután harminc kilométert megint délkeletnek, és az utolsó öt kilométeren újra déli irányba fordul. Középső szakasza számos apró patakra ágazik szét, amelyek a kövek és kidőlt fák között elvesznek az erdőben. Az évről évre pusztító erdőtüzek következtében a hegyeken az erdő teljesen kipusztult, csak a folyó két partján és az átereszek közötti szigeteken maradt épségben.

A befagyott holt ágak láttára azt hihetnénk, hogy a Vulienkou nyáron is bővizű. Pedig valójában nem így van. A hegyekről lefutó víz gyorsan leömlik, anélkül hogy különösebben észrevehető nyomokat hagyna maga után. Télen viszont egészen más a helyzet. A víz betölti a gödröket, kátyúkat, tocsogókat, és befagy. A jég felületén újabb jégrétegek keletkeznek, amelyek egyre vastagodnak és terjednek. Ez jelentős mértékben megkönnyítette utunkat. A széldöntötte fákat a nagy folyók tovasodorják, viszont a kis patakokban ott marad, ahová éppen leesett. Ennek tudatában több fejszét és két harántfűrészt vittünk magunkkal, és segítségükkel a lövészek gyorsan szétszedték a torlaszokat, és utat törtek.

Itt egy kis kalandunk csaknem egy egész napot elrabolt tőlünk.

Éjjel nem vettük észre, hogy a víz megközelítette táborhelyünket. Egyik szánunk befagyott a jégbe. Fejszékkel kellett kivágni a jégből, azután tűzön leolvasztani a szántalpakat, és kijavítani az eltört részeket. Okulva a tapasztalatból, a továbbiak folyamán táborozáskor nem hagytuk jégen a szánokat, hanem fagörgőkre állítottuk őket.

Napról napra nehezebben haladtunk előre. Gyakran kerültünk sűrű erdőbe vagy széldöntötte fákkal eltorlaszolt kőmezőkre. Derszu és Szungcaj baltával haladtak elöl; kivágták a szánok átjutását akadályozó fácskákat és bokrokat, s rőzsét szórtak a kátyús helyekre, a meredek lejtőkre, ahol a szánok esetleg felborulhattak volna. Minél mélyebbre jutottunk az erdőkbe, annál több lett a hó. Egyik helyen néhány percre megálltam, hogy megvizsgáljam a hó alól kiálló kőzeteket. Amikor utolértem barátaimat, láttam, hogy azok lehajolva mennek, és figyelmesen vizsgálgatnak valamit.

- Mi az? - kérdeztem Szungcajtól.

- Egy kínai ment erre három nappal ezelőtt - felelt helyette Derszu. - Megtaláltuk a nyomait.

Valóban, imitt-amott halványan látszott egy-egy hóval csaknem teljesen behordott emberi nyom. Derszu és Szungcaj még azt is észrevették, hogy a nyom nem egyenesen, hanem cikcakkban halad, hogy a kínai gyakran leült a földre, és két táborhelye egészen közel volt egymáshoz.

- Beteg - állapították meg.

Meggyorsítottuk lépteinket.

A nyomok állandóan a folyó mentén vezettek. Ki lehetett olvasni belőlük, hogy a kínai már nem próbált keresztülvergődni a kidőlt fákon, hanem megkerülte őket. Így mentünk még vagy félóra hosszat. Ekkor a nyomok élesen oldalra kanyarodtak. Követtük őket. Egyszerre csak az egyik szomszédos fáról két varjú rebbent fel.

- Aha! - szólt Derszu megállva. - Az ember meghalt.

Így is volt. Ötven lépésnyire a pataktól megláttuk a halott kínait. Egy fához támaszkodva ült a földön, jobb könyöke egy kövön nyugodott, a feje pedig bal oldalára csüngött le. A jobb vállán egy varjú ült, mely megjelenésünkre ijedten rebbent fel a hulláról.

A halott szeme nyitva volt, és belepte a hó. Kísérőim kiderítették, hogy amikor a kínait elfogta a rosszullét, tábort akart ütni, levette az iszákját, de a sátorveréshez már nem volt ereje; leült egy fa alá, és úgy halt meg. A mandzsu Cse-si-u, Szungcaj és Derszu visszamaradtak, hogy eltemessék a halottat, mi pedig továbbmentünk.

Egész nap kínlódtunk, még ebédre sem tartottunk pihenőt, de a széldöntötte fák, a jeges területek, a zsombékos mocsarak, a hóval beborított hasadékok olyan akadályokat gördítettek elénk, hogy nyolc óra alatt csak négy és fél kilométert sikerült megtennünk, ami átlagban 500 métert tesz ki óránként. Estére elértünk a Szihote-Aliny gerincéhez. A barométer 700 méter magasságot mutatott.

Másnap, december 14-én, csendes és fagyos reggelre virradtunk. A nap vörösen kelt fel, és sokáig semmi meleget sem adott. A csúcsokon a hó halványrózsaszínben tündökölt, az árnyékos helyeken pedig kékes árnyalatot öltött.

A környék megszemlélése közben észrevettem, hogy egy helyütt pára gomolyog elő a földből.

Odahívtam Derszut és Szungcajt, és közelebb mentem. Kiderült, hogy vas- és kénhidrogén-tartalmú melegforrás tör fel. A forrás körüli kőzet vörös színű, az iszaplerakódás pedig fehér, meszes. A víz hőmérséklete +27 C fok. Az udegék jól ismerik ezt a Vulienkou menti meleg-forrást, de az oroszok elől gondosan titkolják.

A forró kigőzölgésektől a forrás közelében levő köveket, bokrokat és a földön heverő fákat szeszélyes mintázatú zúzmara lepte be, amelyen gyémántosan csillogott a napfény. A hideg miatt sajnos nem hozhattam a forrásból vizet vegyelemzés céljára.

Amíg mi a melegforrásnál jártunk, a lövészek felszedték a sátrat, és összekötözték a hálózsákokat.

Egész nap tiszta, napfényes, jó idő volt. A hőmérő -17,5 C fokot mutatott, a barométer 685 mm-en állt. Könnyű szellő kis gomolyfelhőket kergetett kelet felől; távolról úgy látszott, hogy magasan úsznak az égen, de amint egyre magasabbra hágtunk, mintha lejjebb ereszkedtek volna. A vízválasztó felett a felhők egészen alacsonyan keltek át és minden kis felhőcskéből végtelenül finom, szikrázó porhó szitált. Ekkor szivárványszínű koszorúk tűntek fel a nap körül, de amint a felhő túlhaladt a napon, a fényjelenség eltűnt.

A Szihote-Aliny nyugati lejtője elég lankás, de meredekebb, mint az Armu eredeténél. A hágó után luc-, jegenye- és vörösfenyőből álló erdő következik. A kis patakok partján molyhos, sárgás kérgű nyírfa, hegyi juharfa és különösen sok égerfa nő.

A sok moha és a bőséges nyirkosság nem engedte, hogy az erdőtüzek a vízválasztón túl terjedjenek, bár ezen az oldalon is lehetett imitt-amott kiégett, kopasz helyeket látni.

Itt megint felkötöztük a terhet a szánokra, és rögtön útnak is indultunk. A Szihote-Alinyt borító erdő öreg, gyér, és csak tűzifának való. Az éjjeli táborhely kikeresése az ilyen erdőben mindig sok nehézséggel jár: az ember vagy fagyökerekkel körülfont kövek, vagy moha alatt lappangó rőzse közé kerül. Még több gondot okoz a tűzifa. Városi ember valószínűleg fur-csának találja ezt, és csodálkozva kérdezi: hogyan, az erdőben nem találni tűzifát? Pedig így van. Az erdei, jegenye- és vörösfenyők sok szikrát hánynak; a szikráktól meggyulladhat a sátor, az ember ruházata és takarója. Az égerfa vastag belű, sok vizet tartalmaz, és több füstöt ad, mint lángot. Így csak a nyírfa marad hátra. Ebből azonban csak szórványosan akad a

Szihote-Aliny tűlevelű erdői között. Szungcaj, aki jól ismerte ezeket a helyeket, hamar megtalált mindent, ami a táborozáshoz kellett.

A lövészek hozzáláttak a sátorveréshez, én pedig Derszuval elmentem vadászni, abban a reményben, hátha sikerül leterítenünk valami szarvast. A tábor közelében három császármadarat vettem észre. A havon járkáltak, és nem is hederítettek ránk. Lőni készültem, Derszu azonban megállított.

- Nem kell, nem kell! Amúgy is meg lehet őket fogni.

Már az is meglepett, hogy Derszu minden óvatosság nélkül közeledik a madarakhoz, de még inkább elcsodálkoztam, amikor láttam, hogy a madarak nem félnek tőle, hanem minden sietség nélkül, kényelmesen húzódnak félre előle, akár a házityúkok. Amikor Derszu úgy négy méternyire megközelítette őket, elővette a kését, és rájuk sem hederítve, kivágott egy fiatal fenyőfát, letisztította a gallyaitól, majd egy zsinórból hurkot erősített a végére. Ezután odament a madarakhoz, és az egyiknek a nyakára vetette a hurkot. A megfogott madár csapkodni kezdett a szárnyával. Ekkor a másik két madár végre rájött, hogy tanácsosabb elrepülni. Fel is rebbentek, és letelepedtek a közelben növő vörösfenyőre: az egyik egy alsó ágára, a másik egészen a fa tetejére ült. Megint lőni készültem, Derszu azonban megint csak visszatartott, és kijelentette, hogy a fán még kényelmesebben meg lehet őket fogni, mint a földön. Odament a vörösfenyőhöz. Óvatosan felemelte a botot; igyekezett minél kevesebb zajt ütni. Amikor nyakába akarta vetni a hurkot, vigyázatlanságból megütötte botjával a madár csőrét, mire az megrázta a fejét, de aztán megint megnyugodott, és tovább bámult felénk. A következő percben az alsó ágon ülő madár már tehetetlenül vergődött a hurokban. A harmadik madár oly magasan ült, hogy nem lehetett elérni a földről. Derszu felmászott a fára. A vörösfenyő igen vékony volt, erősen ingott. Az ostoba madár ahelyett, hogy elrepült volna, ott maradt a helyén, erősen belekapaszkodott karmaival az ágba, míg szárnyaival egyensúlyozott, hogy le ne essen. Amint Derszu elérte a pálcával, a nyakára dobta a hurkot, és lehúzta a földre. Ilyen módon tehát egyetlen lövés nélkül megfogtuk mind a három madarat. Csak később vettem észre, hogy ezek a madarak testesebbek a császármadaraknál, és a tollazatuk is sötétebb. Ezenkívül a hímnek vörös szemöldöke van, akár a nyírfajdoknak. Ez a madárfajta az usszuri császármadár vagy „vadóc”, amely csakis a Szihote-Aliny tűlevelű erdőiben él, dél felé az Armu forrásvidékéig. A „vadóc” nevet az óhitűektől kapta, de erre az elnevezésre igazán nem szolgált rá. Talán azért kapta ezt a nevet, mert a legvadabb és legeldugottabb helyeken él. A kínaiaknál „tasugiri”, azaz nagy császármadár a neve. Megvizsgáltuk a begyét, és ebből megtudtuk, hogy fenyőtűkkel és áfonyával táplálkozik.

Mire visszatértünk táborunkba, már teljesen bealkonyodott. A sátor belsejében égett a tűz, és ettől olyan látványt nyújtott, mint valami óriási lámpás, amelyben gyertyát gyújtottak. Sűrű gomolyagokban kígyózott felfelé a füst és a pára. A sátorban fekete árnyékok mozogtak: felismertem a teáskannával sürgő-forgó Zaharovot és a mandzsu Cse-si-ut, pipával a szájában. A kutyák meghallották, hogy jön valaki, és csaholva rohantak elénk, de amint megismertek, hízelegve ugrándoztak körül bennünket. A sátorban már elvégezték a munkát: a lövészek teáztak. Szungcaj a „vadócról” mesélt; elmondta, hogy ezt a madarat Enduli isten teremtette, és a legelhagyatottabb, legkietlenebb helyekre küldte, hogy az eltévedt vadászok el ne pusztuljanak az éhségtől.

Este megünnepeltük a Szihote-Alinyon történt átkelésünket. Vacsorára megsütöttük a császármadarakat, azután csokoládét főztünk, rumos teát ittunk, elalvás előtt pedig elmeséltem a lövészeknek Gogol egyik hátborzongató elbeszélését.

Reggel azonnal megéreztük, hogy a Szihote-Aliny elválaszt bennünket a tengertől: a hőmérő virradatkor -20 C fokot mutatott. Elváltunk Szungcajtól, mert innen a vízfolyás mentén már egyedül is el tudtunk jutni a Bikinhez. Derszu mindenesetre körülményesen kikérdezte Szungcajt, hogy merre kell mennünk.

Alkonyatkor egy magányos udege jurtára bukkantunk. Látni lehetett, hogy már régóta nem lakik benne senki. Az ilyen elhagyott kunyhókban a bennszülöttek hiedelme szerint mindig gonosz szellemek tanyáznak.

Ideje volt már, hogy letáborozzunk, így hát itt akartam tölteni az éjszakát, Derszu azonban arra kért, hogy még ne lépjek be a jurtába, hanem várjak egy keveset. Ezzel nyírfakérget tekert egy pálcára, meggyújtotta, és bedugta a fáklyát a jurtába. Közben erősen kiáltozott, és hevesen hadonászott. Zaharov és Arinyin nevetett, Derszu azonban a legnagyobb komolysággal magyarázta nekik, hogy amint tűz jut be a jurtába, az ördög a füsttel együtt kirepül a fedél nyílásán keresztül. Csak ekkor léphet be az ember minden aggály nélkül.

A lövészek kiseperték a szemetet a kunyhóból, sátorlappal elfüggönyözték a bejáratot, és tüzet raktak. Egyszeriben lakályos lett odabent. Kellemes meleg ömlött szét a helyiségben.

Késő este a katonák ismét mindenféle rémséges történeteket meséltek egymásnak halottakról, temetőkről, szellemjárta házakról és kísértetekről. Hirtelen erős dörej hallatszott a folyó felől: éppen olyan volt, mint egy ágyúlövés. A beszélőnek torkán akadt a szó, s az emberek ijedten pillantottak egymásra.

- A jég repedt meg - mondta aztán Zaharov.

Derszu a zaj felé fordította fejét, és hangosan kiáltott valamit a maga nyelvén.

- Kinek kiabálsz? - kérdeztem.

- Kikergettük az ördögöt a kunyhóból, most haragszik - töri a jeget - felelte a gold.

És kidugva a fejét a sátorlap mögül, tovább kiáltozott a távolba.

- Hiába haragszol, nem félünk tőled. Máshová kell menned. Ott feljebb, a folyóparton van még egy üres jurta.

Amikor Derszu újra elfoglalta a helyét, az arca megint közömbösen nyugodt volt. A katonák a markukba vihogtak, pedig hát ők éppen olyan naivul hittek a maguk házi szellemeiben, mint Derszu a saját ördögében.

Ekkor valahol messze újból megrepedt a jég.

- Elment - mondta Derszu elégedett hangon, és legyintett a zaj irányába.

Felöltöztem, és kimentem a jurtából. Világos éjszaka volt. A felhőtlen, tiszta égbolton telihold úszott. A hó szikrázott a jégen, és ettől még világosabb volt. Az éjszakai levegőbe megint nyugalom költözött...

Karácsonyi ünnepek

Amint ez várható volt, virradatkor a fagy -32 C fokra erősödött. Minél messzebb jutottunk a Szihote-Alinytól, annál mélyebbre süllyedt a hőmérséklet. Közismert dolog, hogy a part menti vidékeken a hegycsúcsokon gyakran melegebb van, mint a völgyekben. A tengertől eltávolodva, nyilvánvalóan bejutottunk az Usszuri folyó völgyét megtöltő „hideg levegő tavába”.

Napkeltekor útnak indultunk.

A Laohuozen folyótól valamivel lejjebb három jurtából álló udege telep van, amely ugyancsak a Laohuozen nevet viseli.

Alkonyatkor érkeztünk meg a telepre. Az ismeretlen emberek megjelenése megijesztette az udegéket, de amikor megtudták, hogy a csoportban ott van Derszu, megnyugodtak, és nagyon barátságosan fogadtak. Ez alkalommal nem állítottunk fel sátrakat, hanem a jurtákban helyezkedtünk el.

Már két hete jártuk a tajgát. Abból, ahogyan lövészeim és kozákjaim a lakott helyek után sóvárogtak, láttam, hogy ki vannak merülve, s hosszabb pihenőre van szükségük. Ezért elhatároztam, hogy az udege telepen maradunk egy teljes napig. Amikor a lövészek ezt megtudták, szép egyetértésben elhelyezkedtek a jurtákban. A szabad táborozással kapcsolatos munkák elestek: nem kellett fenyőgallyakat vágni, tűzifát hurcolni stb. Mindjárt hozzá lehetett fogni a vacsorakészítéshez.

Estefelé a vadászatról visszatért két ifjú udege, és közölték, hogy nem messze a telephelytől vaddisznónyomokat találtak, és holnap hajtóvadászatot tartanak. A vadászat érdekesnek ígérkezett, ezért elhatároztam, hogy én is velük tartok.

Télen, ha mély a hó, az amuri udegék sítalpakon üldözik a vaddisznót, és gerellyel döfik le. Puskát nem is visznek magukkal, a tajgában amúgy is nagyon drága a töltény. Ezenkívül a gerellyel való vadászatot jó sportnak tartják. A fiataloknak ilyenkor alkalmuk nyílik arra, hogy megmutassák erejüket és ügyességüket. Még este készülődni kezdtek: megigazgatták a szíjakat a sítalpakon, és megélesítették a gerelyt. Mivel az indulást holnap a napfelkelte előttre tűztük ki, vacsora után rögtön aludni tértünk.

Még sötét volt, mikor éreztem, hogy rázza valaki a vállamat. Felriadtam. A kunyhóban lobogó lánggal égett a tűz. Az udegék már útra készen álltak, csak énmiattam nem tudtak elindulni. Sietve felöltöztem, két darab kétszersültet dugtam a zsebembe, és lementem a folyópartra.

Még alig derengett, amikor elindultunk a vadászatra. A hőmérő higanya -39 C fokra süllyedt. Körös-körül ünnepélyes csend honolt; egyetlen fűszálacska sem rezdült, csak a sötét erdőben ropogtatta a fákat a fagy.

Az udegék mentek elöl, én a nyomukban. Egy darabig a Laohuozen mentén haladtunk, aztán elkanyarodtunk, felmásztunk egy kisebb hegygerincre, ahonnan meg leereszkedtünk a szomszédos szűk völgyecskébe. A vadászok itt rövid haditanácsot tartottak, aztán megindultak, de most már csendben, beszélgetés nélkül.

Egy félóra múlva egészen világos lett. Megérkeztünk arra a helyre, ahol az ifjak előző este a vaddisznónyomokat látták.

Meg kell jegyeznem, hogy a vaddisznók nyáron napközben pihennek, és éjjel táplálkoznak. Télen fordítva áll a dolog: nappal ébren vannak, és éjszakára pihennek le. A vaddisznók tehát nem mehettek el messzire. Megkezdődött az üldözés.

Most láttam először, milyen gyorsan siklanak az udegék sítalpon az erdőben. Én hamarosan elmaradtam tőlük, később pedig teljesen szem elől vesztettem őket. Körülbelül egy félóra hosszat követtem a sílécek nyomát, de akkor elfáradtam, és leültem pihenni. Egyszerre csak valami zaj hallatszott mögöttem. Megfordultam, és két lassan poroszkáló vaddisznót pillantottam meg. Gyorsan felkaptam a puskámat, és rálőttem az egyikre, de elhibáztam. A megrémült állatok félrehőköltek. Minthogy nem találtam vérnyomot, nem üldöztem tovább őket. Tizenöt vagy húsz perc múlva megint beértem a vaddisznókat; valószínűleg kifáradtak, és nehezen jutottak előre a mély hóban. Az állatok hirtelen megérezték a veszélyt, és mint a katonák a vezényszóra, gyorsan felém kapták a fejüket. Láttam, hogy dühösen mozog az állkapcsuk, és a felém szálló hangokból rájöttem, hogy köszörülik az agyaraikat; szemük égett, orrlyukaik kitágultak, a fülüket harciasan hegyezték. Ha csak egy vadkan lett volna, valószínűleg rálövök, de két állattal álltam szemben. Kétségtelenül rám rohannának - gondoltam, így hát nem lőttem, hanem úgy döntöttem, hogy kedvezőbb alkalomra várok. A vaddisznók most abbahagyták az agyarköszörülést, felemelték a pofájukat, erősen beleszimatoltak a levegőbe, azután megfordultak, és lassan továbbmentek. Ekkor oldalvást kerültem, és megint beértem őket. A vaddisznók újból megálltak, s egyikük dühösen szaggatta agyaraival a földön heverő fatörzs kérgét. Egyszerre csak felfigyeltek, és rövid röffenést hallattak. Ebben a pillanatban négy udege vadászt vettem észre. Arckifejezésükből láttam, hogy meglátták a vaddisznókat. Hozzájuk csatlakoztam, és megindultam csoportjuk végén. Az állatok nem tudtak messzire eljutni. Megálltak, és felkészültek a védekezésre. Az udegék bekerítették őket, és a gyűrűt egyre szűkebbre vonták. Ez arra kényszerítette a vaddisznókat, hogy hol az egyik, hol a másik oldalra forgolódjanak. Végül nem bírták tovább, és kitörtek jobb felé. Az udegék bámulatos ügyességgel vágták beléjük gerelyeiket. Az egyiket éppen a lapockáján találták el, a másikat a nyakán sebezték meg. Ez előrevetette magát. Az egyik fiatal udege igyekezett őt visszatartani a gerelyével, de ekkor rövid, száraz roppanást lehetett hallani - a gerely fáját a vadkan úgy átvágta az agyarával, mint egy vékony rőzseágat. A vadász elvesztette egyensúlyát, és előrebukott. A vadkan most ellenem fordult. Ösztönszerűen felkaptam a puskámat, és közvetlen közelből rálőttem. A golyó pontosan fején találta a vadat. Csak ekkor vettem észre, hogy az az udege, akinek gerelyét a vaddisznó eltörte, a havon ül, és igyekszik elszorítani a lábán levő sebet, amelyből csak úgy ömlik a vér. Maga sem vette észre, mikor sértette fel a vadkan agyara a lábát. Átkötöttem a sebét. Az udegék sietve tábort ütöttek, és tüzelőt hordtak össze. Az egyik vadász ottmaradt a sebesülttel, egy másik szánért ment, a többiek pedig folytatták a vadászatot.

A vadász sebesülése nem okozott riadalmat az udegék tanyáján: a felesége nevetett és tréfálkozott a férjén. Az ilyesmi olyan gyakran fordul elő, hogy rá sem hederít senki, és semmiféle izgalmat nem idéz elő. Szinte nincs is köztük olyan férfi, aki ne viselné vaddisznóagyarak és medvekarmok nyomait.

A lövészek a nap folyamán megjavították a szánokat, az udege nők kijavították a lábbeliket és a ruházatunkat. Hogy megkönnyítsem az emberek dolgát, béreltem két embert szánokkal és kutyákkal, hogy elkísérjenek bennünket a következő tanyahelyig.

Másnap, december 23-án, folytattuk utunkat.

A Tavahszigcse folyó torkolata környékén négy jurtából álló udege települést találtunk. A férfiak mind vadászni voltak, csak az asszonyok és a gyermekek maradtak otthon. Úgy számítottam, hogy itt felcserélem a vezetőket, és másokat fogadok fel, de a férfiak távolléte miatt ez az elképzelés dugába dőlt. A laohuozeni udegék azonban nagy örömömre hajlandók voltak, hogy továbbjöjjenek velünk.

Délután egy másik nomádtanya mellett haladtunk el. Itt elváltunk a mandzsu Cse-si-utól. Elláttam őt pénzzel és élelmiszerrel.

Valamivel alkonyat előtt a Hapakou folyótól nem messze még egy nemezsátrat találtunk; mellette ütöttük fel éjjeli táborunkat. A sátorban egy fiatalasszony lakott két kis gyermekével; a férje szintén vadászaton járt. Ez alkalommal én is a sátorban maradtam lövészeimmel. Este értem jött Derszu, és azt mondta, hogy az asszony kéri, menjek át hozzá látogatóba. Az udege nők általában rendkívül hallgatagok, mogorvák és bizalmatlanok, nem beszélgetnek idegenekkel, és gyakran még csak nem is válaszolnak a feltett kérdésekre. Ez az asszony azonban nagyon barátságos volt, egyszerűen és közvetlenül viselkedett. Kikérdezett a Kuszung mentén élő tazokról, a városi életről, a vasútról stb. Vacsora után megkértem, váltson fel nekem tíz rubelt. Az asszony erre suttogó hangon kérdezett valamit Derszutól, aki elnevette magát. Mint később megtudtam, az asszony nem ismeri a pénznemeket, és azt kérdezte Derszutól, vajon nem csapom-e be, ha elhozza a pénzét, és rám hagyja, hogy magam váltsam apróra a tízrubelesemet. Miután megnyugtató választ kapott, kiment a csűrbe, és behozott egy cifrán faragott nyírfakéreg dobozkát. A dobozban negyvenrubelnyi papírpénz volt. Amikor átadta nekem a dobozt, közölte, hogy a férje a papírpénznél jobban szereti az ezüstpénzt, mivel azt el lehet rejteni a földbe, ő maga is inkább az ezüstpénzt kedveli, mert azt fel lehet varrni a ruhára.

Minél kisebb címletekre akartam felváltani a pénzt. A tízrubeles bankót az asszony térdére tettem, és tíz darab egyrubeles bankjegyet vettem le a dobozból. Egyszerre csak könnyeket vettem észre az asszony szemében.

- Mi a baja? - kérdeztem Derszutól.

- Azt mondja az asszony, hogy te egy darab papírkát adtál neki, a dobozból pedig tízet vettél ki.

Azt feleltem neki, hogy ne nyugtalankodjék, mert nem csapom be; ha megjön a férje, majd meglátja, hogy becsületesen jártam el. Az udege asszonyka azonban azt válaszolta, hogy a férje sem ismeri ki magát a pénzekben, és csak tovább itatta a könnyeivel az egereket. Hogy megnyugtassam, lemondtam a pénzváltásról, visszaraktam az egyrubeles bankjegyeket, visszavettem saját tízrubelesemet, és egy vadonatúj ötkopekes ezüstöt ajándékoztam neki. Az izgalom egy pillanat alatt eltűnt az arcáról; könnyein keresztül elmosolyodott, azután megkínált bennünket zöldmoharkásával, halikrával, és tovább kérdezősködött a Szihote-Aliny túlsó oldalán élő udegék életéről.

A Hszihuonku sziklánál udegékkel találkoztunk. Megtudtam tőlük, hogy a Bikin mentén keresnek valakit, és hogy maga a kerületi rendőrfőnök indult az eltűnt személy keresésére, de a mély hó miatt visszafordult. Akkor még nem tudtam, hogy rólam van szó. Az udegék szerint nem messzire innen van két üres kunyhó. Úgy határoztam, hogy az első ünnep előtti napon ott fogunk megpihenni.

- Hol van az a két kunyhó? - kérdeztem az udegéket.

- A Pej-hszi-laza-tatanin - felelte egyikük.

- Hány versztnyire van az? - kérdezte tőle Zaharov.

- Kettőre - felelte magabiztosan az udege.

Megkértem, kísérjen el bennünket, amibe ő szívesen bele is egyezett. Vettünk tőle jávorszarvashúst, halat, medveszalonnát, aztán elindultunk. Három kilométer után megkérdeztem vezetőnket, messze van-e még az a hely.

- Nincs messze - felelte.

Megtettünk még vagy négy kilométert, de a két kunyhó mintha meg lett volna babonázva, egyre távolodott tőlünk. Pedig már ugyancsak ideje lett volna éjjeli tábort ütni. Az udege minden kérdésünkre, hogy messzire vagyunk-e még, röviden válaszolt:

- Közel.

Minden folyókanyarulat után azt hittem, hogy no most végre meglátom a kunyhókat, de egyik kanyar következett a másik után, egyik hegyfok a másik után, és az elhagyott tanyahelyet még mindig nem láttuk sehol. Így mentünk még nyolc kilométert. Egyszerre csak eszembe ötlött, hogy megkérdezzem vezetőnktől, hány verszt van még hátra a Pej-hszi-laza-tataniig.

- Hét - válaszolta ugyanolyan magabiztos hangon.

A lövészek leültek, és éktelenül elkezdtek káromkodni.

Kiderült, hogy vezetőnknek halvány fogalma sincs a versztekről. Az udegéktől soha nem szabad így érdeklődni. Ők idővel mérik a távolságokat: félnapi út, egynapi, kétnapi út.

Ekkor jelt adtam a megállásra.

Az udege azt mondta, hogy a kunyhók egészen közel vannak, de már senki sem hitt neki. A lövészek gyorsan széthányták a havat, fát hordtak, sátrat vertek. Jócskán elkéstünk: a sötétség még munkában talált bennünket, de ami a fő, sikerült kényelmesen elhelyezkednünk.

A karácsonyt itt töltöttük.

Még Vlagyivosztokból hoztam magammal karácsonyfadíszeket, csillagszórókat, aranyozott diókat, gyertyatartókat, aranyesőt, paraffin gyertyákat, mézeskalács figurákat stb., no és persze ajándékokat: ezüstözött likőröspoharat, gyöngyház foglalatú tollkést, borostyán szipkákat és hasonló dolgokat. Mindezt a gyűjteményesládákban tartottam, és őrizgettem az ünnepekre.

Sátrunk közelében egy kis fenyőfa nőtt. Ezt feldíszítettük cukorkákkal és jégcsapokkal.

Napközben mindenféle játékokat rendeztünk a folyón. Jégbe vert karóhoz két hosszú zsinórt kötöttünk, ezek végét két ember övéhez erősítettük, akiknek a szemét is bekötöttük. Az egyiknek csengőt, a másiknak egy összefont törülközőt adtunk a kezébe. Akinél a csengő volt, annak csengetnie és távolodnia kellett, a másik pedig a hang után tájékozódva üldözte a csengetőt, s ha elérte, jókat sózott rá a törülközővel. Ez a játék mindenkit remekül elszórakoztatott.

A bennszülöttek csak úgy gurultak a nevetéstől a földön, úgyhogy komolyan félteni kezdtem az egészségüket. Besötétedéskor bengáli tüzet gyújtottunk. Csendes, tiszta este volt.

Az ajándékok kisorsolásakor Derszu egy pipát nyert, mely éppen kapóra jött neki. Később édességeket osztottam szét. Mindannyian elégedettek és vidámak voltunk. A lövészek éneke messzire elterjedt a folyó mentén, visszhangot keltett, és felébresztette az erdő vadjait.

Éjféltájban a lövészek bevonultak a sátrakba, és a száraz füvön heverészve, anekdotákat meséltek egymásnak, csipkelődtek és nevetgéltek. Lassacskán elhalkult a hangjuk, a replikák egyre ritkábbak lettek. Turtigin megpróbálta felélesztení a beszélgetést, de már senki sem válaszolt neki.

Az utazás vége

December 29-én elindultunk leghosszabb utunkra, lefelé a Bikin folyó mentén, amely itt egyenesen nyugatnak folyik. Minél lejjebb ér a folyó, annál több ágra oszlik. Aki ismeri a vidéket, lényegesen meg tudja rövidíteni az utat.

Az ágak közötti szigeteken élő lakosság kínai-udege keverék. Kínai típusú házakban laknak, és halászattal, vadászattal, kertészettel foglalkoznak.

A Pometingza hegynél, a Bikin jobb oldalán egy üresen álló udege jurtára bukkantunk. Megvizsgálása után Derszu kijelentette, hogy lakói azért hagyták el, mert az ördög sok bajt hozott rájuk: volt, aki meghalt, volt, aki kitörte a lábát, jött egy tigris, és elragadta a kutyákat stb. Mi azonban igen kényelmesen elhelyezkedtünk benne éjszakára.

A lövészek tüzelőért mentek, Derszu pedig hozzálátott, hogy kifüstölje az ördögöt.

A tea mellett megint csak kísértetekről és gonosz szellemekről folyt a szó.

Zaharov mindenképpen tudni akarta, milyen a goldok ördöge. Derszu azt mondta, hogy az ördögnek nincs állandó megjelenési alakja, gyakran változtatja az „ingét". Arra a kérdésre pedig, verekszik-e az ördög az Enduli nevű jó szellemmel, Derszu a legkomolyabban ezt felelte:

- Nem tudom! Én sohasem láttam.

December 30-án csoportunk elérkezett Tuguluba, melynek lakói szintén kínai-udege vegyesházasságból származnak. Minél közelebb értünk az Usszurihoz, annál több kínaival találkoztunk, és annál inkább gyérült az udege lakosság.

Ma egy olyan esemény játszódott le, amely elszomorította Derszut, engem azonban igen felderített.

Tarisznyámban sok mindenféle apróság volt: színes ceruzák, tollkés, törlőgumi, tűtartó cérnával, véső, óra, másodpercmérő stb. E tárgyak egy részét, többek között a tintával megtöltött és csavaros dugóval elzárt szaru tintatartót Derszu vitte. Ebéd után Derszu odaszaladt hozzám, és izgatott hangon közölte, hogy elvesztette...

- Mit? - kérdeztem.

Derszu habozott, és nem tudta, mit válaszoljon. Láttam, hogy nehéz helyzetben van, és gondolatban végigmegy minden orosz szón, amit csak ismer.

- Mit vesztettél el? - kérdeztem újból.

- A piszkos vizet - felelte zavartan.

A szótárában nem fordult elő a „tinta" szó, és nem tudta, hogyan nevezze azt a folyadékot, amely mindent úgy bepiszkít.

Kísérőim elnevették magukat, mire Derszu megsértődött. Azt hitte, hogy mulasztását nevetjük ki, és bizonygatni kezdte, hogy nagyon vigyázott a „piszkos vízre". Tudja ő jól - mondotta -, hogy egyes szavak elhagyják az ember száját, és szertefoszlanak a levegőben. Más szók palackba vannak bedugaszolva, de mikor ráülnek a papírra, messzire eljutnak. Az előbbiek hamar elvesznek, az utóbbiak száz évig, sőt még tovább is élnek. Ezt a csodálatos „piszkos vizet" neki, Derszunak, egyáltalán nem lett volna szabad magával vinnie, mivel nem tudta, hogyan kell vele bánni.

Az 1907-es esztendő utolsó napján eljutottunk a Hszikuo nevű településre. Ez a legnépesebb telep a Bikin mentén; lakói mind kínaiak.

A kínaiak levágtak egy disznót, és igen barátságosan marasztaltak, hogy töltsük náluk a holnapi napot. Szívesen vettem a meghívást, mert élelmiszerkészleteink teljesen kimerültek, és az a kilátás sem volt közömbös, hogy az újesztendőt a közönséges éjjeli szabadszállásnál kulturáltabb környezetben köszönthetjük. Mindenesetre megígértettem útitársaimmal, hogy nem fognak sok bort inni. Adott szavukat becsülettel meg is állták: egyetlenegyet sem láttam közülük részegen.

Másnap fagyos, napsütéses napra virradtunk. Reggel felsorakoztattam osztagomat, pohárköszöntőt mondtam mindenkire, aki elősegítette expedíciónk felszerelését, s megköszöntem embereimnek példás szolgálatukat. Harsány „Hurrá" kiáltások verték fel az erdő csendjét.

A szomszédos házakból kiszaladtak a kínaiak, és amikor megtudták, hogy miről van szó, megszólaltatták kereplőiket.

Alig hogy szétoszlottunk a kínaiak házaiban, és hozzáláttunk az ebédhez, egyszerre csengőszót hallottunk kintről. Kínaiak futottak be hozzánk azzal a hírrel, hogy megérkezett a kerületi rendőrfőnök. Néhány perc múlva egy bundás férfi állított be, akiben nagy meglepetésünkre Merzljakovot ismertük fel. Melegen üdvözöltük egymást, s megkezdődtek a kérdezősködések. Kiderült, hogy ő - és korántsem a kerületi rendőrfőnök - volt az, aki már régebben elém akart jönni, de a mély hó miatt el kellett halasztania útját.

Utunk immár vége felé közeledett. Merzljakov lovakat is hozott magával, úgyhogy Hszikuóból lófogatú szánokon utaztunk tovább.

Hszikuótól Bikin állomásig százhatvan kilométer hosszú, jó szánút vezet, amelyet az arra járó favágók csináltak Ezt a távolságot három nap alatt tettük meg.

Az itt élő kínaiak legnagyobbrészt haszontalan csavargók, akik rablásból vagy lopásból élnek. A könnyű életet szeretik; megmételyezte őket az ópiumszívás, és különféle hazárdjátékoknak hódolnak, amelyek hevében gyakran véres verekedések zajlanak le. Az Usszuri-vidék kínai lakosságának nyughatatlan, bűnöző elemei a Bikin alsó szakaszának vidékét választották állandó lakhelyül. Itt a szigeteken, a folyóágak labirintusai között élnek bennszülött módra, fakéregből épített kunyhókban.

A helyi lakosokat jóformán teljesen uralmuk alá hajtották; arra kényszerítik őket, hogy gondoskodjanak számukra élelmiszerről, sőt, mi több, azt követelik, hogy a húst és a halat nők hozzák el nekik. A megfélemlített tazok nem mernek szembeszállni velük. Az ember lelke mélyéig megütközik azon, hogyan tűrhetik az orosz hatóságok ezt a felháborító állapotot, miért nem hoznak valamiféle rendszabályt az elnyomott tazok helyzetének megkönnyítésére.

Hszikuótól lefelé a Bikin mentén gyakran láttuk orosz erdőmunkások téli tanyáit, melyek mintegy huszonöt kilométernyire vannak egymástól. Egy nap alatt ötven kilométert tettünk meg.

Január 3-án már jóval napkelte előtt útnak indultunk. A kozák kocsisok is siettettek bennünket, de magunk is szerettünk volna már mielőbb elérni a vasútvonalhoz.

Olon és Tabando között negyven kilométer a távolság. Itt a folyó hozzászorul a völgy jobb széléhez, a bal oldalán pedig kiterjedt mocsár nyúlik el. A hegyek eltávoznak, és belevesznek a délnyugati ködös messzeségbe.

Tabandónak rossz híre van a kozákok között. Ez a hely a hunghuzok állandó tanyája, itt szokták megvárni az Usszuri felé igyekvő kínaiakat, hogy mindenükből kifosszák őket. A hunghuzok az oroszokat sem engedik át baj nélkül, ha történetesen fegyveres kíséret nélkül hozza erre őket a rossz sorsuk.

Tabandóba alkonyatkor érkeztünk. A falu nyolc kínai házból áll, amelyekben körülbelül hetvenfőnyi kínai lakosság él. Ezek igen ellenségesen fogadtak bennünket, és kijelentették, hogy nincs náluk hely. Merzljakov sokáig igyekezett rábeszélni őket, hogy eresszenek be éjszakára. Végül is ez a huzakodás kihozott a sodromból, megfenyegettem őket, és megparancsoltam embereimnek, hogy málházzák le a szánokat. A lövészek leszedték holmijukat, és megragadták fegyvereiket. Ez hatott. A kínaiak egyszeriben megjuhászodtak, és mézes-mázos udvariassággal invitáltak befelé. Ez a hirtelen pálfordulás feldühítette a kozákokat. Ökölcsapásokkal kikergették a kínaiakat, és beköltöztek a legközelebbi házba.

A legjobban Derszu volt felháborodva. Szitkozódott, köpködött, és kijelentette, hogy egész életében nem látott ilyen „rossz embereket". Minden eshetőségre számítva, éjszakára őröket állítottam. Nem annyira támadástól, mint inkább lopástól tartottam: a kínaiak ugyanis sóvár szemmel nézték vontcsövű puskáinkat.

Január 4-e volt utazásunk utolsó napja. A kozákok nagyon korán felébresztettek.

Sötét volt, de a csillagok már jelezték, hogy a nap közeledik a látóhatárhoz. Erősen fagyott. A hőmérő -34 C fokot mutatott. A lovak sörényét, hátát és pofáját teljesen belepte a zúzmara. Éppen csak derengett, amikor útnak indultunk.

A folyó két ága között olyan kevés volt a hó, hogy ki kellett szállnunk a szánokból, és magunk cipeltük át a holmikat...

Röviddel dél után elérkeztünk Georgijevszkij kozák telephez. Itt pihentünk egy keveset, és továbbindultunk az Usszuri vasútvonal állomására.

Az élet szépségét a hirtelen ellentétek fokozzák. Milyen kellemes lenne az udege jurtákból egyenesen egy jól felszerelt kényelmes városi házba kerülni! Sajnos azonban ez az átmenet mindig fokozatos: először jurta, azután kínai ház, utána parasztház, és csak azután következik a város.

Én, aki hosszú időn át csuporból szürcsöltem a füst ízű, olcsó téglateát, milyen nagy élvezettel ittam pohárból a jó teát! Milyen jóleső érzéssel léptem be a borbélyműhelybe, fürödtem meg a fürdőben, és feküdtem be utána a puha párnával megágyazott, tiszta ágyba!...

Derszu halála

Január 7-én este érkeztünk meg Habarovszkba. A lövészek visszatértek századaikhoz, én pedig Derszuval a lakásomra mentem, ahol már vártak a családom és a jó barátaim.

Derszut mindnyájan kíváncsian és csodálkozva nézegették, de látszott, hogy a derék gold nem érzi magát elemében, és sokáig nem tud beleilleszkedni új életkörülményeibe.

Egy kis szobát adtam neki, amelybe ágyat, asztalt és két széket állítottam. Mellesleg szólva, a székekre egyáltalán nem volt szüksége, minthogy lábait török módra maga alá húzva, szívesebben ült a padlón vagy még gyakrabban az ágyon, akárcsak valami Buddha-szobor.

Amikor lefeküdt aludni, szénával tömött derékalja és vattapaplana közé régi szokása szerint minden alkalommal még kecskebőrét is leterítette.

Kedvenc helye a kályha melletti sarok volt. Leült a tűzifára, és hosszasan nézett a tűzbe. A szobában minden idegen volt neki, csak az égő fa emlékeztette a tajgára. Ha a fa rosszul égett, haragudott a kályhára, és így szólt:

- Rossz ember, nem akar égni.

Néha odaültem hozzá, és felelevenítettük mindazt, amit utazásaink során együtt éltünk át.

Egyszer eszembe jutott, hogy Derszu beszédét fonográflemezre vegyem fel. Hamar megértette, mit kívánok tőle, és egész hengerre való hosszú elbeszélést mondott be a tölcsérbe. Ennek végeztével átváltottam a membránt, és újból megindítottam a gépet. Amikor Derszu meghallotta saját hangját, egyetlen arcizma sem rándult meg. Figyelmesen végighallgatta az egészet, azután megjegyezte:

- Ő - és rámutatott a fonográfra - hűen beszél, egyetlen szót sem hagyott ki.

Derszu javíthatatlan animista volt: a fonográfot is embernek tartotta.

Az expedíció befejezése után mindig sok dolga van az embernek: gazdasági és szolgálati beszámolók összeállítása, menetirányok kirajzolása, gyűjtemények osztályozása. Derszu észrevette, hogy egész napokon át az asztalnál ülök és írok.

- Régebben azt hittem - mondta - hogy egy kapitány csak ül, ül (és megmutatta, hogyan ül egy kapitány), ítélkezik az emberek felett, más munkája nincs. Most már megértem: a kapitány a hegyekben jár - dolgozik, visszamegy a városba - akkor is dolgozik. Egyáltalán nem ér rá sétálni.

A bennszülöttek ilyesfajta elképzelése a hivatalok főembereiről teljesen érthető. Derszu szavaiból rá lehetett ismerni a kínai hivatalnokokra, akik főképpen bírói funkciót töltenek be, a saját belátásuk szerint pártfogolnak és büntetnek. Lehetséges, hogy Derszu maga nem is látott ilyeneket, de feltehetőleg sokat hallott róluk azoktól a goldoktól, akik megfordultak Szanghszingben.

Egy ízben, amikor bementem hozzá, teljesen felöltözve találtam a szobájában. Kezében volt a puskája.

- Hát te hová mégy? - kérdeztem.

- Lőni - felelte egyszerűen, és amikor látta csodálkozó tekintetemet, elmagyarázta, hogy puskája csövében sok piszok gyűlt össze. Kilövéskor a golyó kitisztítja a csövet, utána már csak egy rongyot kell áthúzni rajta.

Az a tény, hogy a városban tilos lövöldözni, kellemetlen meglepetés volt számára. Megforgatta a puskát a kezében, felsóhajtott, és visszatette a sarokba. Láttam rajta, hogy valamilyen okból ez a dolog rendkívüli módon felizgatta.

Amikor másnap elmentem Derszu szobája előtt, láttam, hogy az ajtaja tárva-nyitva áll. Csendesen beléptem. Derszu az ablaknál állt, és félhangon beszélgetett saját magával. Az olyan emberek, akik hosszú időn át magányosan élnek a tajgában, megszokják, hogy hangosan fejezzék ki gondolataikat.

- Derszu! - szóltam rá.

Megfordult, keserű mosoly villant át az arcán.

- Mit csinálsz? - kérdeztem.

- Hát csak ülök itt, mint a kacsa. Hogyan lehet az embernek egy ládában ülni? - rámutatott a szoba mennyezetére és falaira. - Az embernek mindig a hegyekben kell járni és vadászni.

Elhallgatott, visszafordult az ablakhoz, és tovább nézett ki az utcára. Vágyódott elveszett szabadsága után. „Semmi baj - gondoltam magamban. - Majd csak beleéli magát, és hozzászokik ahhoz, hogy házban lakjon."

Egyszer úgy adódott, hogy Derszu szobájában ki kellett javítani a kályhát, és ki kellett meszelni a falakat. Megkértem, hogy két napra költözzék át a dolgozószobámba, és majd ha készen lesz a szobája, megint visszatér oda.

- Semmi, kapitány - mondta nekem. - Állhatom én kint az utcán is: sátrat verek, tüzet rakok, nem fogok itt zavarni.

Mindez egyszerű dolog volt neki; nekem viszont nagy fáradságomba került, míg sikerült lebeszélnem a szándékáról. Nem sértődött meg, csak elégedetlenkedett, hogy olyan sok korlátozás van a városban: nem szabad sátrat verni, tüzet rakni az utcán, nem szabad lövöldözni.

Egy alkalommal velem volt, amikor tűzifát vásároltam. Megdöbbentette, hogy pénzt fizettem érte.

- Hogyan! - kiáltott fel. - Az erdőben sok fa van, miért kell pénzt adni érte?

Szidta a fuvarost, „rossz embernek" mondta, és mindenképpen igyekezett meggyőzni engem arról, hogy becsapnak. Megpróbáltam megmagyarázni neki, hogy a pénzt nem is annyira a fáért, mint inkább a munkáért fizetem, de mindhiába. Derszu sokáig nem tudott megnyugodni, és aznap este nem fűtött be a kályhába. Másnap pedig kiment fáért az erdőbe, hogy ne verjen engem költségekbe. Az erdőkerülők azonban rajtakapták, és jegyzőkönyvet vettek fel a falopásról. Derszu a maga módján tiltakozott, lármázott, mire bevitték a rendőrségre. Amikor telefonon értesítettek, igyekeztem elsimítani az ügyet. Bárhogyan igyekeztem megmagyarázni Derszunak, miért nem szabad fát vágni a város környékén, nem tudta megérteni.

Ez az eset erős hatással volt rá. Megértette, hogy a városban nem élhet kedve szerint, hanem úgy kell élnie, ahogy mások akarják. Mindenfelől idegen emberek vették körül és feszélyezték. Az öreg egyre gyakrabban el-elmélázott, és emberkerülő lett; lefogyott, arca beesett, és mintha még jobban megöregedett volna.

Az alábbi kis esemény azután véglegesen megbontotta lelki egyensúlyát: meglátta, hogy a vízért is fizetek.

- Hogyan! - kiáltott fel megint. - A vízért is pénzzel kell fizetni? Nézz a folyóra - mutatott az Amurra -, van abban elég víz. A földet, a vizet, a levegőt az isten ingyen adta. Hát hogy lehet ez...

Nem fejezte be a mondatot, kezével eltakarta arcát, és bement a szobájába...

Este a dolgozószobámban ültem, és írtam valamit. Egyszercsak hallom, hogy csendesen nyílik az ajtó. Megfordultam: Derszu állt a küszöbön. Már első pillantásra észrevettem, hogy valamit kérni akar tőlem. Arca zavart volt, és izgalom tükröződött rajta. Még szóhoz sem jutottam, amikor hirtelen letérdelt előttem, és úgy kezdett kérlelni:

- Kapitány! Nagyon kérlek, engedj engem vissza a hegyekbe. Nem bírok városban élni: a fát venni kell, a vizet szintén venni kell, ha fát vágok, más emberek szidnak.

Felemeltem, és egy székre ültettem.

- De hát hová akarsz menni? - kérdeztem.

- Oda! - és kezével a távolban kéklő Hehcir hegységre mutatott.

Sajnáltam megválni tőle, de sajnáltam visszatartani is. Nem volt más választásom, engedtem neki. Szavát vettem azonban, hogy egy hónap múlva visszatér, és akkor majd együtt megyünk el az Usszuri folyóhoz. Ott akartam elhelyezni őt ismerős tazoknál.

Úgy gondoltam, hogy Derszu még egy-két hétig nálam marad. El akartam látni pénzzel, élelemmel és ruhával.

De másképpen történt.

Másnap reggel szobája mellett elhaladva észrevettem, hogy nyitva áll az ajtaja. Betekintettem - a szoba üres volt.

Derszu távozása nyomasztó érzéssel töltött el; mintha valami megpattant volna bennem. Rossz előérzet fogott el; féltem, valami azt súgta, hogy nem látom őt többé. Egész nap rossz hangulatban voltam, sehogy sem ment a munka. Végül ledobtam a tollat, felöltöztem, és kimentem a városból.

Odakint már tavaszodott. Gyorsan olvadt a hó. Fehér színe bemocskolódott; mintha korommal szórták volna be. A hóbuckák napsütötte oldalán vékony kis jégcsatornák képződtek; nappal megolvadtak, de éjjelre megint megfagytak. Az árkokban víz csordogált, és mintha vidáman újságolta volna az elszáradt fűszálaknak, hogy felébredt, s most már azon fáradozik, hogy életet öntsön a természetbe is.

A gyakorlatról visszatérő lövészek beszélték, hogy egy embert láttak az úton, iszákkal a vállán, puskával a kezében. Boldogan, vidáman ment, és dalolt magában. A leírásokból ítélve minden bizonnyal Derszu volt.

Két héttel Derszu eltávozása után a következő táviratot kaptam I. A. Dzjul barátomtól:

„Azt az embert, akit Ön a tajgába küldött, meggyilkolva találták."

„Derszu!" - villant át az agyamon. Bizonyára a névjegyemről ismerték fel. Annak idején adtam neki egy névjegyet, a hátlapjára felírtam a nevét, meg azt, hogy nálam lakik, hogy a rendőrség ne zaklassa Derszut, ha kinn jár a városban.

Másnap kiutaztam a Hehcir hegység déli oldalán fekvő Korfovszkaja állomásra. Ott megtudtam, hogy néhány munkás az erdei úton látta Derszut. Puskáját kezében tartva mendegélt, és egy fán ülő varjúval beszélgetett. Ebből a munkások arra következtettek, hogy valószínűleg részeg.

Korfovszkaja állomásra már csaknem alkonyatkor érkezett a vonat, így tehát Dzjul barátommal úgy határoztunk, hogy csak másnap reggel megyünk ki a tett színhelyére.

Egész éjjel nem aludtam. Szörnyű fájdalom szorongatta a szívemet. Nagyon szerettem, igaz barátot vesztettem el benne. Mennyi mindent éltünk át együtt! Hányszor segített ki a bajból, amikor ő maga is szinte a pusztulás szélén állt!

Olvasással próbáltam elterelni gondolataimat, de hasztalan. Szemem mechanikusan siklott át a betűkön, folyton Derszut láttam magam előtt, azt a Derszut, aki legutóbb annyira kérlelt, hogy eresszem vissza az ő szabad világába. Megvádoltam magam azért, hogy a városba vittem. De hát ki gondolhatta, hogy ez lesz a vége!

Reggel felé kicsit elszunnyadtam, és különös álmom volt: Derszuval az erdőben táboroztunk. Derszu éppen a tarisznyáját kötözte be, és készült valahová, én pedig kérleltem, hogy maradjon velem. Amikor készen volt, azt mondta, hogy a feleségéhez megy, és gyors léptekkel az erdő felé tartott. Én megrémültem, utánaszaladtam, de belegabalyodtam a farkasboroszlánba. Aztán a ginszeng ötujjas levelei tűntek fel előttem; kezekké változtak át, megragadtak, és a földre tepertek.

Felkiáltottam, és lerántottam fejemről a takarót. Éles fény vágott a szemembe. Dzjul állt előttem, és rázta a vállamat.

- Alaposan elaludt, barátom! - mondta. - Itt az ideje, hogy induljunk.

Március vége volt. A nap magasan állt az égen, és erős sugarakat küldött a földre. A levegőben még érezni lehetett az éjjeli fagyok frisseségét, különösen az árnyékos helyeken, de az olvadó hó, a patakok csörgedező vize és a fák vidám, ünnepi rügyei elárulták, hogy már nem veszedelmes az éjszakai hideg.

Egy kis ösvény vezetett be a tajgába. Sokáig lépdeltünk rajta, és úgyszólván nem is beszélgettünk. Másfél kilométer után az jobbra tűzrakást pillantottam meg. Körülötte három alak mozgott; az egyikben a kerületi rendőrfőnököt ismertem fel. A másik kettő munkás volt. Sírt ástak, mellettük a földön gyékénnyel betakart test feküdt. A holttest lábai kilátszottak, s a rajtuk levő lábbelit azonnal megismertem.

- Derszu! Derszu! - szakadt ki belőlem akaratlanul is a fájdalmas kiáltás.

A munkások csodálkozva tekintettek rám. Nem akartam idegenek láttára szabad folyást engedni érzelmeimnek; kissé távolabb leültem egy fatörzsre.

A föld fagyos volt; a munkások tűzzel olvasztottak fel belőle egy-egy lapátra valót. Öt perc múlva odajött hozzám a rendőrfőnök. Olyan boldog és vidám volt az arca, mintha ünnepségre érkezett volna. Lehet, hogy élete folyamán sok elhagyott hullát kellett már eltakaríttatnia, és a megszokás teljesen közömbössé tette; az is lehet, hogy egy ismeretlen, „nem orosz nemzetiségű” ember vajmi kevéssé érdekelte - mindenesetre nem óhajtott a gyilkosok után nyomozni, és beérte egy jegyzőkönyvvel. Elmondta, hogy Derszut a tűzrakás mellett találták halva. A körülményekből ítélve, valószínűleg alvás közben gyilkolták meg. A rablók pénzt kerestek nála, és elvitték a puskáját.

A sír másfél óra múlva készen volt. A munkások Derszuhoz léptek, és levették róla a gyékényt. A sűrű fenyőerdőn áttörő napsugár rávetődött a földre, és megvilágította az arcát, melyen még nem hagyott nyomot az enyészet. Nyitott szeme az égre nézett. Olyan volt a kifejezése, mintha Derszu elfelejtett volna valamit, és most azon erőlködnék, hogy eszébe jusson. A munkások átvitték a holttestet a sírba, és lassan rászórták a fagyos göröngyöket.

- Isten veled, Derszu! - mondtam csendesen. - Az erdőben születtél, és az erdőben végezted be életedet...

Húsz perc múlva kis földhányás jelezte Derszu sírját.

A munkások dolguk végeztével pipára gyújtottak, és szerszámaikat összeszedve elmentek a rendőrfőnök után az állomásra. Én az út mellett leültem a földre, nem bírtam elszakadni elhunyt barátom emlékétől.

Mint valami filmen, úgy peregtek le előttem a múlt képei: első találkozásom Derszuval a Liefu folyónál, a Hanka-tó, tigriskalandunk a Li-Fudzin mellett, az erdőtűz a Szanghopie folyónál, a pilimpiei árvíz, átkelés tutajon a Takema folyón, vándorlásunk az Iman mentén, az érkezés keserves napjai a Kulumpiénál, utunk a Bikin mentén és így tovább.

Ekkor egy csuszka repült a sír melletti bokorra, bizalmasan rám nézett, és csicseregni kezdett.

„Békés emberek” - jutott eszembe; így nevezte Derszu a tajga szárnyas lakóit. A madárka hirtelen felrebbent, és berepült a bokrok közé. Megint fájdalmasan összeszorult a szívem.

- Isten veled, Derszu! - mondtam utoljára, és megindultam az úton visszafelé.

-&-